STIMULI VIRTUTUM ADOLESCENTIAE CHRISTIANAE DICATI, LIBRI...

Bernardino Rossignoli

STIMVLI VIRTVTVM ADOLESCENTIAE CHRISTIANAE DICATI, LIBRI TRES.

CONSCRIPTI ITALICE A D. Guilielm. Baldesano, D. Theol. & Canonico Archiep. Ecclesiæ Taurin. ad Sodales B. Virg. Annunciatæ.

IN GRATIAM GERMANORVM,
Latinè redditi à quodam Societatis IESV.

Nunc multo quam antea emendatiores editi.

QVAE SINGVLIS LIBRIS continea ntur sequens pagella indicat.

COLONIÆ,
Sumptibus Arnoldi Mylij.
ANNO CIƆ. IƆ. CIV.
Cum gratia & priuilegio S. Cæs. Maiest.

Lib. I. Contra Intemperantiam.

Lib. II. De Castitate.

Lib. III. De reliquis virtutibus adolescente Christiano dignis.

SERENISSIMIS PRINCIPIBVS, REVER. PHILIPPO, EPISCOPO RATISBONENSI: & Ferdinando, Com. Pal. Rhen. V. B. Ducibus

SODALITAS MOGVNTINA Virginis Annunciatæ dedicat.

QVOD de oratione animaduertit Euripides, eandem non idem valere, cũ ab ignobilibus, atq; à nobilibus profertur: id prorſus in vitam moresq́; etiam cõuenit, vt eadẽ exempla non idẽ poſſint, à vulgò, atq; à Principibus profecta. Dignitas enim auctorum, factis ipſis, & lucem, & vim addit; vt & cũ fiunt clariora ſint, & diuturniorem poſt ſe relinquant memoriam. Id adeò V. Serenitates

nobis oſtenderũt. Annus iam alter pænè abijt; cùm patria, imò Roma vos nobis eripuit. Vſq; eò tamen veſtra viuit memoria, vt etiamnum præclara illa virtutis indoles, non animis ſolùm, ſed etiam oculis obſeruari videatur. Quanquam in vobis nõ ſola erat perſonarum dignitas; ſed factorũ etiam excellentia. Semeſtri ferè ſpatio Sodalitati præfuiſtis. An quiſquam pręfectus nos aut ſępius, aut ardentius ad virtutem publicè eſt cohortatus? An quiſquã ad animos expiãdos, paſcendosq; cęleſtibus epulis clariore pręiuit exemplo? Veſtra pietate peręgrinãdi ad templa, publicè in vicis, campisq; geſtandi, verſandiq; Roſarij, intermortuæ pænè conſuetudines reuixerunt. Nam modeſtiæ, grauitatis, liberalitatis veſtræ commendationem, nec res per ſe nota exigit, & Veſtra animi ſubmiſsio repudiat.

Cùm igitur ad tot tantasq; res acce-

accederent, magnifica Sodalitati à vobis relicta donaria: nō potuit fieri, quin sæpè cogitaremus, vicissim nostram in vos obseruantiam publicè esse testandam. Tulit aliquando tempus, vt vos ex Italica peregrinatione redeuntes Germaniam in primis vestra pręsentia; id est, magno Germaniæ bono, deinde, rerum quoq; sacrarum non aspernando thesauro bearetis. Cessit ex ijs bona pars Bauariæ vestræ: neque nos tamen prorsus indonati mansimus. Ex aulā vestra missus est ad nos STIMVLVS hic VIRTVTIS, non speciosiore, quàm veriore titulo. Scriptus erat lingua Italica; id est, nobis ignota: sed vt primum in manus peritorum venit, ita se ipse sine præcone commendauit, vt nihil deesse ei videretur, nisi quod ab omnibus intelligi non posset. Data est igitur opera, vt vir doctissimus atque optimus Guilielmus Baldesanus, quæ sua

lingua Romana Sodalibus, ea cõmuni omnium gentiũ lingua nobis, omnibusq; exponeret. Valebit ille quidem ſatis per ſe ad cõmendationem; imò verò ad fructum, quem ſolum ſpectat: ſed ignorantibus ſcilicet, primamq́ue frontem intuẽtibus, facillimè ſe eſſe, qualis eſt, perſuaſerit, ſi veſtrum ſibi nomen præſcripſerit. Itaq; & noſtra cauſſa quod debitum reddimus: & aliarum, quòd ijs quæ optima ſunt, optimorum Principum nomine commendari cupimus: V. Serenitatibus hoc quidquid eſt laboris, damus dicamusq́ue. Id ſi benignè acceperitis; non tam pro rei dignitate, quàm pro perpetua veſtra humanitate feceritis. Valete.

Moguntiæ Kalend. Augusti, Anno 1594.

PRAE-

PRÆFATIO AVTORIS

DD. PRAEFECTIS ET ASSISTENTIBVS congregationis primariæ Beatissimæ Virginis Romæ.

Guilielmus Baldesanus S. D.

QVantum congregationi vestræ debeã, nulla re publicè testari melius possum, quàm vt vobis inscribam librum hunc, quem in eorũ maximè adolescentiũ vsum elucubraui, qui in vestra congregatione præclarißimè ad virtutem & Christianam pietatem educantur. Etsi enim scio, non posse me tantũ debitũ, quantum multis annis, velut filius & membrũ Sodalitatis habitus, contraxi, tam exiguo munere persoluere: dum tamen id præsto, quod possum, ostendo voluntatem meam longius progressuram, si progrederetur facultas. In argumento certè eo versatus sũ quod omnibus vobis scio gratißimum, quibus velut pabulum quoddam iucundißimum sit, rerum Spiritualium tractatio Stylum fortasse aliquis elegantiorem, aut floridiorem desideraueris. Sed nec à me in subalpinis nato, alius sermo quam

vulgaris & vsitatus expectari potest; nec postulari debet alius quàm simplicitatis & veritatis color ab homine Theologum professo. Præcipuè cùm ea res agitur, vt adolescentibus quàm rectißima ad virtutẽ via ostendatur: cuius persequendæ cupiditas, solidis potius rationibus et exemplis; quàm inanis eloquentiæ specie inijciatur.

Operis partitio tribus membris absoluitur. Primum de Intemperantiæ vitio: alterum de laude Castitatis: postremum de reliquis virtutibus adolescenti necessarijs disserit. Quoniã autem vt Saluianus ait, 6. de prouid. delicatum est disputare contra Intemperantiam, *atq; adeò huius vitij ea est deformitas, vt nec ad memoriam admittendum sit; ideoq; ipsa quoque eius vituperatio aliquid habere potest offensionis: iam nunc polliceor ita me de eo locuturum, vt castitas vestrarum aurium nihil habeat, quo offendatur. Vnum illud ad extremum vos rogo (quod pro vestra humanitate vos facturos esse confido) vt in bonam partem interpretemini si magna quædam à vobis postulare videar, & ad excellentem virtutem vos cohortari. Addidit enim mihi in hoc genere audaciam dicam, an libertatem? quod viderem vos, in tota viuendi ratione, nihil humile aut abiectum spectare, Ha-*

re. Habeo etiam qua me excuſem, ſententiam S. Hieronymi: qui cùm Parænetica quædam ſcripſiſſet ad ruſticum: ita deniq́ concludit. Hoc expreſſius loquor, vt adoleſcentem meum, renatum in Chriſto, ſine ruga & macula, quaſi pudicam Virginem exhibeam caſtam tam mente, quàm corpore. *Et ad Paulinum.* Nihil in te mediocre eſſe contentus ſum: totum ſummum, totum perfectum deſidero. *Veſtris precibus me etiam atque etiam commendo.*

Taurini Kalend. Decembr. Anno 1591.

DD. Veſtrarum

frater & ſeruus
Guilielm. Baldeſanus.

APPROBATIO.

EGo Hieronymus Vitalis, Sacræ Theologiæ Doctor, ex commissione Reuer. & Illust. Magistri sacri Palatij, Bartholomæi Mirandæ, Sacræ Theologiȩ Doctoris, vidi & recognoui tres libros, qui inscribuntur *Stimulus virtutũ adolescentiæ, D. Guilielmi Baldesani Canon. & Theologi Archiepiscopalis Ecclesiæ Taurinensis*. In hoc autem opere non modò nihil inueni, quod repugnet sanctæ fidei nostræ Catholicæ, ac bonis moribus: sed planè sentio hoc esse opus verè aureum, totum præclarissimis exemplis: & sententijs contextum, ab auctore cupido iuuādæ adolescentiȩ collectis, bonoq; stylo explicatis: vt hoc modo prima ætas studiosorũ recreata atque adiuta, cõseruet primum illũ acceptum in baptismo candorem animi, & à natura datam integritatem corporis. Itaque censeo dignum esse opus, quod typis mandetur, sperans in Iesu Christo D. N. neq; auctorem suo desiderio fraudatum iri, & adolescentes ex lectione tam vtili, in via Dei progressum esse facturos Romæ Pridie Non Februar. Anno 1592.

B. VIR-

B. VIRGO AD Sodales.

MEAE deliciæ, mei Sodales,
Qui castas animas & integellas
Ceu primos mihi flosculos dicastis,
Fortes pergite qua institistis ire;
Nec tantum decus æstimate parui.
Non sic candiduli nitent bidentes,
Cùm de flumine limpido reuertunt,
Assultantibus hinc & hinc gemellis:
Non sic albulus aureo nitescit
Diuitis domini annulo lapillus:
Vt vobis animæ piè pudicæ
Casto in corpore castitate clarent,
Quod si fulserit vltimus dierum,
Felicißimus omnium dierum,
Quo sedes veniatis ad beatas;
Quas tum deliciasque gloriasque
Vobis candida castitas parabit.
Mecum scilicet ibitis, parique
Inter nos modulabimur canore
Agno carmina, læta candidato.
Noua ô! carmina quæ nec ipsa poßit
Sancta dicere turba, coniugati.
At nunc pergite qua institistis ire,
Meæ deliciæ, mei Sodales.

SODALITAS MOGVN-
tina Confœderatis Soda-
litatibus.

IVncta annis animisque mihi, Mariana
iuuentus,
Quodque caput, nexu iuncta Sodalitij,
Accipe, quæ sacrũ firmãtes munere fœdus
Parua, sed haud paruis vsibus apta dam⁹
Scilicet accensus circũ præcordia sanguis
Feruet adhuc, ætas dum noua ver agitat
Feruet, et indecores nõnũquã cõcitat æstus
Sæpe etiã (heu.) tristẽ voluit in Oceanũ.
Nẽpe hìc implacidi salis vt corrupt⁹ amaror,
Squamigero pecui mella fauosq; sapit (tas,
Sic quos* cãtatrix pecudes iubet esse volup
Pro dapibus scelerum pascit amarities.
Quid loquar; vt multos, nequaquã ignara
periclì,
Ad vetitum raptet dira cupido nefas?
Tẽpus erit (sic se miseri solantur) vbi alba
Constiterit sicco vertice canities: (stent
Tũ, quid dura fiet Virtus: quæ præmia re-
Aut sceleri, aut laudi, quærere tẽpus erit
Interea, quando breuis est hìc fructus ho-
mullis,
Dulce, mori facies deligere vngue rosas.
Sic illi: heu, quanta cæcati pectora nocte.
Spõte adeò in pestẽm, perniciemq; ruunt.

*Circe Æn. 7.

Tanme

Tanne parum; æternis vltrò se addicere flammis:
Cæli aditus vltrò occludere, tãne parũ?
Ah miseri. at saltẽ conuersa cernite frõte,
Quas mors* à tergo cõparet insidias. (ta;
Mors iuuenes crudâ gaudẽs tetigisse sagit-
Mors breuis; at mortis ianua perpetuæ.
Sed tamẽ hæc vestras leges acceperit: esto;
Cur scelere in fœdo pulcra iuuenta perit?
Crescẽtẽ quid stulte sinis curuescere virgã?
Dura reflectentẽ respuet illa manũ. (tas?
Quid medico fret? temeraria vulnera cap-
Fors sit & ars medici ferre negabit opẽ.
Quid iuuat ad scopulos vltrò diffringere puppim;
Vt mox naufragiũ fracta tabella vehat?
Vos melius, dilecta Deo, dilecta parenti
Virgineæ iuuenum pectora, vos melius.
Primæ exultantes vobis ætatula motus
Comprimit, & fines transiluisse vetat.
Qualis equum tenera* fingit ceruice magi
Non, nisi qua sessor iusserit, ire viâ. (ster
Ergo, vbi fræna sequi didicit, Circẽsibus a-
Nobilis Elæa fronde superbit eques. (ctis
At tibi quã melior cãpus, Mariana iuuẽtus
Quo via gemmarum strata nitore micat:
Virtus gẽma, meros cui sol inuiderit ignes.
Meta cacuminibus astra supergreditur.
Stant densi toto cunei ad spectacula cælo.
Et quamuis celeres fortius ire iubent.

*Adolescentibus à tergo. à fronte senib.

*in chamo & freno, Psal.

Ipse adeò arrectus stat certandi auctor IESVS,
Et magnũ, ostẽtans præmia, calcar habet
Pergite cælestes animæ, iã corpora parẽt,
Iã datur ad superos currere aperta via.
Sed tamen arte opus est; ne mendax orbita fallat,
Et gyro nihilũ proficiẽte rotet.
Vidit magna Parẽs; et mox stat certa cliẽtes.
Signa meos, inquit, perdocuisse viæ:
Vt dixit, tacito vt noua pectora BALDESANVM
Cura subit, longa conualitura die.
Et poterat quãdo experto mõstrauerat ætas;
Et stimulos animo subijciebat amor.
Paruit, exiguaque inclusit cuncta papyro,
Semita quæ vitæ, quæ foret exitij.
Hũc modò si audieris recta cõperta monẽtem
Iliad. 4. *(Qualis Nelidẽ audijt Antilochus)*
Ne dubita, primos inter te meta videbit:
Fulgebitq; sacro vertice dign⁹ honor.
Atq; vtinã, velit ille Deus. vos cætera pubes
Virtutem haud trita cernat adire via:
Cernat, et ardescens studio vestigia cursu,
Penè premat, Sãctis sancta futura comes.
Forsan et ô. tandẽ fugitiuos lugeat annos,
Forsan et hos cupiat tarda senecta sequi.
Qualis ab exiguo scintillãs fomite flãma,
Corripuit syluas, corripuitque casas.
Sic erit, vt Pietas referat noua secula mũdo:
Sic erit, vt terras Vita beata colat.

SODA-

SODALITAS MOGVNTI-na ad reliquam iuuentutem.

QVisquis legendi cupidus hoc libri
attingis,
Est paullulum, quo se tibi ante commendet.
Insanientûm est siue nescium horrendi
Maris, admouere dexteram gubernaclo:
Seu fabricari, fabricare non gnarum,
Quam sanus artē quisque didicit, exercet.
At nulla maior cùm sit arte viuendi:
Vel ante vitam ars comparanda, si posset:
Nunc æstimatur ille scilicet prudens,
Nunquam eruditus quisquis arte viuendi,
Nec discere optans, viuere impudēs pergis
O sæcla stulta: quæ cicuta vos purget?

STIMV-

STIMVLI VIRTVTVM CAPITA.

LIBER PRIMVS.

CONTRA INTEMPERANTIAM.

Altera

De spe-

LIBER SECVNDVS.

DE CASTITATE.

Casti-

Quartum

LIBER

LIBER TERTIVS.

DE RELIQVIS VIRTVtibus *Christiano adolescente dignis.*

duci

INDEX PRAECIPVARVM EX HIS LIBRIS RERVM.

A.

Andreas

†† 2 matris

S. Caßius

Confeßio

D.

tem-

pens

peccato

R. Ranae

R.

Senio-

Status

S. Tho-

Vir-

FINIS.

STIMVLI VIRTVTVM ADOLESCENTIÆ Chriſtianæ proprij,

LIBER PRIMVS.

CONTRA INTEMPERANTIAM.

CAPVT I.

Quanta ſit neceſsitas ſuccurrendi adoleſcentibus aduerſus Intemperantiam.

SI QVIS Chriſtianæ legis ſanctitate perſpecta, referat ſe ad eos, qui legem hãc amplexi, toto orbe Chriſtiani cẽſentur: mirabitur profectò, quid ſit, quòd ex tot hominum millibus, vix pauci quidam reperiãtur, quorum vita nomini Chriſtiano reſpondeat. Idem, ſi, quem maior hominum pars vitę curſum ſequatur, reputare ſecum ipſe pergat: huius rei perſpecta cauſſa, mirari deſinet. Faciet enim communis ferè omniũ conſuetudo conſiderata; vt nõ modò ita clarè videat, tanquam ea, quę cernuntur

pauci vitâ Christiani.

oculis; ſed prope ipſarum manuum tractatione cognoſcat, fontem huius mali vberrimum, in ſeniorũ eſſe negligentia. Nam, cùm his, & naturæ, & diuina lex, tam grauiter, & ſeuerè incipientis ætatis curã impoſuerit; intelliget, eorum pleroſq; in hoc officio nõ eã, quæ opus erat, adhibere diligentiã.

Quia negliguntur adoleſcentes.

Prima ætas cura indiget. *Plin. li 7. proœm.*

Principio enim, cùm inter omnia animalia, ſolùm hominem, inermem, inopem, imbecillum (quæ Ethnicorum etiam eſt conqueſtio) natura producat: quid agit aliud, quã vt cõtinuò firmioribus ſollicitam eius imponat curã? interituri ſcilicet, niſi foueatur. Ratio enim, qua ſola, ad ſe tuendum, reliquis animantibus multo ſit inſtructior, data eſt illa quidem homini; ſed eius vſus negatus infantibus. Deinde, à carnis coniunctione, tantum vitij contraxit illa ipſa ratio; vt, cùm in ætatis progreſſu, primùm diſpicere cœperit; continuò ad mala oculos adijciat; & ſuo quaſi momento, inclinet ad vitia. Relinquamus igitur ſibi talem animum: ſequatur non certum aliquem virtutis ducem; ſed vitioſæ naturæ inclinationem: quo illũ euaſurum putamus? Nimirũ, viam carnis ingreſſus,

Quia natura corrupta, ad malum prona.

du-

ducente voluptate, in abditos, ſed dulces primùm, laqueos vitiorum incidet; è quibus, ipſa die validiſſimè conſtrictus, vel tardè, vel nūquam poſtea, ſe explicet.

Quòd ſi ſanctorum virorum iuſtus hic fuit timor; ne, quicumque ſibi relinqueretur, in via vitæ ſequenda, in hoc ſe præcipitium daret: quid, ſi fortè occurrant (& occurrunt frequentes neglectæ adoleſcentiæ) quid ſi furtim arrepant, qui de induſtria in hoc barathrum inualidos deturbent? *Quæ ſponte corruit*, Cyprianus ait, *quid faciet, ſi fuerit impulſa?* Eorum verò, quę illos pręcipites agent, tanta eſt copia; quanta exemplorum; quæ domi, foriſq; perniciosa conſpiciunt: & ſuper exempla, periculoſiſſimæ conſuetudines, quæ illis neceſſariò cum æqualibus, alijſque ineundæ ſunt. Itaque, ſi abſit cura, ſi ſolertia gubernatoris alicuius; qui vigilet; qui vacillantem ſuſtineat; lapſantem in via lubrica, erigat; aberrantem à malis reducat, ad bona porrò vrgeat: in præſentiſſimo eſt ruinæ periculo. Hæc vita, non aperta ſolùm; ſed etiam tria eſt, qua vitia poſſeſſionem mentis humanæ primùm inuaduut;

ab alijs etiam impellitur.

Serm. de Spect.

Pręcipitatur ergo in vitia.

dunt; deinde occupant, ita pertinaciter; vt virtus, cuius hæc erat propria ſedes, vix tandem, per ſummas difficultates pedem in ea poſſit figere.

Primus lapſus in Intemperãtiam.

QVANQVAM autem hanc, vt dixi, vitia quæuis regiã habeant viam: quòd & natura corrupta eſt, & adoleſcentes præſidijs ſibi à Deo, ſuiſque gubernatoribus ſubminiſtratis, tardè, & ſocorditer vtuntur: primum tamen adoleſcentiæ vitium appellare poſſumus, Intemperantiam. Hæc enim, vt in arida materia ignis; ſic in illorum corporibus, exiſtit facillimè, ſiue, quòd maximè cum carnis natura cõiuncta, veluti primus ex ea fructus, ac prima proles, enaſcitur: Siue quod Diabolus, fragilitati carnis optimè conſcius, hac ipſa parte primam facit inuaſionem; vt, per proditionem corporis, animi tyrannidem occupet. Quæ cauſa eſt, vt in ſpiritualibus bellis, non ſolus inimicus nobis habendus ſit Diabolus, (de quo illa eſt S. Pauli monitio, *vt ſtemus ſuper nos ipſos vt non circumueniamur à Satana; nõ enim ignoramus cogitationes eius*) ſed cura etiam ſingulari animaduertendæ ſint animorum internæ commotiones. Si quan-

Quia hæc mollitiæ carnis cõiunctiſſima.

Apta Diabolo ad oppugnationem noſtri.

Coloſſ. 2. Cõſpirãt enim cũ ipſo noſtræ affectiones.

quando enim istæ contra rationem insurgunt; occultam quandam coeũt societatem, cum ijs. *Contra quos habemus occultã luctam*, vt S. *a* Aug. scribit. Hi sunt, quos, S. *b* Paulus appellat, *Spiritus nequitiæ*; quasi dicat, spiritus intestinæ malignitatis, & odij immortalis, aduersus homines. a *In Psal.* b *Eph. 6.*

Itaq; & *c* Aristoteles affirmat, intẽperantiam esse vitium adolescentiæ. Non, quod eo reliquæ ętates sint liberæ; sed, quòd cum ipso pænè homine nascatur; & carne conualescente, ipsum quoque conualescat. Quin & à Salomone *d*, quási sub vnum deuincta sunt iugũ; vanitas voluptatis, & adolescẽtiæ. *Adolescentia enim, & voluptas vana sunt*, inquit; vt intelligas, hoc vitium, adolescentię plerumq; esse connexum. c 3. *Eth. c. vltim.* Docent idem scriptores Profani. Sacri. d *Eccle. 11.*

QVOD, SI QVIS memoriâ velit repetere; quo nam modo maior hominum pars florentes annos transigere soleat; penitus videbit, hanc esse primam illam febrim, quæ multis attulit mortẽ animi, omnes verò, alios plus; minus alios: hos, istô; illos, alio modo tentauerit; ita, vt in vniuersum verissimè dici possit. *Proni sunt sen-* Docet experientia. Ferè enim tentantur omnes Intemperãtia. *Genes. 8.*

ſus hominis ab adoleſcẽtia ſua in malum. Sed referamus animum ad exempla: videbimus, quàm multos hoc, cum ſuo magno malo, docuerit experiẽtia.

Quidam nõ reſiſtẽtes, habitum in vitio cõtrahunt.

Quidam igitur in adoleſcentia, cùm maximè opus erat, ſenſuum voluptates, quaſi caput ſerpentis, non contriuerunt. Conſotus ergo in ipſorum ſinu, primùm peſtiferis morſibus celeſtem illum, vnicumq; virginitatis florem, radicit[9] euellit: deinde venenato flatu paulatim ſic infecit animum; vt quemadmodũ Mithridati venenum, ex vſu frequenti, pro cibo fuiſſe dicitur: Sic illis venenũ hui[9] vitij in alimẽta conuerſum ſit. Neq; enim ſic flagitijs ſolùm aſſueuerunt, vt ab ijs auelli, ſed etiam vt abſq; his viuere non poſſe videantur. Qui igitur gratiam, qua in baptiſmo donati erant, conſeruantes, *nutriebantur in croceis*; per huius vitij fœditatem, *amplexati ſunt ſtercora.* Quin, vbi in eo ſe ſtatu corroborauerunt; effecerunt, vti in ipſis miſerrima illorum hominum imago cerneretur, quos Spiritus ſanctus depingit his verbis. *Computruerunt iumenta in ſtercore ſuo.* Quare de ijs, qui in tã abominãdo ſtatu exceſſerunt è vita, hoc ſolùm habeo

Qui abit in naturá

Thren. 4.

Ioel. 1.

Miſerrimi igitur,

habeo dicere, quantum olim ceperint delectationis, ex impuris voluptatibus; tantum nunc, sed frustrà, sentire doloris, & cruciatuum.

in æternũ pereunt.

Sed illos scilicet frustrà lugemus, qui desperati sunt in omnem æternitatē: demus potius lacrymas illorum miserijs, qui vel à seipsis preciosissima atque irreparabili gemma, quã in corporis habebant integritate, spoliati viuunt; vel eam ipsam, quam seruare Christo debuerant, soli huius pretij bono æstimatori, porcis lupisque obtulerunt.

alij lapsi, adhuc viuunt in corpore.

Atque inter hos maximè est eorum status lacrymabilis, qui, postquam optimis illis & felicissimis adolescentiæ annis, velut ad Sireneos scopulos, sic ad turpes delicias adhæserunt; in eam paullatim animi venerunt cæcitatem; vt iam nec velint aspicere solem illum veritatis, qui rectam illis viam prælucet ad pœnitētiam. Quippe, *super cecidit ignis* illius caloris execrabilis; *& non viderunt Solem.*

Partim cæci miseriam suã ignorãtes

Psalm 57.

Est aliud genus hominum, minus quidem, quàm isti; non parum tamen miserabile. Sunt enim, qui postquam diu, velut obligatis oculis, ambularunt, & ætatem optimam mancipia

Partim suam calamitatem agnoscẽtes.

diaboli, ſuarumq́; libidinum in compedibus egerunt; tandem aliquando ſe colligunt. Hi, cùm ex altera parte cognitam vitę ſuperioris turpitudinē euadere cupiunt; ex altera ab inueterata conſuetudine, vt à viſco auis, difficulter ſe poſſunt auellere: nimirum cum gemitu & ſuſpirijs clamant ad Deum. *Saluum me fac Deus, quoniam intrauerunt aquæ vſque ad animam meam: Infixus ſum in limo profundi.*

Pſal. 68.

Horum alij tardius ſe colligunt.

Illi ipſi ſunt, qui quamuis plerunq; tardius, quàm debebant; tamen aliquando flagitia ſuperioris ætatis cognoſcunt: quorum recordatione, intelligunt, talem ſibi eſſe animam, qualē depinxit olim in Eccleſiaſtico Salomon, quę, propter immodicam ingluuiem, turbulentas terræ aquas ardenter ſitiens, appoſuit os ad omnem fontem: & bibit ex omni aqua, quam inuenit: neq; ad arbores præclaras conſtitit, ſed palos & truncos aſpectans perijt: deniq; cum ſuis quinque ſenſibus relicta eſt inſtar pharetræ apertæ, quæ ab omnibus rebus creatis tela & ſagittas, quālibet venenatas, in ſe recipiat.

Eccleſ. 25.

Itaq; ſummas difficultates experiuntur.

Simul igitur animaduerterunt hi, ſe eſſe illos, quorū oculi, vt eſt apud Ieremiam

miam, tã malefici fuerint; vt *deprædati* Thren 3.
sint animas omniũ filiarum ciuitatis suæ;
implicitosq; teneri se laqueis inimici
spiritalis: suspirabundi fatentur, deci-
disse se in profundũ iniquitatis. *Lapsa
est in lacum vita mea.* Quia verò etiam
diutius in malis hæserunt, sepultos se
habitu vitioso, sub quodam quasi sa-
xo obstinationis iacere intelligũt. *Et
posuerũt lapidem super me.* Deniq;, quia Prope de-
peccata inter se velut concatenata hę- sperant.
rent; parum abest, vt planè se tradant
desperationi. *Inundauerunt aquæ super
caput meũ: dixi, perij.* Sed in tot fluctua- Nisi in
tionib. animi, auxilium ferente gratia Deo spe-
diuina, quæ nunquam quærentib ne- rent.
gatur, redeunt ad implorandam Dei
opem. *Inuocaui nomen tuũ Domine de la
cu nouissimo, vocem meã audisti? Ne auer-
tas aurem tuã, à singultu meo, et clamorib.*

Atq; hi quidem tales plerunq; vltra alij citius
iuuenilem ætatem prouecti sunt, qui
tanto tempore exitiale sibi peccatum,
vti diximus, sunt prosecuti. Meliore a-
liquanto sunt conditione, qui maturè
se colligunt: atq; vbi intelligunt, lupũ
illum tartareum, qui semper circuit,
vt thesaurum illum cœlestem quem
Deus in fragili carnis vase collocatũ

 esse

esse voluit, nobis eripiat, impetum ĩn se fecisse; mœrore, lamentisq; animæ suæ prosequuntur incommoda. Hi tum verba illa S. Iob sibi assumũt: *Quis mihi tribuat, vt sim iuxta mẽses pristinos, secũdum dies, quib. Deus custodiebat me.* Quæ mihi tum erat animi securitas, cùm talis me custos defenderet? *quando splẽdebat lucerna eius super caput meũ;* clara scilicet virtutis notitia, quã cum puris mentibus communicare Deus consueuit; *& ad lumen eius ambulabã in tenebris:* nihil mihi lumine rerum creatarum opus erat, cùm illustraret cor meum suo lumine Creator meus, tantumq; in me valeret hoc lumen, vt quantumcumque niterentur tenebrę, improbis ac perditis dominari solitæ, suo me imperio subiugare: Ego tamẽ hac luce fretus, securus per medias tenebras ambularem. *Sicut fui in diebus adolescẽtiæ meæ, quãdo secreto Deus erat in tabernaculo meo.* Tum ætas mea prima, & adhuc tenera, suo candore & puritate, alliciebat Creatorem & Dominum meum: tum illi iucundum erat, in nidulo cordis mei, quasi domo sua, commorari. Nunc autem *quasi rupto muro & aperta ianua irruerũt super me:*

Hi lugẽt. Job 29.

Quia intelligunt, quàm bene sibi fuerit.

me: impetũ fecerũt in me inimici: ingressi sunt in animi penetralia, cùm reperissent, disiecto muro, & apertis sensuum portis, aditum latè patẽtem. Et quod calamitatum omnium est fastigium: *Clamo ad te, & non exaudis me; sto, & non respicis me.* Nõ quasi nolis me, peccati pœnitẽtem, restituere tecum in gratiam; sed quòd integritas carnis amissa, nullo modo reparari possit. Quã malè nunc sit.

QVEM TANDEM mortalium non aliqua tantæ miseriæ capiat misericordia? Calamitosi peccatores; primùm in fraudem, mox in seruitutem abducti à Diabolo. Quis sibi à lacrymis temperet, qui tam grauia & enormia scelera videat, quibus per fraudes Satanæ; per carnis blanditias; per voluntatis deprauationem inuoluuntur tot homines, & homines Christiani? eoque rẽdiguntur, vt quàm lõgissimè, proh nefas! Creatorem & Redemptorem animæ suæ, à se repellant? Exempla taliũ miseranda omnibus.

Quis verò adolescens non meritò sibi timeat, ne aliquando, quotidiana huius vitij importunitate & violentia; in barathrum peccati deturbetur? adolescẽtibus timenda.

Quia vel numquã ex hoc lapsu surgitur.

Quò si venerit, vel prorsus occæcabitur in malitia: vel ijs tenebris obruetur; vt, nisi insignis quidam diuinę bonitatis radius illuxerit, nunquam veritatis, vel salutis lucem sit aspecturus.

Vel cum summis dolorib.

Quod si tamen gratia illum Deus dignatus fuerit; id ita fiet, vt, post multos fortassis annos, efficaci instinctu permotus animus in se descendat, cognoscatq́; infœlicitatem, calamitatem & pręsentissima sibi pericula: deinde per summos labores, ab hisce compedibus se expedire conetur.

Qualis Augustinus.

Legantur libri Confessionũ D. August. in quibus vir sanctissimus extremam difficultatem, quã in hoc vitio deserendo fuit expertus, cùm in eo partem contriuisset ætatis, ita depingit; vt vel horrore capilli erigantur lectoribus. Vsque eò, vt non dubitârit vir Sanctus, huic difficultati necessitatis nomen imponere. *Dum seruitur*, inquit, *libidini facta est consuetudo, & dũ consuetudini nõ resistitur facta est necessitas.* Atq; hanc vult ille, quasi catenam esse, qua Diabolus eos, quos per peccatum, tanquam mancipia, lucrifecit, ligatos, compeditosque habet. Qua in sententia præclarè cum Apostolo con-

Lib. 7 Confess.

Compediti vinculis cõsuetudinis.

congruit: qui huiusmodi homines, ab eo captos, tanquam seruos teneri ait, *ad ipsius voluntatem.* 2 Tim 2.

Potestne quidquam tantis miserijs infelicissimi peccatoris accedere? Adolescentem cum dulci voluptatis vino, pænè exhausisse venenum, quod animam necaret; & acetum, quod calore inferni accensum maceraret, & liquefaceret irreparabilem integritatis gemmam?

Certè quidem D. Anselmus, vir singulari cùm eruditione, tum sanctitate, hunc statum tam miserandum & lugendum putauit; vt non dubitaret, bene longo & luctuoso libello, ita plãgere, quasi mortem filij primogeniti deploraret. Alij verò, ipso antiquiores, viri Sancti, tam grauem lapsum iudicârunt; vt S. Ambrosius ad Virginem corruptam scribens, *Facilius* dicat, *oportuit te sanguinem cùm spiritu profundere: quàm perdere castitatem tuã.*

Quasi mortui lugendi.

Cap. 5.

FACIAMVS nunc aliquem, qui in hac miseria se esse videat; qui intelligat, quantum damni in amissione donorum Dei acceperit; qui penitus cognoscat, grauissimam iniuriam, qua repulit à se crea-

Imago hominis per intemperantiam lapsi.

torem ſuum; mortiferas plagas, quas ſagittis ex inferni igne ardentibus, & accepit antea, & etiamnum in viſceribus perſentiſcit; ſeruitutem, quam ſeruiuit tam crudeli tyranno, tanta cum ſua ignominia, cum ipſius triumpho, qui non aſperſus modò; verùm etiam ſubmerſus in turpitudinis cœno, tantam molem habitus inueterati pectori incumbentem ſentiat; vt ad meliorem vitam vix reſpirare, ne dum ſe erigere poſſit: Cui ſi fortè vrens ille ventus nondum ad oſſa penetrauit; abſtulit certè primæ puritatis lilium candidiſſimum: qui primitias floridæ ætatis in ſeruitute flagitiorum dilapidatas, conſumptas, perditas eſſe intelligat. Hunc igitur tali, imò verò cuilibet noſtrûm, ſi quis talem in ſe imaginem recognoſceret, quid tandem animi futurum putamus? quo pretio dies perditos æſtimaturum? Quod ſi fieri poſſet, (nunquam autem poteſt) vt de integro eoſdem reciperet annos, & telam actionem omnium, tam malè textam, retexeret; ad quas non ille conditiones deſcenderet? non omnem quantum in venis habet, ſanguinem

Per conſuetudinẽ demerſi.

Emergere cupientis

Eius cruciatus acerbi.

vota irrita.

nem profundere; non per mille cruciatus, articulatim membra dissecari, vitam eripi, non pateretur modo; sed etiam optaret: si his supplicijs impetrare posset, vt facta infecta fierent; vt iterum sibi, à metis ad carceres reuerso, nouum quendam puræ Sanctæque vitæ cursum inchoare liceret: quando superiorem cum tanto suo damno, Deique iniuria, tam infeliciter confecit?

Ad hos angores cruciatusque animi necesse est, vt ij aliquando perueniant, qui principio parum cautè viuendo, viam tam amœnam & iucundam, (vti quidem apparet) suauissimarum voluptatum, institerunt. Atque cum hoc ipso, inueterato in malis, præclarè fuerit actum, si singulari gratia Dei, ad hunc dolorem, atque ad hoc lumen accesserit: &, spacio pœnitentiæ concesso, suos ipse recognoscens errores, per sacramenta, peccatorum veniam fuerit consequutus.

Cruciat' hi necessarij.

Gratię loco habendi.

SED SATIS, iam puto & scopuli huius periculum, & miserias eorum, qui ad eum impacti, fecêre naufragium, contemplati sumus. Quibus

adhibenda ergo cura diligens.

bus cognitis videat vnusquisq; quid agat. Salua tibi adhuc sunt omnia? Caue nunc ea, quæ, si incidisses, cauisse te optares. Lapsus es, & erexisti te? alij saltem exemplo tuo vt sapiant, effice. Da operam, quod in te est, ab alijs similem calamitatem prohibeas. Habes homines, quorum hoc studium est, vt teneras adolescentiæ Christianæ plantas, ijs fulcimentis intus, forisque confirment; vt nulli venti tentationum, à mundo, à Diabolo, &, quod caput est, à perturbationibus, quæ vel in ipsis oriri, vel ab ipsis procreari solent; nulli, inquam, turbines tantum habeant virium; vt eos à Sancto instituto puritatis, coram Deo & hominibus conseruandæ, demoueant. horum laboribus succurre: hos adiuua.

Vt vel ante lapsum seruentur adolescentes. Vel post lapsum corrigantur.

Equidem, quod ad me attinet, sentio me vehementer impelli (credo à Spiritu bono) vt ad hanc rem meas quoque operas conferam. Conscripsi igitur libellum hunc, qui moralibus, & practicis rationibus, non modò doceret; sed insignibus etiam exemplis (quorum est in hoc genere magna vis) animos permoueret. Conatus enim

Hoc fine scriptus hic liber.

enim ſum, & ijs qui per Dei gratiam etiam nũ ſunt integri, hoc quaſi amuletum dare: & aliquam medicinam facere ijs, qui hac peſte tentati ſunt. Miſeris inquam illis, quibus, cùm propoſita eſſent ignis, & aqua ad eligẽdum, maluerunt libidinum flammis ſe amburendos, deformandosque tradere; quam ad limpidos gratiæ fontes, ad quos per ſacramenta admiſſi fuerant, conquieſcere.

CAPVT II.

Quanti, ad vitium Intemperãtiæ ſuperandum, referat, primis inſultibus reſiſtere.

EX his, quæ diximus, facilè intelligitur, experientiam illam, quæ iubet aliorum gubernatores, mẽtes adoleſcentum perpetuò excitare: eandem quoque ab ijſdem flagitare, vt omni cura, ſtudio, diligentia, prouideant, ne in aridum fœnum carnis illorum, extrinſecus aliquod inferatur incendium. Atque inſuper cautè curandum, vt adoleſcentes, ſi fortè, (quod; vt in materia pingui; ſic in natura corrupta facilè fit) quocunque modo

Gubernatores adoleſcẽtum curent, ne extrinſecus incitentur ad Intemperantiam.

Adolescẽtes internis intemperantiæ principijs resistant.

Minora peccata cauenda.

modo flammulam aut scintillam existere sentiant; quàm primum doceantur, quo pacto illam subitò, vel mortificationis cineribus obruant, vel aqua sanctæ compunctionis & deuotionis aspergant. Neque enim fugere, & abominari illos tantùm peccata grauia impuritatis conuenit; sed cauere etiam peccata minora, quæ grauioribus quasi viam sternunt.

Motus animi turpes non semper peccata.

Propterea & motus naturæ internoscendi: sunt; quibus vitium; quibus periculum insit. tametsi enim hi imperfectionis cuiusdam semper sint signa; tamen aliquando vt difficilem fugam; ita leuem habent culpam. Cum præsertim non modò non omnis animi cogitatio, nec quæuis motio sensuum peccatum sit, sed etiam, ex Doctorum sententia, motus primo primi sensualitatis, vt vocant, qui repente ipsam anticipant præuisionem, si mens illis quàm primùm, vt par est, resistat, plerunque nihil habeant culpæ. Ibi demum peccatum esse incipit, vbi voluntas officium facere desinit. Huius enim est, præuertere & repugnare; quantum potest, imagi-

nibus

nibus atque agitationibus animi; ne liceat his in imaginationem, aut intelligentiam irrepere: huius est, motus proprios compescere, vt honestati ne repugnent; si cœperint, vt quàm citissimè comprimantur. Principijs obsta.

Atque hoc initium est velitationis, seu potius belli spiritualis. In quo velut præludio, si quis strenuè se gerat, tanto repentè superior est hostibus; vt pænè prærogatiuam victoriæ habere videatur. At qui per socordiam non repentè se hosti audenter obijcit; sed plagæ quantumuis leuis, accipiendæ periculum subit: certum sciat, non futura sibi in hac pugna, quod ille ait. Serò medicina paratur neglectis principijs.

Salmacida spolia sine sanguine & sudore. Exempla qui initijs fortiter resistētes, gloriosè vicerunt.

In vtroque hoc genere pugnarum & victoriarum, exempla sunt in manibus. Primi generis illud, quod de S. Benedicto scribit Sanctus Gregorius, Secesserat hic etiam tum adolescens in eremum, cui nomen Sublacus, vbi ea iaceret fundamenta virtutis, quo tantam sanctitatis & religionis molem, quantum ædificaturus esset postea, solidè sustineret: ***Quadam igitur die,*** inquit Gregorius, ***cum solus esset,*** *Li.2.Dial. cap.2.*

S Benedictus tentatur intemperantia.

esset, tentator adfuit. Nam nigra paruaq; auis circa eius faciẽ volitare cœpit, eiusq; vultui importunè insistere; ita, vt manu capi poßit ab adolescente; nisi eã ipse signo crucis abegisset. Tanta autem carnis tentatio aue recedente secuta est, quantam vir Sanctus nũquam fuerat expertus. Quandã namq; fœminam aliquando viderat, quam malignus spiritus ante eius mẽtis oculos reduxit: tantoq; igne serui Dei animum in eius specie accendit; vt, dũ in eius pectore amoris flamma vim caperet, etiam pœnè deserere eremum, voluptate victus, deliberaret. Tum subitò, diuina gratia respectus, ad seipsum reuersus est; atq; vrticarum et vepríum iuxta densa succrescere fruteta conspiciens: exutus indumento, nudum se in illis spinarum aculeis, & vrticarum incendijs proiecit: ibiq; diu volutus, toto ex eis corpore vulneratus, exijt: & per cutis vulnera eduxit à corpore vulnus mentis: quia voluptatem traxit in dolorem. Cũq; benè pœnaliter foris arderet, extinxit, quod intus illicitè ardebat. Vicit itaq; peccatũ, quia mutauit incendium. Ex quo videlicet tẽpore, sicut post ipse discipulis perhibebat; ita in eo est tẽtatio voluptatis edomita; vt tale aliquid in se minimè sẽtiret.

Fortiter seipsum vincit.

Nũquam postea tentatus est.

S. Bonauentura Cardinalis, de B. Fran-

Francifco ordinis Minorum Patre & fundatore in hęc verba fcribit. *Rigidus in difciplina, fupra cuftodiam fuam ftabat curam maximam gerens de vtriufq; hominis puritate feruãda. Quapropter, circa cõuerfionis fuæ primordia, tempore hyemali in foueam glacie plenam feipfum plerunq; mergebat; vt & domefticum fibi hoftem perfectè fubigeret, & candidum veftimẽtum pudoris, à voluptatis incendio præferuaret. Tolerabilius viro fpirituali fore incomparabiliter afferebat, magnum fuftinere frigus in carne, quàm ardorem carnalis libidinis, vel modicum, fentire in mente. Cùm autẽ apud eremũ de Sarthiano nocte quadam orationi vacaret in cellula; vocauit eum hoftis antiquus tertiò, dicẽs: Francifce, Francifce, Francifce, Cui, cùm quid quæreret, refpondiffet, fallaciter ille fubiũgit. Nullus eft in mundo peccator, cui fi cõuerfus fuerit, non indulgeat Deus: fed quicunq; femetipfum pœnitentia dura necauerit, mifericordiam non inueniet in æternũ. Statim vir Dei per reuelationem cognouit hoftis fallaciam, quomodo vifus fuerit, eum ad tepida reuocare. Nam hoc fequens indicauit euentus. Continuò enim poft hoc, ad infufflationem illius, cuius halitus prunas ardere facit, grauis ipfum carnis tentatio*

Cap 5. in vita S. Francifci curade caftitate.

Mergit fe hyeme in aquam.

Præclarũ apophthegma.

S. Francifcũ tentat Diabolus.

Iob. 4.

Se ipse verberat.

tatio apprehendit. Quam vt præsensit castitatis amator, deposita veste, corda cæpit se verberare fortissimè: Eia, inquiens, frater Asine, sic te decet manere, sic subire flagellum. Tunica religioni deseruit, sanctitatis signaculum præfert, furari eam libidinoso non licet, si quo vis pergere, perge. Insuper & mirando feruore spiritus animatus, aperta cella foras exiuit in hortũ; & in magnam demergens niuem corpusculum iam nudatum, septẽ ex ea plenis manibus cœpit compingere massas quas sibi proponens, suo sic exteriori homini loquebatur: Ecce, inquit, hæc maior tua vxor est, quatuor istæ, duo filij, & duæ filiæ, reliquæ duæ, seruus & ancilla, quod ad seruiendum habere oportet. Festina igitur omnes induere, quoniam frigore moriuntur. Si verò corũ multiplex solicitudo molestat, vni Deo soliciiè serui. Ilicò tentator victus abscessit, & vir Sanctus cum victoria in cellam rediit. Quia dum bene pœnaliter arsit foris, ardorem interius sic extinxit libidinis, vt deinceps tale aliquid minimè sentiret.

Immergit se niuib.

Vincit ita vt nũquã postea tẽtetur.

Quæ in his exemplis consideranda.

QVID in his duabus narrationibus non admirandum? In primis verò, quantũ apparet hinc bellum? quàm mira Spiritus sancti doctrina, tam in viris sanctis, qui tentationes passi sunt

&vi-

& vicerunt;quã in ijs, qui illorum victorias literis tradiderunt? Atq;, vt iã ſcriptores omittã, in ipſis certatorib⁹ quid primum admirer?an potentiam, aſtutiamq; Sathanę?an veneni efficacitatem, quod ille ad hoſce tentandos euomuit?an vafritiem ſtratagematis, quo inuaſit?an letalem aculeum,quẽ, diſcedens etiam, reliquit infixum; vt non aperto Marte ſolũ pugnaret; ſed etiam ex inſidijs lata circumueniret? & tranſeuntis ſpecie tela immitteret.

Iam,quid de admiranda Dei prouidentia, qua ſeruos ſuos gubernat dicemus? Nam & tempora, & modum pugnæ miro quodam ordine diſpenſat. Primum, vt tunc permittat hoſtem accedere, cùm iam fortes beneque paratos ad prælium ſuos milites nouit. Deinde ex ipſa conflictus acerbitate, ſanctæ cognitionis internum illis gaudium. concinnat. Vt enim quaſi manu tangant,ſe nihil, gratiam Dei poſſe omnia: vide, quomodo vtrumque illis Deus ſubijciat.Permittit enim vt primùm omnes naturæ vires experti, tantam ſentiant in ſe eſſe infirmitatem,vt ab hoſte ad ipſum pænè præcipitium pertrahantur: Deinde

1. Mira Dei prouidentia:qui nõ permittit ſuos tentari vltra quàm poſſunt.

Facit eum tentatione prouentum.

Deinde efficit, vt diuina ope adiuti, subitò sint tanto superiores aduersario; vt potius illum prouocent, quàm timeant, priusque triumphum agant, quàm ille se deuictum prostratumq; esse cognoscat.

2. Ars Diabolũ suis armis vincendi.

Sed illud quoque stratagema contemplare, quo hostis suo sibi gladio iugulatur. Quia enim diabolus per carnem opprimere nititur spiritum, spiritus contra per carnem superat diabolum. Sic planè, vt quod S. Benedictus ostendit, spinarum acumina retundant stimulos carnis: & vrticarum igne flamma concupiscentiæ restinguatur: aut (quod in Sancto Francisco apparet) si sanguis, euerberatus scutica, non sufficit ad eam libidinem, quæ oritur ex sanguine comprimendam; calor internus sanguinis, externo frigore niuium exstinguatur. Neq; id tam accidit, quòd internum ardorem frigus externum sua repugnantia superauerit: quàm, quod calor diuinus, quo vir Sanctus ardens, gelu externum non timebat, longè minorem cupiditatis igniculum facilè vinceret.

3. Odium

Quantum verò odium illud fuisse puta-

putabimus, quo viri ſancti carnem ſuam ſunt proſecuti? Extenuabant eā ieiunijs, conſumebant vigilijs, cæteraque vitæ auſteritate; deprimebant continuis nouorum ſemper laborum oneribus: alijs ſuper alia tormentis & verberibus diuexabant. Si poſt hæc omnia tamen aliquando metuebant, ne vltrà ſolitum inſoleſceret; quibus illi funibus, quibus cilicijs, quibus loricis ferreis, quibus ignibus, quibus niuibus ſuum illud exſatiarent aduerſus carnem odium? insatiabile ſanctorum hominum, in ſuum corpus,

4. alacritas & celeritas in reſiſtēdo tentationi.

Præter cætera autem puto maximè conſiderandam eſſe, heroicam illam animi magnitudinem, qua & celerrimè ad primum acceſſum, atque adeo aſpectum hoſtis arma ceperunt: & in ipſa concertatione, ita ſe contra hoſtem, & ſeipſos geſſerunt; vt meritò in ſe omnium oculos, atque ora conuerterint, Quo minus mirandum, ſi labori fructus reſpondit: vt in poſterum ab omnibus tentationibus eſſent immunes. Tantum refert initijs ſolicitè conſtanterque reſiſtere,

Exempla ſimilia ſęcularium.

SED HAE, credo, ſanctorum hominum, qui in monaſteria ſe abdide-

runt, sũt exercitationes; videamus an adolescentes, quorum adhuc libera & soluta est vita, in hoc genere, quicquã prestiterint. Et verò inter istos fuerũt, qui eadem asperitate aduersus principia tentationum vsi, caput serpentis contriuerint.

S. Bernardus curiose adspicit fœminam.

Vnus è multis sit Sanctus Bernardus. Is, vt legere est in eius vita, antequam religionis sumeret habitum, adolescens sæcularis, fixius aliquando mulierem quandã erat intuitus. Mox, vt ad se rediit, tanto pudore & cupiditate vindicandi in se hanc curiositatem exarsit; vt subitò in vicinum lacum tempestate perfrigida desiliret. In eo immersus collo tenus vsque eo constitit; dum exsanguis, & tantum non conglaciatus, omnem libidinis calorem extingueret. Hæc fuerunt initia, à quibus Bernardus ad fastigiũ huius virtutis postea profectus est. Scribit enim de posteriore eius ætate Guilielmus Abbas S. Theodorici, ad eum statum peruenisse virum sanctum, vt non modò caro se aduersus spiritum non commoueret; sed spiritus etiam vltrò dominaretur carni: ac prouidè, quasi victum cederet impositis oneribus,

In vita li. 1. c. 3 & 4.

Insilit statim in lacum.

Pertingit ad fastigium castitatis.

bus, corpus ad ipsam vsque mortem continuis affligeretur morbis.

CAPVT III.

Quàm difficulter vincant, qui initio non resistunt Intemperantiæ.

QVAM verò difficulter is, qui principio negligens, aut hostem propius accedere; aut quod est grauius, ipsum animi limen subire permittit, cœlestem hanc sibi virtutem paret; nihil attinet nouis exemplis ostendere. Satis id intelliget, qui diuersa hominum genera considerans, in vtramque partem animum conuerterit. Ex altera enim videbit, quanta facilitate in seruanda integritate sint vsi, qui diuinitus adiuti, neque vnquam insultibus diaboli carnisque cesserunt; neque in vllam vnquam inciderunt turpitudinem. Ex altera, cum quantis difficultatibus, quã miserè conflictati sint, qui vel semel tantùm, vel non multo sæpius inimico cedentes, innocentiæ stolam inquinauerunt. **Qui principijs nõ resistunt, difficulter vincunt.**

Quo in genere S. Augustinus periculum amici sui cuiusdã refert, quod ei **Exemplũ Alipij.**

Lib.6.Confess.cap 12

præſentiſſimum imminebat, ſi, quem admodum aliena perſuaſione animo inclinabat; ita porrò ſe in præceps dare perrexiſſet. Hũc inquit initio, quod vix vnquam his ſordibus fuiſſet aſperſus, ſtupere ſolitum, cum videret eum, qui labiorum tenus ijſdem hærebat immerſus, non poſſe ſe expedire At que hac ipſa adductum admiratione, ſtatuiſſe periclitari, num eſſet tam tenax hoc delectationis viſcum. Quodſi perſeueraret, *venturus*, inquit ille, *erat in experientiam; atque inde fortaßis lapſurus in eam, quam ſtupebat in alijs, ſeruitutem. Quoniam ſponſionem volebat facere cum morte; &, qui amat periculum, incidet in illud*. Ignorabat S. Auguſt. quo maximè nomine hanc miſeriam appellaret ergo vocat: *Seruitutem, pactum cum morte, præcipitium periculi.* quod cũ omni ratione vitare deberent homines, vltrò etiam perſequuntur.

Præſentiſſimum periculum eius, qui per initia nõ reſiſtit

Exemplũ D. Auguſtini.

Sed exigua ſunt hæc, præ eo quod de ſeipſo dicit. quomodo & in prima adoleſcentia. & poſt, ad tempus vſque baptiſmi ſui, irretitus fuerit hiſce laqueis. Ita enim poſtea, hoc vitium exhorruit; vt nihil verborum, nihil ſimilitudinum, ad eius vim exprimendam illi ſa-

illi satis fuisse videatur. *Vim inquisiti-mam* appellat, *deformitatem, corruptio-nem, saniem, putredinem Cōtabuit*, ait, *spe-cies mea, & computrui coram oculis tuis, Domine; placens mihi, & placere cupiens filijs hominum.* Deinde cùm addidisset: *Siluescebā varijs, & vmbrosis amoribus;* quasi sepultum inter spinas, inopem omnis auxilij se ipse describit. *Excesse-runt caput meū vepres libidinum, & nul-la erat eradicans manus.* Cū verò adhuc parum dicere videretur; comparat sta-tum illum suum infelicem flammę in materia pingui exsurgenti, fauillasq; subiectanti cuius fumus oculis cordis tenebras, & tantum non cęcitatem af-ferret. *Exhalabātur nebulæ de limosa con cupiscentia carnis, & scatebra pubertatis; & obnubilabant, & offuscabant cor meū: vt nō discerneretur serenitas dilectionis à caligine libidinis.* Atque hęc duo confu-sa dilectio simul, & caligo mala, sic in eo æstuabant, vt, quemadmodū loqui-tur, *raperent imbecillem ætatem per abru-pta cupiditatum; & mersarent gurgite fla-gitiorum.* Cum iam non videretur esse quicquam, cui suam compararet infe-licitatem; inuenit, vt adderet, se sub amentiæ dominatu fuisse, *Accepit*, ait,

Quam difficile fuerit se erigere lapsum in Intemperantiam.

Lib. 2. c. 1.

Lib. 2. c. 3.

Li 2. c 22.

Intemperantes sub tyrannide sunt insanię.

in me sceptrum, et totas manus ei dedi vesania libidinis, licentiosæ per dedecus humanum; illicitæ autem per leges tuas.

Atq; hæc sufficiat adduxisse, vt intelligamus, quàm difficile tũ fuerit Augustino emergere ex hoc cœno: &, vt ipse vocat, ex his spinis se expedire; ex morbo consanescere; euitare præcipitia, eluere maculas; deniq; à tanta deformitate, ad amissam virtutis pulchritudinem gradum facere. Quæ ipsa tamen clarius postea exponit, vbi Antonij rebus gestis, & morte audita: *Inuado*, inquit, *Alipium* (aderat hic tum fortè, familiarissimus, & illi carissimus) *& exclamo, Quid patimur? Quid est quod audisti? surgunt indocti, & cælum rapiũt; & nos cum doctrinis nostris, sine corde, ecce vbi volutamur, in carne & sanguine? An quia præcesserunt, pudet sequi? & non pudet, nec saltem sequi.* Et mox, vt erigẽdi se ex luto hoc difficultatem ostenderet. *Tam multa*, ait, *faciebam in corpore in ipsis cunctationis æstibus, quæ aliquãdo volunt homines, vt non valent, si aut ipsa membra non habeant, aut ea vel colligata vinculis, vel resoluta languore, vel quoquo modo implicata sint.* Vides, quæ sibi describat animi mẽbra? vel nulla, vel

Vide & horre difficultatẽ erigendi se ex Intemperãtia.

Libidinosi animus similis corpori aut mutilo, aut paralitico, aut catenato. Lib. 8. c. 8.

vel ligata, vel resoluta lãguore. Quem motum expectabis brachij, cùm vel non est; vel si est, aut ligatum est, aut stupidum? Quam ille viam pedes conficiet, quantumuis volens, cui vel nullæ, vel sideratæ sint tibiæ? *Sic ægrotabã, & excruciabar; voluens, & versans me in vinculo meo.* Quid faciat, qui compactus in cippum, aut ferro constrictus, tentet tamen in illis, & cum illis se commouere? Nimirum hilum non promouerit, dum vinculis tenetur.

Caussa tantæ difficultatis.

VNDE verò, inquis, tantum in animo certamen, cùm vt flagitia relinquat, imperat sibi: & sibi ipse tamen non paret? Caussa hęc, quod quantum virtutis pulcherrima species, quę iam, illustrante gratia Dei, incipit apparere, ad se mentem peccatoris attrahit: tantum, obiecta consuetæ voluptatis imagine retrahit, imò hæsitantem retinet inimicus. Quæ res propter consuetudinem pronam, tantum potest; vt, qui cupiditates iam auersari & detestari, ex recta ratione cœperat: mox solitæ suauitatis illecebras cogitans, nolle, & quasi timere incipiat, ne à tam dulci pernicie relinquatur.

Quia consuetudo voluptatis dulcẽ perniciẽ efficit.

Ars vincendi carnem.

Itaque nonnulli, cùm hanc inter gratiam & carnem (quæ in pugna hac verè est proditrix) animaduerterent pugnam; præclara sunt vsi prudentia. Nam, vt gratiæ sibi opes adiungerent, carni vires detraherent: id est, vt rumperent catenas, quibus alligatum retinebant animum, tum admissa turpitudo, tum prona ad malum affectio: qua si clauum clauo pellerent, sic igni ad ignem extinguendum sunt vsi.

Ignem internum extinguit externus.

Qui mihi, admirando prorsus exēplo, toti orbi præcinere vidētur, quod in periculosissimis morbis corporis præcipiunt medici, id in hac peste faciendum *Vrendum & secandum*; & facillimè leonem hunc flamma fugari.

Exemplū Martiniani. *Sur tom.* I. *Febr.* 13.

Martinianus fuit olim vir sanctissimus. Is florente ætate, cùm in eremum non ita procul Cæsarea Palæstinæ secessisset, tentatus est à muliere quadam perdita. Quæ cùm primùm miserabilem mendicitatis habitum, quò necessitatis obtentu admitteretur, sibi sumpsisset: deinde admissa, occultè formæ venustatem splendore vestium exornasset; tanta verborum blanditia obrepsit adolescentis animo, vt iam flagitium non recusaret,

A flagitiosa fœmina tentatur.

fecisset-

fecissetq; ni subitò diuina illum gratia respexisset. Itaque reuersus ad se, cùm acerbissimum de cogitato facinore dolorem concepisset; adstante atq; adspectante muliere, raptim in media casa sarmentitiam excitat flammam Tùm nudis pedibus, semel, iterumque saltu se in ignem dat; vsque eo, dum doloris acerbitas ambustum illum, nec iam pedibus consistentem humo affligeret. Septem ipsos deinde menses (tam diu enim corpus è plagis ægrum; eidem loco illum affixit) tãtum habuit ex hâ victoria gaudij, quantũ mulieri primùm admirationis, deinde pudoris attulerat. Nam & ipsa mox diuino spiritu ad dolorem permota, in monasterio Bethleemitico; quò illam vir sanctus mittebat, admirabili pœnitentiæ seueritate, prioris vitæ turpitudinem, ad felicem vsq; mortẽ in se vindicauit.

victus for tissimè vincit.

Insilit in ignem.

Mulierẽ ad pœnitentiam monet.

Non absimili dolore animi permota discipula quędam S. Brigidæ è Scotia, cùm similiter antea turpitudini consensisset; pedem flammis inicit. Atque illi magistra, quæ diuinitus id accepisset, certo confirmauit, doloris huius magnitudine, quem tam

Exemplũ simile.

Sur. tom 1 1 Febr.

præclaro facinore oſtendiſſet, impetraſſe illam, in præſens peccati veniam; in poſterum pugnarum ſimilium vacationem, Affirmauit fidem, quod ab eadem Brigida ambuſto pedi, ea repente integritas ſit reddita, vt veſtigiũ mali nullum eſſet.

NOTA Exemplũ Abbatis Moyſis, qui initijs non recti xerat. *Hiſt. Lauſ. cap. 22.* vide quã mulaboret.

SCRIBIT de Abbate illo Moyſe, cuius antea parum continens vita fuerat in ſeculo, Palladius; illum, cùm quotidiana ieiunia, exigui panis, & aquæ ſumptione vix ſuſtentaret; non potuiſſe tamen importunitatẽ inimicę carnis domare. Quin etiã, cùm, poſt ſex ipſos annos, hiſce ieiunijs continuatas noctium vigilias; neque eas languidas, & ocioſas; ſed orationum ardore, & acerbitate lacrymarum occupatas, iunxiſſet: nequiuiſſe tamen titillantis carnis petulantiam coërcere: Itaq; cum vir inuicti animi alijs ſuper alios laboribus ſe fatigaret; &, aqua ad caſas longè habitantium Patrũ ferẽda, corpus vexaret, ac tantũ nõ conſumeret: ad eam indignationẽ permotũ eſſe diabolum, vti iam prorſus in iram erumperet. Homini enim aliquando pro more aquam haurienti, tanta violentia latus percuſſit; vt exani-

exanimis humi sterneretur; interque fratrum manus, ad suum tuguriolum referretur. Consecuta est plagam annua corporis valetudo, tam grauis, vt morti, quàm vitæ propior videretur: neque interim, remittebat concupiscentia, quin illum suis in dies stimulis agitaret. Denique benedictione patris sui spiritalis molestia liberatus est.

vix tandem supe-

In hoc viro Deus videtur ostendere voluisse, quàm sit arduum, fœdus, cum hoc vitio semel initum, soluere: vt intelligamus, tantum nos ad victoriam nobis addere difficultatis; quantum detrahimus de resistendi celeritate. Vt enim arborem, cùm semel radices egerit; sic vitium, cùm semel in habitum abiuerit, difficillimum est exstirpare.

Disce adolescens obstare principiis

CAPVT IV.

Caussæ, ob quas tam pernitiosum sit, Intemperantiæ initio non resistere: quarum prima, quia nostræ naturæ cognata est.

Intemperantiæ vincendæ ratio diuersa est ab alijs vitijs.

QVoniam ex superioribus satis constat, in hoc Intemperantiæ certamine, moram omnem plurimum obesse: videamus, quæ huius rei sit causa. Inter cætera autē maximè Intemperantiæ vitium hoc habet; vt quàm primùm penitus sit pernoscendum, atque adeo inimicum hunc cognouisse, pars est victoriæ, Quamuis enim aduersus omne genus vitiorum constanti, prudentique animo sit pugnandum, ilicoque repugnandum; aduersus Intemperantiam tamen propriè id faciendum esse non sapientes tantum, & sancti viri; sed imperitum quoq; hominum vulgus existimat.

Varij modi vincēdi Intemperantia.

Non ita diu post obitum Sancti Francisci, religiosi aliquot, quorum plerique cum illo vixerant, inter se habuere consilium; in quo quisque proferret, quid de huius vitij importuni-

tunitate vincenda maximè sentiret. Dictæ sunt à varijs sententiæ variæ. Fuit, qui diceret: se cùm impugnaretur, obijcere sibi deformitatem huius vitij, quod non modò abominaretur Deus; sed ne homines quidem perditissimi, nisi occultantes se, lucemque effugitantes admitterent. Tum alius; Vt primùm, inquit, tentationem hāc sentio, prouoluor in genua, & cùm lacrymis Virginis Matris auxilium imploro, neque ego precandi finem antè facio, quàm hostis faciat impugnandi. Sequebatur vt tertius diceret Iuniperus. Ego, inquit, cum procul aduentantem hunc inimicum prospicio; portas animi bonis desiderijs, sanctisque cogitationibus occludo: & interius sublata voce *procul, procul*, exclamo, *occupatus est diuersorij locus*. Erat tum præsens sanctissimus vir AEgidius, carissimus olim Sancto Francisco discupulus. Is audito responso Iuniperi: Ego, inquit, arma mihi Iuniperi assumo. Certè enim, qui potestatem subeundæ domus inimico facit, periclitatur ne plus damni quàm lucri reportet, eò, quòd proditrix nostra caro mox se cum hoste coniungat. Itaque

1. Cōsideratio turpitudinis

2. Preces ad D Virginem.

3. Primarum cogitationum celeris auersatio.

Tertium modum probat S. Ægidius.

Cur hic modus tutissimus.

non expectandum, dum ingressus opprimatur; sed ab ipso etiam prohibendus est ingressu.

Idem sentit D. Hieronym.

Inter cætera, quæ Sanctus Hieronymus ad Virginem Eustochium discipulam suam scribit, est & illa admonitio, vt *statim, vt libido titillauerit sensum, aut blãdum voluptatis incendiũ dulci nos calore perfuderit, erumpamus in vocem, Dominus auxiliator meus, nõ timebo quid faciat mihi caro, nolo, sinas cogitationem crescere; nihil in te Babylonium; nihil confusionis adolescat. Dum paruus est hostis interfice; nequitia, ne zizania crescat, elidatur in semine. Audi Psalmistam dicentem. Filia Babylonis misera, beatus qui tenebit, & allidet paruulos suos ad petrã. Quia enim impossibile est, in sensum hominis non irruere innatum medullarum calorem; ille laudatur, ille prædicatur beatus, qui vt cœperit cogitare sordida; statim interficit cogitatus, & allidit ad petram, petra autem Christus est.* Quando igitur tanta est huius rei certitudo; quærenda est planè caussa, cur in hoc vitio potius, quàm reliquis tanta sit opus celeritate. Equidem, quæ cogitanti mihi in mentem venerunt, exponam; plures fortassis alijs relicturus.

Cur statim oporteat repugnare.

PRI-

PRIMA igitur caussa sit, arcta coniunctio huius vitij cum nostris affectionibus, tam enim hæret naturæ, vt hæc à Cassiano appelletur: *pugna inuiscerata: Quia enim*, vt idem inquit, *generaliter, & sine alicuius exceptione omnibus inest, quid aliud indicari potest, nisi ipsi humanæ substantiæ, post ruinam primi hominis, naturaliter attributum?* Quare & in infantibus suo quodam modo huius morbi semina quædam apparent, & Aristoteles primæ ætatis vitium appellauit, neque est ætas vlla, ne senecta quidem, neque habitus corporis, quamuis affecti ac debilis, qui se, nisi gratia singulari ab huius tyranni dominatu planè liberum esse, gloriari possit. Quin etiam inuenti sunt, qui alterum iam in sepulchro pedem habentes, iam iam efflaturi animam, timerent tamen, pugnarentque aduersus tentationes carnis.

1. Causa. Intemperantia nostris affectionibus cognata. *Col. 4. Cap. 7.*

Inest omnibus ætatibus intemperantia fomes. *3. eth. cap. vltim.*

*Singulare prorsus est, quod in hoc genere scribit Sanctus Gregorius Magnus, fuisse Sacerdotem, cui nomen esset Vrsino, cum ante hunc ordinem vixisse in coniugio: pòst, relictam vxorem amasse vt sororem, tractasse vt ini-

* Mira cuiusdā Sacerdotis constātia in occasionib. tentationis vitandis. *Li. 4. dial. cap. 11.*

vt inimicam. ſic, vt nec in rebus neceſſarijs opera illius vti vellet. Hunc poſt multos vitæ annos, & quadrageſimum ſacerdotij, grauiſſima febri ad mortem adductum: tum mulierem, quæ illum iam animam putaret exhalaſſe, admota ad eius nares auricula, explorare voluiſſet, num quid supereſſet ſpiritus. Ibi verò ſacerdotē, quid fieret, ſentientem, pauxillis, quæ reſtabant, virium animę reliquijs collectis, ſemimortua voce, ſed viuā planè ſpiritu ſententiam protuliſſe. *Recede à me mulier; adhuc igniculus viuit; paleam tolle.* Quæ cum dixiſſet, tum demum compoſito corpuſculo cum Apoſtolis (hos enim ad ſe venientes cōſpexerat) ad ſempiternum tātæ victoriæ triumphum diſceſſiſſe.

Difficulter extirpatur tentatio Intēperandæ.

Atque in hiſce, alijsq; viris ſanctis, illud præter cætera eſt admirabile, quòd etiam tum, cùm maximè inſomnium, inediam, verbera, tormenta corpori adhiberent; proinde quaſi cura creſceret malum, ita huius vitij grauiſſimas experirentur pugnas: & cum iam ſe portum quietis ſubituros ſperarent, tum remis, veliſque contra tentationum ventos nitendum eſſet.

Quippe,

Quippe, *vt faceret Deus cum tentatione prouentum.*

Vt enim omittam de Abbate Pachomio plura narrare, qui, Palladio teste, affirmabat, tam continuum sibi cum hoc hoste certamen, vt quadraginta annorum solitudine, ieiunijs, orationibus more monachorum quā longissimè productis, omni denique asperitate corporis in irritum cadente, non semel optârit, ferarum dentibus laniari, cùm inter hæc nunquam illum Deus tentanti libidini consentire permitteret: Vt præteream alios plurimos, qui non minore cum carnis impugnatione, quàm sanctitatis laude vitam egerunt: Vnicum audiamus Hieronymum, qui de sua adolescentia, in solitudine, inter asperrima pœnarum exacta, sic scribit.

Exemplū Pachomij *Hist Laus. cap. 26.*

Exemplū Hieron.

O quoties ego ipse in eremo constitutus, & in illa vasta solitudine, quæ exusta solis ardoribus horridū monachis præstat habitaculum: putabam me Romanis interesse delicijs. Sedebam solus, quia amaritudine repletus eram; horrebāt sacco membra deformia; & squalida cutis sitū Æthiopicæ carnis obduxerat: quotidie lacrymæ, quotidie gemitus, &, si quando

Hieronymus grauiter tentatur.

Fortiter resistit.

repu-

repugnantem somnus imminens oppreßisset, nuda humo vix ossa hærentia collidebam. De cibis verò & potu taceo; cùm etiam languentes monachi aqua frigida vtantur; & coctum aliquid accepisse, luxuria sit. Ille igitur ego, qui ob gehennæ metum, tali me tum carcere ipse damnaueră: scorpionum tantum socius & ferarum sæpè choris intereram puellarum. Pallebant ora ieiunijs, & mens desiderijs æstuabat in frigido corpore & ante hominem sua iă carne præmortuum, sola libidinum incendia bulliebant. Itaq; omni auxilio destitutus, ad Iesu iacebam pedes, rigabam lacrymis, crine tergebam, & repugnantem carnem hebdomadarum inedia subiugabam, memini me clamătem diem crebrò iunxisse cum nocte, nec prius à pectoris ceßasse verberibus; quàm rediret Domino imperante tranquillitas.

Quia intĕperantia carni tam est insita; celeriter ei resistendum.

Ex hisce, quis non videt, hunc affectum ipsis carnis nostræ medullis insidere? cum illâ nasci, adolescere, illi ad mortem vsque adhærere? Itaque, cùm primùm se contra spiritum commouet, hanc ipsam necesse est ad comprimendum se excitare. Quia verò in multis continuas ad finem vsq; vitæ commotiones excitat; continuam

alacri-

alacritatem, constantiam, fortitudinē velut arma spiritualia requirit.

CAPVT V.

II. CAVSSA, QVIA INTEMperantia facillimè & celerrimè animam interficit.

ALTERA Caussa est, quod inter septem peccata, quæ vocãt capitalia, hoc in primis animę pręsentissimum mortis periculum adfert. Quamuis enim omnia vitam auferant animæ: tamen alia, neque tam facilè, neque tam subitò enecant. At cupiditates libidinis, tantum & coniunctionis & virium habent, vt facillimè per cognationem admittantur: per vires, quasi iucunda quadam necessitate, voluntatem trahant ad peccatum. Hæc est illa conceptio, partusque flagitiorum, de quibus S. Iacob, *Vnusquisq; tentatur, à concupiscentia sua abstractus & illectus, concupiscentia, cùm conceperit; parit peccatum: peccatum, cùm consummatum fuerit; generat mortem.* Iacob. 1.

Hinc illud est, quod delectatio longa & morosa, quamuis, vt doctores dicunt, in omni genere peccatorũ reperiatur; Delecta-tio in sola cogitatione tur.

riatur; nescio qua ratione maximè in hoc vitio, locum habere videatur. Apertissimè enim in hoc, non exterior tantùm actio, ab interno desiderio distinguitur; de quo Christ᷒: *Qui viderit mulierem, ad concupiscendã eam, iam mæchatus est eam in corde suo.* Sed ab ipso quoque desiderio, infernus ille voluntatis consensus, quo delectatur animus ipsa saltem cogitatione turpi. In qua cogitatione, quemadmodum motus quidem sunt primi, à peccato liberi: itemque secundi, peccato veniali obnoxij: sic etiam est, aut esse potest, peccatum mortale, quod miseram animam visco iam voluptatis hærentem, vlterius solet ad peccata grauiora detrahere.

pi aliquã do peccatum mortale. Caiet. Matt. 5.

Quare & S. Augustinus, tametsi serpentem illum, Euæ seductorem, alibi verè atque ex historia Diabolum interpretatur: quodam tamen loco, cùm mysticè totam hoc contra Manichæos tractat, serpentem hũc facit esse sensum corporis; mulierem, quæ sibi imponi patitur concupiscentiam: hominem, rationem, quæ in nobis principatum habet. Quemadmodum enim à serpente mulier blando sermone illicitur

Mystica interpretatio peccati Adæ.

12. de Trinit. cap. 13.

licitur ad peccandum;sic à sensu,concupiscentia;ab hac,ratio.Concupiscẽtiæ enim, sensus iucunditatẽ voluptatis proponit: quam cõcupiscentia gustatam,rationi deinceps tradit. *Non enim*, inquit ille, *ratio deduci ad cõsensionem peccati potest;nisi cũ delectatio mota fuerit, in illa parte animi, qua debet obtẽperare rationi.* Nam, vt idem addit,*etiamsi non sequatur factum; rea tenetur in consensione conscientia.*

Iam verò, cum assensio hæc atque approbatio rationis duplex esse possit;altera, quæ statuit reipsa perpetrare flagitium:altera, qua factum repudiat, cogitatione sola delectatur, & volens & sciens inhæret:de hac posteriore idem ille S. Augustinus, cum omnibus Theologis ita sentiunt, vt in hoc gestu & delectatione cogitãdi sola, peccatum dicãt inesse mortale. *Totus homo dãnabitur*, inquit ille Doctor, *nisi hæc quæ sine voluntate operandi; sed tamen cum voluntate animum talibus oblectandi, solius cogitationis sentiuntur esse peccata, per mediatoris gratiam remittantur.*

Consentire delectationi cogitationis turpis, etiam sine voluntate faciendi, peccatum mortale est.

12. *de Trinit. cap.* 12.
2. *Sent d.* 24.

Hoc igitur modo Virginitas interior perit,quando, vt S. Hieronymus ait,

Cogitatione sola Virgini-

tas amitti potest. Epist ad Faust. Lib. 6. cap 19.

ait, *Perit & mente virginitas*. Et Cassianus *rigidam*, vt ipse vocat, Sancti Basilij *sententiam* laudat: *Et mulierem*, inquit, *ignoro, & virgo nō sum*. Intelligebat Basilius, vt idem interpretatur *consistere incorruptionem carnis, nō tam in mulieris abstinentia: quàm in integritate cordis, quæ verè incorruptam perpetuò sanctimoniam corporis, vel timore Dei, vel castitatis amore custodiat*. Hoc in statu credibile est, fuisse Virginem illam, de quâ Sanctus Gregorius, cùm in monastica disciplina viueret, diuinitus, cuidam ex sororib. scribit esse ostensum, in cælo eam haberi pro laica. Nam, vt euentus ostendit, cùm ad libertatem sæculi contra votum rediret, quod auersari debebat, appetierat: &, vt verbis Sancti viri vtar: *Quod latuit in desiderio cogitationis, hoc effectu prauæ operationis exercuit*.

Exemplū virginis non virginis.

Hom 38. in Euang.

admodū occulta est Intemperantiæ tentatio.

Est igitur periculosissimus hic hostis; quod & letalem, & occultam imponat plagam; & quod peius est, iam nūc in penetralib. nostris corruptionem naturę, quasi semen aut radicem habeat: Nec satis scio, pernitiosiùs ne, an occultiùs grassetur: quod & mortē præsentem adferat, & ex occultissimis progredi-

grediatur insidijs, eo tempore, quo mens, veluti caligine variarum imaginum offusa, vix seipsam videre, aut ad pugnam comparare potest.

Quis iam non videt, quanto præsidio cor muniendum sit, ne hostis tantus reperiat aditum? quā continuis opus sit excubijs, si quando aut ingressus est, aut ipsas iam portas primæ cōmotionis attingit; vt subitò repellatur, & procul habeatur? Ignis est quæuis cogitatio, aut commotio huius vitij. Quis ignem sinu retinet, si potest excutere? Si non potest, quis non restinguit? Si neutrum facit, quomodo horribiles illas flammas arcebit, non modo ab ædificio spirituali, sed à suo etiam corpore? *More ignis libido succenditur*, inquit Sanctus Gregorius, *& si negligenter extinguitur; adiacens stipula velociter inflammatur*. Scintillæ singulæ facilè euanescunt; seiunctæque prunæ sua sponte ardorem amittunt. At si vel scintillas multas, vel prunas coniunxeris, surget incendium, quod vel nullo, vel maximo labore restinguitur. Singulæ igitur scintillæ prunęque cupiditatum diuellendæ sunt, pugnandū, nō cū pleno cogitationū aut dele-

Similis est igni.

In 1. Reg cap. 15.

Scintillæ singulæ facilè extinguuntur: ex ijs ortum incendium, difficillimè.

delectationum, veluti crabronum vesparumq; examine, sed cum singulis, tùm, cùm primùm nascentes viribus carent. Hoc consilio vsus olim est Pharao contra Hebræorum masculos. Nā si exspectaret, donec se corroborauissent; intelligebat, non cum infantibus singulis; sed cum sexcentis armatorum millibus, graue & periculosum bellum sibi futurum.

Exemplū à Pharaonis consilio.
Exod. 1.

Qua de re cùm scriberet D. Gregorius in lib. Regum exemplo Agag. Amalecitæ regis vtitur, qui minutatim dissectus interijt. Postquam enim articulatam illam sectionem, in huius vitij pugnam transtulisset; ita concludit. *Dispergatur ergo ignis in frusta, concidatur Agag, & custodiatur mēs, vt immundas cogitationes dispergat, ne vnam alteri adhærere permittat, quia cū agere non potest vt innoxia nunquam cogitet: agat quod potest, vt statim cogitationē eijciat; sic quasi ignem maximū in carbones singulos, & velociter diuidit, & celeriter extinguit; si omnes cogitationum flammas sic separat; vt coniungi in mente, neq; per negligentiam, neq; per desiderium sinat.*

Allegoria Regis Agag, dissecti in partes.
In 1. Reg. cap. 15.

Atque vt diligentiori quoque cura vigilemus, in huius vitij cogitatione, ante

Intemperantiæ tētatio simi

ante oculos non modò proponendus est ignis: sed ignitæ quoque sagittæ, summa vt in nos ab hoste contortæ. Hoc sensu accipit Sanctus Basilius illa Apostoli verba. *Sumētes scutum fidei in quo possitis omnia tela nequissimi ignea exstinguere.* Addit mox pulcerrimum præceptum, quid sit agendum eo tempore, cùm turpium cogitationum iacula parat hostis, atque ea ex improuiso à se fabricata immittit in nos. *Maiore, inquit, vigilantia, contentioreque animaduersione huiusmodi declinādæ insidiæ sunt; & peritorum Athletarum imitanda consuetudo, qui summa tum animi attentione, tùm corporis agilitate celeritateq́;, aduersariorum suorum apprehensiones eludunt.* lis sagittæ ignitæ. *Const. Monast. ca.6.* *Ephes. 56.*

Finem faciam huius secundæ caussæ, si vnum illud ex eodem S. Basilio addidero; non potuisse eum aptius nomen huic malo inuenire, quo summam diligentiam, non in ipso tantū; sed etiam in eius suspicione fugienda adhibēdum esse ostenderet; quàm vt voluptatem *pestilentem* appellaret. Quis non procul, non à peste tantùm; sed à suspecto etiam de pestis contagione loco fugiat? Quis sine timore Similis pestilentiæ. *Reg. disp. resp. 19.*

uiuat, qui in ædibus non tantùm in sinu, intelligat aut suspicetur se peste infectum quippiam habere? Quis non aut expurgat exemplò, aut abijcit? aut, si ne hoc quidem sufficit, in flammas conijcit, à quo sibi mortis periculum pertimescat? Et tibi, adolescens, tantũ erit vecordiæ, vt cùm senseris initia, & velut scintillas turpium voluptatũ in mentis secreta lapsarum; tamen non excutias, non timeas animæ mortem; sed in vtramque aurem securus dormies?

CAPVT VI.

III. *CAVSSA. QVIA INtemperantia facit hominem belluinum.*

intemperantia facit hominem belluinum.
Arist.7. Eth.c.6.
D.T 22. q.156.in 4
Equum & mulam
Suem.
2.Pet.c.2.

TERTIA caussa est, quod vitium hoc cupiditatis prauæ, vt præter experientiam, docti etiam affirmant, ita oriatur ex sensibus, id est, inferiore hominis parte, vt brutum, ac bestijs propriũ appellari possit. Neq; dissentiunt sacræ literæ, quæ tyranni huius seruos, equis & mulis comparant, quibus nõ est intellectus: imòverò immundis etiam suibus. Sus lota in volutabro luti. Quamobrem libi-

libido ſic immutat hominem, vt neque ſit homo, qui belluarum opus exerceat: neque prorſus beſtia, qui rationem, tametſi ea malè vtatur, non amittat.

Quare & S. Auguſt. tragelaphum, quem inter monſtra numerant aliqui Philoſophorum, libidinoſum hominem interpretatur, quòd præſtantiam & pulcritudinem cerui ratione repręſentet: reliqua parte propter deformitatem, & quandam velut graueolentiam, hirco ſit comparandus. **Tragelaphum.**

Clemens verò Alexandrinus, in eundem hominem Poëtici Centauri figmentum conuenire ait, qui ſurſum hominis, deorſum equi referat formam. Ex cuius ſententia rectè dicemus, id genus homines, in morum itinere perpetuò deuehi equo vitioſiſſimo, qui natura ſit pauidus, reſes, exũgulatis mancíſq; pedibus, dorſo infirmo, ore duro, ceſpitator, calcitro, qui calcaria non ferat, propiùs accedentem morſu appetat, non modò ad virgulæ nutum non obtemperet; ſed baculos etiam, fuſtesque contemnat; denique hoc vnum didiciſſe videatur, vt omni arte excutiat, præcipitet, & *Lib 4. Strom.* **Centauri.**

ceruices equiti frangant. Quis non videt, quanta solicitudine, robore, peritia ad hoc animal tractādum sit opus quanta vi inijciendum sit frænum? quanta cura prouidendum, vbi figat pedes? quanta cura nunc stimulandus, si tardior; nunc reprimendus, si incitatior; si se erigit, deprimendus; si submittit, excitandus sit? atque omnium maximè, quanta celeritate adducendæ sint habenæ, cùm animaduertitur iam insolescere, & sessorem velle excutere? quàm non sit danda furori huic mora, dum tollat animos, & cursu præceps feratur, vt iam nullas habenas audiat?

Nonum mōstrum ex homine & serpente, est Intemperans.

Accedit denique, quod sensus noster non equi tantùm instar sit, qui præcipites agat; sed serpentis etiam qui enecet. Quasi parum sit, nos esse Centauros, nisi nouum quoddam in nobis sit portenti genus, ex serpente homineque conflati. Quis vsque eò serpentem fouet, dum ab eo venenatur? quis ictus, non subitò quærit antidotum? *Diaboli primis titillationibus*, inquit Sanctus Cyprianus, *obuiandum est, nec coluber foueri debet donec in serpentem formetur*. Et Sanctus Hierony-

Quantum in mora periculū.

Sermo de Ieiun.

mus,

mus. *Diabolus serpens lubricus est, cuius capiti, hoc est, primæ suggestioni si non resistatur, non est dubitandum, quin in penetrale cordis furtim illabatur.* Matura igitur, & in ipso incursu hosti tam fraudulento occurre: Sic enim caput versipellis colubri contunditur; sic malũ etiam nascens, & exiguum faciliùs curatur. Hoc si præstas; certam, ac tãtum non securam, DEI gratia opem ferente, tibi polliceri potes victoriam. Sed de serpentina huius vitij astutia, & alijs nonnullis victoriæ præsidijs, fusiùs infrà dicemus.

In cap 9. Eccl.

Quomodo caput serpentis conterendum.

CAPVT VII.

QVIS MODVS SIT AD PRImum insultum Intemperantiæ resistendi: nempe Fuga, atque huius rei caussa.

EX TRIBVS, quæ allatæ sunt, rationibus, satis iam certum est, debere nos, vt primùm contra nos moueri incipit hoc vitium, aduigilare, atque arma capere, quibus aut opprimatur, aut detur in fugam. Nũc quinam huius pugnæ sit modus, quæ ineunda sit ratio, quæramus, quod totum

Celeriter resistendũ Intemperantiæ.

Modus resistendi est FVGERE.

tum vno verbo absolui potest.

1 Cor 6. FVGA. *Fugite fornicationem*. inquit Sãctus Paulus, cùm certissimum huic morbo remedium vellet præscribere. In quem locum scribit Diuus Thomas, tametsi omnia peccata fugienda sunt; non omnium tamen candẽ esse rationem. Quædam enim ita facillimè vincuntur, & si materia illis subiecta, quæ specie externa allicit ad peccandum, penitus introspiciatur Huius generis est acediæ spiritus, qui, vt rectè Cassianus admonet, non omittendis rebus spiritualibus, quorum nauseam & quasi fastidium solet adferre: sed ijsdem in memoriam reuocandis, animoque tractandis, & quasi sub oculos subijciendis vincitur. Causa est: quòd bona spiritualia tantam in se habeant pulcritudinem; vt fieri nõ possit, quin, si penitus inspiciantur, amentur & expetantur. Itaque si cui tædium in virtutis actione subrepat; eius excellentem præstantiam, fructusque secum diligenter cogitet: sentietque, longè vehementiori se nunc in eam ferri amore, quàm ante tædio eandem sit auersatus.

2.2.q 35. art 1.

in quibusdam vitijs expedit cogitare de illorum materia.

Lib 10. Inst. c. vlt.

Diuersa planè; imò verò contraria

ratio

ratio eſt, hoc, de quo loquimur, ſuperandi vitium. Nempe, vt quàm maxima animi conſtantia, tantò celerius cogitationem refugiamus, earum rerum, quas proponit; quantò maiori cum periculo, vel ſolæ huiuſmodi ſpecies, in animum admittuntur. De intemperantiæ materia nequaquam cogitandum.

Quòd enim imagines hæ ſuauitatē habeant adiunctam, hinc fit, vt tantò eas magis ſibi imprimat & infigat animus; quantò diutius intuetur. Itaq;, ipſa cogitationis mora, ſenſim ſine ſenſu, illas radices agunt in mente; vt poſtea ſine magnis laboribus extirpari non poſſint. Vt qui incautè in vliginoſo, paluſtrique ſolo veſtigium figit, quantò diutiùs inſiſtit pedi, tantò profundiùs immergitur dum ad extremum retrahere ſe non poſſit. Tales planè ſunt (niſi qui ſingulari gratia DEI adiuuentur) ij, qui ſemel in huius vitij dominatum ſe tradiderunt. Auaros auréæ argenteæque compedes tenent: iſtos cœnum, & ſordes, & viſcum. De quibus fortaſſe loquebatur olim, qui dicebat: *Infixus ſum in limo profundi, & non eſt ſubſtantia.* Quia periculoſum. Cogitando ſpecies imprimuntur. Simile. Pſalm. 68.

Primum igitur hoc eſt remedium, ſi quis viſco teneri nolit, ne tangat. Fugiat omnia, quæ vel cogitationem turpitudinis poſſint inijcere.

Exemplũ Patriarchæ Ioſeph. *Gen.39.*

Quo in genere præſtantiſſimum, habemus, pulcerrimi, caſtiſſimi, & ſanctiſſimi adoleſcentis & patriarchæ Hebræi exemplum, qui de adulterio appellatus, ſic exhorruit, ſic auerſatus eſt; vt quàm celerrima fuga è manibus impudicę mulieris elaberetur: malletque veſte, quàm integritate ſpoliari, tãtumq; in ſancto pectore horror eius flagitij creuit, vt multo mallet in ſordibus, carcere, ſqualore, inter mãcipia iacere; quam ſic in aula Dominæ ſuę clarus, potens, magnus dominari, vt ſeruus eſſet libidinis. Qua de re digna lectu, digna cognitu ſcribit S. Ambroſius. Ac primùm Ioſephi formam excellentem laudat. *Cùm eſſet,* inquit, *Ioſeph ſpecioſus facie, & decorus aſpectu valdè, venuſtatem ſui vultus ad alienam non deriuauit iniuriam; ſed ad ſuam ſeruauit gratiam, hoc ſe pulchriorem ratus, ſi non diſpendio caſtitatis; ſed vultu pudoris ſpecioſior probaretur; illum eſſe verum decorem, qui in alienos oculos caperet, nec fragiles mentes vulneraret; ſed indicia aç-*

Ioſephus pulcerrimus. *Lib. de Ioſeph ca.5.*

qui-

quireret vniuersorum, fraudi nulli futurus, laudi sibi. Deinde cùm dixisset primam concepti flagitij caussam in mulieris, non Iosephi oculis fuisse, monuissetque adolescentes, vt in vijs refugerent eos, qui parum cautos habẽt oculos. *Adamantur enim*; ait, *& qui nolũt adamari: deniq;, adamatus est Ioseph, qui amantem contempserat.* Mox demõstrat, Iosephum tametsi in aliena manu, conditione mancipij teneretur, verè tamen liberum, suiq; ipsius suorumque affectuum fuisse dominum. *Ille dominus*, ait, *qui amantis non excipit faces; qui lenocinanis vincula non sensit; quem nulla mortis formido perterruit; ille liber, qui turpe credidit vicem gratia non referre, ad remedium de quo loquimur peruenit, & relinquens vestimenta sua in manibus eius fugit, non pluris fecit vestimenta corporis, quàm animæ castimoniam; reliquit tanquam non sua, quæ adultera suis manibus tenebat; & aliena iudicauit, quæ tactu impudicæ potuerunt comprehendi, magnus vir, qui venditus seruile nesciuit ingenium; adamatus non redamauit: rogatus non acquieuit; comprehensus aufugit; teneri veste potuit. animo capi non potuit.* Vt autem intel-

Caue adolescens oculos aliorum incautos.

Iosephus verè liber

Qua cogitatione ad fugam se incitauerit.

ligamus, quas tum cogitationes in tã periculoso conflictu, versarit animo Iosephus; subdit, eum ita fuisse affectum, vt si à manu pestifera fuisset attactus, *Contagium quippe iudicauit, si diutius moraretur; ne per manus adulteræ, libidinis incentiua transirent.* Deniq; totam rem pulcherrima sententia concludit. *Itaque vestem exuit crimen excussit; & relictis, quibus tenebatur, exuuijs, spoliatur quidem, sed non nudus aufugit; qui erat tectior indumento pudoris.* notissimum verò illud inter Ethnicos sapientis est dictum, qui cur tam indignam homine voluptatem reliquisset, caussam explicans, simul victoriæ modum adiunxit: *Ab agresti inquit & furioso Domino aufugi.*

Val. lib. 4. cap. 3.

Exemplũ Ethnicũ Democlis.

Non possum, quin addam huc memorabile prorsus exemplum adolescentis Ethnici, vt ex eo, quem solus amor inanis gloriæ commouit, discat adolescentia Christiana, longè alium habens propositum finem, quàm constanter vel ad ipsam fugiendum sit mortem, vt euitetur non modò hæc turpitudo; sed etiam sola eius occasio. Narratur à Plutarcho in hunc ferè modum.

In vita Demetrij.

Dema-

Democlis virtutem & pudicitiam operæ precium est non præterire. Erat is puer adhuc impubes, tam eximia forma, vt cognomen pulchri inuenerit, Hæc vulgi fama, cùm ad Demetrium Regem ipsum detulisset, homo impurus muneribus, sollicitationibus, terroribus animum pueri tentauit. Frustra: Ille enim palæstra, gymnasio, & locis publicis abstinebat. Cùm igitur lauaturus ingressus esset priuatum balneũ, Demetrius aucupans tempora subsequitur, vt solum deprehenderet. Ibi iuuenis, cùm nullum pateret effugium, detracto aheni operculo, in aquam insilijt feruentem, qua tametsi indignè prorsus exstinctus est; facinus tamen dignum patria, dignum forma, dignum pudicitia sua fecit.

Fugit castus adolescens.

Mauult honestè mori: quã turpiter viuere.

Quid Christianus de hoc facinore dicat? quis non obstupescat, non modò ad huius rei commentationem atque animaduersionem; sed vel ad primum aspectum? quænam erat illa vitæ integritas, qua commotus puer pro nihilo habere potuit, eius Regis potẽtiã, quem nõ Athenæ modò; sed vniuersa Grecia, Asiaque pertimescebãt? Quę cõstantia, quia idẽ puer nõ tãtùm præsentia, precibus, promissis, minis, tanti principis; sed nec, quæ rerũ omnium

nium cariſſima, amore vitæ, ad flagitij aſſenſum potuit inflecti?

Exemplũ hoc non per omnia imitãdũ. Occaſiones intemperantiæ fugiendę.

Neque ego nunc dico, Chriſtiano adoleſcẽti, tam audax & periculoſum facinus imitandum; nec volo temerè vitam in diſcrimen adduci; hoc tantum ago, mortem integritatis iacturæ poſt habendam: omnique ratione malum hoc, malique occaſiones eſſe fugiendas. Quod ita faciendum eſſe, præter exempla, ratio etiam ipſa conuincit.

1. Cauſa Quia intẽperantia ſimilis ſerpenti.

PRIMVM quòd, vt dictum eſt, peccatũ hoc morſus ſit ſerpentis; eiuſque cogitatio, eiuſdem anguis venenoſus afflatus. Nam, ſi rectè Sapiens de omni peccato: *Quaſi à facie colubri fuge peccata*; quanto magis in iſto genere fuga vtendum? De quo ſacræ literæ alibi ſub imagine tali loquuntur. Ne *intuearis vinũ, quando flaueſcit, cùm ſplẽduerit ſicut aurũ in vitro color eius ingreditur blãdè, ſed in nouiſſimo mordebit, vt coluber, et ſicut regulus, venena diffundet.* Non dubium eſt, quin de ebrietate loquatur hæc Salomon. Sed ab interpretib. ad hoc vitium etiam rectè transferuntur. Hoc enim præter cętera, blanditijs oculorum, & ſenſus titillatione

Eccl. 22.

Prou. 23.

ſe cor-

ſe cordi inſinuat, quò ſi admiſſum fuerit, per eſcæ ſuauitatem animnm adhamat; pungit, mordet, transfigit, veneno inficit, atque interficit.

Periculoſum, non fugere hunc ſerpentem.

Erit ne igittur quiſquam, cui vel ſcintilla inſit ex rationis lumine, qui non pertimeſcat; ne, ſi ſemel blando huius ſerpentis capite deceptus ſit, poſtea cum doloribus angoribusq; maximus conflictetur: egeatque ſingularibus diuinæ gratiæ remedijs, ſi mortiferam hanc plagam velit curare? Quis tam erit amens, vt cùm glorioſa fuga huius ſerpentis aculeum, huius baſiliſci venenum poſſit euadere: malit tamē expectare, dum lethale vulnus acceperit: aut (quod inſanius eſt) ſuis cupiditatibus morem gerendo, vt infelix illa Cleopatra, vltrò amplecti huius peccati viperam, quæ præſentiſſimam adfert animæ mortem? An ignoramus hoc vitio, ſic occœcari intelligentiam, ſic voluntatem debilitari; vt tametſi illi libertas innata maneat; tamen vinculis prope inexplicabilib. aſtringatur; ſic inficiatur, vt meritò in Sacris literis appelletur, *venenum aſpidum inſanabile?* Si enim in vllo genere peccati difficile eſt referre gra-

Intemperantię malū pœnè inſanabile.

re gradum (est autem in omnibus sanè arduum) difficillimum est in Intemperantia, Vsque eò, vt fuerint, qui dicerent, tametsi falsò, non posse hui⁹ peccati veniam impetrari, neque in hoc sæculo, neque in futuro. Sed istis nimirum non tantus fuit ad diuinæ gratiæ potentiam respectus, quæ in hac vita nos omnibus sceleribus potest absoluere: quantus ad inextricabilem penè labyrinthum, in quo concludit hoc vitium eos, quos vel semel occupauit.

Quæ similitudo Intemperantiæ & serpentis.

Non intelligimus, non abs re translatum esse nomen *Serpentis* ad hoc peccati genus? Certè enim præterquam quod ipsum per se morsu culpæ inficit, enecatq́; animam: primas etiã & præcipuas habet latebras, quibus astutissimus ille serpens antiquus hostis sese abdat, quibusque ad nos fallendos vtatur, vt olim primæ parenti Euæ, ac per hanc Adamo fecit imposturam. Quod si cum angue pugnamus, quando carni resistimus: profectò duplex erit pugna, cũ huic angui draco horrendus ex inferno accesserit, qui carni coniunctus moueat bellũ quod accidit omnino si non pugnæ principio, at certè

certè sub finem, vt vel hinc sit animaduertere, cruentam nobis imminere pugnam, si in principijs huiusmodi assultuum vecordes sumus. Celeri igitur fuga, eripere tāto periculo. Equidem ausim affirmare, hac de caussa fieri, vt habitent & depascantur hominum flagitiorum cadauera serpentes; quòd in viuentium animis sibi olim struxerint habitationem,

Cur serpentes in cadaueribus hominū impudicorum. *Sur. tom. 6*

Concludam hunc locum, si aperuero, cur inter cætera, hoc maximè peccatum animum vulneret; maiorique & diuersa penitus cura indigeat, quàm alia; vt iracundiæ aut auaritiæ. Caussa est, quod si in vllo genere vera est quorundam Theologorum sententia. qui habitum putant, vna posse actione gigni in hoc est verissima. Qui enim vel semel, in has impuritatis sordes sit illapsus, videmus reipsa, quàm non facile se erigat; aut consistat, si se erexerit eò, quod vnicus ille lapsus vel trecentarum tentationū fuerit semen. Est enim tam proprium huic actioni in animum penitus se penetrare; vt etiam, cùm licitè, atq; ex præscripto diuinę legis vsurpatur; ad illicita tamen & vetita impellat; & vix est, vt sine ci-

Intemperantiæ habitus ferè vnica actione efficitur.

NOTA.

catrice plaga curetur. Hoc ipsum sibi voluit Tertullianus, qui, tametsi viduitate longè præstantior sit virginitas re tamen doctus: *Vidua, inquit, habet aliquid operosius: quia facile est nõ appetere, quod nescias, at auersari quod desideraueris, nunquam.*

Libr. I ad vxorem.

CAPVT VIII.

II. CAVSA: CVR FVGA VINcendum: Quia Intemperantia venenum dulce.

VENIO nunc ad alteram caussam, cur fugâ vitium hoc sit superandum; neque minus certam, neque minus dignam considerátione, quã prior fuerit. Hæc est, quòd venenum hoc animæ, semper cum suaui quadam titillatione sensus instillatur. Hac igitur dulcedine, velut esca, animam hostis allicit; allectam hamo læthifero culpæ ad se prorsus attrahit, & occidit. Vnde à quibusdam vocatur, *venenum dulce.*

Hæc est illa ab antiquis cantata Circe, herbarum succis dicta humanas mutare formas: hæ Sirenes Siculi maris, quæ nautas, quos cantus suauitate attraxissent, primo in somnum dare,

Petrarca. Voluptas est venefica Circe. Sirenes.

dare, dein aquis intingere, denique deuorare ſolitæ tradantur. Sic planè libido turpis, eos, qui æſtuoſum præſentis vitæ nauigant pelagus, primùm ſpecie, ſuauitatis allicit: tum potentiã veneni in allectos exercet. Atque animæ quidem præſentẽ omnino mortem adfert; corpus verò ſic afflcit, vt ij, quos attigit, reliquo vitæ ſpacio, perinde vt ſi eſſent à canibus rabidis mordicus vulnerati, aut à ſtellionibus illis in Apulia, qui admorſu homines inquietos efficiunt, vt dies noctesque ſine ceſſatione ſaltitent, venenati eſſent: Sic & ipſi incõditis corporum motionib. & inquietudine perpetua, internos animi cruciatus prodãt. Itaque & à Sophocle hoc vitium cum inferorum pœnis, & rabie comparatur:

Voluptatum conſectatio homines inſanos facit.

Pueri, venus non eſt venus ſolum modo;
Sed nominum multas cateruas ſuſtinet.
Eſt orcus illa ferrea eſt neceßitas,
Furensque rabies.

Sophocles

Fuit, qui AEtnæ incendijs amantis animum conferret. Fuit, qui cùm ſe huic tyranno mancipaſſet, non potuit verba reperire, quibus turbas inconſtantis animi explicaret; cùm velut furioſus ad res inter ſe maximè pugnan-

Intemperantium ſtutiæ

pugnantes ab hac rabie excitaretur. Fatetur ergo, vno eodemq; tempore amorem hunc animo suo, & calcaria & frænum adhibere: & demere curas & adferre: ardorem, & frigus immittere: maximi se, & nihil facere: accersere, depellere: Spem, metum, risum, luctum, omnia omnibus miscere: in tantùm, vt iam has tot varietates ferre non possit. Denique oculis per lachrymas, corde per dolores consumpto, relictum se esse omnium animantium postremum. Rectissima planè huius næniæ, verissimaq; conclusio, quod bestias sibi anteponit. An enim vllius animalis est, ne dicam hominis, cui proprium est ratione gubernari; nihil habere certum, in quo consistere possit & quiescere? Et nos eius animam, non mortuam, non sepultam iudicabimus, qui amissa rationis potestate, seruus libidinum, ferarum more vitam agit?

Intempe-rantia rationis vsum verè adimit. Libr. 1. con Iouin.

Certè, vt translationes aliquantulũ mittamus, proprium ac perpetuum huic vitio est, vt vsũ rationis auferat. Nam & S. Hieronymus, cùm amoris perturbationem vnã fecisset, ex quatuor rebus, quas Salomon vocat insatiabi-

tiabiles:addit. *Non hic de meretrice, non de adultera dicitur; sed amor mulieris generaliter accusatur, qui semper insatiabilis est, qui semper accēditur; & post copiā rursum inops est; animūq; virilem effæminat: & excepta passione, quam sustinet, aliud non sinit cogitare.*

Quodsi hoc in legitimum, vxoriumque amorem cadit; quid de libidinoso, improbo, atque impio iudicandum? *Impij quasi mare feruens.* ait Propheta. neque satis erat vocasse eos, *mare:* nisi *æstus & tempestates* adiungeret, quippe vt ostenderet voluptuarios illos hoc mari ita demersos esse atque abreptos, vt neque cœlum, ad quod eos Deus produxerat, vnde & iudex venturus est: neque terram, ex qua corpus habent, vitamque fragilem, quam vel in vnum diem certò sibi polliceri non possint: neque inferos, vbi sempiternę illis flammæ sint destinatæ, iam amplius possint aspicere. Seipsos quidam certè si adspicerent; non tam stultè insanirent, vt vndarum se ludibrium esse paterentur; ac non potius tabulas naufragij, quibus possent euadere, captarent.

Simile.

Isa. 57.

Libido excæcat.

Sed vt iam reuertar ad propositas antè

simi-

Comparatiõ Sirenũ & voluptatum.

similitudines, quis audito Sirenum cantu, cognitoq́ue periculo, non tremeret; quis non aures obturaret; non modò quod de Vlysse scribitur, cera; sed etiam, si ita opus esset, chalybe? Quis viso, obuiam sibi magnam aut veneficam prodire, ferentem vas, spirans licet nectar, & Ambrosiam; plenum tamen succis venenatis, & herbis magicis, non se in fugam converteret; non omnibus artibus, contra tã periculosam, perniciosamq; artẽ vteretur. Tales sunt diliciæ corporis, tales sensuum voluptates, perfidæ, proditrices, inimicæ salutis, vitæq́ue tum præsentis, tum futuræ, quæ perpetuò struant insidias, perpetuò vias intercipiant, quæ ad beatam purissimorum spiritum ducunt ciuitatem.

Voluptates corporis apparent iucũdæ: reuera sunt acerbæ.

Exuamus igitur voluptates, quæ externa specie ad momentũ apparẽt dulces, reperiemus enim, si penitus inspiciamus, non voluptates; sed incredulitates: nõ blanditias sed acerrimas esse inimicitias. Saram aliquando sacræ literæ aiunt grauiter tulisse, quod Ismaelem, è serua natum, cum filio suo Isaaco iocantem, lusitantemque vidisset, quos lusus S. Paulus *persecutionem*

Gal 4.

tionem appellat. Sic planè & noſtra Sara, Recta inquam ratio, & virtus non debet ferre vt Iſmael, caro, inquam, & ſeruilis appetitus, cum ſpiritu, filio ſcilicet virtutis, iocari ſe ſimulans, bellum inceptet proditorium. Id quod præclarè docet Origenes. *Si Iſmael, qui ſecundum carnem naſcitur, ſpiritu blandiatur, vt illecebroſis cum eo deceptionibus agat ſi delectationibus illiciat, voluptatibus molliat: huiuſmodi ludus Sarã maximè offendit, & huiuſmodi blandimenta acerbiſsimam perſecutionem indicat Paulus.* Quod ergo remedium? Fuga. *Et tu ergo,* addit Origines, *non illam ſolam perſecutionem putes, quando furore gentilium ad immolandum idolis cogeris: ſed ſi fortè voluptas carnis illiceat, ſi tibi libidinis illudat illecebras; hæc, ſi virtutis es filius, tanquã perſecutionem maximam fuge.* Nõ igitur proditor eſt, qui in hoc certamine fugit; ſed ſapiens planè, qui proditorem hunc fugit.

Caro noſtra cùm blandam ſe ſimulat, proditrix eſt, & perſecutrix.

Orig. hom. 7. in Gen.

CAPVT

CAPVT IX.

NON ESSE TVRPE, IN HAC pugna fugiendo vincere: atque inibi duæ rationes sine dedecore fugiendi,

Li. de Honest. mil. cap 1.

MAneat igitur, verissimam esse S. Augustini in hoc vitio sententiam. Cætera vitia pugnādo vinci solent. Sola libido est, quæ fugiendo potius, quam pugnando superatur. Quædam tamen hic nascitur dubitatio, quam, vt totus hic locus patefiat, aperiendam atque explicandam puto. Ignominię loco semper est habitum, hosti instanti terga dare. vt Paridis æterna illa sit vituperatio, qui è prælio in tentorium, atque adeò in lectum vsque fugit. Stare verò atque obuiam ire generosi fortisque militis habetur. Atque si honor nobis noster est defendendus, insistere potius, & repugnare acriter debere videmur his suggestionibus: non fuga nostra timorem nostrum, illius ostendere victoriam.

Ignominiosa in certamine fuga.

Sed non magni laboris sit, totum hoc soluere, si vel in ipsa pugnæ similitudine perstemus. Id quodeo dictum

volo, quòd diuersa est planè spiritualis, & externi belli ratio, maximè, si cum suis certamen est homini perturbationibus. Has enim declinare, est trucidare: neque enim cùm declinamus, arma illis relinquimus; sed pręter arma, omnibus etiam viribus, ac potentia spoliamus, Vsq; eò, vt cùm hoc modo, veluti rebus omnibus saluis euadimus: perturbationes verè deiectę, fugatæ, exstinctæ; nos victores cum honore & gloria, coram Deo, sanctisque Angelis, huius congressus spectatoribus, habeamur, Quoniam verò non cum nostris modò cogitationib. pugnandum est nobis; sed furtim his etiam iuratus ille noster, & sempiternus hostis socia arma coniungit: omnino videndum est, quomodo saluo honore recusando conflictum, & fuga non indecora duplicis hostis insidias euitare possimus. Diuersa ratio internæ & externæ pugnæ.

Si quem igitur gloriosum pugnæ & victoriæ nomen incitat; hoc sciat: nec omnem fugam in externa militia in reprehensionem cadere. Est enim, vbi necessaria: est, vbi vtilis: est, vbi gloriosa sit. Quæ quanquam varijs occasionibus euenire possint; Fugere aliquando gloriosũ.

tres

tres tamen maximè ad noſtrum faciunt inſtitutum.

I. Cùm fugientes in hoſtem retorquēt tela.

PRIMVM, ſi is, qui fugit, ex ipſa fuga retrò in hoſtem inſequentem tela mittit. Quo more Scythas olim, Parthosque pugnare ſolitos accepimus: hac verò tempeſtate minores illorum Tartari, & quædam Africanæ gentes, fuga terribiles ſunt. Cùm enim citato equorum curſu, terga hoſtibus vertunt, & tanto ſemper abſiſtunt ſpacio, vt iaculis, ferreiſque fiſtulis infeſtare poſſint inimicam aciem; terribile eſt, quantum celeri quodam reflexu oculorum, & brachiorum auerſo poſt tergum iactu, hoſtibus adferāt detrimenti.

Qui turpes cogitationes fugit, hoſtem vulnerat.

Hoc igitur modo ſpirituales milites fugiunt. Cùm enim premi ſe à tergo copijs maximis, ab hoſte ſentiunt, (copias dico cogitationum & delectationum, quæ diuturno habitu peccati, aut malæ conſuetudinis negligentia auctæ, proximè velui tergum premāt) ita fugiunt, vt odij telis ſimul infeſtent, conficiantq; acutiſſimis bonarum actionum ſagittis.

Compunctio ſagit-

Quo in genere vel plurimum valent ſanctæ compunctionis arma, quā me-

memoria grauium aduersus Deum offensarum, eò maiorem excitat, quod ipsarum turpium cogitationum importunitate, tum maximè animus exasperatur. Itaque huius doloris firmissimum est contra vitij huius assultus præsidium. Quin etiam fuit inter Theologos, qui putaret, quoties cogitatio turpis incideret animo, maximè, cui commissa olim in hoc genere peccata occasionem dedissent, toties, si velimus peccati mortalis culpam effugere, debere nos contritionis actionem contrariam in nobis excitare. Quod si non est, vt ille putat, præceptum obseruatione necessarium: consilium certè est fructu vtilissimum.

ta est contra tentationes libidinis.

Caiet.

Ac potest interdum ita res ferre, vt non satis sit fugere, nisi etiam ferias. id est, vt actionem virtutis aliquam, cum suggestione turpi pugnantem exerceas. quod tum maximè faciendum, cùm periculum est, ne animus dulcedine illectus inclinet, & assensum aliquem præbeat. Atq; hoc tum ferè contingit, cùm non aperte se offerunt turpes imagines; sed quodam quasi delectationis obducto velo. Ita-

Fuga turpium cogitationũ aliquando non sufficit ad victoriam.

que tum opus est, propter periculi pręsentiam, audacter præclaram aliquam mentis actionem cum hac delectatione pugnantem opponere. Potest autem hæc actio, vel esse dolor præteritorum flagitiorum; vel timor imminẽtium. Atque hic est timor ille, qua, veluti sagitta, tentationes transfigi postulabat Dauid, cum diceret: *Confige timore tuo carnes meas: à iudicijs enim tuis timui.*

Dux sagittæ Dolor, & Timor.

Psal 118.

ALTERA est, sine dedecore fugiendi ratio, cùm quis arte fugit: vt ipso persequendi labore fatiget hostem, fatigatum debilitet, debilitatum prosternat. Vt olim Rex Antigonus cùm hostibus cederet. *Non equidem,* inquit, *fugio, sed vtilitates meas retrò sitas prosequor*. Sic laudatur ab omnibus Horatius, hac arte victor. Cùm enim inter Albanos Romanosque exortum bellum, paucorum certamine, finiri placuisset: delecti, ab Romanis tergemini Horatij, ab Albanis curiatij. Quibus inter se commissis, statim duo Romanorum ceciderunt: tres Albanorum vulnerati. Vnus Horatius, quanuis integer, tamen impar tribus, fugam simulauit: & singulos per interualla,

II Aliquando ex arte nõ solo timore fit fuga antigonus. *Plutarch Apoph.* Tres Horatij. *Liu lib* 1 *Dec.*1.

terualla, vt erat vulnerum dolor, interfecit, patriæque reportauit victoriam.

In hanc se fugam, cùm agminatim cogitationes minus honestæ inuadunt, miles Christianus prudenter cōijciat. Dum enim coniunctarum declinat impetum; ipsa diuulsione vires singularum imminuit. Quod alia similitudine Sanctus expressit Gregorius, cùm *prunas seiunctas facilè* ait *exstingui*. Certè qui equitem ad pugnam pedestrem cogit, faciliore ad vincendum hoste vtitur. Sic cum cogitationem tenet, & fouet species iucundissima voluptatis aut reipsa, aut recordatione præsentis; & pugna grauior est, & incertior victoria. At tu cogitationes euita: aufer rem obiectam, vel oculis, vel animo; iam reliquæ vires hostium, sua sponte, aut certè paruo tuo conatu, collabascent.

In pugna Intemperantiæ fugere, est hostem debilitare

In 1 *Reg. cap* 15.

CAPVT X.

TERTIA RATIO HONESTE fugiendi: quia hostis indignus est congressu: de fœditate Intemperantiæ.

SEQVITVR tertia honestæ fugæ ratio, eademq́; instituto nostro aptissima. Honesta enim fuga, aut potius recusatio certaminis est, cùm indignum nostro certamine iudicamus inimicum, aut, quòd nullius pretij, aut quod nullarum sit virium. vt si nebulo quispiam, homo ignotus & sordidus, virum honore virtuteque clarum prouocet ad certamen: aut è calonum, lixarumq́; fece audeat quis contra belli ducem, summumq́; imperatorem arma tollere. Sic planè nos in re proposita, non timidi fugimus; sed dedignantes auersamur; neque pugna solùm, sed responso etiam, atq; adeò respectu iudicamus indignum hostē abiectissimum & sordidissimum.

Libido indignus hostis cū quo certemus.

Intemperantiæ fœditas & horror.

Tanta videlicet est ipsius infamia, & fœtor; vt non educere gladium, sed mouere nauseam velle debeat; tanta fœditas & turpitudo, & inter omnia vitia huic quasi proprium, attribu-

tributum ſit nomen *turpitudinis, & flagitij*. Cauſſam adfert Sanctus Thomas Quia, inquit, vitium eſt planè remotum à ratione humana: Non, quòd omnem vſum rationis auferat; ſed quod nihil ex rationis, omnia ex ſenſuum & appetitus præſcripto, qui nobis communis eſt cum beſtijs, faciat. Itaque aliter flagitioſus, aliter iracundus peccat. Iſte iram præ ſe fert; & in ea prædicabile aliquid; veluti magni animi ſignum; putat ineſſe: ille fugit lucem, videri non vult, nihil tam exhorret, quàm, ne in crimine deprehendatur. 2.2.q.156. art.4. Facit ex homine beſtias.

Hæc, niſi me fallit animus, cauſſa eſt, cur ſacræ literæ, quaſi verecundantes apertius loqui, huic peccato proprium *Confuſionis* nomen imponunt. Licet id ex Sancto Paulo intelligere, cùm inquit. *Quorum Deus venter eſt: & gloria in confuſione ipſorum, qui terrena ſapiunt*. Itemque ex illo Thaddæi: *Fluctus feri maris, deſpumantes ſuas confuſiones*. Appellatur Confuſio. Phil.3.

Accedit ad huius vitij turpitudinem cauſſa altera, quam ita intelliges. Eſt quædam animi pulchritudo, quæ oritur ex virtutibus. his enim quantò eſt ani- Animæ pulchritudo mira eſt virtus maximè Caſtitas.

animus ornatior, tantò oculis Dei venustior. Splendor autem, & quasi lux huius pulchritudinis, magnam partem temperantia continetur; tum, quod in hanc virtutem propriè conueniat, decens illa proportio; quasiq; harmonia, ex qua, vt S. ait Diony. existit mira quædam animi pulchritudo: tum, quòd temperantia vel auferat, vel certè tegat id quod in nobis verecũdia dignum, aut belluinum est. Cogit enim exultantes brutasque appetitiones, sub rationis obedientiam: à qua ratione lux & splendor huic accedit pulchritudini. Itaque & *decori*, & *honestatis* appellatio huic virtuti priuatim conuenit: quasi quæ honoris quidam sit status.

De diuin. nom. c. 14.

Pulchritudinē animę Intemperantia mutat in fœditatē.

Hanc igitur pulchritudinem, quid tãdem est, quod adimat, ac deformet; præter inhonestam vitam? quæ *inhonesta* etiam ideò appellatur, quòd honorem huius virtutis auferat. Quanquam enim fieri possit, vt hoc peccatum minorem habeat, quàm atrociora alia scelera, culpam: maiorem tamen semper, vt docet S. Gregorius, habet infamiam.

33. mor. cap 11.

Neq; verò in hoc genere, culpa so-

lùm

ſum admiſſa, habet turpitudinis & pudoris plenam infamiam; ſed ipſa quoque eius tentatio: adq; adeò tentationis fons & fomes, concupiſcentia. Quare & Chriſtus Dominus noſter cùm vellet, vt S. Paulus ait, *nobis ſimilis eſſe per omnia*, in humana carne; vſq; eò, vt ſubiret dæmonis, mundiq; tẽtationes: noluit tamen, vel minimam huius vitij titillationẽ, in ſanctiſſima puriſſimaque carne ſua, permittere, tanquã ea, tametſi culpa vacaret, maculam tamen aliquam in mente relinqueret. Eadem de cauſſa, ſimilem quandam puritatem in ſanctiſſimæ matris ſuæ corpore voluit ineſſe.

Vel ſola libidinis tentatio fœda eſt.

Hebr. 2.

Chriſtus ab impuritate alieniſſimus.

B. virginis puritas.

Rectè ergo Sanctus Chryſoſtomus, animam caſtam Soli comparauit. Quid verò abſurdius excogitari poteſt, quàm, vt Sol iſte, non modò in perpetua ſit defectione, (cùm vel ſola defectio, mundo pauorem, horroremque inijciat) ſed cùm ſuo ſplendore, in ſordidiſſimo demerſus & ſepultus iaceat cæno? At qui talis eſt ſpecies hominis libidinoſi, qui ſuæ impuritatis cœno, ſplẽdorẽ huius pulcherrimi ſolis, non occultat modò; ſed etiã inquinat. Profectò quemadmodum decor,

anima caſta Soli eſt ſimilis

& venuſtas animæ ſanctæ, ſi oculis cerneretur, attraheret, & prope alligaret ſibi amorem intuentis ſic, ſi cui Deus oſtenderet animum, his ſordib. deformatum, non poſſet, quin, non animo tantùm commoueretur; ſed etiam toto corpore perhorreſceret.

Voluptas appellatur Stercus.

Quare nec vllum nomen tantæ impuritati aptius reperiri potuit; quàm, quod illi Sacræ literæ imponunt, cùm *ſtercus* appellant, non modò quòd fœdum, atque auerſandum ſit: ſed quòd odoratum ſpiritualem, purgatumque, incredibili fœtoris afficiat moleſtia. Rectè Cæſarius: *Si bene ac rectè iudicas, incomparabiliter grauiorem putorem reddunt cogitationes luxurioſæ, quam cloacæ.* Auarum rectè vocaueris ſordidum: fœtidum, ac ſanioſum, non item; quòd hæc ſit propria huius libidinis appellatio.

Hom 3.

S. Catharina Senēſis fœtorem impudicitiæ ſenſit.

Sed ego videlicet, quaſi ſomnians, fingo hanc animas intuendi poteſtatem; S. Catharinam Senenſem audiamus, quæ hac perſpicacitate verè prædita fuit. Scribit igitur de hac vir Sanctus Raimundus Capuanus, quo illa & confeſſionis exceptore, & vitæ ſocio vtebatur, hanc ſententiam. Fiebat

bat aliquando, vt ſimul ambularemus locis vtrique noſtrûm incognitis: Ibi, cùm homines aliqui ſplendidiſſimè veſtiti, ſæpè etiam honore & potentia prædit i, nos conuenirent; virgo hæc nullo modo poterat illis, nec verbum reſpondere, nec homines ſaltem adſpicere. Quod ſi inſtarent vehementius: tum illa quaſi voce indignabunda: *Prius*, inquit, *conueniebat, è flagitijs nos, & è laqueis Diaboli exire, atque ad vitæ emendationem accedere: tum de rebus diuinis loqui.* Nempè, quòd homines iſti, vt poſt intellectũ eſt; cooperti eſſent veteribus iam & infamibus flagitijs.

Accidit aliâs, vt virgini ſanctæ in ſermonem veniret mulier, habitu externaque ſpecie honeſtiſſima. Huic illa, non modò in os intueri nõ potuit, ſed neque fœminæ aduerſa conſiſtere vſque eò, vt cùm omninò non ferret, tergum illi planè obuertere cogeretur. Cùm deinde ſecretò rogaretur cauſſam: *Tantum*, inquit, *ego fœtorem ex illa anima efflantem ſenſi*, (erat verò illa anima cõcubinæ) *vt cuiuis alteri hæc grauc olentia ex imo ſtomacho, vomitu omnia commouere potuerit.*

Item Euthymius. Sur tom. 1.

Narratur & de S. Euthymio Abbate, cùm aliquando prope hominem transiret, qui tum primum assensum animi nonnihil à turpi suggestione passus esset inflecti; tantum sensisse ex illo exhalare fœtorem; vt intelligeret, illo tacitæ cogitationis lapsu, miserum corpus Diaboli factam esse habitationem.

Et Pachomius. Cap 29.

Pachomius Abbas de seipso refert; vt apud Palladium est: immundum hunc spiritum, specie AEthiopissæ aliquando accessisse ad se tentandum. Quod cùm animaduerteret, insignem se illi, vt procul abigeret, duxisse colaphum: ex eo deinde contactu intolerabilem in dextra hæsisse fœtorem, quem duobus ipsis annis vix eluerit.

à vitio tã fœtido lõge fugiendum.

Et nos non refugiemus, quantum potest, tam infamem turpitudinem; tam turpem infamiam; tam grauem, atque abominandum fœtorem? qui sua tetritate, & locum vnde exhalat, infernum; & os, per quod expirat, Diaboli, facilè indicat. Sunt quidam odores, qui leui attactu aut accessu inhærent pertinacissimè: Sunt, qui à quamuis remotis sentiantur. Vtrum-

que

que genus habet tum Diabolus, quoties ad hoc vitium nos impellit, tum ipsa per se vitij fœditas. Vt non modò, quàm longissimè sit refugiendum cùm accedit propius; sed etiam cùm adhuc longè remotum, paullò se propius admouere animaduertitur, timendum, atque euitandum sit.

Hoc idem est sanctissimi martyris Cypriani consilium, cuius eandem ille, quam nos rationem adfert, quòd pestis hæc inficiat, etiam, cùm adhuc à consensu voluntatis remota est. *Serm. de tentat. & ieiun. Christi.*

Sola cogitatio turpis fœtorem ingerit menti.

Quamuis diabolus ingressu mentis arceatur renitente consensu: aliquid tamen de spurcitia sua sibi euomens, abominationũ horrore nauseare compellit. Sic, vt aliquid Poeticum inseram, temulentus Cyclops illiciti coniugij appetitor, licet à Pallade repellatur, in gremio tamen eius Erichtonium fundit: & incorruptâ Minervâ, superest tamen deforme monstrum; nec omnino affectato scelera in memoria moriuntur.

Quæ adhuc dicta sunt, ad omnes pertinent: alia est quædam peculiaris ratio, cur in adolescentibus hoc vitium maximam habeat deformitatem. De- **adolescẽtes turpissimos facit Intemperantia.**

Adolescẽtis ornatus verecundia. trahit enim illis pulcherrimum & proprium illius ætatis ornamentum, verecundiam. Hæc enim tanti est; vt eã veteres, *magistram innocentiæ*; Sanctus Ambrosius *fundamentum temperantiæ & honestatis custodiam*: S. Bernardus, *sororem castitatis* appellauerit. Hæc immortalem in orbe vniuerso gloriam peperit Spurinæ adolescenti Hetrusco, qui cùm animaduerteret, eximiam suam pulchritudinem, complurium fœminarum sollicitare oculos, oris decorem vulneribus confudit: maluitque formam, quàm verecundiam amittere. Concinit huic Salomon; adolescentiam magis verecundia, quàm forma, fieri commendabilem, & amabilem. *Ante grandinem præibit coruscatio: & ante verecũdiam præibit gratia.*

1. offi. c. 43

Ser. 48 in Can.

Val lib. 4. cap 5.

Eccles. 32.

Serm. 48. in Cant.

Verecundiæ laus præclara.

Sed de hac re audiendus est diuinitus loquens Sanctus Bernardus: *Quid amabilius verecundo adolescente? quàm præclara hæc, & quàm splendida gemma morum in vita & vultu adolescentis? quã vera & minimè dubia bonæ nũcia spei, bonæ indolis index? Virga disciplinæ est illi, qui pudendis affectibus imminens lubricæ ætatis motus, actusque leues coerceat, com-*

primat

primat insolentes. Quid ita turpiloquij, et omnis deinceps turpitudinis fugitans? Soror continentiæ est. Nullum æquè manifestum indicium columbinæ simplicitatis: et ideò etiam testis innocentiæ. Lãpas est pudicæ mentis iugiter lucens, vt nil in ea turpe, vel indecorum residere attentet, quod non illi illicò prodat. Ita expugnatrix malorum, & propugnatrix puritatis innataque specialis gloria conscientiæ: & famæ custos; vitæ decus: virtutis sedes: virtutum primitiæ: naturæ laus; & insigne totius honestatis. Rubor ipse genarum, quem fortè inuexerit pudor, quantum gratiæ & decoris suffuso vultui adferre solet?

Et S. Ambrosius: *Nos, inquit, in pulcritudine corporis locum virtutis non ponimus: gratiam tamen non excludimus; quia verecundia et vultus ipsos solet perfundere, gratioresque reddere.* Hoc fortasse caussæ fuit, cur Romani pueris purpureum torquem addiderint, vt cũ purpuræ rubore verecundiam laudatissimũ, vt Diogenes vocabat, virtutis colorem coniungendum scirent. *1. Offic. cap. 19.*

Hoc igitur tam præclarum ornatũ, primo statim impetu, cu[illegible] pestiferum libidinis vitiũ diripit. Occupato enim [illegible] hoc aditu modestiæ & puritatis, o[illegible] *libido turpis verecũdiæ ornatum de[illegible]*

ſaque verecundiæ cuſtodia, repentè omnium malorum cauſſas, immodeſtiam, atque inuerecundiam, in regnum mentis immittit. Itaque vt adoleſcēs, virtutis antea pulcritudine, mirum ſibi cōciliabat amorem bonorū: ſic illa amiſſa, omnib. odio & auerſioni habetur. Et adhuc dubitabimus, an in regno impudētiæ vllus ſit honeſtati locus? nō videmus, vnicam certamque ſalutē eſſe periculi fugam, eamq; maturam? Quin oculis animi tam indignum, tam vile, tam impar nobis ſpectaculū auerſamur? quin cōtinem⁹ nos modeſtię cācellis? quin animum ad interiora reuocam⁹, vt à tāta fæditate, pædore; turpitudine ſit alienus?

adoleſcēs libidinoſus cui ſimilis.

Quis non accuſet, eximia forma modeſtiaque virginem, quæ non modò ad ludendum; ſed etiam ad luctādum ſecum ſordidum ac lucule̊ntum ſuem accerſat? Quid? ſi floſculum ex regijs exceptum hortulis manú geſtans, naribus bufonis aut baſiliſci admoueat? Iam quid in adoleſcente ſunt dona illa modeſtiæ, verecundiæ, ingenuitatis, niſi flores cęleſtes, paradiſi delicię, amores Angelorum, incomparabiles animarum venuſtates?

Conſeruet igitur tanta bona adoleſcens probus, & ſub claui habeat diſciplinæ honeſtæ, neque ſolùm abigat impura animalia; id eſt, peccata grauia: ſed muſcas etiam primarum cogitationum, & turpium commotionũ. Sic reipſa intelliget, nullam in hoc certandi genere, vel certiorẽ, vel magis glorioſam eſſe victoriam; quàm eam, quæ viris ſanctis, tum exemplo, tum doctrina eſt indicata, celerrima conſtans FVGA. Certiſſima Intemperantiæ victoria: fugere cogitationes.

CAPVT XI.

DE FVGIENDIS OCCASIONIbus ſpeciatim: Ac primùm de cuſtodia oculorum.

CONSTAT ex his fugiendũ eſſe: nunc, quoniam prudentia in rebus maximè eſt ſingulis; atq; eò fit, vt non ſufficiat vniuersè cognoſcere fugiendi neceſſitatem; niſi adoleſcens intelligat, & auerſetur ſingulas occaſiones, & illecebras mali; veniamus ad ea, quæ minus communia ſunt, & magis ad vſũ faciunt. Qua de re animaduertendum, q̃ aptiſſimè, vti-

2.2: q.142 art.3.

Voluptates nō vniuersè, sed singulatim fugiēdæ. Nemo vult esse Intemperans: & tamen multi sunt. Quare? Occasiones fugiēdæ turpis cogitationis.

vtilissimeque S. Thomas docet: Cùm enim disputat de Intemperantiæ vitio, homines, ait, intemperantes singularum rerum illecebris solùm capi. Nam si de vniuerso genere agatur, nemo est, qui se Intemperantem esse velit: tametsi, cùm ad rem venitur, voluptates singulas facilè admittit, ex quibus sequatur Intemperantia. Itaque ad huius mali euitationem nulla certior via, quàm, vt omnia singularum rerum in hoc genere arceatur cogitatio.

Sic ergo ratiocinaberis, tum te importunitatem huius vitij facillimè euasurum, cùm te quàm longissimè remoueris ab obiectis, vt vocant, determinatis: & cùm occasiones declinaris periculorum, quæ in horas singulas fere vbique se ingerunt: neque id vniuersè, sed singulatim. Fiet hoc accurata sensuum custodia. Tametsi enim sensus veluti portæ sunt, per quas omnia vitia animo obrepunt: peculiari tamen quadam ratione Intemperantiæ peccatis aditum præbent.

Sensus sūt portæ vitiorum.

Custodia oculorū necessaria

Atque inter omnes sensus, maxima est habēda ratio oculorum. Hęc enim est latissima, nisi custodiæ tegumen

men obijciatur; ad mortem spiritualem fenestra. *Nequius oculo quid creatum est?* ait Salomon. Et rectè *nequam* seu fraudulentum vocat. Cùm enim sensus hic concessus sit homini, vt externa luce, & rebus obiectis, mentis cognitionem & perfectionem promoueat: contra facit, vt ex ijs ipsis venenum hauriat, quo ad ipsius mentis perniciem abutatur. Quid autem est prodere, & hostibus deprædãdum dare dominam & reginam suam; si hoc non est: *Oculus meus*, inquit alius Propheta, *deprædatus est animam meam*. Et certum est, quod ait Christus: *Qui viderit ad concupiscendum, mœchatus est*. Tantum potest incustoditus oculus. Atque hoc periculum tam grande, tã facilè incurritur; quàm celeriter oculi, cùm eorum habenas animus non tenet aperiuntur.

Eccles. 31.

Thren. 3.

Oculi prædatores.

Matth. 5.

Itaque admiranda planè sunt Sanctorum virorum exempla; non in puniendis tantùm, si quid peccassent oculis; sed etiam in prohibendis, coercendisque ex quibus, quòd ita expedire iudico, pauca adscribam. Abbas Ioannes, præter sanctitatis cætera indicia, Prophetiæ quoque dono elatus qua-

Viri Sancti oculos coërcuerunt.

Pall. c 43.

Ab. Ioannes.

quadraginta annis nullam vnquam adſpexerat fœminam. Cùm nonagenarius eſſet, à tribuno militum precibus penè coactus eſt, vt ab eius vxore pateretur ſe videri. Sed tantum abeſt, vt ille quicquam de inſtituta ſeueritate remitteret; vt precibus à Deo potiùs impetrarit, vti liceret mulieri, per quietem ſuam imaginem contemplari. Sic factum eſt, vt, vbi illa oculorum delectationem quæſierat; inueniret mentis.

Pior ſororem non vult aſpicere. *Pallad. cap. 87.*

Alius in AEgypto vitam duriter & ſeuerè agebat, cui nomen Pior. Hunc, poſt annos quinquaginta in eremo exactos, optabat videre ſoror: tãtumque effecerat, vt Piori imperarent, ij, quibus obedientiam debebat, oſtẽderet ſe vetulæ iam ſorori. Paruit ille, ſed ita, vt, cùm ad fores vſque profectus eſſet, quibus egrederetur ſoror; occluſis oculis conſiſteret. Ibi cùm ſe, ad ſacietatem vſque, ſpectandum ſorori præbuiſſet; neque illâ conſpectâ, nec ſupergreſſus limen reuerſus eſt, ad ſuam, vt ipſe vocabat, patriam, id eſt, deſertam ſpeluncam.

Quod ſi oculi tam ſancti, in illa ætate, tam ſeueras ſibi fingebant leges; quid

quid putamus fecisse eos viros sãctos, qui se incauto oculorũ coniectu Deũ offendisse, animæq; puritatẽ maculasse intelligebãt? Arianꝰ Alexandrinꝰ Episcopꝰ oculũ quo incautiꝰ adspexerat q̃ nõ decebat, sibimet eruisse scribitur. Arianus oculum incautum eruit.

Nihil verò admirabilius, quam, quo modo Eusebius, Monachus apud Antiochiam, oculorum vagationem in se vindicauerit: nõ quòd mali aliquid hausisset aspectu; verùm, quòd oblata caussa, rem per se minimè malam videndi, passus esset abduci se à sacræ lectionis cogitatione. Rem gestam Theodoretus narrat in hunc modum. *Sedebant in petra Eusebius & Ammianus ille admirabilis: & diuinorum Euangeliorum historiam, alter legebat, alter, quæ obscuriora essent, explicabat. Cùm autem agricolæ quidam; in subiecto agro facerent opus; ad eorum contemplationem tractus est Eusebius. Cùm verò Ammianus Euangelij locum legisset, deinde explicationem sciscitaretur: iussit Eusebius repetere lectionem. Illo subijciente, Attentus fortè ijs, qui arant, minus exaudisti, quæ lecta sunt, ita sibi iratus est, vt suis deinceps oculis, & illius campi, & cæli, siderumque contemplatione interdi-*

Eusebius curiositatem insigniter castigat.

Hist. san. cap. 3.

terdixerit, & angustißima vtês semita ad oratorium ferente, quam palmo latiorem fuisse negant, extrà eam sibi egredi non permiserit. Atq; vt volens cogeretur latæ semel legi obtemperare; cum lũbos zona ferrea alligasset, et collari grauißimo ceruicẽ onerasset; tertium addidit ferrũ, quo collari zonam astringeret, vt hoc modo inclinatus, cogeretur aßiduè in terram despicere. His legibus quadraginta deinde vixit annos: tantas à se pęnas exigens, quod agricolas adspexisset, quo tempore minus debebat. Quid illũ putamus facturum fuisse, si oculi tum in rem aliquã iucundam, quæ irretire animum potuisset, incidissent?

Quid nobis faciendum.

Neque tamen nunc ego adolescentes omnes, ad huius exempli (quod admirandum magis est, quam imitandũm) normam exigo; hoc tantùm ago, vt quisque intelligat, quis de oculorum custodia, sanctorum hominum sensus fuerit. vt, cùm illorum ardorem pœnitendi, cum nostro tempore, aut potius frigore comparamus, primùm erubescamus: deinde nos excitemus, si non ad tantam perfectionem; certè quidem ad diuinorum præceptorum obedientiam; sine qua, de-

spe-

ſperata ſit nobis ſalus. Summa eſt: vt omni cura, ſtudioq́; adſpicere caueamus, quicquid ſine periculo non poteſt adſpici.

An non dominam Ioſephi Patriarchæ, oculorum neglecta cuſtodia, fecit adulteram? Quid? Dauid, nónne in duo illa grauiſſima ſcelera incidit cùm ex ambulacro alienam vidiſſet vxorem? Quæ res primam omnium parentem Euam, nosq́; omnes in has miſerias, in quibus verſamur, præcipitauit; niſi, quia illa viderat aliquid *pulcrū oculis*, vt ſacræ literæ loquũtur, *& aſpectu delectabile?* Viderat rem iucundam, quæ, vt Salomō ait; *transfigit ſagittâ iecur hominis.* Iniectũ eſt enim telum hoc letale, primùm in oculos; per illos penetrauit in animum. Cùm igitur mors, intrat ad animã; ianitoris ófficio funguntur oculi, dum venienti portas aperiunt. Ab Amnone filio Dauidis frater abſtinuiſſet manus; ſi ille prius à ſorore abſtinuiſſet oculos. Nec manu Holofernis vitam abſtuliſſet Iudith; niſi pulcritudine prius cepiſſet oculos.

Exempla perniciosorum ad ſpectuũ. Ioſephi. Dauidis. *Gen.* 39. 2. *Reg.* 11. Euæ. *Gen.* 3. *Prou.* 7. Oculi ianitores mortis. Amnonis, 1. *Reg.* 13. Holofernis. *Iudith* 1.

Quare in primis neceſſarium eſt ei, qui ſerò pœnitere nolit, vt maturè pa-

Per oculos nihil

ctum

ad animū admittendum.

ctum hoc ineat secum; certoque decernat, non quidem vti nihil ad oculos, (quod isti viri fecerunt) sed ne saltem per oculos quicquam admittat ad animum; non cogitet, non appetat, non delectetur, quæ cogitare, quæ appetere, quibus delectari non decet. Id quòd tam certum, fixumque esse debet; quàm graue est, separatum à Deo, tradi diabolo. *Pepigi fœdus cū oculis meis, vt ne cogitarem quidem de virgine. Quam enim partem haberet in me Deus desuper.* Hoc pactū Iob cum suis; hoc nos cum nostris facere debemus; si in anima nostra Dei, non diaboli volumus esse habitationem.

Cōstantia opus est.

Iob 31.

Constātia martyrū.

Sancti olim confessores, cùm ad Idola ducerentur adoranda: non modo diuinos honores non adhibebant: sed nec aspicere dignabantur, nisi si fortè, vt ea vel detestarentur, vel consputarent; vel oculorum coniectu mirabiliter ad terram affligerent: alias sępè mori; quàm vel adspicere maluerunt. Hoc animo verum amatorē Dei, & virtutis esse cōuenit, vt quoduis potius vitæ periculum subeat, quàm nō modò idolum sordidæ voluptatis (vt insanientes nonnulli) adoret; sed vel

semel

semel aspiciat. Eo etiã maiori in hoc adspectu, quàm in illo, constantiâ est opus; quòd inde nullum animo periculum grauius imminebat; hinc sagittæ sæpè mortiferæ in ipsas medullas animæ vibrantur. Periculosior mulieris, quã Idoli aspectus.

Digna planè lectu sunt, quæ pluribus locis de hoc genere præcepit. Sapiens; pręcipuè Ecclesiastico. Tanti.n. putat custodiam oculorum, vt non satis habeat monere, præcipere, indicere: sed vnum idemq; vna in sententia identidem pergit inculcare. Neq; solùm incommoda adfert, quę negligẽtiam huius rei sequantur: sed vaticinatur quoq; horrendas pœnas, exarsurũ subitò ignem in hac vitâ concupiscentiæ; tùm pænæ huius pœnam alteram denunciat, secuturam mortẽ: &, quod acerbius est, neque post mortem resarciri potest, nisi verus insignisq; animi dolor intercesserit, reprobationem. Itaque non vult tantùm eas res vitari, quæ recta via oculos, & per oculos animum allectare possint; sed à locis quoq; arcet, in quibus hæ res versari solent; iubetque non minus ædes, & certamina periculosa; quàm personas ipsas caueri. *Noli circumspicere in vicis* Salomon de oculorum custodia. *Eccl.* 9. Pœnæ curiositatis. *Prou.* 17.

civi-

In plateis non circũspiciendũ

ciuitatis, nec oberraueris in plateis illius. Ne quid verò in præceptione tã necessaria perfectionis omitteret; monet alibi, vt cùm tuæ te res per publicũ ire cogunt; tuos tibi tecũ habeas oculos: neque præter quàm necesse est; vllam in partem circumferas. *ne pede*, inquit, *offendas*. Pœna quoque sancit hanc legem. Ne habearis non modò pro homine perturbationibus agitato (quãdo hoc multi pro nihilo ducunt) sed etiam pro stulto & mente capto, quã opinionem omnes auersantur. Hoc sibi volunt illa. *In facie prudentis lucet sapiẽtia, oculi stultorũ in fine terræ.* item illa: *Oculi tui recta videãt, & palpebræ tuæ præcedant gressus tuos. Dirige semitã pedibus tuis, & omnes viæ stabilientur.* Ac tametsi alia quoq; de caussa, dictũ scio illud à Christo: *Neminem per viam salutaueritis*: crediderim tamen eum voluisse etiam nos admonitos; non decere Christianum, per publicum ambulantem, circumspicere quæ nihil attinet.

amentes sunt qui circũspectant in publico.

Prou. 4.

Lucæ 10.

Domi quoque custodiẽdi aspectus

Quod si ista extrà domum sunt facienda: longè maiori prouidendum est cura, ne cùm ædibus in nostris negotia curamus, fenestrę nobis, quo ad

occa

occasiones malorum, plateæ fiant, & compita. Cùm aliquando S. Effrem in paupercula sibi cænula paranda esset occupatus; accessit ad humiliorem cellæ fenestram, fœmina procax, quæ rogaret; num quid ad apparatum desideraret? vir sanctus, cui maiori esset curæ, quomodo illam abigeret, quam quid in cœnam pararet. *Nihil equidem* inquit, *desidero, nisi lapides tres, & calcis aliquantulum, quò illam fenestram obstruam.* S. Effrem. *Sur. tom. 1.*

Breuiter sic habe, domi, foris, vbique, tam debere tibi cordi esse oculorum custodiam; quàm cordi est cultus animi. Itaque nemo se fallat; nemo sibi tantum tribuat, vt in vlla re, prætextu sanctæ & Christianæ intentionis, putet sibi habenas esse in manibus vt & permittat oculis, quod volunt; & contineat, ne progrediantur vltrà, quàm decet.

Claudam hunc locum laudatissima illa, sanctissimaq; sententia. Vxorem ei, qui non habet, non oculis, sed auribus esse quærendam: nec de moribus & virtute eius nostrum adspectum; sed famam iudicare debere. Quare à magnis sanè authoribus grauiter ac- Vxor vt quærenda

Sylla peccauit. *Plutarch. Sylla.*

cusatur Sylla, qui Valeriam vxorem duxit. nō, quòd eam duxerit; sed, quod in ea ducenda in consilium oculos adhibuerit.

CAPVT XII.

DE LIBRIS INHONEstis fugiendis.

QVONIAM verò pericula per oculos in animos adolescentū se insinuant, non modò in vijs; sed (quod fortasse perniciosius) in libris, quos homines parum pij modestique scripserunt: monendi sunt hoc loco adolescentes, vt omni ratione abstineāt à libris, qui per hunc ipsum sensum oculorum penetrantes ad animū maxima important incommoda.

Qui libri periculosi.

In hac classe censendi sunt omnes libri, qui quacunque lingua, antiqua, recenti; quocunque genere, prosa, vel stricta oratione; de quacunque re, vera, vel ficta, ita conscripti sunt; vt non honestatis aut modestiæ colorem præseferant; sed turpium flagitiorum maculas ostendant. Hi sunt, quos sub nomine Poëtarum, ciuitate interdicit Plato, qui suis scriptis, quasi publicos agant turpitudinum & vitiorum præcones,

Poëtas amatorios damnat Plato.

cones, affectus effœminatos, pernicio sosque concitant. Libr. 2. & 10. de Rep

Secuti Platonem alij legiſlatores, & Principes, idem præſtiterunt; ne ciuium animi, ab hoc dicendi genere incantati, paullatim in belluarum naturam abirent. M. Tullius certè non ſemel iuſta in illos ira mouetur: vt cùm quodam loco, referente Aug. inquit. *Quas illi obducunt tenebras? quos inuehũt metus? quas inflammãt cupiditates?* Alibi caussam quoque adfert, cur è bene morata ciuitate hoc laſciuum genus hominum exterminandum ſit. *Molliunt*, inquit, *animos noſtros: neruos omnes virtutis elidũt* Loquitur de ijs, qui *magnã ſpeciem doctrinæ ſapientiæque præ ſe tulerunt*, vt alibi inquit. 2. de Ciui. Dei c. 14. 2. Tuſcul. 3 Tuſcul.

Quid verò Cicero de ijs diceret, qui non ſapientiæ, doctrinæque ſpeciem præ ſe ferunt: ſed profitentur cantare ſe fabulas, ſomnia, monſtra, incantationes, magias, furias, phreneſes, & ſimiles ineptias dicam, an inſanias? qui tum ſe maximè amant, & laudandos putant, cùm fœdiſſima cecinerunt? Neque tamen ipſi has velut ſordes ex ſuo ore ſatis habent effundere, niſi ad hanc rem abutantur etiam nomi- Flagitia Poetarum recentiorum quorundam,

nibus præclarissimorum Imperatorum: illustrium Ducum, Principum, militum: aut aliâs virorum, seu virtute, seu nobilitate clarorum. Sic igitur veritatem historiæ corrumpunt, reb. fortiter & præclarè gestis tenebras offundunt; nomina, famamque præstantium virorum in busta suarum fictionum defodiunt; non poëtico, sed diabolico planè more, pro suo arbitrio, illos in furiosorum, insanorum, & prodigiorum figuras transformãt. Denique ne quid ad summam impudentiam restet, sempiternam illis infamiæ, ac flagitiosæ vitæ notam inurunt.

Christiani quidã Poëtæ Ethnicis turpiores.

Nam quod Græci, Latiniq; veteres, de suis dijs adulteria, incestus, latrocinia, dolos malos, parricidia, fœdissima quæque flagitiorum & scelerum cecinerunt; vera cecinerunt. quos enim ipsi pro dijs habuerunt, homines fuerũt, & homines turpissimi. Christianos verò homines inueniri, qui titulo nouarum fictionum, aut carminum lepidè belleque textorum, pleno ore viros de re Christiana optimè meritos, crepent, atque in eos transferant, quæ ab improbis, turpibus, impuris hominibus

bus facta sunt: id verò tale est, vt nec tolerari possit,& deplorari debeat, ab omnibus, quos vel honor Dei,vel animarum salus aliqua ex parte tangit.quòd magna animarum vis,capta huiusmodi libris, cateruatim, nullo sexus,aut ætatis discrimine; ad ipsos vsque infantes,peccati & diaboli prædà fiat. Faciunt enim istà pestifera capita, perinde, ac si in aureis pulcherrimè factis crateribus præsens venenum offerrent.

Lib. 5. Tuscul.

Fabulæ amatoriæ soluta oratione scriptæ, perniciosæ.

Quòd si Cicero sui temporis Poetarum lectionem, eo numero habebat; vt semina virtutis, naturæ diuinitus insita,extingui ab ea putaret: quid diceret; si nostra ætate greges non poëtarum modò (quorum in omnibus linguis mirus est prouentus)sed innumerabilium etiam videret orationis solutæ scriptorum; quorum hoc studium,hæc professio, vt res inhonestas describant:& verborum lenocinijs legentium, audientiúmque animos,ad execrandas sensuum alliciant voluptates? Sciat igitur, quisquis amator est Dei,suæq; integritatis,adolescens, ad hos multò magis pertinere,accusationes tum Ethnicorum, paulò pru-

dentiorum; tum etiam multò vehemẽtiores Sanctorum Patrum, quibus aduersus lasciuos Poëtas sunt vsi. Itaque non hos minus, quàm illos, à manibus, scrinijsque iuuentutis Christianæ abesse debere.

Plutarch. in Crasso. Ethnicorum de eiusmodi libris iudicium. Parthorum.

Surena quondam fortissimus Parthorum dux, fuso stratoque exercitu Romano, præda Crassi ditissima potitus: ipso Imperatore Crasso, cum filijs, magnaq; nobilissimorum militum parte cæsis: magnam triumpho suo apud Regem Parthorum, gloriam putauit accedere: quòd inter impedimẽta Romani militis inuenta Milesiaca Aristidis (liber is erat parum virilis) posset ostendere. Insultabat scilicet Romanis, quasi insigni mollicie effœminatis, qui non in bello, non in ipso prælio, à lectione librorum mollium atq; impurorum, abstinere se possent.

De aud. Poët. Plutarch.

At Plutarchus adolescentes sic iubet ad lectionem Poëtarum accedere; quomodo, qui ad conuiuia accedẽtes ne obruantur ebrietate, amethystum suspendunt è collo. Rectius mea sententia dicturus; si & eum. qui ebrietatẽ timet, abstinere vino iussisset; parum enim iuuabit Amethystus, immodicè

Plutarch. corrigitur

bibea.

bibentem: & eum, qui contaminatis libris inquinari non vult, prorſus nõ legere. Melius igitur Ouidius, in ſe alijsq́ue probè hanc rem expertus: Ouidij.

Eloquar inuitus, teneros ne tange poetas:
Submoueo dotes impius ipſe meas.

Quod de ſe, idẽ mox affirmat, de Callimacho, Tibullo, Propertio, Gallo. Bene verò; *Ne tange.* Nam certè, *Qui tetigerit picem; inquinabitur ab ea.* Qui elephantiacum, aut infectum peſte manibus tractat; cauſſam habet, cur ſibi timeat de contagione. Sed hæc Ethnici; noſtros audiamus. *Eccleſ. 13.*

Quid Christiani Patres de libris amatorijs.

Origines, & Aug. huiuſmodi ſcriptores; *ranas* illas eſſe dicunt, qui totã Aegyptum miſerè olim vexarunt. Importunis enim atque inconditis carminibus perſtrepentes, nec à menſis lectisq́ue abſtinentes; intolerabili moleſtia, damnoq́ue populos affecerunt. Rupertus verò Tuitienſis, amplius etiam, has vult eſſe ranas, de quibus in Apocalypſi; *& vidi de ore draconis, & de ore beſtiæ exire tres ſpiritus immũdos, in modum ranarum.* Vult ergo prodiſſe hos, è draconis tartarei faucibus; & filios eſſe beſtiæ, quæ ſpiritus eſt fornicationis, id eſt, vitij planè belluini.

Origen. Auguſt. *Hom 4 in Exod. S. Serm. 87. de tem.* Rupertus *Apoc. 16.* Libri obſcœni à Diabolo.

Trium certè horum spirituum vnum sermonis, alterum scriptionis, tertium lasciuorum carminum puto. immundi omnes, quod nihil, nisi meras impuritates, & flagitia spirent.

Hieron. S. Hieronymus hos scriptores ait, nihil nisi *glandes*, aut *siliquas* esse *porcorum*: quibus filius ille prodigus ventrem non satiabat, sed implebat. Has item esse, *illas sensus vanitates*, quæ à B. Paulo ad Ephesios scribente reprehenduntur, vt Ethnicæ.

Ephes. 4.

August. Libr 1. cap. 6.

Mirabile verò est, quo dolore, quibus querelis; sui temporis corruptionem deploret, in Confessionum libris August. quòd huiusmodi libros, non modò audire; sed ediscere etiam iuberentur adolescentes. Cuius consuetudinis vulgo dominantis, tanta vis erat, vt vir ille Sãctus putaret, eum, qui emendare conaretur, similiter facturum, vt si rabidissimum torrentem obice vellet arcere. *Sed væ tibi, flumen moris humani, quis resistet tibi? quandiu siccaberis? quò vsq; volues Euæ filios in mare magnum, & formidolosum, quod vix transeunt, qui lignum conscẽderint? nónne ego in te lego tonantem Iouem, & adulterantem? & vtique non posset hæc duo; sed*

factum,

factū est, vt haberet auctoritatem ad imitandum verum adulterium, lenocinante falso tonitruo. Et tamen, ô flumen tartareum iactantur in te filij hominum.

Ah maius quicquam potuit dicere; quàm vt consuetudinem hanc, *flumen tartareum*, appellaret? quemadmodum verò peccata mortalia, quæ hac occasione solent, possuntque committi: aptius significaret; quàm si flumē esse diceret, quod ad ipsum laberetur infernum? *Quod si mihi dicis*, inquit Augustinus. *Hinc verba discuntur, hinc acquiritur eloquentia*: respondeo, *Non omnino per hanc turpitudinem verba ista commodiùs discuntur; sed per hæc verba, turpitudo ista confidentius perpetratur. non accuso verba, quasi vasa electa, pretiosa; sed vinum erroris, quod in ijs nobis propinatur.*

Excusatio futilis

Ex his videre est, quantò sit nostra ætas lachrymabilior, qua præter antiquorum libros turpes, tot noui, tam pleni nequitiarum in omnibus linguis cuduntur; versanturque, non in scholis modo, à magistris impudentię; sed in manibus penè omnium adolescentium; & (ne quid miseriæ desit) ipsarum virginum. Atque ij,

Nostra ætas fœcunda turpiū librorū.

quorum erat, hos libros summa ope, perinde vt ignem, pestemque ab ædibus prohibere, non approbant tantũ: sed etiam iubent.

Iudicia prudentium de scriptoribus inhonestis

Li. 12 antiq. c. 2.

At contra arcendos esse eos, qui in omni memoria, prudentiæ, & sapientiæ laude claruerunt, vno omnes ore consentiunt. Intelliges id, cùm ex ijs quæ allata sunt hactenus, tum Iosephi historici testimonio: qui Theopompum & Theodectem diuinitùs ait esse cæcatos, quòd talibus scriptionibus delectarentur. Ecclesia certè Christi insignes habuit poëtas, in Græca lingua Nazianzenum, & Appollinares duos: in Latina Iuuencum, Aratorem, Auitum, Prudentium, Sedulium, Paullinum, Victorium, & alios. quorum nullus vel minimam turpitudinis maculam versibus suis hærere est passus.

Poetæ verè Christiani.

Pœnæ Ecclesiasticæ in scriptores turpes.

Dist. 37. Suidas. Niceph. li. 2. ca. 34.

Ipsius verò Ecclesiæ, semper illustre, in hoc genere, fuit iudicium: cui perpetuum & vehemens fuit studium, vt stirpitùs segetem hanc pestiferam, per totum orbem euelleret. Itaq; Achilli, olim Alexandrino Episcopo, infame fuit, his studijs fuisse delectatum, Heliodorus verò Græcus, Episcopatu Tresensi abdicatus est quod poëmata mol-

ta molliora, quæ ediderat adoleſcens, nollet iam Epiſcopus, vti iuſſus erat, ſupprimere.

Contrà in magna ſemper fuerunt, eruntque commendatione; qui, quæ ante calidi iuuēta minus honeſtè ſcripſerunt, ea meliori poſtea ſcriptione compenſant: vt toti mundo pœnitentiam probent. In quibus eſt nobile in primis, egregij poetæ, Nonni exemplum, qui conſciſſis Dionyſiακῶν libris, totum ſe, ad ſacras res tranſtulit. Pius ſecundus nomine Pontifex, cùm ſciret, per ętatem iuuenilem, excidiſſe quædam ſibi, non ſatis modeſta; poſtea magnoperè pœnitens, hoc vnicè laborauit, vt intelligerent omnes; cupere illum iſtos, veluti monſtroſos partus, eſſe ſuppreſſos. Rogat igitur omnes, vt poſterius hoc conſilium, priori anteferant temeritati. *Seni*, inquit, *magis, quā iuueni credite: nec priuatum hominem pluris, quā Pontificem facite. AEneam reijcite Pium ſuſcipite.*

Pœnitentia eorū qui inhoneſta ſcrīpſerant.

Nonni.

Æneæ Syluij. *Epiſt.* 114. *&* 393.

Addam concluſionis loco ſanctiſſimum, maximeq́; neceſſarium Concilij Tridentini dēcrētum. Putarunt enim SS. Patres illi, huic malo; tam latè per libros ſerpenti. adhibendum eſſe

Decretū Concilij Trident. in libros obſcęnos

remediũ. Est igitur indicis regula 7. *Libri qui res lasciuas, seu obscœnas ex professo tractant, narrant, aut docent; cùm nõ solùm fidei, sed & morum, qui huiusmodi librorum lectione facilè corrũpi solẽt, ratio habenda sit; omnibus prohibentur: &, qui eos habuerint, seuerè ab Episcopis puniantur.* Quamquam autem inferius idẽ Concilium Ethnicorum libros, ob linguæ puritatem, permittit; arcet tamen ab eorum lectione adolescentes, scholisq́; exterminat. Atq; vt quisque sciat, quid de hac lege sentiendum sit; moneo adolescentes, hoc modo loquendi, quo Concilium vtitur, ostendi, eum, qui secus faxit, peccato mortali gratiam à se alienare diuinam vt clarè post in vltima regula expressum est. Quis ergo tam sibi erit inimic⁹, vt per grauissimum crimen abiectæ obedientiæ (abijcit verò, dum contemnit præceptum Ecclesiæ) viam sibi sternat ad periculum alterius peccati mortalis, fœdæ, inquam libidinis?

Legere turpes libros sæpè peccatum mortale.

(***)

CAPVT.

CAPVT XIII.

DE ALIIS INTEMPERANTIAE occasionibus: & primò de locis periculosis.

CVM primùm quis è pueritiæ quasi portu egressus, jam rationis gubernaculo, vlterius in ætate proueĥi cœpit: primus & periculosissimus occurrit scopulus, vita & conuersatio aliorum. Omnino scopulus multorũ fœdissimus, infamis naufragijs, qui ventis iuuenilis auræ prouecti, vel subitò nauem fregerunt; vel allisa tantùm rate, quòd præsenti carerent auxilio, tamen perierunt. Experientia certè constat, multos quotidie præcipites in vitium Intemperantiæ labi; non alia de caussa, quàm quòd, aut exemplis, aut verbis, aut alijs modis impellantur à sodalibus, fit enim in hoc genere, quod in quibusdam corporũ morbis; qui tamẽ si internas habeant caussas; non temerè tamẽ erumpunt, nisi quid accedat extrinsecus, aut cęli, aut victus mutatio, aut aliquid eiusmodi. Itaque videmus multos, qui vel educatione, vel occupatione abstrahuntur ab omni-

Conuersatio aliorũ primus adolescentiæ scopulus.

Multi propter socios perẽũt.

Simile.

bus occasionibus peccandi ad extremam vsque ætatem manere integros, & innocentes. Atque adeò inuenti sunt, qui tametsi essent valida corporis temperatione, & valetudine firma: nunquam tamen vel motum senserunt turpem: addam etiam, qui ne suspicati quidem aliquando sint, quonam modo humanum genus propagaretur. Nunquam videlicet in cœlo, vt ita dicam, crassiore vixerant: cùm hominum sibi dissimilium vitam ignorassent. Sed occasionem vndique se ingerentium importunitate fit, vt rara sit hæc fælicitas; eorum scilicet, qui bonitate Dei singulari præuenti, defensique sunt.

Cur quidam innocētissimi.

Qua de re elegantissimè Bernard. cū adolescentes monet, vt vigilent inter tot pericula: cognoscātq́;, id, quod habent donū, præclarum diuinæ potētię donum esse. *Spina, inquit, culpa est; Spina pœna est; Spina falsus frater; Spina vicinus est malus. Sicut liliū inter spinas sic amica mea inter filias. O candens lilium; ô tener, & delicate flos, increduli & subuersores sunt tecum. Vide, quomodo cautè ambules inter spinas. Plenus est mundus spinis: in terra sunt; in aëre sunt; in carne tua*

Inter malos socios quasi inter spinas ambulandum.

Serm. 48. in Can.

tua sunt: versari in his, & minimè lædi, diuinæ potentiæ est, & non virtutis tuæ. Vides a D. Bernardo duo occasionum genera designari; alterum à loco, ab hominibus alterum.

Occasionum duplex gen' ad peccandum.

AC PRIMVM, vt de locis dicam, dubium non est, quin alia sint alijs loca periculosiora vsque eò, vt sæpè, qui certo loco, seiunctus ab occasione peccandi, vitam agit Deo gratam: is translatus, vbi sint irritamenta, promiscuè cum alijs corruat.

I. Loca periculosa.

Hac de caussa inter miracula narrat S. Hierony. fuisse Nebridium adolescentem nobilem Romæ, qui illa ætate in rerum omnium affluentia, in Imperatoris palatio, in medijs delicijs aulæ, puritatem & integritatem conseruarit. *Mirum dictu, nutritus in palatio, contubernalis & condiscipulus Augustorum, quorum mensæ ministrat orbis; & terræ & maria seruiunt; inter rerum omnium abundantiam, in primo ætatis flore, tantæ verecundiæ fuit; vt virginalem pudorem vinceret, & ne leuem quidem obscœni rumoris in se fabulam daret.*

Ep. ad Saluinam.

aulæ Principum.

aulicus innocens miraculũ est.

Certè quidem vita aulica, periculorum

Aulicæ vitæ pericula.

rum est plenissima. præterquã enim quod copia voluptatum abundat, conuictus est ibi diuersi sexus hominum: Exiguus plerumque Dei timor, effusa libertas: quæ in adolescentibus inuerecundiam, & animum ad criminum audaciam proiectum nutrire solet. Iure igitur magni habet miraculi loco S. Hieronymus, quòd Nebridius, in media aula, & aula Imperatoris Romani, *Tantæ verecũdiæ fuerit, vt virginalem pudorem vinceret.* Rectè verò & illi duo; aulici Imperatoris, quos D. Augustin. refert, de periculis aulæ. *In palatio,* inquiunt, *quid non fragile, plenumque periculis? & per quot pericula peruenitur ad maius periculum?*

Aulicorũ de vita aulica testimonium. 7. conf. c. 6.

Arsenius fugit aulam.

Hæc illa fuerunt, quibus permotus olim Arsenius, etiam tum in aula Theodosij Imperatoris summo honore ornatus; recurrit ad DEVM, & ardentibus petijt votis, vti ostenderetur, qua via ex tot periculis ad salutem posset euadere. Diuinitus igitur illi missa vox est. *Arseni, fuge homines, & saluaberis.* Hoc volebat: Arseni, exi aula; fuge palatium; fuge eos, qui in aula mundano more viuentes: nõ

finuat

finunt te, sua inspectantem exempla, diuino more viuere. Hæc tibi ad salutem certa est via.

Ad hoc genus occasionis, quod à locis oriri diximus, referenda sunt conuiuia, hilaritates, acroamata, spectacula mūdana, & quę huius sunt generis. Dū enim mēs istis tenetur, sensusq; voluptate perfunduntur; arrepit furtim Diabolus, animisque seruitutis iugum imponit. Itaq; dum homines imprudentes hoc vnum cogitant, quemadmodum aut capiant, aut præbeant alijs, nescio quid voluptatum: non sentiunt, cum grauissimo virtutis, animique suo damno, luctum ac mœrorem se Angelis dare, si mœrere illi ac lugere possent. Neque enim omnes, quibus cum hic agitur, mollitie vestium apparentium, occultum cilicium tegunt; vt illa olim fœmina Tudertina B. Iacobi vxor: Cuius aspectus (fortè enim accidit, vt in media hilaritate cilicium appareret) tantum valuit; vt ex eo maritus subitò constituerit (& efficit postea,) meliorem viuendi inire rationē. Nec semper Hesteras est inuenire, quæ, quod illa, de suo vestium ornatu, ad Deum possint

Cōuiuia, Theatra, &c.

Tudertina fœmina, quàm sanctè conuiuia adierit.

Esther 14.

possint dicere: *Tu scis quod abominer signum superbiæ, & gloriæ meæ, quod est super caput meũ, in die ostentationis meæ: & detester illud, quasi pannum menstruatæ.* Timendum potius est, ne plerũq; inter istos homines, quasi in fornace succensa, cudantur & candefiant tela venenata, de quibus scriptum est: *Tela ignea nequißimi*. neque parentur solùm, sed mittantur etiam illis ipsis arcubus, quorum impulsus, vel graue vulnus, vel præsentem animæ mortem adferant. timendum est, ne retia alibi contexta; ibi maximè à Diabolo tendantur: quibus incautos irretiat; irretitos trahat ad seruitutem impuritatis.

Inter delicatos sagittæ mittuntur in animas.

Ephes 6.

Saltatrices animas occidunt.

Breuiter sic habe. Vt illa quondam saltatrix aulica, saltatione sua, gladium acuit, quo sanctissimo Christi præcursori præcisum est caput: sic in huiusmodi locis, quot coniectus oculorum, quot molliculi gestus, quot blanditiæ: tot parari gladios, ad omnium qui præsentes sunt, spiritualem necẽ. Sæpè verò, non parari modò; sed etiam distringi, multisque vitam adimere. Quo minus mirandum Deum alioqui clementissimum, multitudine ta-

ne tamen tot scelerum, sic aliquando irritari; vt manifesta prodat iræ suæ indicia: vel ipsa corporis morte illata. Sic Philistæorum tribus millibus, dū hilariter conuiuantur, concutiente columnas Samsone, illum ipsum peccati locum, sepulchrum supplicij esse voluit.

Pœna Dei in conuiuantes. *Iudic.* 16.

CAPVT XIV.

DE PERNICIOSAE SOCIEtatis fuga: deque socijs apertè malis.

II. Consortia hominum periculosa. 1. Propter exemplū.

ALTERVM est genus occasionum, à personis, ijs præcipuè, quibus cum vel arctior nobis, vel frequentior est consuetudo. Duobus autem maximè modis hoc periculum existit; aut exemplo, aut verbis.

vis exemplorum in malo. In Angelis.

Primùm, quod ad exempla pertinet, tanta est horum vis, vt solo Lucifero momento temporis sceleris exemplum præbente Angelis, tertia illorum pars Deo sit ausa rebellare. Iudæis verò AEgyptiorum, cum quibus vixerant, ritus & sacrificia sic impressa hærebant in animo: vt DEVS ad cauen-

apud Iudæos.

cauendam impietatis & superstitionis imitationem, quasi necessarium putauerit, alia illis sacrificia & celebritates instituere. Nimirum, vt hac occupatione distenti, exẽplis, quæ in AEgypto viderant, cogitandis, vacare non possent. Dignum verò admiratione, quantum exempla valuerint apud Romanos, Centum sexaginta annis sine vllis Idolorum statuis aut imaginibus Resp. durauerat. Vbi aliarum gentium exempla cognôrunt: tot, tam abominandas, tantis superstitionibus erexerunt, & consecrârunt statuas; quod multis sæculis antè Assyrij, AEgyptij, Persæ, Græci excogitare aut effingere non potuerant: tot scilicet, quod innumera artificũ turba, vndique Romam euocata, publicis sumptibus, per annos plurimos efficere potuerunt.

Plutarch. in Numa.

Apud Romanos.

Hæc si exemplũ per se potest; quid si accedat oratio; *Corrumpunt bonos mores, colloquia praua,* inquit S. Paulus. Et rectè Isidorus. *Sæpè quo animum constantem oculi, & aliæ blanditiæ pellicere non potuerunt; eundem impellit oratio.*

Exempla cum oratione efficacissima.

1. Cor. 15.

Neque tanta est malis vis exemplorum; in bonis non idem possunt: imò,

vis exemplorum in bonis.

imò verò nihil perinde ad virtutem excitat, quàm quæ antè oculos sunt exempla probitatis. Sunt in omni genere plurimi, quos exemplum alienum, ad imitationem; imitatio, ad sempiternam gloriam prouexit. Illustris est in administratione Reipubl. Iosue; quippe familiarissimus fuerat Moysi: in Prophetia, & sanctitate Elisæus; socius fuerat magni Heliæ: in Christiana professione Apostoli; intimam cum Filio Dei in terris viuēte habuerant consuetudinem. Sic Marcum, Petri: Titum, Timotheū, alios, Pauli consuetudo, quàm longè in virtute produxit? Duo menses in magni Antonij familiaritate consumpti tantum potuerunt, vt exemplar nouum orbi terrarum, illius sanctitatis, illius mirandorum operum, ostenderit, Hilarionem. Non diu Martinus, Hilario: Ambrosio, Augustinus; alij, alijs sanctitate præstantibus conuixerunt: & illo tamen conuictu tanta virtutum fundamenta iecerunt, quanta post educta ad summum fastigium moles sanctitatis ostendit, vsq; adeò, vt exempla illorum, neque nunc desinant, neque in æternum desitura sint,

Cum sancto sanctus eris.

orbi

orbi terrarum ad omne virtutis genus viam demonstrare.

vitia sociorum nobis imprudentibus adhærescunt.

Ipsi oculi, quanta sit exemplorum vis, apertè ostendunt, quod naturę vitia eorum, quibus cum agimus; non alia de causa ferè exprimamus; quàm quòd frequenter adspicimus. Sic Platonis familiares, magistri gibbum; Aristotelis, balbutiem retulisse: Alexandri Magni aulici, caput depressum, vocemque stridulam illius imitati feruntur. Vt Chamœleon eum refert colorem, cui se proximè applicuit: Sic vel ignaris, vel nonnunquam inuitis adhæserunt mores, quos sociorum habet consuetudo.

Simile.

Familiaritas noxia declinanda: vtilis curanda.

Duæ igitur sunt res, in quibus vel adolescentes, vel quibus adolescentûm est cura commissa, præcipuam debent ponere diligentiam: altera, vt familiaritatibus careant noxijs: altera, vt habeant vtiles. Atque apertè quidam qui noceant socij, quæstione opus non est: sua se sponte produnt. Nam prima statim fronte libertatem, imò licētiam, aut potius impudentiā flagitiorum ostendunt. seque & alios ad turpitudinem excitant; vt illi apud Salomonē: *Venite, fruamur bonis, quæ sunt*

Socij apertè mali.

Sap. 2.

ſunt, & vtamur creatura, tanquam in iuuentute, celerius vino precioſo & vnguentis nos impleamus; & non prætereat nos flos temporis. Hi ſunt, qui aperta, quod aiunt, galea pro impuritate certant; quorum hęc eſt profeſſio, docere adoleſcentes ea, quæ cum honeſtate, cum præceptis, cum monitis bonorum parentum, præceptorum: omnium, qui bene ijs volũt, ex aduerſo pugnẽt. Quos Plutarchus, tametſi Ethnicus, rectè deſcribit. *Diuitibus liberis parẽtes ſobrietatem commendant; hi ebrietatem: illi continentiam; hi libidinem: illi parſimoniam; hi prodigalitatem: induſtriã illi; hi ignauiam: punctum temporis, aiunt, eſt tota vita noſtra; frui ea, non abuti ad alias res cõuenit. Quid attinet nos minas patris curare? delirus eſt, & alterum pedem iā in ſepulchro habet.*

Libr. de Educ.
Perditorũ ſociorum pictura.

Huius generis erant, qui ſe Auguſtino adoleſcenti adiunxerant, quos ipſe, de ſe loquens commemorat. *Præceps ibam tanta cæcitate; vt inter coætaneos meos, puderet me minoris dedecoris; cùm audiebam eos iactantes flagitia ſua; & tanto gloriantes magis; quantò magis turpes eſſent, & libebat malum facere, non tantùm libidine facti, ſed*

Exempla. 2. Confeſſ. c. 3 & 9.

sed etiam laudis. Quid dignũ est vituperatione, nisi vitium? ego, ne vituperarer, vitiosior fiebã: & vbi non supererat, quo admisso æquarer perditis; fingebã me fecisse, quæ nõ feceram: ne viderer abiectior, quo innocentior; & ne vilior haberer, quò eram castior. Ecce cum quibus comitibus iter agebã. De hoc eodem amicitiæ genere, idem author, eodem hoc libro addit. *O nimis inimica amicitia, & seductio mentis inuestigabilis! cùm dicitur; Eamus, faciamus; & pudet. non esse impudentem.*

Inimica amicitia.

Quid hos aliud dicas, quàm ipso Diabolo esse impudentiores? Iste enim plerumque pessimis facinoribus velum aliquod honestatis obtendit, principem suum imitatus, qui, cùm Pater sit tenebrarum, *transfigurat se in angelum lucis*: isti aperta facie, abiecto pudore, nec Deum, nec homines reueriti, flagitiosissimè loquuntur & faciunt, quibus adolescentes ad omnem turpitudinem impellantur. Nec simulant quicquam, nec speciem boni prætexunt: nuda & suis coloribus depicta flagitia proponunt. Et tamen, proh dolor inueniunt qui eos auscultandos; imò qui sequendos putent. O dissolutam mundi vitam! O cæci-

Sodales flagitiosi Diabolo impudentiores.

tatem

citatem adoleſcentiæ, ô naturam peruerſam & ad peſtiferas voluptates propenſam.

Quanquam ingenuo ac liberali animo, ſtomachum, atq; indignationem tantâ impudentiâ; non appetitionem mouere debebant. Talis erat nobiliſſimæ illius conſtantiſſimæque martyris Agnetis animus, quę non ad flagitium, ſed coniugium inuitata: tamen, quaſi ira ardeſcens, prorupit in has voces: *Diſcede à me pabulum mortis, fomes peccati; nam multò vberiora & præclariora mihi deferens; me nobilior ille prior occupauit ſponſus.* Nec diſſimilis fuit hac tempeſtate clariſſimi Principis animus, is, cùm adoleſcentiam militãdo exerceret, à quodam ex ſuis, omnia prompta à ſe & parata oſtendente, inuitari ſe ad dedecus ſenſit: quare tam vehementer exarſit zelo honoris, Dei & proximi, vt verbum redderet nullum: tantùm reſponſi loco, familiaris illius ſui in faciem, quæ proxima erat, portam impegit, clauſitque repentè cubiculum: & deinceps ſeuerè cauit, ne inuitator ille in ſuum vnquam conſpectum admitteretur.

Quid agẽdum aduerſus apertè flagitium ſuadentes.

Iraſcendũ vt Agnes.

S Ambro. li 4. *Epiſt.* 34.

adoleſcentis Principis ira laudanda.

In periculis pudicitiæ quidā castitatē voueant.

Fuerunt & alij, qui ætate adhuc tenera, cùm magis aliorum consuetudine, quàm sua voluntate, in medijs se hostibus versari intell gerēt, iamque ipsum vitium pęnè oculis viderēt tanto repentè huius infamiæ odio sūt inflammati; vt, nulla mora, suis ipsi cupiditatibus fortiter prostratis, conculcatisque, in ipso periculi momento, perpetuæ castitatis votum Deo dicarent. Faciebat scilicet bonus Deus, vt ex teterrimis spinis, pulcherrimas colligerent rosas: & ex veneno turpitudinis, aduersus eandem antidotum sibi conficerent.

S. Bernardini eximia castitas.
Sur. to. 3.

In primis verò admirandus est D. Bernardini Senensis ardor, adhuc adolescentis. Is principio, ex frequenti consuetudine, in eum iam habitum venerat, vt ad primum turpioris verbi auditum, sic erubesceret; quasi quis ei colaphum impegisset. Deinde, inter æquales, pro inimico publico talium colloquiorum haberi cœptus est, adeò, vt si talium rerum tractationi, vt fit, interueniret: subitò inter se mussarent. Tacete. Bernardinus adest. Homini nobili verò, cùm, nescio quid turpioris verbi illo præsente excidisset;

Turpia loquentem colapho cædit.

ſet; ita indignatus eſt, vt audacter illi colaphum inſignem duceret, cuius ſonitus benè longè exaudiretur. Aliâs cùm ſe ab importunitate improbi cuiuſdam ciuis nec modeſtiâ, nec viribus liberare poſſet; æqualium ſuorum manu facta, nefarium hominem loco opportuno inuadit. Erant omnes, vt ille monuerat, probè inſtructi ſaxis; vbi propius ventum, Bernardinus: Ad arma, ad arma exclamat. Repentè oritur tanta in impurum hominem lapidatio; vt niſi matura fuga ſibi conſuluiſſet, pereundum illi ſcilicet fuerit. Certè qui in hoc periculi genere, non aliquid audacter & conſtãter audet; timendum ei magnopere eſt, ne canes illos paullatim diſcat imitari: qui ignotis hominibus primùm oblatrant, poſt eſcam blandiuntur.

Flagitij ſuaſorem lapidat.

CAPVT XV.

DE SOCIIS OCCVLTE *malis dignoscendis, & fugiendis.*

Secundū genus noxiæ familiaritatis.

SED, vt nullum est sine commodo incommodum; in hoc malo, bonum illud est; quod seipsos isti, de quibus diximus, aperiunt. Hoc ipso enim, quod se profitentur impro bos, &, vt aiunt, sine melle fel merum propinant, inimicitias animæ nostræ denunciare videntur. Aliud quoddam genus est, in quo horribile dictu est, quantò plus insit periculi. Sunt enim, qui cum nihilo minus superioribus illis sint pestilentes; alio tamen obtentu in familiaritatem se insinuant adolescentium: vt lupinam crudelitatem, ouina specie, id est, nomine amicorum, & famulorum, non nunquam etiam eorum, quibus adolescentium salus, honorque sint cara libidinosum animum tegant. Hi sunt illi sub tranquillo pelago latentes scopuli, in quos, nisi cura solerti præuideantur, plenis scilicet velis adolescentiæ nauis, à vanitatis & astu-

Occulti flagitiosi.

Similes cæcis in mari scopulis.

tiæ

tiæ ventis impacta, miserrimum facit naufragium. *Habet sanè*, inquit Sanctus Ambrosius, *suos scopulos verecundia; non quos ipsa inuehit; sed quos sæpè incurrit; si intemperantium incidamus consortia, qui sub specie iucunditatis, venenum infundunt bonis*. De his est illud Salomonis: *Fili, si te lactauerint peccatores; ne acquiescas eis*. Prębent enim lac, quod primùm dulciter influat; tum soporem conciliet; denique sensum adimat, & prorsus occidat. Sic miserè olim Sisara perijt à fœmina, dum soporatus dulci ab illa lactis haustu, ferro superatur incautus. O lac perniciosum! quod periculosæ adolescentibus propinant familiaritates; lac, non quod nutriat; sed occidat. Lac tigrium, vrsorumq; potius, quàm vt videri vult, maternis expressum vberibus.

Lib 1 offic cap. 20.

Prouerb. 1

Dant bibere lac pestiferū.

Piget referre, quæ quotidiè videre cogimur. Adolescentes verè liberi, puri, simplices, candidi, mentes tabula rasâ mundiores; execrandum hoc dulciculæ familiaritatis lac bibunt. Atque ecce, quasi poculo Circes epoto, ita subitò à se ipsi discedunt; vt quibus noti fuerant, admirationem;

Circæum poculum.

quibus crediti & commendati, dolorem adferant acerbissimum. Qui casus eò quoque est miserabilior, quò minus reparari potest. Ipsi enim illi corruptores non semper exteri & peregrini sunt; ne vicini quidem, & condiscipuli: Sed ipsi sæpè magistri, pædagogi, parentes, fratres. Dicam rem incredibilem, sed veram tamen. Vti fuerunt aliquando matres, quæ suum sanguinem diabolo venderent: sic patres sunt (si tamen patrum nomine vocandi) tam dissoluti, tam insani; imò verò tam diabolici, qui (quantum ex neglecta educatione colligere licet) vnum hoc agere videantur; quemadmodum filij euadant præda Satanæ; vasa iræ diuinæ; mancipia libidinis alienæ. Nec vident se familiæ, corporibus, animis suis irreparabile damnum, atque vtinam ne sempiternum, inferre.

Corruptores adolescentum sæpè amici, imò parentes.

Fugienda familiaritas.

Fugiat igitur adolescens Christianus, primum eos, qui sine alio corruptorum morum indicio, ipsa tamen consuetudine periculum creant. Quod genus describit Sanctus Hieronymus *Hospitium tuum, aut raró, aut*

Mulierū.

Ad Nepot.

num-

nunquam mulierum pedes terant. Vide, ne sub eodem tecto manseris. Nec in præterita castitate confidas, nec Dauid sanctior, nec Samsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento sẽper, quod paradisi colonum mulier de possessione sua eiecerit. In hac classe illi quoq; censentur, qui tametsi non rectâ, obliquè tamen idem periculum creant. *Cincinnatos pueros et calamistratos*, ait, idem author, *& peregrini muris olentes pelliculas, de quibus illud Arbitri est, non benè olet, qui bene semper olet, quasi quasdam pestes, & venena pudicitiæ deuita.* Et alio in loco: *Tales habeto socios, quorum contubernio non infameris; non ornentur veste, sed moribus; non calamistro crispent comas, sed pudicitiam habitu polliceantur.*

Comptulorum adolescentium. *Ad Deme.* *Ad Nepot.*

Quanto verò cautius fugiendi, qui cupiditates improbas, amoris Platonici titulo prætexerunt; atque adeò ex ipsius Platonis, Xenophontis, AEschinis, Cebetis moribus mantellum nequitiæ sibi conficiunt? Infelices, non animaduertunt, quàm inartificiosa arte; imò quàm plena infamiæ & impuritatis arte tractent artes sapientium sæculi, & hominum

Qui res turpes nominibus honestis tegunt.

virtute præditorum. Sed occæcati libidinibus, stultam malitiam suam nō vident. Adulterant igitur ob sua flagitia, amorem Dei, amore Platonico; imitationem Christi, Apostolorum, sapientium, & Sanctorum omnium: inanitate quorūdam nominum Ethnicorum. Tametsi enim alijs in rebus Philosophi non omni virtutis specie caruerunt: in hoc genere tamen æternam illam meruerunt infamiam. *Et cùm cognouissent Deum, non sicut Deum glorificauerunt; sed euanuerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor ipsorum. Propter quod tradidit illos Deus in desideria cordis eorum, in immunditiam.*

Philosophia Ethnica infamis. *Rom.* 1.

SEQVITVR genus aliud, longè diligentius vitandum. Hi sunt, qui in pectore lupos aut vulpes fouentes, vultu & moribus amicorum, & beneuolentium figuram præ se ferunt. Quanquam verò notis apertis, quas non minus, quàm Iudæi, Mauri, atq; publicè Excommunicati merebantur non habent: tamen non ita latent, vt non per illas ipsas simulatas actiones quibus se tegunt, pelluceat morum peruersitas. Non possum hoc loco, quia

Tertium genus noxiæ familiaritatis Specie honestissimi re turpissimi.

quin laruatis istis diabolis personam detraham: & leones, furore honestatis ardente, ex vnguibus, quod aiunt, cognoscere doceam. His igitur notis maximè prodentur.

Signa quibus agnoscantur hi laruati amici.

Primùm ne expectent adolescentes, vt principio scurrile quicquam, aut turpe loquantur: aut animi malè compositi faciant indicium. Norunt illi per initia dissimulare, & dissimulando decipere: Itaque si bonæ indolis adolescentem vident, amicos se honestatis fingũt: sed nimirum, vt nulla, sic nec virtutis simulatio diuturna esse potest. Neq; enim, qui eiusmodi est, vel orationis, vel factorum constantiam tueri potest: nec, quantumcunque conetur, tegere occultam animi impudentiam. Prauis enim cupiditatibus agitatus homo paullatim, sed modicè diducta galea faciem ostendit; vt periculum faciat, quo possit adolescens induci. Quod si animum ipsius adhuc ab impuritate abhorrentem sentit: cõtinuò reducit velamen, & totũ facinus vaferrimè dissimulat Cùm igitur omni arte seipsum texit, patrem suum imitatus, qui cùm nihil sit, nisi tenebræ & sordes: lucem

1. Primo honestè loquuntur.

Paulatim tentant animum turpitudine.

Diaboli imitatores.

& gemmas se facit: omnia tentat, quibus ab adolescente velut arbuscula tenera, omnia fulcimenta probitatis amoueat: commutationem illi quandam vitæ proponit, quòd alio quodam mobo, longè maiore cum suo, tum fructu, tum gloria possit viuere. Non, inquit, expedit existimationi tuæ; illa cum illis familiaritas, illa exercitationis ratio. Addit exempla aliorum æqualium, quorum longè sit alius viuendi modus Illi, inquit, rectiorem, & te digniorem insistunt viam ad honores & gloriam, deniq; non rogatus, consilia confert: & quasi alter serpens Euam, id est, delicatam animi partem tentans: *Cur ait, præcepit vobis Deus?* Suspecta sit igitur adolescenti illorum amicitia, qui specie boni, quod vel tale sit, vel videatur, nouitates commendant, quique duces & consiliarios non vocati se offerunt idque de rebus minimè necessarijs. Quod si quærendum est necessariò consilium; melius securiusque apud alios reperietur.

Suadent vitæ mutationem

Serpentē imitátur. *Genes. 3.*

Consilia non petē tibus data suspecta.

2. Signum

Secunda sit ratio, vt sociorum vitā vniuersam diligenter inspicias: cuius modi

modi in alijs virtutibus & vitijs, extra hanc castitatis materiam, se præbeāt. Neque enim probanda est illorum amicitia qui in pudore & pudicitia, seu vera illa sit, seu ficta, nihil offendunt: in alijs rebus malè moratos, & parum probos se ostendunt. Nam, *qui in vno offendit, factus est omniū reus.* Qui enim hodie in vno genere vitij, suo mihi nocet exēplo, crās fortè in alio faciet: eoq; sequentem me ducet, vnde præceps in flagitium ruam.

si alijs vitijs obnoxij sint

Iacob. 2.

Tertia est pessima societatis nota, si abducit à solitis laboribus, siue alij in literis, siue in alijs honestis versentur negotijs. Quid enim boni speres ab homine, vel planè otioso, vel in solis voluptatibus quęrendis occupato? Fuge igitur, adolescens, quisquis es, fuge eos, qui quouis obtentu delectationis, abducunt te ab honestis bonisque occupationibus.

3. Signum si à labore abducant.

Quartò, pessima prior familiaritas est, eorum, qui quocunque modo, quocunque prætextu, quocunque rectæ rationis & prudentiæ fuco, dissuadent opera pijs & Christianis hominibus digna. Ne conciones

4. Signū, si pia opera dissuadent.

audias: ne tam frequens sis in vsu Sacramentorum: ne nimium te des pietati; ne semper adhæreas hominibus religiosis: templa accedas; indigentibus opem feras, ea denique facias, quæ in Euangelijs laudata, vsurpata à bonis omnibus, vnicam ad salutem & felicitatem aperiunt viam. Sed quoniam qui ista dissuadent, apertè se produnt, ac sua se ipsi cōdemnant sententia, non tam magna arte, quàm constanti opus est animo ad istos euitandos.

Regula generalis, ad malos socios dignoscendos.

Vt autem laqueos eorum euadat, qui insidiantur occultius, regulam latissimè patentem conclusionis loco adijciā. Ea in alio genere à Plutarcho præscripta, commodissimè transfertur, ad omnia familiaritatum pericula. Sic igitur ille. *Vna cauendi tales insidias ratio est, quòd sciendū, atq; in prompta semper habendū est memoria. Cū animi pars vna veritati atq; honestati dedita rationi rectæ obtemperet; altera bruta sit, falsi appetens, incertisq; obnoxia motibus amicū semper meliori parti se accommodare consiliarium, atq; monitorem; instar medici sanitatē augētis atq; conseruantis: adulatorē (is est perniciosus sodalis) brutæ & cupi-*

Verus amicus rationem sequitur.

Falsus amicus vo

& cupiditatibus addictæ parti se applicare eãq; prauis voluptatibus submittendis scabere ac titillare; & à rectæ rationis obsequio auertere. Exornat hãc sententiã pulcherrima similitudine, quã & huc transferendam puto. *Quemadmodum,* inquit, *cibi nõnulli sunt, qui neque sanguini sint adiumento; neq; spiritibus, neq; neruis, aut medullis vigoris aliquid addũt; sed ventrem tantùm faciunt, & gignũt carnem supputrẽ, & flaccidam; sic quorundam hominũ oratio nihil addit sobrietati, nihil prudentiæ, sed carnem tãtùm, id est, corporis delectationes fouet ac nutrit.* luptatem quærit. Vt cibi dulces: non vtiles.

CAPVT XVI.

QVALES ESSE DEBEANT familiares adolescentis: & primùm de conuersatione cum senioribus.

MVLTA restabant, de adolescentium cum alijs consuetudine dicenda: quod eius in vtramque partem maxima sit vis; sed instituti breuitas omnia dici non permisit. Vna tamen prętermitti non potest appendix, bipertita primùm, qua ratione se gerant adolescentes, cùm vel ex improuiso, vel quocunque casu, Duæ capitis partes.

præter voluntatem, inciderint in hominum sibi dissimilium societatem. Deinde quos potissimum sibi in familiaritatem adsciscere debeant.

1. Quid probus adolescens inter improbos. Celeriter se abducat. Exemplũ.

DE PRIORI, si casus ferat, vt in medios salutis suæ hostes sentiāt se esse delapsos; ante omnia quęrant, è re nata consiliũ; vt honestè se, & quàm celerrimè à societate periculosa expediant. Noui ego illustrem adolescentē Comitem, in aula Serenissimi principis mei Sabaudiæ, qui si fortè in circulis, vt fit, aulicis, incidisset in sermones minus honestos, & verecũdos, seriò, iocóue loquentium; mira solertia, discedendi quàm primùm reperiebat caussas. Aliquando igitur illi contigit, vt amplissimam aulam nobilibus refertam, dũ in singulis cætibus aliquid, quod casto animo displiceret, inueniens, ab alijs post alios se subduceret, intra breue tempus totam obiuerit. Non volebat castissimas aures, impuriore aliquo contaminare sermone.

Non attēdat verba turpia.

Quod si vel nullo modo, aut certè minus decorè ab hominibus eiusmodi te potes seducere: proximum est, vt Salomonis consilium sequaris. *Sepi,* inquit. *aures tuas spinis.* Vt enim per sepē

Eccl. 28.

spineam

ſpineam, fures hortulani ſe non penetrant: ita ad animum, qui aures ſanctis cogitationibus, certoque caſtitatis propoſito ſepſerit; verba turpia carnalium hominum, nullos inueniunt acceſſus In primis verò eo tempore habenda eſt in animo Senenſis Catharinę aurea planè ſententia. *Tunc*, inquit, *inclina caput, & ſta mihi, inſtar ericij, agreſtis & planè feræ. Animus ſit tibi is qui in his, ac ſimilibus euẽtib. fuit, SS. Virginũ.* Catharinę Senẽſis ſententia. *Epiſt. ad ſoror Eug. 11.*

SEQVITVR alterum longioris aliquanto orationis indigens, quos ſibi adoleſcens potiſſimum familiares deligat. Quorum tanta eſt penuria & raritas, vt Salomon dixerit: *Beatus qui inuenit amicum verum*. Quanto igitur inuẽtu rarior bonus cõſiliarius? quod idem ille, *ex amicis mille vnicũ putat cõſiliarium deligẽdum.* Quando igitur inter homines viuendũ neceſſariò, multarumq; rerum ab alijs quęrenda conſilia ſunt vel in ipſa adoleſcentia; dicamus ſaltem ea, de hoc conſultorum delectu, quæ à viris ſapientibus traditа accepimus. Qui adſciſcendi ſocij et cõſiliarij. *Eccl. 23.* Conſiliarij boni rari.

PRIMO poſitum ſit de ſanorũ omniũ ſententia, eos, quorũ nobis cõſuetudo vtilis habẽda ſit, tales eſſe, debere; Familiares deligẽdi, qui ad virtu-

vt à

tē ducant verbo, exemplo: Lib 1. Epist. 6.

vt à malo retrahant, adducāt ad bonū: quorum vtrumq; exemplis etiam, nō tantùm verbis efficiant. Rectè enim Seneca ad Luciliū. *Longum iter per præcepta, breue & efficax per exempla.* Itaq; qui vtrumque habet, præcepta quæ auribus; & quæ oculis accipiat, exempla, multò maiorem ex oculorum, quàm ex aurium sensu fructum percipit: si tamen quæ in alijs videt, in se transferre nitatur. *Zenonem*, inquit idem, *Cleanthes nō expressisset; si eum tantūmodò audisset, Plato & Aristoteles, & omnis in diuersum itura sapientum turba, plus ex moribus, quàm ex verbis Socratis traxit.* Qua de caussa idem Seneca alibi, tantum in hoc genere momenti esse putat: vt iubeat nos, si quando præsentia talium virorum careamus, qui sua probitate nostros adspectantium mores conforment: animo certè nobis eiusmodi præsentes fingere, ac velut in illorum conspectu, negotia moresque componere. Neque tamen cuiusslibet imaginem; sed qui excellenti maximè sit virtute, proponendum putat. *Aliquis vir bonus nobis eligendus est* (ait) *ac semper ante oculos habendus, vt sic, tanquam illo spectante, viuamus; & omnia,*

Epist 11. Si absint viri probi: qua arte supplendus defectus.

omnia, tanquã illo vidẽte, faciam⁹ Magna pars peccatorũ tollitur; si peccaturis testis adsistat. aliquem habeat animus, quem vereatur, cuius auctoritate etiam secretũ suum sanctũ faciat. O fœlicem illum, qui nõ actus tantùm; sed etiam cogitatus emẽdat? O fœlicem, qui sic aliquẽ vereri potest, vt ad memoriam eius se componat, atque ordinet? Qui sic aliquẽ vereri potest, citò erit verendus. Elige igitur Catonem, si hic videtur tibi nimis rigidus, elige remissioris animi virum Lælium; elige eum, cuius tibi placuit et vita & oratio, & ipsius animũ ante te ferens, & vultum, illũ semper tibi ostende & custodem, & exemplũ. Opus est, inquam aliquo, ad quem mores nostri seipsi erigant. Nisi ad regulam, praua non corrigis. Sit igitur hoc certum bonæ consuetudinis argumentum. si viua cernuntur in amicis virtutum exempla. Itaque, nisi aliunde periculi aliqua sit caussa, omnium illorum familiaritas adolescenti est vtilis, qui bene ac piè loquendo, viuendoque, virtutis indolem promouent: bonisque moribus, se omnium amicitia & consuetudine dignos exhibent.

adolescens senioribus.

SED vt propius accedamus ad notas, quibus discernat adolescens,

quo

qui probi sit adhæreſcat.

quorum nam ſint exempla tutiſſima, & vtiliſſima documenta (debet enim hæc ætas nihil eſſe aliud, quam ſchola virtutis;in qua indies diſcat, & progrediatur longiùs) adijciam alterum non parum vtile præceptum. Omniũ ille quidem bonorum hominum & exempla attendat;ſed quantum poteſt adhæreſcat ijs,qui & probi ſint,& ætate, quàm ipſe,prouectiores; & quaſi virtutis quidam magiſtri.Sic Leonem filium cognomēto Philoſophum,prudentiſſimus Imp.Orientis Baſilius inſtituit. *Vtere, inquit,medicis animorum* Cap.7. *aßiduè,vt ipſe animo valeas: ab eis enim diſcere poteris, quas res expetere,& à quibus abſtinere debeas; quibus cum hominibus aſſueſcere; & à quorum conſuetudine abhorrere;& quomodo vitã totam diſpenſare oporteat; vt ne in frequentes morbos incidas,Si hanc inſtiteris viam,ad ſolidæ germanæque virtutis veros limites breui peruenire poteris.*

Hic verò delectus, vt fiat certius & facilius, iuuabit D. Ambr.audire: cùm iubet adoleſcentes plerũq; cum hominibus virtutis,ſapientiæ,ſanctitatis fama illuſtrib.verſari. *Plurimum,* inquit, *prodeſt vnicuiq; bonis iungi,adoleſcentib.*

Lib. 2.off. cap.20.

quo-

quoque vtile, vt claros & sapientes viros sequantur: quoniam qui congreditur sapientibus, sapiens est; qui autē adhæret imprudētib. imprudens agnoscitur. Et ad illustrationem itaque bonis iungi plurimum proficit; & ad probitatis testimoniū. Ostendunt enim adolescētes, eorum se imitatores esse quibus adhæserint & ea cōualescit opinio, quod ab his viuendi acceperint similitudinem, cum quibus conuersandi hauserint cupiditatē. Sit tibi exemplo, ait S. Ambros. *Iosue cum Moyse; Loth, cum Abrahamo; Elisæus & Elias; Marcus, Barnabas, Silas Timotheus, & Titus cum Paullo;* in quibus vides, adolescentes cum seniorib. conuenientes, magnam sibi & virtutis & honoris materiam quæsiuisse. *Pulchra itaque copula, seniorum & adolescētum. Alij testimonio, alij solatio sunt; alij magisterio, alij delectationi.*

Exempla adolescentium cum senibus.

CAPVT XVII.

DE CONVERSATIONE IVniorum atq; ibi de Sodalitate B. Virginis.

NEque tamen ęquales omni aditu familiaritatis arcendi, si constet, & moribus similes esse, & studijs, aut, si fortè in virtutis curriculo nos

Aequales certo probi in familiaritatē admittendi.

lo nos etiã antecessisse. Nam vt in hac ætate magna quædam est animi cõfidentia; sic virtus in ea sæpè insigniter excellit. Sed tales amicos reperire, cũ inter omnes, tum inter adolescentes est difficillimum. Quo in genere mirâ quâdam gratiâ Deus, & Sanctissima Virgo mater, donasse videntur Congregationem; sub Annunciatæ Virginis nomine Romæ institutam. Hanc ego nunc, distinctam in tres classes, intelligo maximè florere, in Collegio Romano Patrum meorum Societatis IESV. Hinc deinceps propagatam, non modò per vniuersam Europam, sed per Americam etiam, Nouum orbem, Indiam versùs Orientem, Iaponicas insulas: tanto iuuentutis Christianæ fructu, quantus ex instituto sanctissimo sperari potest. Ac quoniam, cùm Romæ adolescens literis operam darem, hanc viuẽdi formam cum magni animi voluptate cognoscere mihi licuit: visum est eandem paullò fusius hîc explicare. Tum, vt ij, quibus hanc vitæ formam placuit amplecti, speciem quandam & formam intueantur, ad quam mores suos exigant: tum, vt edoceam illos rem vtilissimam.

Qualis Cõgregatio Virginis Annũciatæ.

lissimam, qui fortè, quod hæc minus cognita haberent, cum magno suo malo in hominum consuetudinem inciderunt, bonis ipsorum cœptis omnino aduersantium.

Vidi igitur in illa celeberrima vrbe, honestissimum colligi cætum ex adolescentibus studia tractantibus, tum nobili, tum aliâs honesto loco natis: seu Romanis, seu aduenis. Sexaginta aut septuaginta amplius erant capita. Hos ego cùm vultu moribusque, supra communem adolescentiæ modum, virtutis indolem præ se ferre animaduerterem: incensus sum penitus inspiciendi cognoscendique cupiditate. Hæc sunt igitur quæ de illis comperi. Ex illo grandi adolescentum numero, qui collegium Societatis, gratiâ literarum ineunt (mille quingenti ferè censentur) sunt aliqui, quos sua voluntas, amore virtutis accensa, eximat vulgo. Propositum his est, virtutem cum literis ita coniungere; vt, cùm neutrius studium alteri officiat; tum vtriusque coniunctio tuta sit, ab ijs periculis, quæ nimia ad quoslibet se adiungendi libertas creare consueuit. Principio igitur nulla lege, nulla necessi-

Idea Sodalium B. virginis.

Sodalium finis.

Patrona. cessitate coacti, in clientelam se potentissimæ sanctissimæque Virginis Mariæ tradunt. per quam omnia non modo facta; sed etiam cogitata, Deo synceriter consecrant. Deinde omni ope nituntur, vt neq; illo patrocinio, Leges. neque tanta professione, factis reperiantur indigni. Hanc sibi ipsis imponunt legem, vt extra domum cum nemine liceat, quamuis aut eruditionis, aut morum habeat commendationē, sermones trahere longiores. Amorem aduersus omnes; familiaritatem inter ipsos tantùm habēdam putant. Atque hęc ipsa familiaritas vt periculis, quibus sæpè obnoxia est, vacet: simul, vt quòd bene cæperunt, melius exequantur: sancta & quodammodo spiritualis vt sit, curatur. Sunt igitur congressus scholastici; sed more Christiano: adolescentium, sed castorum: studētium; sed virtuti: nobilium, sed modestoru: omninò eorum, de quibus sperare liceat, quodcunque genus vitæ ingressi fuerint, in eo, si viam cœptam institerint, ad summum virtutis fastigium euasuros. Quid ego ab his Intemperantiæ vitium abesse dicam; à quibus ipsum quoque In-

Securitas ab intemperantia.

tempe-

temperantiæ absit periculum?

Ad tantam animi securitatem adspirant, atq; etiam (vt ego tum præsens pro certo cõperi) perueniunt illa via, qua nulla est in Ecclesia Christiana certior. Prius, .n. quàm in Sodalitatis communionem admittantur, magna accuratione, magna pietate, multis lachrymis, omnia totius anteactæ vitæ crimina confitentur. Atq; hac confessione, si quid sordium, ex incauta superioris vitę cõsuetudine, cõtraxerint; abluũt & expurgant. Succedit sacratissimi Sacramenti cõmunio, cum qua, ex Sedis Apostolicę benignitate, plenam omnium criminum indulgentiam adepti, *quasi modo geniti infantes*, puri candidique, in niueum illum purũque recipiuntur cœtum.

Modus puritatem acquirẽdi Cõfessio generalis.

Communio.

Plenaria indulgentia.

Iam, vt animæ hunc candorem non modò integrum, sed splendidiorem indies præstent; non minorem adhibent diligentiam. Frequenter ad fontem omnis puritatis accedunt, nemo non decimo quinto, plerique octauo quoq; die diuina sumentes mysteria. Domi partem aliquam temporis orationi dare, quam vocant mentalem: partem in excutienda consci-

Modus cõseruandi puritatem.

Communio frequens.

Preces quotidianæ.

entia ponere; manè Sacro Miſſæ religiosè intereſſe; veſperi Sanctiſſimam Matrem in loco orationi deſtinato Litanijs inuocare, quotidiana ſunt. Conueniunt præter Dominicos, feſtosq́ue dies, in eodem loco, ad pietatem mouendam exornato, nonnullis per hebdomadam diebus. Hic vel libros de rebus ſpiritualibus, (quorũ in communi copiam habent) alij legunt, alij audiunt: vel à Præfecto, quem ex ſuo corpore, tertio quoque menſe eligunt, pœnas ſibi, etiam præſentibus alijs, ob culpas, & leuiora delicta impoſitas aſſumunt. idq́ue tanta animi demiſſione, & promptitudine, vt ſeipſi non ſine magno doloris ſenſu frequenter accuſent, & erratorum veniam petant. Sæpè abiectiſſima munerum, quæ natura noſtra ſublimitatis appetens auerſatur, coram alijs obeũt: ſæpe inter ſe, quis primus ad illa ſe demittat, piè decertant. Corpus arctè & duriter tractant; non modò contentiſſimo perpetuoq́ue ſtudio, quo quiſq; ſibi propoſitas exercitationes vrget, alij in humanitate; in linguarum cognitione alij; alij in philoſophia; alij in iure; alij denique in Theologia

Conuen. tus pij.

Demiſſio animi.

Aſperitas vitæ.

logia diuinæque scripturæ libris: sed præcipua etiam asperitate, secretisque pœnis, quas sua sponte, quo Deo sanctissimæque Matri magis placeant, à semetipsis seueriter exigunt.

Quis ex hac tali consuetudine vllum sibi formidet periculum? Quando nec inter se quidem aliter, quàm in loco orationi consecrato tractare solent, nisi, cùm vel necessitas de literis inter se agendi cogit egredi (quod ipsum tamen loco aperto conspectoque præsentibus magistris aut præfectis faciunt) vel honestam animo recreationem loco à turba remoto, indulgent; vel, quod frequenter faciunt, inter se de pulcherrimis, id est, spiritualibus rebus conferunt, Solent enim tum sermones inter ipsos fieri, de virtutis pulchritudine; deformitate vitiorum; præclarè factis, & imitatione virorum illustrium. Atq; in his omnibus, ductum sequuntur vnius gubernatoris. Nam, vt & solitas exercitationes conseruent, & in virtute indies faciant progressionem, non modò de suo corpore Præfectum, certo sociorum atque administrorum numero ornatum, habent, sed adest etiam, qui

Conuersatio pura & sancta.

Obedientia superiorum.

continuo labore, & singulari industria res secretissimas conscientiæ tractet & regat vnus omnium confessarius; ac præter hunc, alius, cuius in rebus spiritualibus, quæ ad externam Congregationis administrationem pertinent, spectetur industria.

Felicitas Sodalium

Psal 113.

Quid de tam felici conditione vitæ dicam, nisi illud è Psalmis? *Laudabilis populus, cui Dominus Deus benedicet: Ecce sic benedicetur homo qui timet Dominum,* Verè beati, quibus hac, aut simili consuetudine vti licet? Certò enim attigerunt iam fœlicitatem illam, quæ in terris est maxima; eam dico, de qua toto Psalmo Dauid tam magnificè prædicat, cùm inquit: *Beatus vir, qui non abijt in consilio impiorum & in via peccatorum non stetit, & in Cathedra pestilētiæ non sedit: sed in lege Domini voluntas eius, & in lege eius meditabitur die ac nocte.*

Psalm. 1.

(***)

CAPVT

CAPVT XVIII.

DE CONVERSATIONE PRAEcepta communia

VERVM non omnibus tam beatis esse contigit. Præter eos enim, qui bonum hoc, cùm frui possent, negligunt: alij vitæ statu, alij vocatione sua; quo minus in hac congregatione viuant, prohibentur. Sed neque Roma vbique est; nec eiusmodi Sodalitas. Itaque ex Epistola quadam S. Hieronymi nonnulla huc præcepta subiungam, quæ sunt communia omnibus, & vtilitate, & facultate.

Primum sit, vt quisque animaduertat, & fugiat genus illud hominum, quod extra Italiam nunc *Politicos* vocant; D. August. *temporales*, aut *temporisatores* vocabat. Eos, inquam, qui foro, quod aiunt, vti; & tempori seruire norunt; vt omnem religionem, pietatem, consciẽtiam priuata vtilitate metiantur. Illi ipsi sunt, qui Deum sibi fecerunt aut ventrem, aut diuitias, aut honores: in vero Dei cultu ita se gerentes, vt nunquam de eo quicquã audisse videantur. De his igitur sic

1. Fugiendi Politici seu Temporisatores.

Ad Celan. Sanctus Hieronymus: *Nec imitandi nobis illi sunt, qui sub Christiano nomine, gẽtilem vitam agunt; & aliud professione, aliud conuersatione testãtur: atque, vt ait Apostolus, Deum confitẽtur se nosse; factis autem negant. Inter Christianum & gẽtilem non tãtùm fides debet, sed etiam vita distinguere: & diuersam religionẽ, per diuersa opera monstrare. Nolite, ait Apostolus, iugum ducere cum infidelibus. Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas lucis ad tenebras? sit ergo inter nos & illos maxima separatio. Distinguitur certo discrimine, error & veritas. Illi terrena sapiũt, qui cœlestia promissa non habent: illi breui huic vitæ se totos implicent, qui æterna nesciunt: illi peccare non metuant, qui peccatorũ impunitatẽ putant: illi seruiant vitijs, qui non sperant futura præmia virtutum. Nos verò qui purissima confitemur fide, omnem hominem manifestandum ante tribunal Christi, vt recipiat vnusquisque propria corporis sui, prout gessit, siue bonũ, siue malum; procul esse debemus à vitijs, dicente Apostolo. Qui Christi sunt carnem suam crucifixerunt, cũ vitijs & concupiscentijs.*

II. Contrà viuendã Secundum esto, vt is cui bona vita sit curæ, non putet multorum & vulgi

mores

mores sequendos. Boni enim sunt pauci; mali plurimi. Itaq; putet, quicquid à maiore hominum parte fit, eius sibi plerunq; faciendum esse contrarium. *Nec turbam sequātur errantem*, ait S. Hieronymus, *qui se veritatis discipulos cōfitentur. Duas certè conuersationis vias, & distincta in diuersum itinera viuēdi, Saluator in Euāgelio ostendit: Quam, inquit, spatiosa via, quæ ducit ad mortem: & multi sūt, qui intrant per eam. Vide, quanta inter has vias separatio sit; quantūque discrimē. Illa ad mortem, hæc tendit ad vitam: illa celebratur & teritur à multis; hæc inuenitur à paucis. illa enim vitijs per cōsuetudinē quasi decliuior & mollior, & velut quibusdam amœnæ floribus voluptatum, facilè ad se rapit commeātium multitudinē; hæc vero insueto calle virtutū tristior, atque horridior; ab ijs tātum eligitur, quibus non tantū delectatio itineris cordi est, quā vtilitas mansionis: Asperam & insuauem virtutum viam, nimia facit vitiorum cōsuetudo; quæ si in partem alteram transferatur, inuenietur, sicut scriptura dicit, semita iusti lenis.*

ac pleriq; viuunt.

Tertiò monendus est, quisquis verè se, mentemque suam amat; vt sæpè descendat in sese, & penitùs contem-

III. Sæpè vita nostra ad examen vocanda.

pletur, quemadmodum suam ipse vitã instituat. Multi enim, qui id minus faciunt, tum se bono loco esse putant, rectaque ad salutem cõtendere, miseri, & in suis miserijs occæcati, si oculos aperire possent, rectã se ad æterna supplicia viam viderent insistere. Huc facit, vt mores suos adolescens frequẽter inspiciat; & cõsideret, vulgo ne an paucis similior sit ipsius vita. *Ponamus ait, ergo iam rationem vitæ nostræ, & per quam potissimũ gradiamur viã, conscientia teste discam⁹: omne enim quod agimus, omne quod loquimur, aut de lata, aut de angusta via est. Si cũ paucis angustũ iter, & subtilem quãdam semitã inuenimus; ad vitã; tẽdimus. Si verò multorũ comitamur viã; secundum Domini sentẽtiam, imus ad mortem; si ergo odio, atq; inuidia possidemur; si cupiditati & auaritiæ cedimus; si præsẽtia commoda futuris præferimus: per spaciosã viã incedimus, habemus enim ad hæc comitum multitudinẽ, & latè similiũ stipamur agminibus. Si iracundiã libidinẽq; explere volumus; si iniuriam vindicare; si maledicenti remaledicimus; & aduersum inimicum inimico animo sumus; æquè cùm plurimis ferimur. Si vel adulamur ipsi, vel adulantem libenter audimus; si verum dice*

regra-

re gratia impedimur; & magis offendere animos hominum timemus, quam nō ex animo loqui, de multorum item via sumus, Tot mihi sūt socij quot extranei veritatis. At è cōtrario, si ab his omnib. vitijs sumus extranei, si purum ac liberum animum præstam⁹; et omni cupiditate calcata, solis studemus diuites esse virtutibus: per angustā viam nitimur.

Quartum sit, vt ne quis animum despondeat, si comitibus destituatur in via ad salutem. Quanquam enim pauci sunt boni, tamen qui diligenter quærit, tandem inueniet. Vix enim locus est, qui non aliquem virumbonum alat. Quòd si omninò desunt homines virtute præditi, non desunt tamen sancti, qui post gloriosam mortem viua posteris exempla reliquerunt: non deest Sanctus Sanctorum Christus, cuius vita, sit forma omnis virtutis & sanctitatis, Sed audiamus hæc à sancto Hieronymo, qui elegantißimè suauißimèque sic differit, *Conuersatio ista paucorum est: estque per rarum atq; difficile, idoneos huius itineris comites inuenire. Quin etiam multi hac in re simulāt, & per diuersa errorum diuerticula, ad viā multitudinis diuertuntur. ideoque metuendum*

IV. Non desperandum propter defectum exemplorū.

Vnus pro omnibus Christus.

est, ne quos duces huius itineris habere nos credimus, eos comites habeamus erroris. Si igitur inueniuntur exēpla, quæ nos per hāc ducāt viam; & rectum Euangelij tramitē teneant, sequēda sunt: sin verò ea vel deficiunt, vel deficere putantur; Apostolorum forma vniuersis proposita est. Certè, quod est amplius, omnibus ipsius Domini relucet exemplū, qui in Euāgelio ait Venite ad me omnes, & ego reficiam vos. Tollite iugum meū super vos, & discite à me, quia mitis sum, & humilis corde. Si periculosum est, imitari eos, de quibus dubitas, an imitādi sint; hunc certē imitari tutissimum est, atq; eius vestigia sequi, qui dixit; Ego sum via, veritas, & vita. Nunquā enim errat, qui sequitur veritatem.

V. Christus sit vitæ nostræ exemplū, dux, socius.

Restat quintum, ex eodem Hieronymo vnum Christū sufficere nobis, vt & imitationis exemplum, & viæ ducem & laboris socium se præbeat. Nihil ergo est ista caussa, quæ à nonnullis dicitur, aut non inuenire se socios, aut omnes homines per viam latam ambulare, quos contra nisi difficile sit *Cesset*, inquit, *omnis excusatio errorum. Auferantur peccandi fœda solatia. Nihil omnino agim⁹, qui nos per multitudinis exempla defendimus; & ad cōsolationem,*

nem nostram, aliena sæpe numerantes vitia, deesse nobis dicimus; quos debeamus sequi. Ad illius exemplum mittimur, quē omnes fatemur imitandum.

CAPVT XIX.

DE SPECTACVLORVM VAnitate fugienda: & primùm propter histrionum turpitudinem; & maiorum exempla.

INter caussas, quibus iuuentus corrumpitur, & ad Intemperantiam ducitur, non postremum locum obtinent, non minus perniciosæ quàm impudentes illæ tragædiæ, & comediæ, & eius generis spectacula, quæ quibusdam in locis, aut in principum aulis aut domibus potentium aut publicè assignatis ædibus exhiberi solent. Quòd eò indignius, quò ipsi indigniores sunt homines, qui talia agunt. Sunt enim plerunq; ingenio vanissimo: versipelli animo; effrenata lingua, ac inuerecunda; peruersis moribus. Atq; hos tales nō modò ferunt (quod ipsum graue esset, cùm sine lare sine tecto, sine patronis, eorum instar qui se Aegyptios mentiuntur, vagari soleant)

Spectacula turpia iuuentutis pestes.

1. Caussa cur fugiēda spectacula histrionū turpitudo.

Homines turpissimi; proh dolor fo-uentur.

ſoleant) ſed etiam in quibuſdam prouincijs recipiunt, fouent, amant, liberaliter tractant, ij quorum officium erat, omni ope eos prohibere, atque exterminare.

Stulta politicorum excuſatio

Quanquam ſcio obtendere illos vmbram politicæ prudentiæ: ſic habendum populum, vt ſuis temporibus huiuſmodi voluptate remittat, & recreet animos. Sed plus valere debuerat apud hos, ſi verè prudentes volebant eſſe, honor Dei, & tot animarum miſerè ſic intereuntium quotidiana pernicies. Hoc potius curarent, vt populi voluptatis turpitudine & offenſione Chriſti vacarent. iam verò iram Dei grauiter excitant: nō modò, quod homines tam perditos foueāt, qui per ſuas artes infeſti Deo, operam locār diabolo; ſed multò etiam magis, quod infami iſtorum profeſſione, infinitum accipiunt damnum, quotquot adſpiciunt, & delectantur.

Hiſtrionū fautores euertunt Reſpub.

Non igitur, vt illi putant, qui tam indulgenter hiſtriones iſtos habent, conſeruatur hac ratione Reſp. ſed ad eius interitum latiſſima ſternitur via. Quod planè diuinitus oſtendit S. Chryſoſtomus, cum enumerat, quā-

tum ab istis publicè inferatur mali.
Quid euertamus dixisti? nonne iam omnia sunt euersa? nam vnde credis nuptiarum insidiatores proficisci? nõne ab huiusmodi scenis? vnde illos, qui domos ac thalamos alio rũ effodiunt? nonne ab orchestra illa? an nõ hinc vxoribus viri molestißimi, & viris mulieres contemnendæ fiunt? itaque is mihi videtur omnia euertere; qui theatra petit; qui tyrannicæ cupiditatis viros nimio nutrit fauore. hinc seditiones excitantur, hinc tumultus oriuntur. Qui his ludis aluntur, maximè solent rumoribus populos inflammare, & tumultum in ciuitates immittere. Ociosa enim iuuentus impudẽter educata omni ferißima bestia immanior est. Malefici autem nonne theatralibus ludis, multi constituũtur. Nam, vt vniuersũ populum ad hoc poßint inflammare, vt modestas mulieres corrumpant; ad tantum maleficij genus perueniunt, vt nec ab oßibus mortuorum abstineãt. Quid dicã, quod ad diabolicas has Sodalitates innumeras multi insumant pecunias? Hom.38. in c. 11 Matt. Hæc ille vir Sanctus. proinde, ac si diceret, esse sua ipsorum professione homines tales non solùm perditissimos: sed magistros etiam & duces aliis ad scelera & flagitia atq; ideò esse perniciosissimos

 vrbi-

vrbibus, & regnis. seditiosos, incantatores, magos, ruinas & labes patrimoniorum. dissociatores arctissimæ coniunctionis inter maritos & vxores. Vt rectè idē Chrysostomus pronuntiat: *Hos qui inuerteret, non leges, sed iniquitatem euerteret, & omnem pestem exstingueret.*

Alcibiades Comœdum submergit. Laudatur Alcibiades, qui, propter versus quosdā, Eupolim Comœdum in mare iussit demergi, cū hoc dicto. *Tu me in scēna sæpè mersisti, Eupoli, ego te semel in mari.* Romani verò longè digniores laude, quàm Græci, quòd quamuis multa ex Græcia transtulissent Romam: nunquam tamen histrioniam professos, alio quàm infimo, sordido atque infami loco haberi voluerunt. Qua de re idem planè scriptum reliquit AEmylius Probus, quod ante illum Cicero, vt D. August. testatur, Scipionem loquentem introduxerat.

Romani histriones infamia notabant.

Lib 2. de Ciuit. Dei. cap 13. *Cùm artē ludicram scēnamq; totam probro ducerent, genus id hominū, nō modo honore ciuium reliquorum carere, sed etiam tribu moueri, notatione censorea, voluerant.* Quo loco quidam non inscitè argumentatur, insignem illorum hominium fuisse peruersitatem, infamiam,

turpitudinem; qui tam seuerè ex illa Republic. arcebantur, in quam tot millia accipiebantur hominum profligatissimorum, & sceleratissimorum. Prima igitur ratio, qua adolescens, ab eiusmodi theatris animum auertat, sit ista: vt quoniam *primus discendi ardor* (verbis vtar S. Ambros.) *excellentia est magistri*; videat quod gen⁹ hominum sit, qui profiteantur hanc artem. His enim, cùm tãtùm vitiorũ, tantum hæreat infamiæ; quid docere possunt alios, præter eas artes; quibus ipsi ad extremam animi miseriam & turpitudinem sunt deuoluti. Itaque ad illos diuertere, est *intrare*, vt alibi loquitur Chrysostomus, *ad communem luxuriæ officinam: ad publicum incontinẽtiæ gymnasium; ad cathedram pestilentiæ, ad omnem impudicitiæ orchestram, in pessimum plurimorumq; morborum xenodochium, in fornacem Babylonicam.*

Homines flagitiosi, non docẽt nisi turpia. *li. de vir.*

hom. 8 de pæn.

Hanc ob rem idem ille vir sanctus, admirabili sententiarum splendore, & copia alibi probat; longè satius esse, in carcere quamuis angusto, obscuro ac tetro vitam agere; quàm in spectaculorum eiusmodi loco inueniri. Nã qui in carcere tam duriter habeatur, si su-

Satius est esse in carcere, quã in theatro turpi.

si superbus fuerit; demisso animo exire: si iracundus; mansuetum: si delicatus; patientem: discere instabilitatem, & motus rerum omnium humanarum: denique miseriam illi, velut omnigenæ virtutis esse pædagogum: carcerem probitatis scholam. At ex spectaculorum & histrionum domicilijs quid boni potest referri? *Nam illic omnia cõtraria, risus, ineptitudo, diabolicus fastus, effusio, temporis impendium, superflua dierum consumptio, malæ cupiditatis inductio, adulterij meditatio, fornicationis gymnasium, intemperantiæ schola, turpitudinis exhortatio, risus materia, inhonestatis exempla. At in carcere non ita; sed illic humilitas, supplicatio, philosophici profectus, secularium rerum contemptus, omnia conculcata sunt, & contempta, & tanquam infanti pædagogus adest timor, ad omnia congrua dirigens eum. Hæc si nõ credis; vultum intuearis vnius, qui de carcere venit; & alterius, qui de infami exit comœdia huius animam videbis fastidientem, turbatam, vereque constrictam; illius autem solutam, promptam & vere ... atã, nam ille à theatro recedit oculis mulierũ adstrictus, quonis ferro grauiora ferens vincula; hic autem ab omnibus liberatus.*

Homil. ad pop. Antioch. 62.

AG-

Accedit altera caussa, ex historijs petita. Primi enim illi Christiani, qui nascentem, florentemq́; pietatem (languidam & pænè emortuam) habuerunt, tam à spectaculis abhorruerunt; vt eius qui immolaret idolis, & qui hisce inanitatibus duceretur, similem, ac penè parem culpam esse existimarent. Videre hoc est apud Tertullianum, qui de hoc argumento librũ confecit: quem imitati posteà grauissimi authores, Cyprianus, Lactantius, Saluianus, Augustin. partim libris in hanc solam rem scriptis, partim ex occasione varijs locis, idem probarunt. 2. Caussa, cur fugiẽda spectacula. Primi Christiani spectaculis infensi.

Erat tum diuersa à nostris spectaculorum ratio; omnium enim ludorum celebritas ab idololatria ducebat originẽ. Itaq; maior illis quædam caussa videbatur, vt impietatis crimine spectationem censerent; quàm hoc tẽpore, cũ omnis peccati ratio sit in exemplorum turpitudine, & inepta lætitia. Sed hæc ipsa tamen ratio, tunc quoq; vel vehementissimè mouebat veteres illos Christianos; quorum exempla, quãdo patres illi quodã modo religionis nostræ fuerunt, nobis debent esse præcepta. Vel enim illa spectacula, Spectacula olim cultus idolorum.

quæ

quę suspicione omni idololatrię vacarent, scurrilitatem tamen & turpitudinem haberent adiunctam, summopere detestabantur.

De specta. cap. 17.

Olim spectacula propter obscœnitatem fugiebantur.

Audi eundem illum, quē dixi, Tertullianum. *Similiter impudicitiam omnē amoliri iubemur. Hoc igitur modo etiam à theatro separamur: quod est priuatū consistorium impudicitiæ. Vbi nihil probatur, quam quod alibi nō probatur. Ita summa gratia eius de spurcitia plurimùm concinnata est. Quod si omnis impudicitia nobis execranda est; cur liceat audire, quæ loqui non licet? Cùm etiam scurrilitatem, et omne vanum verbum à Deo iudicandum sciamus: cur æquè liceat videre, quæ facere flagitiū est? cur quæ ore prolata coinquināt hominem, ea per oculos & aures admissa non videntur coinquinare? Cùm spiritui appareant aures, & oculi; nec poßit mundus præstari, cuius apparitores inquinantur. Habes igitur & theatri interdictionē de interdictione impudicitiæ.*

Atque hoc ipsum Sanctus Cyprianus multo etiam clarius. *Hæc etiam* (ait) *si non essent simulachris dicata: obeūda tamen, et spectanda non essent Christianis fidelibus.* Saluianus verò, & ipse propter antiquitatem venerandus, bene

longa

longa oratione vſque eò progreditur; vt contendat, eos, qui ex his ſpectaculis voluptates captant, promiſſa illa baptiſmi violare, quibus ſe abrenunciare Sathanæ, & omnibus pompis eius profeſſi ſunt. *Nō pompæ diaboli ſunt* (inquit) *illa ſpectacula*. Concludit igitur in hæc verba: *Renunciaſti diabolo et ſpectaculis eius, ac per hoc neceſſe eſt, prudens ac ſciens, dum ad ſpectacula remeas, ad Diabolum te redire cognoſcas.*

CAPVT XX.

Spectaculis turpibus excitari libidinem: & dari ſcandalum.

SED quas cauſſas adhuc attuli, fortaſſe cuipiam longius aliquāto à noſtro propoſito abeſſe videantur: cùm id tantùm agamus: fugiendas eſſe occaſiones quę extrinſecus in intemperantiam animum trahunt. Vt igitur in propoſito maneam, tertiam & cum noſtro inſtituto coniunctiſſimam addo rationem cur fugienda ſit ſpectaculorum vanitas. Hæc eſt enim fornax illius incendij, quod maxime in ſe, vel prohibere debet adoleſcens, vel reſtinguere. Cùm enim alijs in rebus ſingula quaſi tela, per ſingulorum ſenſuum feneſtras, immit-

3. Cauſſa, cur ſpectacula fugienda.

Quia vehemētiſſimè excitāt flāmā libidinis.

immittantur in animum: in ſpectaculis turpibus omnes ſenſuum portæ, ad omnem peccatorum exercitum, omnemque Diaboli potentiam accipiendam, latiſſimè patent. In alijs, ſi oculus maculam ex re obiecta contrahit; aures fortaſſe ſunt puræ, quod nullum accipiant verbum ſordidum: ſi auribus illata eſt impuritas; oculi fortaſſe ſunt liberi: ſi vtriſq;, fortaſſe nihil admiſit cogitatio. At in theatris, vbi ſpectacula ſunt indecora & turpia, veluti diluuium quoddam impuritatis redũdat, quo imbuantur, contaminentur, ſubmergantur omnes ſimul ſenſus, & animus, totus denique interior, & exterior homo.

Lib. 6. de prouerb. Saluiani teſtimonium; de ſpectaculorũ impuritate.

Talia ſunt quæ iſtic fiunt, inquit Saluianus, *vt ea non ſolùm dicere, ſed etiam recordari aliquis ſine pollutione non poßit. Alia quippe crimina ſingulas ſibi fermè in nobis vindicant portiones, vt cogitationes ſordidæ, animos; vt impudici aſpectus, oculos; vt auditus improbi, aures; ita, vt cũ ex his vnũ aliquid errauerit, reliqua poſſint carere peccatis, in theatris verò, nihil horũ reatu vacat; quia et cõcupiſcentijs animus; et auditu aures; & aſpectu oculi polluũtur, quæ quidẽ omnia tã flagitioſa ſunt, vt*

vt etiã explicare ea quispiam atq; eloqui saluo pudore nõ valeat, quis enim integro verecundiæ statu dicere queat, illas rerũ turpium imitationes? illas vocum et verborum obscœnitates? illas motuum turpitudines? illas gestuum fœditates? quæ quãti sint criminis, vel hinc intelligi potest; quod & relationem sui interdicunt, nonnulla quippe etiam maxima scelera, incolumi honestate referuntur; & nominari, & argui possunt; vt homicidium, latrociniũ, adulteriũ, sacrilegiũ, cæteraq; in hũc modum, solæ theatrorum sunt impuritates, quæ honestè non possunt vel accusari.

Atque vt penitus introspiciatur pestis hæc theatralis, animaduertendum est, quo nam modo per hanc se maximè insinuet impuritas. Neque enim vulgari quodam modo spectacula ad peccatum inducunt: sed eo, quo natura nostra, facillimè & certissimè capi solet. Nulla enim procliuior via est ad turpitudinem; quàm vt naturæ corruptæ, & sua sponte nimium, quantũ ad voluptates, propensæ, istarum species per omnes simul sensus proponantur deinde ratio demonstretur, qua ratione expeditissimè, quicquid animo, quãuis turpe, libuerit, consequi possit.

Spectacula aptissima ad inflammandas turpes cupiditates.

Species turpes proponunt.

Docent facere turpia.

Est

Est ergo theatrum, omnis nequitiæ clarissima demonstratio: est ignis, qui ad sensus, id est, materiam inflammationi aptissimam, quàm proximè admoueatur; Cuius flamma si sæpè exsurgit, ardet, absumitque omnia, cùm procul etiam remotus est: quid fiet in tanta vicinia? est schola, in qua intelligentia simul cum sensibus, ad omnem erudiantur turpitudinem. Itaque non ostendit solum turpia, sed etiam docet; & docet ratione efficacissima. Primò præit exemplum: quæ docendi ratio, cùm vel ad res difficillimas sit expeditissima & certissima, quantam habebit vim in peccato docendo, quod vel sine præceptore, natura per se nimium, proh dolor. & nouit, & appetit? Addit exemplo orationem, quæ sola & simplex ad inflammandos animos plurimum potest. His verò cùm tanta varietate inuentæ, tam aptè colligatæ, tam ad animi motus accommodatæ sententiæ; cùm vocis viuæ suauitas; cùm actionis venustas, cùm mille ad decipiendas animas accesserint lenocinia: quis tam constans erit animus, vt non commoueatur? Etsi enim fabulæ sint

Efficacissima docendi ratio exemplũ.

orationis vis.

& poë-

& poëticę fictiones, quas scena refert semper tamen illa Lactantij sententia, locum habet. *Docent adulteria, dum fingunt: & simulatis erudiũt ad vera.* Atque ante ipsum Minutius Fælix in Octauio: *Mimus vel exponit adulteria, vel monstrat: & eneruis histrio, amorem dum fingit, infligit.* Li. 6. c. 20.

IAM VERO latius etiam serpit hoc malum, neque enim solùm eo nocent tibi histriones, quod dum spectas & audis pateris te, cantharidum instar, ab ipsis in sordibus versari: sed quod ita te dulci veneno, quod paullatim instillant, solēt inficere, ita suis fractis, molliculisque carminibus incantare vt multo post tempore, quasi in neruo peccati, catenis Diaboli, inexplicabili modo, iaceas compeditus. Non igitur solùm vt cadas efficiunt; sed brachia quoque ne surgas, confringunt: neque primum vnicamque peccati actionem; sed firmum certumque nequitiæ adferunt habitum. vt mancipij instar in posterum seruias impuritati. Spectacula vinculis animã constringunt.

Hæ sunt illæ catenæ, hæc vincula, quibus eos, qui prodeunt è theatris, adstrictos teneri dicit Chrysostomus.

Quanti

Quanti quanti enim ſunt, in ſeruitutem turpitudinis dediti ſunt. Memoria infamium rerum imaginationes obliuiſci: intelligentia & imaginatio earum importunitatem reijcere, voluntas atque appetitus guſtatam ſuauitatem aſpernari non poteſt. Eſt enim animus eiuſmodi, vt ſapiens ait, tanquam *ignis*, *qui nunquam dicit: ſufficit.*

Ætatis noſtræ miſeria, quæ hiſtriones defendit & fouet.

Et tamen inueniuntur homines Chriſtiani, qui non modò non videant, quanta in theatro ſit malorum ſentina: ſed etiam propugnent; etiam tueantur; etiam rectè facere indicent eos, qui tolerant. Quid? quod reperti ſunt parentes, qui verberibus etiam crudeliter exciperent filios; quòd ſapientia & pietate maiori, quàm ij, qui magiſtri illis eſſe debebant, vt erant patres, ad hæc ſpectacula nollent accedere. Noui ego adoleſcentes, qui dum iſta hominum flagitia (quid enim homines dicam) indigna ipſorũ oculis, moribuſque palam agerent, diceren tque; quantum poſſent ſe abducerent, abſconderent, occultarent: vt cùm nihil ſupereſſet aliud, ſudario faciem obnuberent.

Certè

Certè, equidem non video, quam tandem ad hæc ſpectacula excuſandæ, ſi minus veram, veriſimilem ſaltem cauſſam dicere poſſimus; ſi Chriſtiani haberi, ſi viuere, ſi mori in fide Chriſti volumus. Ea eſt enim Chriſtiana religio, vt non modò, quòd hîc fit ludum non aperiat turpitudinis: ſed nec verbum turpe, aut molliter enunciatum ferat, Vt tamen ſatisfiat omnibus quàm pleniſſimè, Theologicā ex D. Thoma ſententiæ noſtræ rationem adducam.

S. IGITVR Thomas, cum de hiſtrionia diſputat; quanquam, inquit, artem comicam profeſſi, quâ tales non ſunt in ſtatu peccati; quòd poſſunt eſſe actiones ſcenicæ, etiam honeſtæ, ſanctæ, aut certè mediæ: tamen iidem tum ſunt in ſtatu damnationis, cùm officij terminos excedunt. Id fit, cùm arte abutuntur; cùm ad verba, factā illicita artem transferunt. Tum igitur ex D. Auguſtin. ſententia, in illos bona conferre *vitium eſt immane, non virtus.* — 4. Cauſſa 2. 2 q. 168 art. 3. — Ars ſcenica per ſe indifferēs ex abuſu mala. — *Tract. 100 in Ioan.*

AGE verò mittamus etiam hanc rationem; alia eſt, quæ multò vrgeat vehementius, de qua idem ille Doctor — 2. 2. q. 43.

vbi

Scandalũ datur duobus modis vbi de ſcandalo diſſerit. Scandalum ait duobus modis dari poſſe: Altero, cùm tale aliquod malum committitur, quod occaſionem det alijs in crimine imitandi; quod etiam tum ſcandalum eſt, cùm is qui peccat, non habet ſibi propoſitum, vt alios eodem inducat. Altero, cùm de induſtria hoc agitur, vt vel dicto vel facto illicito, alius in ſimile peccatũ labatur. Vtroque modo peccatum eſt: ſed poſteriorem vult ille proprium ſcandali habere nomen: & ex aduerſo pugnare cum illa caritatis pulcerrima actione, qua verſantem in peccati periculo reuocare & conſeruare conamur. Nam vt alter iſte lapidem quodãmodo, ad quẽ proximum offenſurum præuidet; de medio remouet: ſic alter ſupponit, & cauſſam dat impingendi. Scandalum autem (ſiue priori, ſiue poſteriori modo accidat) qui ponit, tã grauiter peccat; quàm graue peccatum eſt, id quod alterum inducit.

Scandalũ dare ſemper peccatum eſt.

Simile.

His intellectis, nihil dubij eſt, quia in talibus ſpectaculis ſemper, aut altera, aut vtraq; ſit ſcandali ratio, quod ſpectatores ad turpitudinem aliquam ſaltem oculis & cogitatione ducantur,

Scenici actores turpes duplex ſcandalũ dant.

tur. Qui minus credit, interroget vel ſpectatores; vel ipſos ſi velit hiſtriones. Si vtrique verum fateri velint; ipſorum cõfeſſione cõſtabit, ſpectacula hæc, ſemper ruinas eſſe animarum, laqueos diaboli, qui, vt Saluianus vult, theatris intereſt, & præeſt: actiones cum ratione legeq; diuina pugnantes arma quibus puritas, probitas, innocentia, &, quòd huic neceſſariò cohæret, tota Reſp. funditus euertatur. Nã aut ciuitates malè ſe habent, ſi tam fœdis hominibus ſunt refertæ, aut prorſus intereunt. Pugnat enim aduerſus illas Deus, cùm non ſingulorum hominum tot flagitijs; ſed vniuerſorum ac totius propè dixerim Reipu. turpitudine, ad iram iuſtiſſimam prouocatur. Nam vbi publicè flagitia, aduersũ Dei leges, non diſſimulantur tantùm; ſed admittuntur etiam, & fouentur: ludus quidam ſcelerum & impuritatis videtur aperiri. quod iam non vnius aut alterius peccatum: ſed omnium magiſtratuum, & totius ciuitatis, cenſeri debet.

Ac ne quis putet ex meo me iſta cerebro conficta producere; Saluianus hac maximè cauſſa factum putat, vt ſuo

Regiones vaſtatæ, propter

Iudorum lasciuiã.

suo tempore tota Gallia, Sardinia, Sicilia Barbarorum irruptione redũdarint: vt nobilissimæ vrbes Colonia, Moguntia, Treueri crudelissimè sint deletę, vt VVandali, velut communis quędam orbis pernicies, ad ipsam vsque Africam penetrarint. Atque vt planè intelligeretur quam ob rẽ Deo visum fuisset, tot prouincias, tam nobiles Imperij Romani exscindere: *Circumsonabãt*, inquit, *armis muros Carthaginis populi barbarorum. Et Ecclesia Carthaginiensis insaniebat in Circis; luxuriabat in theatris: Alij foris iugulabantur, alij intus fornicabantur: pars plebis erat foris captiua hostium, pars intus captiua vitiorum.* Idẽ verò Saluianus, vt ànte eũ Chrysostom. barbaros ipsos testatur hæc flagitia spectaculorum admiratos, execratosq; Romanis insultasse; quod extremæ se stultitiæ insaniæque dedidissent: ipsum verò genus histrionum tamquam pestes humani generis, ex ijs, quas Christianis eripuissent prouincijs, (quod nunc Turcæ faciunt) subitò exterminasse.

Misera facies insani populi.

Barbari spectacula execrãtur.

CAPVT

CAPVT XXI.

FRIVOLAE EXCVSATIONES eorum, qui spectaculis delectantur turpibus.

SCIO, quid pro se nostri temporis suauiludij (vt verbo Tertulliani vtar) soleant adferre: occurram igitur eorum defensionibus. Quid dico occurram? imò verò eosdem illos sanctissimos viros opponam, quorum facta est superius mentio. Quemadmodum enim flumen generis humani, suo semper agmine fluit; atque ex eodem Adami corrupto semine eadem semper existit hominum species ita & peccata semper eiusdem generis & peccatorum, reperiuntur excusationes. Respondeant igitur nunc ijdem; qui olim grauissimè sunt eadem insectati. **Excusationes eorũ qui ludionib. fauẽt**

Primum, accedere se, aiunt, ita vt ad oculos solùm; nõ etiã ad animum admittant spectacula, quod verò tam grande malum esse in aspectu solo, cũ nihil sequatur aliud? *Audiant curiosi,* inquit Sanctus Chrys. *qui pulcritudines considerant alienas, audiant qui ex specta-* **1 Excusatio.** **Respõsio.** *Hom. 1 in Psalm. 50.*

spectaculis insaniunt in theatris, qui ad excusandas excusationes in peccatis dicunt: Spectamus quidẽ, sed nihil nocemur. Dauid talis ac tãtus, læsus est; & tu te putas nõ posse lædi. ille nocumentũ passus est, qui tantam habebat spiritus gratiã, & te quomodo credere potero sine vulnere euasisse? & ille quidẽ in solario domus suæ; tu autem in theatro: vbi & locus cõdemnat animam sapientis, in quo cùm tãta sint præcipitia tantæ corruptelæ; quomodo possum tibi credere, quòd à talibus bestijs vulneratus non sis: Nunquid lapideus es, aut ferreus igni coniungeris, & non ardebis?

Falsa securitas perniciosissima.

Adferam exemplum vnicum; ex quo intelligas, oculos, non solùm cũ aperti, & quasi absque galea aduersus hostem blandissimum pugnant, superari & capi, sed etiam, cùm obiectu se palpebrarum armarunt; aures tantùm apertas, & vocum sagittis obnoxias reliquerunt. Auctor huius est S. Augustinus, qui de socio scribit: atq; eo quidem, qui licet inuitus ad spectacula pertractus; tamen vnica spectatione sic fascinatus est, vt sine theatris postea vitam sibi acerbam duceret. Is igitur in hunc modum scribit. *Romam præcesserat Alipius vt ius disceret; & ibi gla-*

Exemplũ Alipij: qui vno aspectu captus est insania ludorum.

Lib. 1 Confess. cap. 8.

gladiatorij spectaculi inhiatu incredibili, & incredibiliter abreptus est. Cũ.n.auersaretur & detestaretur talia; quidam eius amici & cõdiscipuli, cùm fortè de prãdio redeuntibus obuius esset recusantẽ vehementer, & resistentẽ familiari violentia duxerunt in amphitheatrũ, crudeliũ et funestorum ludorum diebus; hæc dicentem, Si corpus meũ in illũ locũ trahitis, & ibi constituitis, nunquid & animũ, & oculos meos in illa spectacula potestis intendere? adero itaq; absens: ac sic, et vos, et illa superabo. Quibus auditis illi nihilo secius eũ abduxerunt secum: idipsum fortè explorare cupientes vtrum posset efficere. Quò vbi ventũ est, & sedibus, quibus potuerunt, locati sunt, feruebãt omnia immanißimis voluptatibus. Ille clausis foribus oculorũ, interdixit animo, ne in tanta mala procederet atq; vtinam & aures obturauisset. Nã quodã pugnæ casu, cũ clamor ingẽs totius populi vehementer eum pulsasset; curiositate victus, et quasi paratus quicquid illud esset, etiam visum contemnere & vincere; aperuit oculos, & percussus est grauiore vulnere in anima; quàm ille in corpore, quem cernere concupiuit; ceciditque miserabilius; quàm ille, quo cadente, factus est clamor, qui per aures intrauit, et

reſerauit eius lumina; vt eſſet qua feriretur, & deijceretur, audax adhuc potius, quã fortis animus & eo infirmior, quo de ſe præſumpſerat, qui debuit de te. Vt enim vidit illum ſanguinem; inmanitatẽ ſimul ebibit; & non ſe auertit: ſed fixit ſe aſpectũ; & hauriebat furias, & neſciebat: & delectabatur ſcelere certaminis; et cruẽta voluptate inebriabatur. Et non erat iã ille qui venerat; ſed vnus de turba, ad quã venerat, & verus eorum ſocius, à quibus adductus erat. Quid plura? Spectauit, clamauit, exarſit, abſtulit inde ſecum inſaniam, qua ſtimularetur videre, non tantùm cum illis, à quibus prius abſtractus eſt; ſed etiã præ illis, & alios trahens.

Quod ſi ſpectacula tam crudelia, tam horrenda gladiatorum & venationum, quibus aut ipſi inter ſe homines, barbaro planè more, peterent, occiderent, lacerarent, gladijs, pugionibus, fuſcinis: aut leonibus, tigribus, vrſis miſeri homines dilaniandi obijcerentur, tantùm tamen poterant; vt oculos, animumque eius inſanè occuparent, qui antea cædem omnem, & crudelitatem horrebat; qui inuitus acceſſerat; qui deſtinauerat, aut non aſpicere: aut ſi adſpexiſſet, non cogi-

tare:

tare: quid de noſtris ſpectaculis, dicemus? adoleſcens natura propenſus ad voluptates, facilis animo, annis integer, calido ſanguine, corpore bene habito, interſit ſpectaculis, mira ſuauitate in omnes ſenſus influentibus, mirè gratis appetitui; mirè factis ad capiendos non oculos tantùm; ſed animos etiam; ad robur mentis effœminandum; ad ſepeliendam ſempiternis tenebris integritatem mentis & corporis, quæ multò faciliùs, quàm delicatiſſimi floris odor euaneſcit; longè fragilior eſt vitro; ipſe totus ſenſibus deditus, qui illum deinceps tartareis hoſtibus tradant, talis, inquam, ad talia licenter accedat; quid boni; imò quid non mali expectandum putes? Tamen audebis dicere, nihil te peccare, cùm videndi tantùm animo; non accipiendi damni voluntate accedis. Audi Auguſtinum: *Spectauit, clamauit, exarſit, abſtulit inde ſecum inſaniam, qua ſtimularetur videre, non tantùm cum illis, ſed etiam præ illis, à quibus erat adductus.*

Præſens adoleſcētiæ periculum in ſpectaculis inhoneſtis.

SEQVITVR altera defenſio. Fuiſſe nonnullos, quibus exiguum ex his voluptatibus, fuiſſe etiam

2. Excuſatio.

& longè plures, eosque sibi notos, qui nihil omnino damni acceperint.

Respōsio. Hom 38. in Matth.

Respondeat & huic causæ Sanctus Chrysostomus. *Imò verò, inquit, maximè nocet; quod incassum tempus consumis & scandalum alijs offers. nam si tu excelso quodā animi robore, nihil inde tibi mali cōtraxisti; attamen, quoniam alios imbecilliores, exemplo tui, spectaculorū studiosos fecisti; quomodo non ipse commisisti, qui causam cōmittendi alijs præbuisti?*

Stultitia parentum qui filios ad spectacula mittunt.

In hoc genere falluntur grauiter patris, & præfecti moribus adolescentium; qui istorum vires suis viribus metiuntur. Qui, quòd Chrysostom. non credant, imbecilliores esse adolescentes; eos ita in medios hostes conijciunt, vt opem nullam ferant: & proinde faciunt; ac si illos in mare iaciant ad natandum, eò quòd ipsi natare sciant. Quasi verò non hoc sit, in præsens illos periculū submersionis & mortis præcipites dare: aut quasi adolescentibus, defuturę sint, vel in ipsis domibus cubiculisq;, peccandi occasiones: nisi emittantur, vt aliundè corrogent easdem atque emendicent, atq; adeò, quo nihil dementius, pretio eas redimant, in impuritatum & nequitiarum

rum foro, id eſt, in ſpurciſſimis theatris.

Tertia eſt quorundam excuſatio: ad tempus fallendum aptiſſimas eſſe huiuſmodi recreationes. His ego reſpondeo: tempus fallere, eorum eſſe qui abundant tempore. Inter Chriſtianos verò, quis eſt, cui non dictum ſit: *Tempus breue eſt? Et, Dū tēpus habemus operemur bonum?* Quis ille, qui glorietur abundare ſe tempore, quo pœnitētiam agat, tot peccatorum, quot admiſit, tot ſcandalorū, quot dedit. quo exſoluat tot debita, quib. tenetur Deo proximo, familiæ, patriæ, ſibi ipſi? Sed audiamus eundem Chryſoſtomum, qui aureolis planè ſententijs docet, quemadmodū non tantùm mala; ſed cauſſas quoq; malorum fugere debeamus. *Agnoſcamus*, dicit *laqueos, & de ipſis procul eamus; agnoſcamus præcipitia, nec appropinquemus. Hoc maximè ſecuritatis vobis erit occaſio, non tantùm peccata fugere; verū et quæ vidētur media quidem eſſe, ad peccata verò nos ſupplantant, quale quod dico ridere, & iocoſa verba, non manifeſtum quidem peccatum videtur: ſed manifeſtum crimen inducit. Nam ſæpiùs ex riſu turpia naſcuntur verba*

3. Excuſatio.

Reſponſio.

1. Cor. 7.

Galat. 6.

ex turpibus verbis, actiones turpiores. Sæpius ex verbis & risu, conuitia, & contumeliæ: de conuitio & contumelia plagæ, & vulnera; de vulneribus, & plagis iugulationes & homicidia. Si igitur tibi bene consulturus es, non turpia tantum verba & facta, neque plagas, & vulnera, & homicidia tantùm fugias; verum et ipsum intempestiuum risum; & verba scurrilia: quoniam subsequentium radix talia esse solent. Contrà hanc cæterasque, quas huius periculi amatores excusationes adducunt, concludamus verbis huius eiusdem sanctissimi Doctoris. *Non ergò inutiliter contendamus, nec vanas excusationes excogitemus, cùm vna nobis sufficiat excusatio: longè à fornace Babyloniæ fugere; procul ab Aegyptio scorto abesse; atque si necesse est, nudos è manibus eius elabi. Sic enim ingentes voluptates capiemus, cùm stimulis conscientiæ minimè pungimur.*

Epilogus capitis ex Chrysost.

CAPVT

CAPVT XXII.

DE OCIO FVGIENDO, ET de duplici schola, Vitiorum & Virtutum.

NON multum iuuerit, adolescentem abstinuisse ab improbis actionibus, earumque periculis, de quibus adhuc disseruimus: si fugitans laboris, otio atq; inertia transigat ætatem optimam. Est enim propria quædã huius ætatis viuacitas, vt calore iuuenili, ad multa, variaq; agẽda excitetur. Hęc si maturè ad bona se applicat, excellens aliquid efficit cum tempore. Sin corrumpi ocio permittitur, fæcunda est multorum malorum seges. Præcipuè, quòd metuendum sit ne statim ad appetitus voluptatum se applicans, in his persequendis suas vires ostendat. Quemadmodum enim:

Non sufficit fugere mala: nisi facies bona

adolescẽtia ociosa malorum seges.

Fertilis, asiduo si non renouetur aratro,
Nil nisi cum spinis gramen habebit ager.

Simile.

Sic natura iuuenilis, nisi assiduo cultu vtilium & salutarium occupationum exerceatur, & quodammodo fatigetur: fert aliud nihil, nisi turpium cogitationum germina, & turpiorum actionum fruges. In se enim iam

vſque ab ortu, ſemina habet concupiſcentiæ, quæ mira luxurie ſe effundunt per ocium. Tantam quippe miſeriam, & naturæ corruptionem pepe rit primorum parentum lapſus; vt quemadmodum nulla cultura prouenniunt lolia, ſic ad turpiſſimi fœtus cõceptionem, requiratur aliud nihil, niſi vt anim⁹ quieſcat & ocietur. Vt enim abſente calore vitali celerrimè putreſcit caro: ſic homo, nullo ad occupationes honeſtas, animi calore agitatus in vitij alicuius putorem incidat, neceſſe eſt.

Vitia ſpõtè naſcuntur.

Simile.

Primus igitur facillimuſque lapſus eſt, intemperantia: ad quam nullo etiam duce vel comite, ſua ſponte, corrupta natura defertur. Neq; .n. in aliuum ſcopum *tela*, vt quidam vocãt *cupidinis* collimantur, quàm in hominũ delicatorum, & otio diffluentium cor pora. Rectè igitur dixit:

Ocioſi labuntur ad Intemperantiam.

Ocia ſi tollas, periêre cupidinis arcus.

Certè enim in corde per ociũ emollito, hærẽt voluptatum ſagittæ: eædem ſi mittantur in animũ, quamuis iuuenilem, duratũ tamẽ aſſuetudine laborũ, honeſtæq; occupationis, retundũtur ſcilicet, & reſultant. Proprium eſt

Simile.

enim

enim industriæ, non modo quod Valerius ait, *duramento suo confirmari* : sed ipsum quoque hominis animum saxi instar, & marmoris efficere : vt nullis sit penetrabilis nequitiæ telis. Quæ duritas cò nobis est magis necessaria; quod scimus, communem hostē neq; vnquam inter quiescere; & adolescentium animos, primis semper huius generis assultibus tentare. Lib. 8. c. 7. Occupatio durat animum contrà libidines.

Induenda ergo maturè sunt arma; vt, cùm in tempore restiterimus; in posterum resistendi vsum quendam habeamus. *Nam adolescens iuxta viam suam ambulans, etiam cùm senuerit, non recedet ab ea.* Itaque stultè quidam senes mirantur; longa se confecta ætate, tamen adhuc duci cupiditatibus impuris. Dolere potius debuerant libidinē, atq; effrænationem adolescentiæ. Prima enim ætas fundamentum est, quo reliqua debet initi, illius mores semina sunt, quæ deinceps adulta, in senectute perueniunt ad messem. *Quæ enim seminauerit homo, hæc & metet.* De corruptione corruptionem : de malis minoribus, maiora. Prou. 22. Quæ adolescens seminas: senex metes. Galat. 7.

V T I G I T V R adolescens strenuum se, in ocij detestatione & fuga

præbeat, cogitet ſecum, duos eſſe quaſi ludos, ad quorum alterum itare omnes à prima ætate conſueſcant. His eruditos, deinde in conſuetudinem ignotorum & peregrinorum hominum prodire.

Duo ludi per totum orbem.

Prior eſt vitij ludus, in quo magiſter eſt ociū. Sic enim vocat D. Chryſ. vir cùm omnibus vitijs infenſiſſimus; tum in primis ocio. Licet cōiecturam capere, non ſolùm eius ſcripta legentem, ſed intuentem etiam mores & vitam. Certè tanta eius fuit aſſiduitas; vt nec mortem otioſus voluerit expectare. inuenit ènim mors occupatū in itinere, cùm in exilium propter veritatem. & Dei zelū proficiſceretur. Quin & Spiritus ſancti pronunciatum eſt; *Multam malitiam docuit ociositas Docuit* inquit: vides eſſe magiſtrum. Neq; dixit, *multa mala,* quod ſatis per ſe graue eſſet: ſed *malitiam,* vt penè ipſius vitioſitatis primam originem; & veluti parentem faceret otium. *Nec malitiam* tantùm, ſed & *multam malitiam.* Neq; enim leuiora tantùm delicta; ſed grauiſſima quoque & nefaria crimina in ocij ludo diſcuntur.

I. Ludus vitij. *Hom 36. in Matt.*

Otiū magiſter omnium vitiorum. *Eccl. 33.*

Nam ſi religionē ſpectes; quid grauius

uius idololatria? at huc ocium Iudæos adduxit, cùm ſedente in monte Moyſe, aureum vitulum impiè adorârunt: *Sedit populus*, inquit ſcriptura, *manducare, & bibere, & ſurrexerunt ludere*. In libidinum genere, quid ſceleſtius eſt illo ſcelere, quod igne cælitus miſſo; non expiandos, ſed abſumendos, cùm hominibus vrbes dedit? At nonne de iſto ſcriptum reliquit Ezechiel: *Hæc fuit iniquitas Sodomæ ſororis tuæ, ſuperbia, ſaturitas panis, & abundantia, & ociũ ipſius, & filiarum eius?* Sed vt nemo repentè fit peſſimus, ad tam horrenda flagitia non venitur, niſi leuiora quædam ante commiſſa ſint. Leuitas igitur eorum, quæ prima occurrunt, allicit, & inuitat adoleſcentes, vt ocij blanditias minus auerſentur.

Ex ocio Idololatria.

Exod. 32.

Peccatum Sodomorum.

Cap. 16.

In hunc ergo ludum qui ingreſſi ſunt; eorum aures his vocibus aſſiduè perſonant. Quorſum hic tantus in bonis actionibus ardor? quorſum tanta in adoleſcente religio? quid tam horribili aſperitate opus, vbi vix quicquã adhuc peccatum eſt? quid labores intolerabiles ætati teneræ? quid mori iuuat, cum vix cœperis viuere? Confirma te potius, ne labores olim ferendi te fra-

Dictata, quæ ſuis diſcipulis tradit Ocium.

te fractum inueniant: abijce partem aliquam molestarum cogitationum: curas & sollicitudines relinque Pædagogis, rectoribus, parentibus, tu caue amittas florem ætatis: fruere primò, & iucundissimo vitæ tuæ vere ad summum: *Edamus & bibamus.*

Ex Ocij ludo prodierunt omnia flagitia.

Abhis initijs profecta vitiositas, ad sectas voluptuariorum & impiorum progressa est: ex hoc ludo Epicuri, Sardanapali, Heliogabali prodierunt. In hunc itârunt omnes illi veteres, qui vel per cęcitatem cordis, quam vita ociosa illis pepererat, Deum non cognouerunt: vel cognitum non glorificauerunt, vt Deum & creatorem suũ: sed exiguo quod habebant lumine orbati, inuoluerunt se vitijs, & infamiæ cupiditatum suarum. In hoc eruditi sunt omnes, quos videmus nostra tempestate, aut impietatem hæreticorum sequi: aut atheismos eorum, qui vel omnino Deum esse negant; vel ita viuunt, vt factis ostendant, nullum se Deum credere. Denique huius discipuli sunt omnes, quotquot nomine Christiani, re ipsa nihil sunt minus, tepidi in actionibus bonis: impatientes incommodorum: somnolenti in

Species hominis ocio corrupti.

ti in cogitationibus; negligentes vitæ futuræ ; torpidi in cura & custodia sui: procrastinatores melioris vitæ, tardi ad obtemperandum, quamuis acribus conscientiæ monitionibus: dissoluti, nec quid agant, nec quomodo agant, cogitantes: inconstantes : si quid cœperint, inchoatum relinquentes: familiæ suæ & rerum suarum incurij: qui malunt vel miserrimè viuere, quā exiguam laboris molestiam subire: sine pietate interna, externaq; languidi in obsequijs aliorum; languidiores in seruitute Dei: desides & remissi in omnibus cogitationibus, & actionibus; qui nullam humanitatis aut virilitatis speciem præ se ferant. Quibus ad peragendam Tragædiam vnicum hoc restat, vt (quod ferè solet) tædium eos vitæ capiat, in qua se, nec sibi, nec alijs prodesse sentientes, nihil nisi carneam massam & pondus inutile terrę esse intelligant.

Quid mirum autem, si ex carne hominis, hoc modo trahentis inuitam vitam, oriantur inimicissimæ puritatis fruges; cogitationum sordes; desideriorum impuritas : operum execrabilis contaminatio? Quod si S. Francisco

Qui laborant, vix euadunt tentationes : nedū ociosi.

ſco ad orationem intento: S. Benedicto, procul hominum conſuetudine, ſeipſum ieiunijs, alijsque pœnis fatiganti, tantum moleſtiæ faciebat Diabolus: vt mira illis fuerit in corpora ſua vtendum ſeueritate; mira aduerſus impetus conſtantia: quid ijs faciet inimicus, qui non modò nullis pœnitentiæ operibus ſe exercent; ſed vel ſolam eorum memoriã, omni ope, nituntur euadere? ſentiunt enim & improbi, pungi ſe ſtimulis conſciẽtiæ; ſed ſtupidos videlicet ſe faciunt: &, ſi quæ luminis naturalis ſcintilla remanſit, eã, ne ſibi ſuam fœditatem oſtendat, exſtinctam volunt. Itaq; tantum abeſt, vt diabolum à ſe repellant: vt vltrò etiam accerſant, paratumq; illi in corde, velut diuerſorij locum oſtendant.

Stimulus conſcientiæ pũngit improbos.

II. Ludus virtutis.

ALTER eſt laudatiſſimus, præſtantiſſimusq; in orbe Virtutis ludus. Is è cœlo ortus, in terras demiſſus eſt: vti contrà, Ocij ludus ortus è terra, ad inferos vſque pertinet. Quippe habet apud inferos principem ſuæ doctrinæ & adiutorem, Dæmonem; qui eum inter homines eo fine apertũ vult, quòd hanc planiſſimam, ad omnia peccata & vitia, viam eſſe nouerit. Veteres illi

in edi-

in edito monte virtutis ſedem & habitaculum eſſe fingebant; vt indicarent, tametſi qui eam aſſecutus eſt mira voluptate fruatur; non poſſe tamen niſi per multos arduoſque labores, ad eam perueniri. Aditus igitur ad virtutem eſt aſcenſus: id eſt, labor & ſudor. Siquidem, *Virtus paratur labore.*

Virtutem poſuêre Dei ſudore parandam.

Primus huius ludi autor, eſt Deus ipſe: qui, vt ab omni æternitate, internam habuit ſuæ diuinitatis actionem; ſic poſt in tempore cùm produxiſſet hunc mundum, nũquam ceſſator fuit. *Pater meus, vſque modò operatur,* inquit Chriſtus, *& ego operor.* Primi in diſciplinam huius ludi ſe Angeli tradiderunt; qui, præterquam quod interna intelligentia feliciſſimè quidem; ſed abſq; fatigatione ſe exerceant, continuò etiam occupantur, in officijs vniuerſo orbi præſtandis. Conuertunt cœlos: planetarum regunt varios motus; ad Dei voluntatem, animarumq́; ſalutem ſunt intenti; &, vt Apoſt. loquitur, *Sunt omnes adminiſtratorij Spiritus, in miniſterium miſſi, propter eos, qui hæreditatem capiunt ſalutis.* Neq; tardi, aut lenti ſũt ad miniſteria; ſed tales vt aliâs vola-

Ludi magiſter Deus.

Ioan. 8.

Diſcipuli laboris. Angeli.

Hebr. 1.

volatiles illos scriptura faciat;aliâs veloces; *& flãmam ignis* appellet.

Apocal 14

Totus orbis laborat.

In eadem disciplina sunt cœlestes orbes: Sol:omnia sidera:elementa : & quicquid ex his principijs conflatum est.Omnia enim aliquid semper agũt; ociantur nunquam. Solus est homo, qui cum eam partem, quæ illi cũ belluis est communis, nunquam feriari sinat;rationem, quâ supra omnia animalia longissimè eminet, onere carnis patitur ad torporem & otium deprimi. Sic,qui in societatem Angelorum per actiones mentis venire poterat:per ocium Diaboli se mancipat seruituti. Vt primũ enim socordię se dare cæpit,locum inimico parauit:quod ne fieret S. Paullus seriò hortatus est. *Nolite locum dare diabolo.*

Homo solus ocio se deprimi patitur.

Ephes. 4.

In ludo virtutis laborem didicerunt omnes viri illustres.

Hoc igitur in ludo, magistra virtute : hoc est; Deo & Christo, & Spiritu Sancto, eruditi sunt omnes, quotquot vel sub veteri, vel sub lege noua piè sanctéque vixerunt : atque extra hos, ij omnes, qui apud antiquitatem rebus præclarè gestis, quam pepererunt viui, mortui etiam posteris tradidêre gloriam nominis sempiternam. Ad hunc adolescenti Christiano, si pro-

bitatem diſcere, & contendere vult ad ſalutem; omninò adeundum eſt, Sit igitur certum fixumque primò omnium, in animo iuuenili, vt ocium, quantum poteſt euitet, vt peſtem, & perniciem animæ; vt inuiſum infeſtumque Deo, & Sanctis; vt nutriculam vitiorum; vt omnis ruinæ occaſionem.

CAPVT XXIII.

QVAE OCCVPATIONES, ET *quomodo ſuſcipiendæ ſint.*

HOc loco illud eſt animaduertendum, ne ſic fugias ocium, vt multi faciunt. Occupantur enim actionibus aut æquè malis; aut ipſo ocio peioribus. Atqui hoc eſt vitium vitio pellere: ac diabolum alium admittere, vt alium excludas. Qua in re grauis eſt eorum error, qui vt effugiant ocium, dant ſe luſibus, ambulationibus, ijs rebus, quibus nihil niſi ocium fallant. Quibus occupationibus neque corpori magnoperè vtilitatem, & animo grauiſſimum adferunt damnum. Iſti non fugiunt vitium; ſed mutant, &, quod quidem ad puri-

Quidā negotium habent ocioſum.

puritatem conseruandam pertinet, in eodem isti periculo versantur, atque ij, qui nihil aiunt: sæpè etiam multò maiori. Ipsa enim oblectamenta, materiam frequenter tentationi subministrant.

Nimium externis rebus occupari, stultissimum.

Stultissimum porrò est, in ijs occupationibus nos vitam agitare, quæ nobis ipsis tempus ita suffurentur; vt cùm ad exitum vitæ peruentum sit, minimam temporis partem nostràm fuisse dicere possimus. Quid enim stultitius, quàm vt tum reperiamur serui fuisse occupationum, & hominum: de animæ nostrę salute, propter quam à Deo in orbem hunc, producti eramus, quęque nobis depositi instar concredita fuerat, curam nullam habuisse? Etsi enim hoc genus occupationum, suapte natura, vel bonum, vel certe medium esse possit: nobis quidem certè hoc ipso bonum non est, quod nos ipsos nobis suffuratur: adeò, vt fortè alijs ex eo vtilitas; nobis vel nihil, vel pernicies oriatur Lucri an animi causa nauigās impingas in scopulos, & naufragium facias: in occasione interitus aliquid, in ipso interitu, quod ad te attinet, nihil interest.

Similitudo pulcra

Alte-

Alterum ergo ſit adoleſcentis decretum, vt maturè quærat, in quo ipſius occupetur induſtria; atque idipſum fructuosè; neq; tam ſinat ſe mũdanis, terrenisq; diſtineri curis, vt vel nihil, vel parũ ad res cæleſtes, & diuinas ſuperſit temporis. Hoc enim vnicum, firmiſſimumq; omnium actionum, vitæque totius fundamentum eſſe debet, vt perſuaſum habeat, maximam ſibi principemq; occupationẽ eſſe, bonam vitam. Itaque tempus omne, quo viuit, hac ſibi gratia diuinitus datũ; vt bene viuat; longum id; an breue, nihil ad rem. Neque enim, quiſquis diu vixit, bene vixit, niſi vixit, vt debuit: imò verò, ne diu quidẽ vixit, qui in longo vitæ tempore bene non vixit: quando ex illo tempore minimam partem virtuti, id eſt, ſibi conceſſit. *Non eſt*, inquit, Seneca, *quòd quẽquã propter canos, aut rugas putes diu vixiſſe, non ille diu vixit; ſed diu fuit. Quid enim illum multum putas nauigaſſe, quẽ ſæua tempeſtas, è portu exceptum, huc & illuc tulit; ac viribus ventorum ex diuerſo furentium; per eadem veſtigia in orbem egit? Non ille multum nauigauit; ſed multum iactatus eſt.*

Optima occupatio quæ?

Fũdamentum totius vitæ.

Maxima occupatio ſit: Bene viuere.

De breuit. vitæ c. 8.

Neque

Volat irreparabile tempus

Neque quia nos occupati ſumus, aut inutiliter, aut malè; in rebus noſtris, aut alienis; ſeu principes illi, ſeu amici, ſeu parentes, ſeu quiuis alij fuerint; idcirco amiſſum nobis tempus reſarcietur. Neque quod vel negotia externa, vel amici, vel peccata ademerunt, id ad vitæ diuturnitatem addetur. *Nemo* inquit idem, *reſtituet annos; nemo iterum te tibi reddet. Ibit, qua cœpit ætas, ne curſum aut reuocabit, aut ſupprimet nihil autem tumultuabitur. aut admonebit velocitatis ſuæ tacita labetur nō illa ſe regis imperio, non fauore populi longius proferet. ſicut miſſa eſt à primo, decurret: nuſquam diuertet; nuſquam remorabitur mors interim aderit, cui; velis nolis, vacandum.*

Vtendum tempore.

Cur datū tempus.

Duo igitur ſunt ad quæ adoleſcens in hoc genere, attento animo eſſe debet. Alterum, ne, quod plerique faciunt, ita viuat, vt cùm ad vitæ metas decurrerit, pœniteat ipſum amiſſi temporis ſimul & vitæ. Alterum, vt vtatur tempore ad eum finem, ad quem conceſſum eſt à Deo, id eſt, vt æternitati animæ conſulat: *Viuere in tota vita diſcēdum eſt*, inquit idem Philoſophus *quod magis mirandum eſt, in tota vita diſcendum*

Tota vita diſce mori.
Cap. 6.

cendum est, mori & ideo magni, & supra humanos errores eminentis viri est, nihil è suo tempore delibare, et ideo vita eius lõgißima est, qui quantumcunque potuit, vacauit. nec quicquam reperit dignum, quod cum suo tempore commutaret, custos eius parcißimus.

Certè quidem commune est omnium ferè mortaliũ malum; quod, cùm viuere cœperint, mox omnia alia prius cogitant; quam quomodo tempore, ad viuendum dato, vtantur. Hoc enim, seu longum, seu breue, quemadmodum ipsis, quantum futurum sit, incertum est; ita existimare debebãt, solum totumque sibi esse patrimonium, cuius possessio sola à Deo certa ac perpetua, (si recte eo vti scirent) ipsis concessa esset. Neque enim in alijs rebus, eandem habent possidendi certitudinem. Diuitias vel aufert, vel minuit fortuna: honor ex opinione; id est, aliena & mobili voluntate pendet: valetudo infinitos intus & foris habet casus: ætas nunquam consistit: solum tempus est, in quod nullum ius sit fortunæ, & casibus. Cœlo enim hæret, quòd ab omni rerum nostrarum instabilitate abhorret. Solum tempus

Solius temporis certa est nostra possessio.

est, quod nec dat, nec aufert, quamuis ampla hominum potentia. Solum est, quod orbe toto conuerso, nihil mutatur: quod nobis variantibus variat nihil: omnibus à nobis abeuntibus, remanet solum: Semper ad obsequia promptum; semper in aduersis fidele; semper vtile: semper opportunum: si nos eo vti velimus; si sciamus ei manum inijcere; si non aspernemur; non abijciamus à nobis: si negotijs, aut alienis, aut inutilibus perire illud non patiamur: si expendere norimus, & tum, cùm valet; & ad quod valet. Sed hæc communis est miseria, quod adolescentes, quiduis potius, quàm de vsura temporis cogitant. Sic enim viuunt, quasi ipsis in manu sit, quantum velint, temporis ad vitam adijcere: & reuocare cùm abierit. Ad eas enim se res applicant, quę tædium magis inferant, quàm adferant vtilitatem. Quid verò magis ineptum; quàm, quod maior pars hominum facit? Proinde, ac si res molesta, aut socius onerosus sit tempus; ita varijs artibus illudere, & fallere illud se velle dictitant: & verò etiam faciunt. Itaque sua habent stipendia, qui fallendi temporis artes pro-

Tempus fallere, dementia est.

profitentur, quique quam dexterrimè idipsum suffurari possint adolescentiæ. Statuat igitur Christianus adolescens, & omni ratione ocium effugere & effugere optimis occupationibus, & vtrumque faciat maturè, ne post, quod ait quidam,

Sera pœnitentia.

Doleat stultos præterijsse dies.

SED video ingressum me esse latissimum campum, quem totum obire non possum: breuiore igitur gyro; id est duabus sententijs, totum hunc locum definiam: Prior hęc esto: Ad euitandam libidinem, necessariò euitandum ocium. Posterior: Ad euitandum ocium, nihil certius aut præstantius; quàm vel in literis, vel in alijs Christianarum exercitationum generibus habere, quo indies, imò in horas vniuersæ vitę distinearis occupatus.

Summa capitis de ocio.

I.

II.

Vtriusq; exempla sunt apud D. Hieronymum pulcerrima, quæ quoniam insigniter ipse describit, totidem verbis adscribam. *Dum essem iuuenis & solitudinis me deserta vallarent, incentiua vitiorum, ardoremq; naturæ ferre non poteram: quē cum crebris ieiunijs frangerē, mens tamen cogitationibus æstuabat ad quam edomandam cuidam fratri, qui ex*

Ociū qui fugit: libidines euadit.

Ad Rustic.

Exemplū adolescentis vexati Intemperantia.

Literarū studia domant libidines.

Hebræis crediderat, me in disciplinā dedi; vt post Quintiliani acumina, Ciceronis fluuios, grauitatemque Frontonis, & lenitatē Plinij, alphabetum discerem; & stridentia, anhelantiaque verba meditarer. Quid ibi laboris insumpserim, quid sustinuerim difficultatis; quoties desperauerim; quotiesque cessauerim; & contentione discendi rursus inceperim: testis est conscientia, tam mea, qui passus sum; quàm eorum, qui mecum duxerūt vitam: & gratias ago Domino, quod de tam amaro semine literarum, dulces fructus capio. Dicam & aliud, quod in Ægypto viderim: Græcus adolescens erat in cœnobio, qui nulla abstinentia, nulla operis magnitudine, flammā poterat carnis exstinguere. hunc periclitantem, pater monasterij hac arte seruauit. Imperat cuidam viro graui, vt iurgijs atque contumelijs insectaretur hominem; & post irrogatā iniuriam primus veniret ad querimoniam. Vocati testes pro eo loquebantur, qui contumeliam fecerat flere ille contra mendacium: nullus alius credere veritati; solus pater defensionem suam calide opponere; ne abundantiori tristitia absorberetur frater, quid multa? ita annus ductus. quo expleto interrogatus adolescens; super cogitationib⁹ pessimis, an adhuc molestiæ aliquid sustine-

Exemplū aliud.

Occupatio animum ab Intemperantia abstrahit.

ſuſtineret? Papæ! inquit, viuere non libet, & fornicari libeat?

HANC ob rem in omnibus bene inſtitutis ciuitatibus, ſingulari ſemper cura prouiſum fuit, vt iuuentus, vel literarum, vel armorum tractatione diſtineretur. Quanquam enim de Spartana iuuentute, neſcio quid refertur: nequaquam tamen ea fuit ocioſa. Nam vt abeſſet ab ocio, ſæpe neque in lecto recumbere, aut ſomnum capere ſinebatur. Quòd ſi vlla ciuitas mollitiem atque effœminationem refugit; præſtitit certè hoc Licurgi illa Reſpubl. ſed ita eſt; abſtinebatur iuuentus à ſordidis artibus; & ſi quæ ſine dignitate ſolùm facerent quæſtum.

Ethnici adoleſcentes ornari prohibebant.

Nos verò qui ſolam habemus Rempub. Chriſtianam, hac contenti ſimus. S. Paullus igitur, qui primus ciuiles quaſdã nobis edidit leges, Chriſtiano more, tam grauẽ ocio pęnã conſtituit, vt, *qui non laboret, eum etiã panis vſu prohibeat*. Neq; id edicto ſolùm cauit; ſed oſtẽdit etiam exemplo. Eadem fuit in Apoſtolorum imitatoribus ſeueritas, S. Hieron. exemplum vidimus: audiamus nunc eundẽ, præter ea, quæ alibi ſæpè ad alios ſcripſit, de inſtitutione

D. Pauli lex in ocioſos.

S. Hiero. ſententia de ijſdem

Ad Lætam virginis differentem. *Adsuescat exẽplo ad orationes, & Psalmos nocte cõsurgere; manè hymnos canere; tertia, sexta, nona hora, stare in acie, quasi bellatricẽ Christi, accensaq; lucerna, reddere sacrificium vespertinũ. Sic dies transeat; sic nox inueniat laborãtẽ, orationi lectio, lectioni succedat oratio, breue videbitur tempus, quod tãtis operũ varietatib. occupatur. Discat et lanã facere; tenere colũ, ponere in gremio calathũ; rotare fusũ, stamina pollice ducere.*

Antiqui monachi infesti ocio.

Nec ab hoc instituto abest, vetus illa disciplina monastica, qua ociũ in primis cauebatur. Qua de re sic Cassian⁹.

Li 10. c 22

Per AEgyptum Patres, nullo modo ociosos esse monachos, ac præcipuè iuuenes sinunt, actũ cordis, & profectum patientiæ, ex humilitatis sedulitate metientes. Neque solũ nihil ab ijs, qui se ad ipsos aggregabant, accipere solebãt: sed mercedib. etiam laborum suorum quærebant tãtum, vt & ipsis & peregrinis suppeditaret & superesset, quibus paupertas, seu aliorum in sterili habitantium deserto, seu vrbicorum mendicorum leuaretur; Itaque hoc erat ipsis celebre verbum: *laborantem ab vno; ociosum ab infinitis oppugnari Dæmonibus.*

Aurea sententia.

Hoc ipsum & fecit, & fieri iussit in

suo

ſuo inſtituto S.Bernard.qui vt ſuos ad meſſis labores profecturos comitari poſſet, ſanitatē ſibi â Deo per miraculum impetrauit. Idem cum de ſuis quēdā ſtrenuè inſtantem operi vidiſſet; diuinitus prædixit. ob hunc laborem, à purgatorijs pœnis liberum futurū. Secuti ſunt hos alij; inter quos S.Franciſcus, & ſua ipſe manu laborabat interdum, & ocioſum quendam fugitantemq; laboris, ſic eiecit ordine, vt appellaret illum, *fratrem muſcam.*

Quantum verò laboris, & ſtudij, cū iſti, tum alij pleriq; in literis, & ſapientia poſuerint; quis oratione proſequatur? atq; id maximè in ætate meliori? Tanta certè in Baſilio, Gregorio, Auguſtino, Hieronymo, Thoma Aquinate ſtudiorum fuit aſſiduitas; vt vix tēpus ſibi, ad vires cibo ſomnoque reficiendas ſurriperent, Nam quod reſtabat, id totum, vel cum Deo, in oratione; vel cum libris in altiſſima, pulcherrimaque mentis contemplatione ponebant. **SS. Patres laborioſi in literis.**

AT, inquis, religioſorum hæc atq; anachoretarum exēpla ſunt. Rectè ais: Sed idcirco hæc ſecularib. proponuntur, vt intelligant, ijſdem ſibi pugnandum. **Religioſis & ſæcularibus, eiſdem armis contrà.**

 dum.

Intemperantiam pugnandum.

dum esse armis, quibus illi superiores euaserunt: Nam & hostis est idem & eadem pugnæ ratio: neq; illi Angeli fuerunt: neq; nos aliud, quam illi, cœlum expectamus. Quidni igitur, vt illi fugiendo ocio, fugârunt Diabolum, nos idem faciamus eodem modò?

Exempla sæcularium.

Basilij. Imp. præceptum de ocij fuga.

Sed tamen ne sæcularium quidem exempla deessent; nisi liber hic festinaret ad finem. Duo igitur breuiter relata sufficiant. Primum sit Basilij, qui in Oriēte Imperium habuit: is in vtilissimis illis institutionib. ad filium, quē postea in imperio successorē habuit, Leonem; hortaturum, ad diuersorum librorum studia. Atq; vt ostendat, neque temporis se, neque voluntatis, in hac occupatione constituere terminos:

Cap. 17.

Meditare inquit, *per omnem vitā, ita frugiferos sermones, vt tātis eorum fructibus perfruaris, & regnum tuum sapienter administres.* Neq; hoc cōtentus, ad alia etiā eum hortatur studia.

Cap. 56.

Euoluere, ait, *ne vnquā cesses veterū historias, ibi enim reperies sine labore, quæ alij magno cū labore congesserunt, atq; inde bonorū virtutes, & improborū vitia cognosces: & vitæ humanæ varias mutationes, & rerū in ea cōuersiones, mūdi hui⁹ instabilitatē; & im-*

perij

perij ad cadẽdum pronitatem disces, breuiter malefactorem pœnas; & bonorum præmia leges; quorum illa fugies, ne vltionis, quæ inde sequitur, seueritatẽ patiaris: hæc autem amplecteris: vt præmia, quæ ex ea manant, consequi merearis.

Digna verò animaduersione est huius principis mira prudentia, qui quã tum memini, in ipsis sexaginta sex præceptionibus, quas scribit ad filiũ, nunquam suo vsus est exemplo, nisi quando ad assiduitatem laboris eum hortatur. Ea fortasse ratione, quòd putaret reliqua monita, suapte natura veritatem præferentia, vel sine exemplo inuentura locum apud animum adolescentis; qui hæc, & à patre, & ab imperatore acciperet: laboriosæ vitæ persuasionem non perinde facilem futuram. quòd plerique principis persona putent indignum, continenter laborare. *In mente*, inquit, *semper habeto patris tui monita, & ad eorũ exemplum, vitam tuã studiosè componito: neque enim socordia vitam traducimus; neque in rebus gerẽdis ignauiter versamur; sed vt vita nostra pro viua imagine virtutis tibi proponi possit, sedulò agimus: inertiam in vitio ponentes & laborem in laude ducentes.*

Pater curat, ne ocietur filius.

Cap 6.

Carolus Caluus Imp. ſemper piè occupatus.

Alterum exemplum eſto Caroli, cognomento Calui, qui Occidentis imperium tenuit, Ludoici Pij filiji Hic etiam adoleſcens, enchridion ſibi componi iuſſit, in quo tum preces, tum totius diei particulatim deſcriptas haberet occupationes. Qui liber, aureis exaratus literis, ſexcentos amplius poſt annos inter plurimas, ſanctiſſimasque reliquias, in magno quodam Germaniæ monaſterio repertus eſt. Dignus planè, qui & inter ſacras ſeruaretur reliquias: & reliquiarum loco habeatur. Si nō alia de cauſſa: at certè, quod tam rari & præſtantis exempli monimentum ſit; quod ille vir ſanctiſſimus, vniuerſo orbi, atque in primis Principib⁹, multoque maximè adoleſcentibus omnibus, Chriſtiano more viuere cupientib. reliquit. In hoc igitur libello verè aureo, ordine hæc deſcripta viſuntur: Quibus precibus ſoleret hic Princeps, cum manè cubitu ſurgeret, diem auſpicari; quid faceret, cùm in moleſtijs & difficultatibus verſaretur: quid, cùm Deo pro beneficijs gratias ageret; cùm pro alijs viuis, defunctisq; deprecaretur; cùm confeſſione animum expiaret; cùm ad ſacram menſam ſe

com-

comparararet; cùm ab ea, diuin is epulis paſtus, recederet; quibus, & quomodo ſe commendaret Sanctis; qua pietate ſe veſperi cubitum componeret. Quæ etſi ſatis eſſe poſſunt, vt pias adoleſcentis occupationes totus orbis intelligat; præter hæc tamen, particulatim habebat deſcriptas preces, quibus ad ſingulas liturgiæ actiones vteretur; quodq́ue omnium maximè eſt admirandum, in ſingulas totius diei horas, redibat in ſe; & certa precationis formula Deo, quem velut præſentem intuebatur animo, ſe magna demiſſione offerebat. Eant nunc deſidioſi illi, & vagi adoleſcentes, negentq́; Chriſtianis, quanuis nobilibus aut potentibus, literarum, precationum, & huiuſmodi negotiorum conuenire tractationem.

Principes quoque & nobiles ocium dedecet.

FINIS LIBRI PRIMI,

STIMVLI VIRTVTVM ADOLESCENTIAE CHRISTIANÆ proprij.

LIBER SECVNDVS:

DE CASTITATE.

Materia libri.

SVPERIORE libro, quod diuina gratia potuimus, de Intẽperantiæ vitio disseruimus: sequitur, vt eiusdem gratiæ ope cõfisi, de virtute huic vitio repugnante dicamus. Hanc ego nõ modò Temperãtiam, Castitatem, Puritatem; sed vniuersè etiam Honestatẽ dici posse existimo. quod in hac parte virtutis, maximè eluceat pulcherrima species Honestatis.

CAPVT

CAPVT PRIMVM.

QVAM PRAESTANS SIT virtus Castitatis.

MIrus quidã in omnibus semper viris sanctis ardor apparuit; quo factis, verbisque, libidinis crimen se auersari, atque exsecrari ostenderent. Itaque digna planè quæstione res est, quę tanti odij fuerit caussa. Neque enim fieri potest, quin magnum quoddam fuerit bonum; cuius illi specie delectati, tam à natura insitam, tam vehementem voluptatis cupiditatem superare, & prorsus abijcere potuerint. Est enim huius virtutis laus illorum propria, qui excellenti virtutis splendore, tenebras omnes, ortas ex sensu carnis, dispellere; &, vel in huius vitæ exilio, claritatem patrię repræsentare potuerunt. Atque in talium hominum mentibus tanta existit desiderij flamma, vt omnibus, quę cernuntur, obscuratis, ea solùm, quæ sperantur, mente percipiant. Vsque eò, vt præ ea pulcritudine, quam vident animo; præ illa suauitate, quam mente gustant, omnia quæ vulgus

Omnes Sãcti turpes voluptates exsecrati sunt.

Caussa, quia in Castitate mirum videbant splendorem.

pulcra putat, & iucunda, stercora illis, & venena videantur.

Propter virtutis amorem Sancti corpora sua oderunt.

Quod si cui hoc videbitur incredibile animaduertat aliquantulum quo illi modo vixerint; quas non ignominias, quos non dolores ac vexationes corpori suo attulerint, perinde vt si inimicitias cum carne & voluptatibus testatas iuratasque exercerent. neque id aliam ob rem, quàm vt synceriter seruirent Deo, ac virtutem, cuius specie ac suauitate capti erant, assequerentur. Tum demum intelliget, miram quandam ad conciliandos animos, in pulcritudine virtutis vim inesse. Cuius rei quod potest esse certius argumentum, quàm, quod eius amatores, non modò externa omnia pro nihilo ducunt: sed seipsos quoque vitamque suam, qua nihil homini carius, ita tractant, vt insatiabili quodam sui ipsorum odio flagrare videantur? Apparet id quidem in singulis virtutum generibus: sed in Castitate tamen elucet clarissimè. cuius amore multi multa tam admirãnda fecerunt; vt non modò, prius quàm fierent, fieri non posse putarentur: sed nunc quoque cùm perfecta sunt, vix facta

Sanctorũ admiranda vita Castitatis præstantiam arguit

facta esse credantur. Tanta scilicet illius est pulchritudo, vt qui eam semel contemplatus sit, deinceps ea, quorum speciem, mundus, caro, ipsaque adeò natura commendat, adspicere dedignetur. tanta vis; vt quem illa semel attraxerit, is abhorrens, atque refugiens ab omni voluptate, quamuis à naturâ insitâ, nihil agat, nihil optet, nihil cogitet aliud, quàm quomodo purissima voluptate perfrui possit. Vt ego quidem Sãctos omnes arbitrer de Castitate ita sensisse; amabilitatem, pulcritudinem, excellentiam illi inesse admirandam, & diuinum aliquid in se complexam.

Duo bona præstantissima Castitate viliora.

Dvo enim sunt, quæ ab omnibus mortalibus maximi-fieri solita, præ castitatis amore à multis fuêre contempta: alterum vita nostra: alterum posteritatis cura. Ac primùm tanta nobis vitæ caritas inest; vt nihil non illius amore & agamus, & patiamur. At quoties illa in contentionem Honestatis venit, nimirum, vt stellæ in solem incidentes splendorem; ita hæc pretium, & amorem prorsus amisit. An nõ Thecla vitam suam, leonibus, Agnes flammis: Cæcilia gladio: aliæ pluri-

Vita.

Pro Castitate multi occisi.

plurimę virgines, alijs cruciatibus, nō vltrò tantùm; verùm etiam alacriter obiecerunt? Atque has quidem videre erat, pro castitate mira, magnaq; dicentes, facientesq́;: pro vita, ne verbo quidem blandiori gratiam percussorū aucupantes, atq; adeo sic constantes, vt nihil loquerentur: nisi quod fortasse irritare inimicos, ad tormenta cædemq; sibi inferendam, poterat. Perinde, atque si caussam capitis cōtra se ipsos agerent, apud eos, quos alioqui iam propria voluntate ad cædem ferri intelligerent.

Deus rarò iubet aliquem sibi vim afferre: nisi in Castitatis periculo. 1. *de ciuit. Dei ca.* 21.

Quo minus autem dubium sit, quin odium vitæ, ex amore virtutis huius, diuinitus supraque naturæ vires, talibus concessum fuerit: docent nos historiæ sacræ, Deum, qui parcissimus, esse consueuit, huiusmodi inspirationibus quibus vitæ nostrę vim inferre iubeat (quod de Samsone solo D. Aug. affirmat) eum ipsum tamen, in permouendis animis, ad vitam pro Castitatis defensione abijciendam, fuisse frequentissimum. Quod tametsi non eò adfertur, vt imitandum sit nobis: est enim aliâs apertè à Deo præceptum, vt quis à se nihilo minus, quā ab alio

manus.

manus abstineat: tamen eò facit, vt intelligamus, quo loco sancti homines virtutem hanc habendam putauerint.

Admirabile prorsus exemplum S. Ambrosius narrat matronæ cuiusdam Antiochenæ. hanc cum filiabus suis Virginibus scribit fugisse longo itinere furorem impiorum, quo in itinere ad flumē peruenerit. huius igitur profunditate, & rapida violentia impeditas, ne progrederetur, fuisse in periculo maximo: quòd immineret à tergo persequens hostium manus. Sed maluisse eas simul omnes spontè submergi; quàm pudoris vllam violationem perferre. *Consertis*, inquit, *manibus, tanquam choros ducerent, in medium progrediuntur alueum, vbi vnda torrentior, vbi profundum abruptius; illic vestigia dirigentes. Nulla pedem retulit, nulla suspendit incessum. Videres piam matrē stringentem nodo manus, gaudere de pignore, timere de casu ne sibi filias vel fluct⁹ auferet. Has tibi, inquit hostias, Christe immolo, præsules virginitatis, duces castitatis, comites passionis.* Matrona cū filiab. timens Castitati se submergit. *Lib. 3. de Virg.*

Memorabile & illud, quod Eusebius Cæsariensis narrat. Matronam fuisse *Li. 8. c. 4.*

Alia se gladio transfodit, ne violetur.

fuisse Romanam eximia pulcritudine, cuius turpi amore Maxentius Tyrannus exarserit. Missos igitur satellites, principiò facilè, mortis metu assensum extorsisse à marito: deinde magna pecuniæ vi mulieris animum tentasse. Cùm id minus procederet, ita paratos venisse, vt vi abducerent illam, igitur, vbi ad ostium arma conspexit, dissimulato consilio, quasi ad exornandam se moram exiguam postulasse, tum secretius ingressam cubiculum, adacto per pectus gladio vitã abiecisse, ne castitatem amitteret. Nimirum *ostendit illa*, vt Eusebius ait, *orbi terrarum, solam Christianorum continentiam, nec pecunia expugnari, nec morte exstingui posse.*

Virgo militem ad se corrumpendum missum, dolo adducit ad se occidendum.

Præclarum est aliud, quod Cedrenus in hoc genere narrat. Cùm Diocletianus Nicomediæ lanienam Christianorũ ageret, virgo fuit, quæ, quod sacrificare nollet idolis, in militis potestatem permissa est, hac conditione, vt vel illi turpiter assentiretur, vel ab eodem capite plecteretur. Virgo igitur, ancipiti periculo distracta, consilium petit à celeberrimo illius ætatis Episcopo Anthimo: à quo cùm ita

res-

responſum eſſet, vt non omnis tolleretur dubitatio; fecit, quod effugere non poterat, vt pateretur ſe eum milite ſolam includi. Tum illum nacta ſolum blandioribus aggreditur verbis Habere ſe, ait, artem, quam ſi ille didiciſſet, nullis in prælio telis, nullis vulneribus obnoxium fore. Eam artem, ſi à ſe violanda abſtineret, paratam eſſe docere; ita, vt in ſuo corpore experiundi faceret poteſtatem. Viſa eſt militi res, & ad ſalutem, & ad gloriam ſingularis; dat virgini fidem. Illa ſtatim, ceræ, oleique nonnihil ex pyxidicula promens, ceruices inungit: moxque iubet hominem, quanta vi maxima poſſet, gladij acumen in ea corporis parte experiri, quæ admirabili hoc vnguento eſſet oblita. Obtẽperat miles, & præter opinionẽ, præterq; voluntatem, ſacrum ſacræ virginis detruncat caput. *Sic illa*, inquit auctor, *victa aduerſariorum malitia martyrij coronam auxit coronâ caſtitatis.* Sancta fraus.

Neque deinceps deerunt, ſiue paullo illis inferiora, ſiue viciniora nobis ſiue noſtra adeo ſæcula perluſtres; exempla ſimilis animi, quem Deus tamen aliquando pro facto ratum habuit. Omnia ſæcula Caſtitate fœcunda.

buit, atque à præsentissimo periculo mortis, in quod serui eius se, amore castitatis, coniecerant, eos miris quibusdam modis liberauit.

Leodienses virgines malũt in vitæ quàm Castitatis periculum venire.
Sur. tom. 3 23. Iunij.

Iacobus de Vitriaco, vir doctus, S.E.R. olim Cardinalis, refert; sua ætate fuisse virgines complures, quæ Leodiensi vrbe ab hostibus occupata, suis habitationibus eiectæ sunt. Ex his aliquas ad templa confugisse; alias, quæ id minus poterant, in flumen se præcipitasse; quod mortem castitatis violationi postponerent: partim in cloacas insilijsse, vt nullam odoris tetritudinem, cum libidinis fœtore comparandum ostenderent. Nec dubia erat mors, nisi admirabili prorsus modò, sic à Deo fuissent conseruatæ; vt in tanta multitudine nulla prorsus, vel vitæ vel castitatis detrimentum acceperit, præclarum verò, quod vni ex hoc numero contigit. Laborantem illam exceperant cymbula duo milites: exceptamque sollicitabant ad flagitium. At illa, cùm mori, quàm corrumpi mallet; tanto saltu iterum se in vndas dedit, vt eodẽ impetu scapham euerteret, corruptoresque illos submergeret. Ipsa verò absq; omni

omni, aut corporis, aut animi damno fluuio obſequente, ad littus emerſit.

Bello Pedemontano noſtra pænè memoria cùm ciuitas quædam occuparetur, Dux militum virginem, iam marito deſponſam, eximia pulcritudine corporis, maiore etiam animæ, quam adamare cœperat, in ſua domo validè eſt aggreſſus. Illa verò cùm celerrimè manus hominis euaſiſſet; oſtium quo effugiendum erat, præter ſpē occluſum inuenit. Itaque cùm incerta hæreret, quorſum euaderet; hoc inuenit conſilium. Feneſtra erat patens, in publicum verſa, per hanc ita exilivt poſtem feneſtræ medium amplexa penderet. Sic enim futurum cogitabat; vt tum ipſius conſpectu periculo; tum concurſu hominum in via publica, quos rei nouitas contraheret, abſterritus, vim adhibere non pergeret, ſed immanis & huic prædæ inhiantis belluæ libido, ne ſic quidem repreſſa eſt. Cùm ergo ne ſic quidem, moleſtus eſſe deſineret, caſta Lucretia (hoc enim ei nomen erat) coacta eſt nodum quem manibus ſtrinxerat, ſoluere, atque in terram (& erat feneſtra loco ſatis edito) deorſum labi, vt corpo-

Exemplũ recens. virgo capta corpore, animo libera.

Tentatur ab Impuro.

Fugit.

Præcipitat ſe ex feneſtra.

Corporis damno animum seruat.

re cõfracto, animus integer maneret. Sed hoc corporis damnum, præclarissimis virtutis donis postea pensauit. Cùm enim sanctissimam vitam, multis deinde annis, egisset; mortua est Perusiæ in Alexandrorum ædibus.

*Pall.c.*148 Exempla virorum Magistrianus se morti offert. vt liberet periclitantem virginem.

Sed quibus verbis satis Magistrianum illum laudabimus adolescentem, qui eximiam corporis pulcritudinem, animi specie longè vicerit? Is primæ persecutionis tempore (vt scriptum reliquit Hippolytus Apostolorum discipulus) cùm nobilissimam pulcerrimamq; virginem propter fidem in præsens periculum castitatis & vitæ adductam videret; vltrò ingressus est, obtentu probabili, ad inclusam infami loco. Ibi non modò commutatis cum illa vestibus, liberam illam suo habitu è custodia dimisit; sed ipse etiam eius loco remanens, & pro illa ductus ad iudicium, morte damnatus, martyrium passus est.

Idē facit alteri adolescenti virgo. *Lib* 2.*de Virg.*

Quid de singulari exemplo, quod huic pænè geminum, de adolescente & virgine Christianis, refert Ambrosius? Adolescenti periclitanti, Virgo eam

eam opem tulerat, quam in priori exemplo, virgini adolescens. Sed idem, vbi intellexit, in eo rem esse, vt sententia iudicis, virgo liberatrix ipsius damnaretur; festinus accurrit ad tribunal. Ibi cum Virgine contentionem de martyrio inceptat: se illum esse adolescentem, non ipsam. Euentu tam fœlici, vt coronaretur vterque martyrio. *Duo contenderunt,* inquit vir Sanctus, *& ambo vicerunt. nec diuisa est corona, sed addita. Ita SS. Martyres inuicem sibi beneficia contulerunt; alter principium martyrio dedit, alter effectum.*

Fœlix lis.

Neque verò quisquam dubitat, quin eodem animo fuerint infiniti alij, qui tametsi neque occubuerint, neque certo vitæ periculo se exposuerint; sic tamen de integritate seruanda fuére solliciti, vt, morte excepta, omnes corpori suo cruciatus adferrent, quos à barbaro & immani hoste expectare quisquam potest. Quod ipsum tametsi non imitandum, sed admirandum nobis existimo; tamen ex illorum ardore hoc planè intelligitur, in quo tepore, imò quo frigore amoris diuini nos plerunq; viuamus: quam-

Multi pro castitate corpus suum excruciârunt.

quamque ad nostri ipsorum, & corporis amorem molli animo adhærescamus.

Quidam se mutilarunt pro castitate.
Prat. Spir. cap 60.

Virginem Alexãdrinam fuisse scribit Ioann. Moschus, quæ, cùm suorum oculorum pulchritudine, captũ cuiusdam adolescentis animum intelligeret, illos ipsos ferro sibi eruit. S. Ebbę in Anglia olim Abbatissę Dani homines Ethnici, minabantur: ipsi, se, virginibusque, quę cum illa in monasterio viuebant, vim illaturos. Hoc periculum vt euaderet; naso, labroque superiori abscisso, speciem suam fecit horribilem. Exemplum matris secutæ filiæ, comparârunt animos ad eam fortitudinem, quam postea demonstrarunt. Incẽso enim à Danis monasterio, consumptæ & ipsæ flammis, Deo se velut hostię sanctissimæ obtulerunt.

S. Ebba cũ suis Virginibus nasum & labra abscindit.

adolescẽs Christianus.
Orat. ad Anto. Piũ.
alius linguã præmordet.

Iustinus Martyr Christianum adolescentẽ fuisse testatur, qui, vt se à periculo; alios à turpi amore liberaret; seipsum corporis quadam parte truncâuit. Egregium illud, quod Diocletiani persecutione, adolescens in Aegypto fecit. Is, cùm ab hostibus in lectulum deiectus, & alligatus, non posset ab impu-

impudentia mulieris ad ipſam immiſſæ liber euadere; præmorſam linguam in illius faciem repentè eiaculatus eſt, quo facinore illa attonita, ab impudentia deſtitit. *Hierony. in vita S. Pauli.*

Maneat ergò certiſſimum, quod propoſitum nobis erat; præ Caſtitate homines ſanctos, valetudinem, vires, vitam nihili feciſſe; tametſi, quod ſæpè iam dico, admiranda magis, quàm imitanda ſint exempla huiuſmodi. **Concluſio primæ partis.**

ALTERVM, quod ab hominibus maximi fit, eſt generis propagatio. Huius enim tanta ratio ducitur vt non modo non recuſetur; ſed quæratur etiam ſollicitudo, qua per filiorum ſucceſſionem propagetur familia. quin ij quoque, quibus natura liberos negat, adoptione quærunt. Amant enim omnes immortalitatem, quam quia in ſeipſis non poſſunt; in progenie aſſequi cupiunt. Quodam enim modo viuere videntur, cùm ij, quos generarunt, viuunt. At hæc tantopere expetita ſucceſſio; hoc bonum, quod mouente natura tanti æſtimatur, præ integritatis, continentiæ, Caſtitatis honore ſæpè iacuit. **II. Familiæ propagatio maximi fit.** **Hãc multi pro Caſtitate contempſerunt.**

cuit. Nimirum tanta est huius virtutis efficacitas, vt nō modò appetitus, à natura insitos, coerceat: sed ex ipsa quoque natura, posteritatis curam extermineat.

S. alexius nuptiali nocte aufugit.
Sur. tom. 5

S. Alexius, ipsa nuptiali nocte, nullo sponsæ nobilissimæ ditissimæque: nullo patris respectu, viri principis in senatu Romano, intactam reliquit virginem, & occulta elapsus fuga, loca omnia, quę Christianis in veneratione erant, exul & peregrinus, omnium rerum egentissimus peragrauit. Deinde ignotus, pro mendico in ipsa paterna domo, sordidè atq; indignè habitus post multos annos, sanctitatem & miracula illius stupente Roma, migrauit in cœlum. Ante hunc Chrysanthus, nobilitate, ac diuitijs pollens Alexandriæ, vxorem ducere coactus, sponsam ad virginitatis propositum adduxit: itaq; confirmauit, vt, cùm inter se integerrimè simul coniunctissimeque viuerent, multosque Christo adiungerent: vterque demum martyrio dignaretur.

Chrysanthus sponsæ virginitatem persuasit.
Sur. tom. 5

Verum isti, atque alij sexcenti, quos breuitatis causa omitto, priuati homines fuerunt; in quibus tametsi est; minus

nus tamen apparet, posteritatis præ Castitate contemptus. Itaque vt clarius idem appareret, in maximis atque illustrissimis familijs quosdam voluit esse Deus, qui longè minorem integritate, familiæ propagationem putarent.

Melania nobilissima contempsit familiæ propagationem. Sur. tom. 1.

Proposuit igitur nobis Apostolicam planè fœminam Romanam Melaniam, quam in hoc genere miraremur. Huic enim videtur duas res, quæ multis materia sunt peccandi, clarissimæ virtutis materiam esse voluisse. Primùm diuitias; vt ijs largissimè in egentes profundend s, liberalitatis laudem ostenderet. Deinde coniugium adolescentis, & pari nobilitate & opibus Apiniani; vt illo ad perpetuam continentiam mundique cōtemptum adducto, ipsa gloriosior appareret.

Margarita regis Hungariæ filia. Sur. tom. 1.

Proposuit & Margaritam, Hungariæ Regis filiam, quæ tanta constantia repudiabat Ducum & Regum ætatis suæ illustrissimorum matrimonia, quanta eadem ab alijs ambitione quæruntur. Omitto tot alias nobilissimas virgines, quæ amore integritatis omnium matrimoniorum

honores & potentiam contempſerunt: quòd huic ſexui poſteritatis deſiderium non perinde ineſſe conſueuerit.

Sur tom 5. S. Elzearius Comes Carolus Rex Siciliæ.

De Elzeario illo comite Ariani; quid dicemus; qui apud Carolum ſecundum, Siciliæ & Hieroſolymæ Regem gratioſiſſimus, plurimos annos cum nobiliſſima coniuge Dalphina vitam exegit, virtutibus & miraculis claram, cum vtriuſque perpetua continentia? Quid de Edoardo Rege Angliæ, qui cum ſua coniuge ad extremã ſenectutem in virginitate vixit? neuter ſcilicet cogitabat de filijs in terra, vt parenti in cælis magis placerent. Quid de Henrico primo Imperatore? qui cum Cunegunde vxore ſanctiſſima, & imperium & virginitatem ad finem vitæ ſeruauit. Addi his poſſunt Petrus Vrſeolus, Dux Venetus, Boleſlaus Rex Poloniæ: Alphonſus II. Rex Caſtellæ, & alij plurimi.

Sur. tom. 1. Edoardus Rex Angliæ. *Crantz. li. 3 cap. 32. hiſt. Saxo.* Henricus Imper. & Cunegũdis. Petrus Vrſeolus, &c.

Sed hæc ſufficiat attuliſſe, vt rebus ipſis conſtet, quàm diuina virtus ſit caſtitatis. Neceſſe eſt enim illi aliquid ſupernaturale ineſſe, quæ animos ſeu virorum, ſeu fœminarum, ſui amore captos, ad tam noua & admiranda exem-

empla impellat.

Capvt II.

DE PVLCRITVDINE *Castitatis.*

ADgressi sumus argumentum suauissimum, quidni in illo paullo diutius commoremur? Ac priori quidem capite prçstantiam castitatis ostendimus effectis ab ipsa paullo remotioribus: nunc internam eius excellentiam, atque effecta ipsius naturæ propriora videamus. Tantum enim abest, vt ex his minor ipsius claritas eluceat; vt multo etiam illustrioribus radijs emicare videatur. Vt lumen solis longè clarius in ipsò sole, quàm in luna apparet.

Insita castitati pulcritudo. quæ?

Hunc verò insitum splendorem, pulcritudinem castitatis hoc loco appellamus. De qua illa Sulpitij: *Beata species, & Deo digna-nihil enim virginitati est comparandum.* Et sacræ literæ alioquin in amplificando & exclamãdo parcissimæ, cùm de hac pulcritudine incidit sermo, nõ possunt, quin exclamẽt. *O quàm pulcra est generatio casta, cùm claritate. immortalis est enim me*

1. argum. pulcerrimam esse speciem Castitatis *Dial.* 2.

Sap. 4.

moria illius;quoniam apud Deum nota est & apud homines. quòd scilicet non hominibus tantùm in admiratione; sed Deo etiam sit in amore.

Castitatis pulcritudinem Deus amat Libr. de Virg.

Certè quantum eam Deus, iam inde ab initio, adamârit; Gregorius Nyssenus explicat, cùm quodam loco affirmat, Deum suapte natura purissimum, ideò dici fecisse hominem ad imaginem & similitudinem suã; quia de sua puritate nonnihil cum illius anima communicauerit. Hanc pulcritudinem, quam peccando perdidit, castitate hominem recuperare: abstersis, quibus deformatus est, sordibus. Itaque in Euangelio mentionem fieri drachmæ, *quæ nõ amissa,* inquit, *sed sub fimo occultata est. Fimus verò, carnis est immundicies; cuius sordibus purgatis, perspicuum fit, quod quæritur.*

Castitas toti homini adfert gaudium.

Postquam verò restituta est in pristinum splendorem anima; non ipsa solùm sua pulcritudine gaudet, sed omnes quoque vires conuocat, quibus impertiatur hoc gaudium. Hæ enim sunt vicini illi, & amici in sacris nominati. Nam qui cupiditatem edomuit, suo quodam modo omnes perturbationes edomuit: & qui cor in-

terna

terna castitate composuit, reliquas etiam animi vires compositas habet. Atque hoc est, animam esse coram oculis Dei pulcram, hoc est, Deum ad amandum allicere, cùm imago, quam ipse olim ei impressit, & adamauit, rediuiua illi ostenditur. Quod si pulcritudinis huius caussa est castitas; ipsius castitatis, quę tandem erit pulcritudo? Sanè nihil verius, quàm quòd Gregorius affirmat, *Castitatem esse formam, et viuam planè imaginem Dei.* Pulcritu. do anim[ę]

CERTVM hoc, & verum pulcritudinis est argumentum; sed sublimius aliquantò, quàm vt ab omnibus intelligatur. Addam igitur alterum, æquè certum; sed facilius aliquantò & iucundius. Ex omnibus rebus excellentibus, excellentissimos factos à Deo esse Angelos, doctis, indoctisque constat. Beati enim illi spiritus, non modò ad similitudinē Dei facti sunt, vt homines, atque magis etiam quàm homines, quòd ab omni corporū concretione, quemadmodum & Deus, sunt liberę: sed illam ipsam quoq; imaginem Dei, sic habent excultam, vt intelligentiæ & voluntatis diuinæ actiones perpetuò quodāmodo referant: id

2. argum. quam pulcra sit Castitas.

Angeli sunt pulcerrimi.

quod homini, quo quidem tempore viuit in terris, negatum est, Hęc igitur natura, tam præstans, tanta à Deo pul critudine est donata; vt in reliquis, nulla maior vnquam sit visa. Quis enim mortalibus oculis vidit imaginē Dei; verum exemplar inuisibilis luminis, speculum tam integrum, tam tersum, tam illustre; vt non modò pul critudinem diuinæ bonitatis in se recipiat: sed splendorem etiã illius inaccessæ bonitatis, & in seipso habeat, & foras, quasi reciprocos radios, emittat

Lib. de diuin. Nom. Cap 4.

Imago pulcritudinis angelicæ.

Tales sunt, ex D. Dionysij descriptione, beatę mentes. Quis vnquã nõ dico vidit; sed vel cogitatione comprehendit, vllam rem creatã, ratione prę ditam, tam sublimen, tam perfectam donis, tũ naturalib. tum supernaturalibus, vt missis quæ interna sunt, sola pfectionis exterior species talis sit, qualem describam? Vestis sit ex auro solido; aut contenta radijs topaziorum & chrysolithorũ: exornata sapphirorũ & hyacinthorũ cælesti colore; pyropis in purpuræ ruborẽ flãmantibus distincta interlucentibus purissimorũ onychũ candidissimis radijs; quæ instar lacteæ in cœlo viæ gemmarũ stellulis.

lulis completa, conuertat, & defixos teneat in se, non oculos modò, sed etiam animos. Accedat tanta pulcritudo ipsius, & vel ipsam paradisi amœnitatem vincat, & beryllorum & smaragdorum iucundissimam viriditatē. sic planè, vt. velut omnium pulcritudinum commune receptaculum, suo splendore reliquorum omnium lumen obscuret.

Hæc ipsa est Angeli species, ascititijs coloribus ab Ezechiele depicta; quæ viuis exprimi non possit. Neq; enim dubium est, quin neq; smaragdi, neq; pyropi, neq; topazij, neq; aliæ eius generis gemmæ in beatarum mentium vestibus visantur. Sed cùm eum verba deficerent, quibus spem, amorem, intelligentiam, reliquas Angelorum vires & actiones exprimeret; neque pulcritudinem excellentissimam aliter, quàm rerum apud nos pulcerrimarū, & splendidissimarum, id est, gemmarū appellationibus posset ostēdere; ad hæc scilicet fuit illi confugiendum nomina: Sic enim quò verba præire possunt, in summæ pulcritudinis cogitatione, deducunt intelligentiam: quò iam vlterius non possunt, viam

Ezech. 28. **Angelis species proprijs verbis exprimi nō potest.**

bebat oculos: vtrique promiſſa & aurea cæſaries: vtrique ea claritas vultus; vt præ altero, ſol ipſe minus aliquanto lucere; præ altero nubeculæ inſtar obſcuræ, eſſe videretur.

Erat hæc Angelorum ſpecies illa ipſa, quæ ſacris literis deſcribitur. Hæ enim faciunt angelos aut nube, aut candidiſſima byſſo amictos; aureis ornatos torquibus; coronatos diademate iridis colores referētē; igneos; flammeos; tam claros & ſplendidos, vt nō modò quaſi lampades, & ardentes lāpades appareant; ſed terram etiam ſuo ſplendore colluſtrent: quin etiam aut ſedem; aut veſtigium, in ipſo ſole ponant, tāquam lucem illius obſcurantes. Poteſt ne quiſquam non modo inuenire; ſed vel cogitatione parem pulcritudinem effingere?

Angelorū ſplendor ex ſacris literis.
Dan 10.
Apoc. 15. 18. *&* 19.
Matth. 28.

Hanc ſpeciem tam egregiam, tam admirabilem, tam longè ſupra hominem, homines tamen caſti, maximeq; virgines aſſequūtur. Sic caſtiſſimi Stephani ſpecies in Iudæorum conſilio apparuit, *tanquā vultus Angeli, ſtātis inter illos.* Sic Euangeliſta Ioannes integerrim⁹ & puriſſimus ab Angelo; quē adorare volebat, prohibitus eſt. *Vide,* in-

Homines caſti, pulcritudine ſimiles Angelis.
Actor. 6.
Apoc. 22.

inquit, *ne feceris, conseruus enim tuus sũ.* Non, quòd hominibus Angelorũ venerationem interdiceret; sed vt ostenderet, quo loco apud ipsũ propter perpetuam integritatem esset Euãgelista, non ipso inferior, sed par & sodalis.

CAPVT III.

CVR HOMINES CASTI SImiles dicantur Angelis.

Cur homines casti angelis similes.

HAEc est omnium patrũ, Græcorum, Latinorumque, constans & consentiens doctrina, castos homines Angelis esse similes. Sic Cyprianus; sic Athanasius; sic Ambrosius; sic Chrysostomus; sic Augustinus; sic alij omnes loquũtur. vt planè digna inuestigatione sit huius rei causa. Magnum enim quid esse necesse est, quod tot, tamque sánctos viros impulerit, vt tantæ laudis excellentiã vno quasi ore tribuerẽt castitati Quas igitur in ipsorum libris caussas inuenio, eas breuiter huc adscribam.

1. Caussa. Homines casti Progeniem nõ. curãt.

PRIMA sit: quòd casti, atque inprimis, qui ex proposito manent continentes, omnem posteritatis curã abiecerunt.

cerunt. Itaque in hos illud conuenit: *Neque nubent, neque nubentur; ſed erunt, ſicut Angeli Dei in cælo.* Hinc fit, vt frequentiſſimè in ſacris literis legamus, Angelos multis fuiſſe virginibus, ſeu autores, ſeu adiutores, vt perpetuã virginitatem ſeruare decernerent. Neque id in fœminarum; ſed in virorum etiam ſexu. quippe à tam excellenti ſtatu meliorem ſexum excludi, ratio non erat.

Matth. 22. Angeli Virginitatis ſuaſores & adiutores.

Teſtis primùm ſit celeberrima illa Cæcilia. quæ cum coacta Valeriano adoleſcenti nobili, etiam tum Ethnico, deſponſa eſſet: ipſa prima iugali nocte deterruit illum, ne ſe contingeret, ſi faceret, futurum, vt in grauem offenſionem incurreret Angeli, cui ſua puritas curæ eſſet: potius illius amorem ſibi conciliaret. quod poſſet, ſi exemplum ſuæ continentiæ perpetuò imitari decerneret. Cui orationi tantam Deus vim addidit, vt Valerianus primò ad fidem, deinde ad perpetuam continentiam amplectendam adduceretur: poſt cum fratre Tiburtio aſpectu, & patrocinio eiuſdem Angeli dignaretur: denique eò virtutis progrederetur; vt cum virgi-

Sur tom. 6. S. Cæciliæ virginitatem angelus cuſtodit.

raretur : itaque se illi magnopere au-
ctorem esse, vt secum vna statueret,
virginitatem ad mortem vsque illæ-
sam seruare. Placuit consilium virgi- Iulianus
ni: & vterque gaudentes ad preces lau- sponsæ
desque diuinas humi se fundunt Ecce virginita
autem, orantibus illis primùm tota tem per-
domus à fundamentis concutitur, de suadet
inde mirandum spectaculum. Dupli-
ci choro, hinc Christus medius inter Virgines
infinitum quendam candidatorum inuisit
exercitum; inde B. Virgo, cincta in- Christús
numeris virginibus in cubiculum in- cum San
grediuntur. Cùm vtrinque suauissimis ctis.
vocibus carmina, quibus illorum
admirantium animos mirè confirma
rent & oblectarent, concinuissent; ac-
cessêre angeli duo, bysso, vt apparebat
& auro exornati, quibus singulis in
manu essent coronæ singulæ. Ab his
erecti à terra, iussi sunt legere ex ar-
genteo libro, aureis exarato literis has
atque alias infiniti cuiusdam gaudij Præmium
sententias. *Quisquis mei desiderio mun-* Castitatis
dum contempserit, ijs annumerabitur, qui ostendunt
cum mulieribus non sunt coinquinati. Ita- angeli.
que in locū paucorum, liberûm, quos
ex carnis coniugio sperare poterant,
donauit illos Deus & numerosiore
longè

longè & feliciore ſobole, plurimis ſecundum ſpiritum filijs. Nam & plurimos Iulianus exemplo & oratione ſua adduxit ad Chriſtum; & virgines plurimas eidem Chriſto Baſiliſſa & peperit & deſponſauit.

Chryſanthus & Daria virgines multos ſpirituales pariut filios.

Similimum huic, quod Romæ accidit Chryſantho & Dariæ, Vt planè intelligant omnes, verum eſſe, quod Patres docent. Eos, qui carnalium filiorum abiecta cogitatione imitati ſint Angelos, ab eiſdem ſæpè, in ſpiritualium filiorum multitudine procreandà eſſe adiutos. Quo illud etiam pertinet, quod naſcente puriſſimo infante è matre caſtiſſima, Filio Dei è Maria ſemper virgine, Angelorum exercitus ſui officij eſſe putârit, tantæ lætitiæ celebritatem carminibus ſuis feſtam reddere; & ſuauiſſimis vocibus mundo partum Virginis nunciare.

2. Cauſſa, Caſtitas imago felicitatis futuræ.

ALTERA huius comparationis eſt cauſa; quod continentia & caſtitas, iam nunc in hac vita repræſentare incipit incorruptionem & immortalitatem futuræ vitæ. Quemadmodũ igitur, qui piè ſanctèque viuunt; iam nunc Beati vocantur, tum quod vir-

tus

tus ad veram beatitudinem ſit via; tum quod eadem principium quoddam ſit illius feliciſſimi ſtatus: ſic caſti in hac vita ſimiles Angelis eſſe dicuntur; quod carnem incorruptam ſeruantes, hoc ipſo incipiunt ad illam corporum incorruptionem accedere, qua olim Beati in cœlo perfruentur. *Iam eſtis ex noſtro numero*, dicebant Angeli ad duos illos, qui perpetuò continere decreuerant. Et Sanctus Auguſtinus, *Virginalis integritas, & per piam continentiam ab omni concubitu immunitas, Angelica portio eſt, & in carne corruptibili, incorruptionis meditatio.*

Viuentes quomodo Beati

Iulian. & Baſiliſſa Sur tom. I.

Libr. de Virg.

Hac de cauſſa frequenter homines caſtos inuenimus illius integritatis, quæ illos in cœlo manet, in hac vita initium feciſſe. In flammas coniecti, nec vno capillo ſunt læſi. Præcipitati demerſi in profundiſſimos gurgites, ſubitò integri exſtiterunt: impediti à crudelitate inimicorum, velut è manibus, oculisq; euaſerunt. Arma ceperunt tyranni atque Imperatores, contra Chriſtianæ caſtitatis amatores, ſed vix poſt diuturna & horrenda ſupplicia vitam eis adimere potuerunt:

Caſtorum hominũ corpora à pœnis illæſa.

dignitatis participes, non modò singulari custodia; sed quadam etiã quasi zelotypia acerrimè defendunt. Addit enim virgo eadem: *Et nimio zelo custodit corpus meum.*

3 Caussa Castorum vita Angelis, quàm hominibus similior.

SEQVITVR tertia similitudinis caussa. Plerique enim ex illis, qui, vt viri sancti loquuntur, in carne supra carnem vixerũt, eam sequuti sunt viuendi rationem, quæ angelis, quàm hominibus similior esset. Neque id tantùm, quod eximia virtute homines omnes in admirationem raperent, sed etiam, quòd nescio quo modo, ijs rebus minus sunt vsi, quæ ad vitam humanam sustentandam vulgò sunt necessariæ. Non, quia non essent natura homines aliorum instar; sed, quòd tam longè progressi essent, in contemptione rerum terrenarum, & sui ipsorum; singularibus à Deo interdum non sine miraculo donis sunt exornati, vt angeli potius à corpore liberi viderentur, quam homines carne vestiti.

Comparatio virginalis vitæ cum angelica.

Qua enim re differebant ab angelis, inquit Chrysostomus, *Helias, Helisæus, Ioannes. viri virginitatis amatores? nulla nisi quòd mortali natura constabãt. nam si quis*

Lib. de Virg.

quūs cætera diligēter inquirat, nihilominꝰ affecti reperiētur, quā beatæ illæ mentes, omnibus solutæ vinculis tanquā in cælo sic in terris diuersantes, nō parietibus, non tecto, non lecto, non mēsa non alijs rebus indigebāt; quin illis cælum erat pro tecto solum pro strato, pro mensa solitudō, et quæ sterilitas solitudinis alijs famis effectrix videretur, sanctis illis viris suppeditabat rerū omnium copiam: nam ipsis neq; vitibus erat opus, neq; torculari, neq; frugibꝰ, neq; messe; sed vberem & suauem potum fontes, flumina, & stagna præbebant. Instruxit autem Angelus vni mensam, admirabili quodam, et incredibili apparatu, supraq; hominem consuetudinem, vni vnius esus panis satis fuit ad quadraginta dierum tolerandam inopiam. Alterum aūt sæpius aluit Spiritus Sancti gratia admirabilia opera faciētem. Qui verò plus quā Propheta fuit, Ioannes, humani cibi non indiguit; non enim pane, non vino, nō oleo, sed vitam locustis, & syluestri melle tolerabat, vidisti in terris Angelos? vidisti virginitatis vim, ita te compara, vt omnia ista efficias.

Religiosi castitate similes Angelis.

Similes his fuêre innumerabiles alij qui vel in desertis locis, vel in monasterijs infinito numero sanctissimam & re-

& religiosissimam vitam in perpetua castitate duxerunt. De quibus verissimè dici potest, quod addit Chrysosto mus, eos non modo superuacua iudicasse, diuitias, potentiam, voluptates, gloriam mundi, *& reliquam*, vt ipse loquitur, *coronam & seriem somniorũ*: sed eas quoq; res, quæ alijs necessariæ iudicantur: domos, habitationem, ciuitatem; omnia, quæ ad victum cultumque quærendum adhiberi solent.

Casti extra statum religiosum similes angelis.

Fateor ad hunc statum religiosum non omnes vocari: neque tamen ideò demittendus est animus ijs, qui vel diuina lege iam tenentur perpetuam seruare integritatem; vel ad eam perpetuò seruandam se incitari sentiũt, Et si enim, ea ratione, qua Ioannes, Angeli esse non possunt; ea tamen ratione possunt, qua plurimi alij. qui extra statum religiosum, huius virtutis sublimitate, ad Angelorum dignitatem accesserunt. Est enim præter superiores, alia quædam similitudinis ratio omnibus communis, quam hoc loco subiungam.

4. Caussa Castitas nos suprà humana

SIT igitur quarta caussa; quòd castitas ita carnis naturam superat, vt nos non modo, autore S. Isidoro supra bestiarum

lum cecidisse de cœlo; virgines propter castimoniam in cœlum transisse de sæculo.

Quia verò hæc sanctæ continentiæ virtus, quæ tantum decoris adfert animæ, virtus est voluntatis, quam ita rationi subijcit, vt facilè reprimat & cõtemnat inferioris appetitus insolentiam; idcirco D. Chrysosto. ausus fuit pronunciare, in nostra manu esse, vt angeli euadamus. Neque id dicit tantùm, sed modum etiam indicat. *Si virtus*, inquit, *Angelos facit; vtique angelos possumus facere; etsi nõ naturâ; certè proposito & electione.* Certè quidem, vt idẽ ratiocinari pergit, absque certa animi ad virtutem inductione, ne Angelum quidem per naturam esse quicquam profuerit: vel Lucifero, olim angelo, teste. At contrà cum hac animi inductione nihil obest, natura nõ esse angelum: Helia teste, qui natura homo, dignitate Angelus fuit. Neque hunc corpus humanũ prohibuit, quo minus habitatum iret in cœlum; neq; ille sedem in cęlo tenere potuit, quamuis secretus à corpore. Neminem ergo suæ voluntatis & propositi capiat pęnitentia. Diabolus ex angelo factus est leo, qui circuiens quærat, quem deuo-

Homines possunt efficere Angelos

Hom. 32. in act.

animi, imò etiam fortaſſe ſordidi, atq; Intemperantiæ cœno aſperſi velimus apparere. Atque ſic ferè fit, vt qui rectam continentiæ viam nolunt inſiſtere, à puritate ſui animi abducantur ad libidines: id eſt, ad initium extremę & ſempiternæ miſeriæ.

DIXERIT mihi hic adoleſcens quiſpiam: ad tanti ſtatus altitudinem fortè ſe non eſſe vocatum: At ego in præſentia hoc non ago; erit inferius locus. nunc hoc tantùm dico, quiſquis ille ſit, qui Chriſtianum ſe haberi velit; imò verò, qui vel repudiata fide Chriſtiana, legem naturæ ſequatur, teneri eum, donec connubij vinculis non ſit adſtrictus, purè caſteque viuere. Quis verò noſtrûm nouit, quid Deus (cuius in manu ſunt corda noſtra) de nobis facere conſtituerit? Sed eſto; adoleſcens diffidens ſeu bonitati, ſeu potentiæ Dei, non audeat de perpetua caſtitate ſecum ſtatuere, quid cauſſæ eſt, cur ad illud vſque tempus, quo ſtatum vitæ, conſcientia dictante, eliget, non potius in virtute, quàm in flagitio viuat? Non erit fortaſſę dignus, qui tota vita ſua per continentiæ ſtatum, Angelicam retineat dignitatem;

Adoleſcentibus omnibus puritas diligenter ſeruanda

 tatem;

tatem: quid vetat tamen, quo minus per aliquot annos purum se & intactum ab illa impurissima lepra conseruet, donec ætas illum ad certum aliquem vitæ statum inducat?

CAPVT IV.

DE CASTITATIS VTILItate. Ac primum quibus nos liberet malis.

SS Patres de virginitatis fructibus scripserũt

INTEGRITAS tam interna quàm externa (de vtraque enim loquimur) tantos tamque egregios adfert fructus, vt ea de re multa & & bene magna, ab Antiquis Patribus, volumina sint conscripta. vt appareat, eos in tam vberi, tam vtili, tam pulchro argumento totas eloquentiæ vires voluisse explicare. Sed nos vtilitates omnes ad duo capita reuocabimus. quorum altero complectemur, quot, quantisque molestijs, difficultatibus, & periculis nos eripiat castitas. Altero quot bonis augeat. In vtroque genere ea tantùm recensebimus, quæ plerumque ex castitate, vt fructus optimi è bona radice, proueniunt.

AD

Ad Primum caput illa pertinent, de quibus S. Paulus ſcribit ad Corinthios. Quorum hoc primùm eſt; quod ij qui continenter viuunt, à plurimis liberi ſunt moleſtijs, quibus plerique, ij qui in coniugio viuunt expoſiti ſunt. De his enim ait. *Tribulationem carnis habebunt eiuſmodi:* eſt enim concupiſcentia noſtra ignis, qui in coniugali ſtatu non extinguitur, ſed fouetur & alitur: neque, vt imperiti putant minuitur, ſed indies augetur Itaq; quis non vel hac vnica de cauſſa in caſtitate perpetua maturè decernat viuere, ne in perpetua moleſtia & tribulatione verſetur? *Nos ignari rerum,* inquit S. Hieronymus, *putabamus, nuptias ſaltem carnis habere lætitiam: ſi autem nubentibus, in carne tribulatio eſt, in qua ſola videbãtur habere delicias; quid erit reliquum propter quod nubãt; cùm & in ſpiritu, & in anima, & in ipſa carne tribulatio ſit?*

I. Mala quibus liberat Caſtitas. *1. Cor. 7.* Incõmoda coniugij. 1. Tribulatio carnis. Concupiſcentia coniugio nõ extinguitur, ſed alitur. *Lib. 1. con. Iouinian.*

Tribulationis verò appellatione cõprehendit Apoſtolus, non modo importunam, atq; inſatiabilem huius libidinis naturam: ſed, ſi quid ego intelligo, vt & recte Aug. interpretatur; inreuere etiã voluit aliud quoddam genus

Spiritus zelotypiæ in coniugio. *Libr. de Virg.*

molestiæ, quod nō tam corpus, quàm animam infestat: neque sensum: sed cor ipsum mirè excruciat. Spiritum nempè zelotypiæ, quæ sæpè in hoc statu inuenitur. Hic si semel animum occupauerit; non modò molestat; sed etiam quasi suffocat; & vsque eò vexat, vt putet coniugium nihil aliud esse, quàm inferos. Norunt, hoc magno cum suo malo, qui aliquando experti sunt, & explicat suo more copiosè & insigniter Sanctus Chrysostomus his verbis. *Quid eiusmodi homine misera bilius esse posit? quod prælium, quam tempestatem cum huiusmodi suspicione, vel furore comparantes, eius imaginem perfectè consequi poterimus? Omnia doloris, omnia suspicionis, omnia seditionis ac perturbationis referta sunt. Cùm verò eo furore corripitur, nihilo melius efficitur, quàm qui aut agitātur à Dæmonibus, aut mente capiuntur. angorū, lachrymarum, molestiarū plena sunt omnia. Si domi se contineat, si in publicum prodeat, si peregrinetur, vbique malis tentatur, quæ quouis aculeo grauius eius animū mordent, ac stimulant.* Et paucis ad eam rem amplificandam interiectis, addit: *Nec quicquam ab huiusmodi tempestate potest hominem abducere; sed*

Libr. de Virg. c. 52.

omni

omni vel commodorum cura, vel incommodorum ſollicitudine, violentior ea procella animum hominis opprimit. Quæ cum animaduertiſſet Salomon, ait: Dura ſicut infernus, æmulatio. Et idem: Æmulationis enim plenus animus eius, viri animus non parcet in iudicij die, nec vllo pretio inimicitias deponet, nec multis muneribus placabitur. Ea enim morbi huius inſania eſt, vt neque ſumpto de eo ſupplicio, à quo quis læſus eſt, dolorẽ æger abijciat. Itaque multi, adultero ſæpe ſublato, neque iram, neque angorem tollere potuerunt: Sũt etiam, qui vxore ſublata, ijdem mãſerint, vel maiori etiam rogo cõſumpti ſunt. An potuit grauius quicquam de huius miſeriæ magnitudine dicere? Tamen & hoc, & quicquid de tantæ perturbationis violentia adiungi poteſt, veriſſimè dicitur & ſcribitur.

Cant. 8.

Prou. 6.

Alterum, à quo per continentiam liberamur, D. Paullus ait, eſſe *ſollicitudinem*, coniugio neceſſariò cohærentem. Neceſſariò dico: quòd obtrectatio, de qua diximus, eſt illa quidem ſępè in coniugibus; ſed non ita perpetuò, vt ipſi ſtatui videatur neceſſariò hærere: Aliæ ſollicitudines ſunt, ſine quibus vix, aut ne vix quidem in matrimo-

2. Sollicitudo coniugij.

trimonio viuitur Itaq; idem Apostolus: *volo vos sine sollicitudine esse*: quasi diceret, hanc ob rem ad perfectiorem statum vos hortor, vt solicitudinem imperfectioris euadatis.

Varietas curarum coniugalium.

Quis enim vidit vllum matrimonium, cui non esset necessariò cõiuncta sollicitudo de vxore, de domo, de familia, de filijs, de suppellectili? Atque istæ singulæ, in quot alios quasi riuulos deducuntur? quot nouas pariunt? neque tantum corpori multum laboris, & molestiarũ imponunt: sed multò etiam magis distrahunt animum, hũc infinitis multisq́; cogitationibus occupant: hunc timoribus exagitant: hunc accendunt cupiditatibus: hunc deniq; tot tãtisq; angoribus fatigant, vt ipsam, qua nihil carius habet, vitam sibi acerbam putet. Itaque & rectè vocantur; & si non vocarentur, deberent certè *vincula & onera matrimonij* nominari.

SS. Patrũ testimonia.

Non licet mihi hoc loco adferre omnia quæ Chrysost.. Gregorius Nyssenus, August. fusè de hac re scribunt; ne longitudine odiosus sim. Legat, qui volet, ipsorum de virginitate volumina. Duas solùm ex Diuo Hierony-

ronymo ſententias audiamus, qui, cùm capita quædam eiuſmodi ſollicitudinum percurriſſet; *Infantes garriũt, familia perſtrepit: liberi ab ore dependent computantur ſumptus: impendia præparantur: tympana ſonant: tibia clamitat: lyra garrit: cymbalũ cõcrepat. His infelix vxor aut lætatur, & perit; aut offẽditur, & maritus in iurgia cõcitatur:* Concludit hoc modo. *Aut ſi quæ inuenitur domus, vbi iſta non fiunt, quæ rara auis eſt; tamen ipſa diſpenſatio domus, liberorum educatio, neceßitates mariti, correctio ſeruorũ, quem à Dei cogitatione non auocent?* *Aduerſ. Heluid.*

Hæc ſi fœminas, quibus minor oneris pars incumbit, premunt: quam molè negotiorum obruetur maritus, in quem tota, vt quidam ait, *domus inclinata recũbit?* Rhodoguna Darij filia nutricem interemit, quòd poſt mariti mortem ſecundas illi nuptias ſuaſiſſet. Comicus verò beatum putat eum, *qui vxorem nunquam duxit domum.* Denique omnium etiam inter Ethnicos prudentium hæc fuit ſententia, matrimonium tam eſſe duram ſeruitutem, quàm ſolus, qui expertus eſſet, poſſet credere. **Maritorũ maior moleſtia quàm vxorum.**

Sed hæc ego non ita dico, vt eos,

In castitate plus voluptatis quàm in cõiugio.

quos Deus huc vocat, à matrimonio abſterream: ijs tantùm, qui ad continentiam à Deo vocantur, hanc ipſam commendo: atq; illis errorem ſuum eripio, qui in puritate tantum vtilitatis & iucunditatis ineſſe non putant. Hoc certè aſſequor, vt omnes intelligant, in quouis vitæ genere, præcipuè tamen in matrimonio, quanto quis caſtitatem arctius complectitur; tanto plus commodorum & ſinceræ voluptatis capere ſolere. tantum abeſt, vt Deum, qui conſilium, de Virginitate dedit, offendat. Sed omnia hæc clariora fient ex ſequentibus.

CAPVT V.

QVIBVS NOS BONIS AVGEAT Caſtitas: primò ſapientia.

§ I. Bona. quęadfert Caſtitas. Sapientiæ radix Caſtitas. *Sap.* 3.

VTILITATIS alterum caput, bona complectitur, quæ conciliat nobis continentia. Ex his princeps eſto, *Sapiẽtia*. Nam Salomon, cùm de caſtorum hominum labore loqueretur: *Bonorum*, inquit, *laborũ glorioſus eſt fructus; & quæ non concidit, radix ſapiẽtiæ*. Nempè ſtirps & radix ſapiẽtię, caſtitas: caſtitatis fructus,

radica-

radicata, id est, certa & solida sapientia. Paullò superiùs idem ille caussam præscripserit. *In maleuolam animam nō introibit sapiētia, nec habitabit in corpore subdito peccatis;* Est enim sapientia pręstantissimi liquoris instar, quem licet odoratissimum, si vasi corrupto infuderis, odorem amittet. Quòd si peccatis omnibus commune est, vt ornatu sapientię spolient mentem; quanto id facient certius libido & impuritas, cuius hoc proprium est, animo tenebras offundere, & aciem ingenij maximè retundere? *Sap. 1.*

Itaque ex sanctis viris vt quisque castitate excelluit maximè; sic sapientiæ luce maximè fuit illustratus. Inter Prophetas excelluit Ieremias: coluit virginitatem. Daniel oraculum erat suæ ætatis, quà Chaldæorum sapientia, quà cognitione Dei, atque in primis certissima prædictione temporis, quo mundo salus ventura esset, & huic perpetua virginitas. Ioseph Patriarcha, cùm in prima ætate adhuc intactus viueret, quæ somnia non vidit; quæ non interpretatus est? de statu futuro suo familiæ; Patris sui, ipsius Pharaonis: imò verò, si abditos **Castissimi quiq; sapientissimi. In veteri testamēto**

 sensus

ſenſus inueſtigemus, [?]tius Eccleſiæ? At idem (quod à Sanctis Patribus animaduerſum eſt) poſt contractas nuptias, aut nihil tale, aut non tam excellens cognouit. Inter Apoſtolos doctiſſimus Paulus; ſeruauit integritatem: Inter Euangeliſtas vnus Ioannes aquila fuit, qui oculos defigere in Verbi æterni ſole potuerit; & hic integritatem ſeruauit. Doctores Eccleſiæ, quæ cognouerint & ſcripſerint monimenta teſtantur, quàm multa rerum diuinarum abdita penetrauerint, coniecturam nobis adfert viuẽdi ratio planè cœleſtis. Atque inter hos, quis Diuo Thoma in perſcrutandis rebus abditis profundior? quis in explicandis clarior? quis in diuinarum humanarumque rerum cognitione ſolidior? Virginitatem ſeruauit.

In nouo teſtamento.

Teſtatur fide dignus auctor, in hiſtoria Eccleſiaſtica, de Gregorio Nazianzeno, reperiſſe narrationem ſe dignam relatu. Hunc etiam adoleſcentem, miro ſcientiæ deſiderio, de recta, quæ ad ſapientiam duceret via, anxiè cogitaſſe. tum per quietem viſas illi aſſiſtere duas ſuprà humanam ſpeci-

Caſtitas & ſapientia per quietem apparent Nazianzeno.

Aſelmus de virginitate.

ſpeciem mulieres, quæ cum mirificè hoc viſo gaudentem adhortarentur, pergeret porrò, neque puritati minorem, quàm ſcientiæ daret operam. *Altera* inquiebant, *ex nobis ſapientia; altera caſtitas dicitur. miſſæ ſumus à Domino, tecum habitare: quia iucundum nobis & ſatis mundum habitaculum præparaſti*. Hic eſt ille Gregorius, qui inter doctiſſimos Græcæ Eccleſiæ Patres, ſolus Theologi cognomen accepit. Tantum illi ad ſcientiam profuit, puriſſimè ſeruata caſtitas à prima ætate, ad extremam vſque ſenectutem.

Caſti homines ſine literis ſapientiã aſſecuti.

Addam ſuperioribus aliud, magis etiam admirandum. Nam illi, de quibus adhuc locuti ſumus, cum puritate mentis & corporis, ſtudium inſuper & labores coniungebant: neque minus ſe in literis, quàm in vitæ innocentia exercebant; vt duabus his veluti alis, ad editiſſimum cacumen ſcientiæ & contemplationis euolarent, quem ſacræ literæ *montem* DEI nominant. Quid verò de ijs dicemus, qui ſine ſcholis, ſine magiſtro, ſine vlla, aut certè multa librorum lectione, ſolo purioris vitæ ſtudio, longiſſimè in

mè in diuinorum humanorumq; cognitione sunt progressi;

Tacebo S. Paulum primum Eremitam, tacebo Magnum Antonium, tacebo alios plurimos; qui cùm nullos, nisi hunc, vt ipsi loquebantur, rerum omnium creatarum librum legissent, eò tamen sapiētiæ progressi sunt, vt sui temporis doctissimos philosophos pudore suffunderent S. Effrem Syrus, S. Epiphanius, S. Bernardus, qua scientia, qua virtute viri? non alium studiorum locum habuêre, quàm solitudinem: non alios condiscipulos, quàm quercus & fagos: non alium magistrum, quàm Spiritum Sanctum

Libr. 3. cap. 33.

Theodorum monachum, tā rudem literarum fuisse Cassianus refert, vt nec elementa cognosceret; tam peritum sacræ scientiæ, locorumque in sacris literis difficilium; vt doctissimi cum hærerent, ad hunc confugerent.

Plus laborandum in extirpandis vitijs, quā legēdis libris, ei, qui sapientiam quærit.

Hi tales, qua arte tantum sibi sapientiæ comparârunt? Non alia sanè, quàm Castitate & Sanctitate. Itaque idem ille Theodorus dicere consueuerat, plus in exstirpandis vitijs nostris, quàm libris euoluendis (quanquam ne hoc quidem sit negligendū) operæ ponen-

ponendum est. *Quod his expulsis confestim cordis oculi sublato velamine paßionũ, Sacramentũ scripturarum, velut naturaliter incipiunt contẽplari.* Et Gregorius Nyssenus, puritatis studiũ artẽ quãdam facit, qua modus discatur, ad cęlestem sapientiam facillimè perueniendi. *Ars quædam,* inquit, *et facultas diuinioris vitæ Virginitas videtur esse, cuius studium & institutum illud est, vt ne voluptatum impetu animi deprimatur altitudo; néue nos qui cœlestia contemplari, quiúe ad diuina omnino contueri debemus, ad corporis affectiones delapsi cadamus. Quo enim modo animus noster, qui inferiori huic carnis voluptati mancipatus est, atq; in humanorum affectuum appetitione totus incũbit, potest cognatum illud lumen, quodúe mente ipsa cernitur, vacuo & libero sensu adspicere, cũ is praua quadam atq; inerudita anticipatione ad humiles has res & lutulentas aciem intendat? nam vt porcorum oculi natura in terram conuersi, mirificarum rerum cœlestiũ adspectum non habent, sic animus corporis luxu perditus, cùm ad humilia, & ea quæ sunt pecudum, inclinatus sit, non cœlũ amplius, neque reliquarum rerum conuenientiam & decorem cernere poterit.*

Libr. de Virg c 5.

Castitas vtilis ad omnes humanas ſcientias.

Atque hæc quidem, quin locum habeāt maximè in diuinarum rerum ſcientia nemo dubitauerit: quòd hæc inimiciſſima ſit impuritati. Iam verò hoc etiam addo, in omnia humanitatis ſtudia, atque adeò in omnes ſcientias idem cōuenire, ad omnes has intemperantia dico præcludi aditum; aperiri continentia. Ratio in promptu eſt. Tanto enim intelligentia plus valet in contemplatione, quanto magis à ſenſibus eſt abducta. Quæ verò eſt res, quæ rationem arctius aſtringat ſenſibus; quàm libido?

Ethnicorum de caſtitate ſententia.

Itaque qui apud Ethnicos ſapientiæ nomē ſunt aſſecuti, cum de ſapientiæ adipiſcendæ ratione diſputant; inter cætera definiunt. *Vxorem non eſſe ducendum ſapienti.* Docet hoc apud Platonem Lyſias, cùm amorem accuſat, docet Epicurus ipſe. Theophraſtum verò, auctor eſt Hieronymus, aureum libellum edidiſſe, quem ipſe compendio perſtringit, cuius eſſet vnicum inſtitutum, hanc ſentētiam certis rationibus demonſtrare. Planè vita etiam coniugalis, vt ait Seneca. *Altos & generoſos ſpiritus frāgit: à magnis cogitationib. ad humillimas detrahit.* Et Triſinegiſt⁹ Pimādro inquit. *Niſi fili corpus tuū oderis, te-*

Li. 1. cont. Iouin.

Text. 4.

ris, teipsum amare nō potes, cū nō teipsum, sed Deum intellexeris; mentē protinus consequeris, quā vbi habueris, scientiā è vestigio nācisceris: impoßibile est, vtrisq; simul intendere, mortalibus scilicet atq; diuinis. Nam cū duo tantū in ordine rerum inueniantur, corporeum et incorporeū; & illud quidem mortale, hoc diuinū dicatur: electione vni⁹ amittim⁹ alterū, quotiesq; vni⁹ cura remittitur, alterius actus intēditur.

Concludamus igitur ex sententia tum Sanctorum, tum mundi sapientûm, matrem ingenij & scientiæ, esse castitatem: tantoque longius quemq; scientia progredi, quantò mentis & corporis puritatem syncerius colit. Vtinam modò faciat Deus, vt iuuentus nostra, eaque in primis, quæ literarum studia profitetur, vel hac de caussa puritatem amet, quòd scientiam ista promoueat. vt liceat aliquando de nostris adolescentibus dicere, quod Salomon videre optabat: *O quam pulchra est casta generatio, cum claritate.* id est, vt aliqui accipiunt, propter illustrationem mentis, & ingenij claritatem. Hoc certè Italiæ nostræ, totique Europæ futurū confirmauero, vt, si in

Qua ratione Academiæ viris doctis & sanctis florere possint.

Sap. 4.

nostris

noſtris Academijs non minus floreat integritatis, & puritatis ſtudium, quã artiũ & legum: longè maior ſit doctorum in omni genere ſcientię multitudo, quàm modò reperiatur, multoq́; plures in ſacris monaſterijs religionis laude excellant, quàm modò tametſi ne nunc quidem deſint. Sed erunt ſcilicet multi tantùm in ſpeciem, niſi eò incũbat mundus, vt in gymnaſijs publicis & ſeminarijs nõ minus ſint, qui curent mores quàm literas, neq; minus laborent, vt animos iuuenum in virtute confirment, quàm vt pulpita doctis Magiſtris exornent, ac ciuitatibus nobilitatem atque opes multitudine ſtudioſorum concilient.

CAPVT VI.

CASTITAS CONFERT ROBUR animi & corporis.

Robur animi ex caſtitate.
Iudith.15.

ALtera huius generis vtilitas eſt robur, præcipuè animi. Dictũ eſt olim illud ad Iudith. *Confirmatum eſt cor tuum, eo quod caſtitatem amaueris.* Atqui nemo dubitat, quin inſigne fuerit illud animi robur, quo

mulier

mulier sola, sua manu, Principem Assyriorum in medio sui exercitus ausa fuit obtruncare.

In sacra verò nostra historia reperimus, omnes illos præstantissimos honoris diuini, & Ecclesię propugnatores, qui, notissimâ animi magnitudine, potentiæ se imperatorum opposuerint, ex hac virtute robur accepisse. Sic Babylas, qui cum Numeriano, Athanasius, qui cum Constantio & Iuliano, Basilius qui cum Valentiniano, Ambrosius, qui cum Theodosio, Chrysostomus, qui cum Eudoxia tanta animi constantia pugnauerunt, nō minus castitatis quā eruditionis laude floruerunt. Quin etiam virgines, quas sexus ipse infirmasse videbatur, sua puritate confirmatæ; ausæ fuerunt maximos aggredi Principes: vt Catharina Maxentium: Publia cum suis Iulianum desertorem: præter cętera hoc etiam ausa coram illo detonare. *Confundantur omnes qui adorant sculptilia, & qui gloriantur in simulacris suis.*

Propugnatores Ecclesięcasti.

Psal. 99.

Hoc ipso tempore, quo hæc scribo, affertur à certis & fide dignis hominibus simili constantia vti, virgines quasdam Germaniæ, Halberstadij, quæ

In Germania virgines cōstantissimè fidem conseruant. Halberstadij.

dij, quæ celebris eſt vrbs Saxoniæ; cũ Epiſcopus, totumq́ue ſummæ ædis Collegium, atque alij complures religioſi ab obedientia ſummi Pontificis ad Lutheranam deſciſcerent hæreſim: inuentę ſunt ſolæ Virgines Deo dicatæ, quæ non ſolùm inuicta conſtantia manerent in fide; ſed admirabili quoque animi fortitudine ijs verbis defenderent ſuam fidem, vt hominibus fraudulentis, qui de improuiſo ad illas à ſententia abducẽdas ſubmiſſi fuerant, ora obſtruxerint.

Noribergæ.

Sunt & Noribergæ, quæ ciuitas eſt libera item Germaniæ, ad hunc vſque diem paucæ quædam in monaſterio virgines ſacræ, ętate iam pœnè decrepita; quæ in regione, prorſus infeſta hæreſi Lutherana, ſolæ fidem inuiolatam conſeruant. Intelligo ſimiliter & Baſileæ, & Argentinæ, & alibi, in ijs, quæ ad Septentriones ſunt, regionibus, Deum alijs quibuſdam religioſis eandem conceſſiſſe gloriam. Vt ſcilicet inter ſpinas illas peſſimæ doctrinæ, quaſi pulcherrimæ ſuauiſſimæq́ue roſæ virtutis & caſtitatis efflo reſcerent. Sed miſſis rationibus, & ſignis, ſatis aperta eſt Salomonis ſenten-

Baſiliæ & Argẽtinę.

tentia, qui de homine continēte: *Dabitur*, inquit, *ei fidei donum electum.* Sap 3.

Magis etiam hoc mirandum, quod hoc animi robur ortum è castitate in corpus etiam redundat. *Nonne tres pueri*, inquit Damascenus, *Virginitátem colentes, igne superiores euasêre, per virginitatem corporibus ab ea inexpugnabilib. factis. Nōne Danielis corpori per virginitatē solidato ferarū dentes infigi nō potuerunt?* Et S. Hierony. *Teuta Illyricorum Regina, vt longo tempore viris fortißimis Imperaret, & Romanos sæpè frangeret, miraculo vtique meruit castitatis.*

Robur animi casti redundat in corpus

Li. 4. c. 25.

l. 1. aduers. Iouin.

Godefridus olim Hierosolymæ & Syriæ Rex, tantam sua fortitudine fecit admirationem Turcis, vt eorum Imperator missis Legatis cum muneribus rogaret, vnde illi tantum robur manuum, vt nullus ipsi in congressu par esset. Cui Godefridus: *Quia*, inquit, *hæ manus impudicam fœminam non tangunt; nec vnquam incontinentiæ sordibus, asperguntur.*

Godefridi regis Hierosolymitani robur Turca miratur.

Felices exercitus Christiani, si primùm pietatis, & castitatis armis, tum ferro ac telis instructi inirent prælia. Nunc quia hæc in postremis est cura, & Christiani quamuis & pij duces, sæpè

Christiani exercitus cur sæpè vincantur.

sæpè de numero solliciti, candida isthęc arma negligunt, toties fundimur, fugamurque; tam raro vincimus, etiam cùm caussam optimam tuemur. quod maximè apparet in bellis contra hostes fidei susceptis. Neque sine caussa vates ille pestifer, ad superandũ populum Israëliticum suasit hosti, vt occasiones libidinum ei submitteret. Samson quidem certè, in sinu Dalilæ, simul & capillos, & robur amisit. Et Mauri etiam, quò Duces atque exercitus Caroli Magni facilius vincerent, ad Intemperantiam eos pellicere laborarunt.

Cõclusio. Itaque, qui robur, vel animi, vel corporis, desiderat; primùm sibi hoc castitatis præsidium comparet: tum sibi persuadeat, tanto se inimicis superiorem futurum; quanto minus sibi dominari passus fuerit incontinentiam.

CAPVT VII.

DE DIGNITATE ET PRECIO Castitatis.

Castitatis precium incomparabile. CVm Salomon de Castitatis pręstantia loqueretur, sententiam protulit dignam se, dignam Spiritu

ritu Sãcto, qui per os eius loquebatur: *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.* Qua declarat, nihil tam esse in toto orbe nobile & excellẽs, cuius precium possit, cum castę animæ continentia comparari. Non argentum, non aurum, non gemmæ, non thesauri, quamuis immensi & preciosi, tanti sunt, vt non dico præferantur, sed vel cum hac virtute conferantur, Huius nos sententiæ lumine facilè intelligemus, quod obscurius paullo Agnes respondit olim adolescenti nobili & opulento, qui sperabat se ipsi persuasurum, vt sui amore votum negligeret castitatis. *Dexteram meam,* dicebat Agnes de sponso suo cælesti, *& collum meum cinxit lapidibus pretiosis. tradidit auribus meis inæstimabiles margaritas, circumdedit me vernantibus & coruscantibus gemmis: induit me cyclade auro texta, immẽsis monilibus ornauit me* Verè prorsus inæstimabiles sunt hæ gemmæ. Neq; enim vllum in terris est bonum, quod vel minima castitatis parte cõtrà valeat. Vt verissimum sit illud. *Omnis ponderatio non est digna continentis animæ.* *Ecclef. 29.* Quid S. Agnes de Castitate senserit. *Ambros. serm. 91.*

Quamuis autem huius rei caussæ sup-

Cur castitas omnibus terrenis rebus præstantior.

suppetant plurimæ: vnica tamen hoc loco contentus ero, quæ vel indoctis certam atque euidentem huius sententiæ veritatem ostendat. Nemo est enim, qui nesciat, si castitatis semel facta sit iactura, nullam esse pecuniã, cuiuscunque principis aut imperatoris imagine signatã, qua redimi possit. Nullam artem, nullã medicinam, qua quisquam vel peritissimus eluere possit maculam, semel ex impuritate conceptam. Denique nullam esse potentiam humanam, atq; adeo nullam post Deum, cuius ope restitui possit castitatis damnum. Caussa est, quòd inter bona naturæ nihil puritati possit æquari; nedum præponderare.

Castitas amissa recuperari nõ potest.

Magnopere igitur ad hanc sententiam explicandam valet, id quòd à D. Thoma in hunc ipsum locum adfertur. *Nec etiam* inquit, *fœcunditas carnis, quæ quæritur in matrimonio, adæquatur continentiæ.* Atque fœcunditas, naturę bonum est, non auro tantùm & gemmis; sed vel ipsis præstantius cæli sideribus. Itaque, si quibus parentibus adest prudentia; filios, quos genuerũt honestisque educant artibus, certissimum sibi putant esse thesaurum.

2 2 q. 155.

Fęcũditas maximũ naturæ bonum.

Ad

Ad Corneliam Gracchorum matrem Neapolitana fœmina nobilis, cū pro hospitij iure diuertisset, ostendit mundum muliebrem splendissimum & pretiosissimum, inuicem igitur petijt, vt illa sibi, quem præstantissimum haberet thesaurum, aperiret. Respondit Cornelia, benigne se, quod rogabatur, facturam ad vesperum. Eo tempore, cùm redissent è ludo filij, quos illa optimis artibus imbuendos curabat, deductis illis ad Campanā hospitam, prudenter sanè. *Hi* inquit, *sunt mihi vnici thesâuri*. Non dissimile est, quod Lacæna Ionicæ mulieri, iactanti vestes, non minus arte quàm materia pretiosas, sapienter respondit. *Atq; mihi quatuor filij, omni virtute præditi, textura, & precium, & opes sunt*. De liberis eiusmodi loquitur Salomon, cū eos honori dicit esse parentibus. *Et corona senum, filij eorum.*

Cornelia thesauros suos putabat filios.

Similiter Lacæna.

Proue. 17.

Quę quanquam ita sint, tamen tanti thesauri, liberorum inquam, &, vndè isti nascuntur, fœcunditatis pretiū, longè vilius est castitate, imprimis illa, quæ Dei causa religiosè colitur. Dignam planè consideratione sententiam hac de re scribit Aug. *Nec etiam*

Fęcūditas longè inferior Castitate religiosa.

fœcun-

Libr. de Virg. c. 1.

fœcunditas carnis illarũ, quæ hoc tempore nihil aliud in coniugio, quàm prolem requirunt, quam mancipent Christo (audi quid dicat, *mancipent Christo*) *pro amissa virginitate compensari posse credenda est.*

Castitatis status coniugali præstantior.

QVAE adhuc diximus, efficiunt, vt Castitati nullum, vel fortunæ, vel naturæ bonum anteponendum sit: videamus nunc, quem locum eadem habeat in spiritualib. Matrimoniũ Christianis, non modò est naturalis quidam contractus, sed Sacramentum etiam Ecclesiæ. Non ausim ego hic contendere, an virtus aliqua diuinitus infusa, qualis Virginitas, præstantior sit Sacramento à Christo instituto. Video enim hanc esse naturã Sacramenti, vt per se diuinam gratiam det vtenti, quod virtus, quamuis diuina, quia ad hunc finem à Deo instituta nõ est, non præstat. Contrà, hoc etiam video, statum perpetuæ castitatis, statui coniugali multò præcellere. Vsque adeò, vt matrimonij consensu vtrinq; dato, imò verò etiam matrimonio contracto, modò non consummato, (vt loquuntur Theologi) possit vter coniugum velit, ab altero separare se, & altiorem virginitatis statum amplecti,

plecti, seu acceptis sacris ordinibus, seu facta religionis professione. *Bell. lib. de mat c. 5*

Theologorum autem doctissimi sic sentiunt; eum qui amore castitatis nuptias aspernetur, multò maiore à Deo gratia donari; quàm ea sit, quę ordinariè confertur matrimonij sacramento. Sed nolo in hac comparatione progredi; tum ne nimis longum sermonem traham, tum ne à proposito discedam longius, tum denique, quòd alia ad castitatis præstantiam suppetant argumenta.

CAPVT VIII.

CASTITATIS DIGNITAtem parem esse martyrio.

INTER omnia Christianæ virtutis opera, communi omnium sententia, primæ laudis & dignitatis Martyrio referuntur. Est enim argumentum & opus maximi amoris in Deum; quod & bonum, quod pro illo amittitur, est præstantissimum, vita scilicet: & morte, quæ pro illo sustinetur, nullum malum acerbius est. Itaq; à Saluatore dictum *Martyriũ actus præstantissimus.*

Ioan. 15. est: *Maiorem charitatem nemo habet, quàm vt animã suam ponat quis pro amicis suis.* Est igitur hæc actio inter omnes humanas præstantissima. At ea tamen est castitatis, maximeque Virginitatis, quæ Deo consecratur, dignitas; vt Diuus Ambrosius, martyrij parentem faciat Virginitatem. *Non ideò,* inquit, *laudabilis virginitas, quia & in martyribus reperitur; sed quia ipsa martyres facit.*

Martyrij parens virginitas.

Libr. 1. de Virg.

Fortitudo & contemptus mortis à virginitate.

Neque dubium est, quin Virgines illæ, quæ ad mortem, velut ad nuptias festinabant, hanc animi fortitudinem à Virginitate acceperint. Cùm enim per hanc se Christo dedicassent, & despondissent; nihil poterant optare aliud, quàm vt cum sponso suo perpetuò coniungerentur: cuius coniunctionis, cùm vnam, aut certè compendiosissimam viam, mortem esse intelligerent, alacres ad eam accedebant. Quòd igitur animum amore terreno liberum, atq; in sola Christi cogitatione quiescentem haberent; id caussæ erat, vt à corpore optarent discedere. Quòd autem hunc animum peperisset castitas; neque præter martyrium alius appareret

modus

modus desiderium hoc explendi: iure castitas martyrij mater appellari potest.

Itaque magnam partem fœminæ primis illis temporibus martyrio affectæ, virgines fuerunt, quæ statum hunc ideò elegerunt, vt ipsas hostilis furor aptiores & quasi maturiores martyrio inueniret. Nec puto me aberraturũ à verò, si dixero Sanctum Ambrosium, cùm dixit: *Virginitatem facere Martyres*, hoc sensisse: Virginitatem esse tanquam viam, imò ducem ad martyrium; aut esse statum, quem maximè deceat corona martyrij. Sponsus enim ille, quem sacræ literæ *candidum & rubicundum* faciunt, delectatur scilicet Virginibus sponsis, quas non minus puritatis candor, quam sanguinis purpura colorauit.

Cur virginitas faciat martyres.

Cant. 5.

Ostẽdunt id Ecclesiasticæ historiæ, sępè hoc Deũ egisse, vt quæ ipsi se virginitatis annulo despondissent (quam desponsionem visibili quoq; annulo, cum S. Catharina fecit) contractum hunc sigillo mortis & sanguinis cõfirmarẽt. Atq; ideò fortè in eiusdem Catharinę obtrũcatione, lac pro sangui-

Virginitatis & martyrij coniunctio Deo gratissima.

ne iussit effluere, vt videretur lactea puritas scaturiens è corde, sanctum illud caput, quasi vi sua, sustulisse, & à reliquo corpore separasse, vt Christo per martyrium offerretur. Licet hoc idem de Sancto Paulo suspicari: in cuius cęde gladius similiter non cruore, sed lacte imbutus est: quo indicaretur, ex omnibus virtutibus, castitate illum præcipuè meruisse martyrium.

Cur lac pro sanguine aliquando fluxerit.

Habet autem & alias similitudinis caussas cum martyrio virginitas; quarum princeps est, quod & ipsa sit genus quoddam martyrij, pulcerrimæ nobilissimæque Virginis Romanæ spectaculum describit Sanctus Hieronymus, Virgini nomen erat Demetrias. Videbat hæc constitutum esse à parentibus ipsam in matrimonium locare, cùm miro castitatis amore flagraret. Hęrebat igitur, quid ageret: donec tandem decreuit animum suum constanter aperire parentibus. Incitari se putabat tot virginum virtute, quę fortissimè pertulissent martyrium, vt si effuso sanguine non posset, hoc certè audaciæ, vt ita dicam, genere illas imitaretur. *Quid agis Demetrias*, dicebat

virginitas est genus quoddam martyrij.

Ad Demet.

bat ſibi ipſa, *cur pudicitiam tanto pauore defendis? libertate opus eſt, & audacia, quæ ſic in pace metuis, quid faceres in martyrio perpetiendo? quæ tuorum vultum ferre non potes, quomodo ſuſtineres tribunalia perſecutorum? ſi te virorum exempla non prouocant, hortetur faciatq́; ſecuram beata Martyr Agnes, quæ & ætatem vicit, & Tyrannum, & titulum caſtitatis martyrio conſecrauit. Neſcis, miſera, neſcis, cui virginitatem tuam debeas: dudum inter barbaras tremuiſti manus, auiæ matriſque ſinu, & pallijs tegebaris: Vidiſti te captiuam, & pudicitiam tuã nõ tuæ poteſtatis: horruiſti truces hoſtium vultus raptas virgines Dei gemitu tacito conſpexiſti: vrbs tua quondam orbis caput Romani populi ſepulchrum eſt. Et tu in Libyco littore exulem virum, exul ipſa accipies?* (Et paullò pòſt) *Rumpe moras, procede ad prælium: Habet etiam pudicitia ſeruata martyrium ſuum; Quid metuis auiam? quid formidas parentem? Forſitan & ipſe velint, quod te velle non credunt.* Itaque prorſus euenit: Sanctiſſimæ enim illæ fœminæ, vt primùm, quo ipſa eſſet animo, audierunt, continuò amplexari, oſculari, à terra ſuſtollere, cariorem, quàm antè, habe-

re: tantam lætitiam testari lachrymis, vt Sancto Hieronymo, viro eloquentissimo, verba ad explicandum non suppetant.

Libr.1.de Virg.

Cur virginitas dicatur esse martyriũ.

Caß.coll.18 cap.7.

Bernard. serm.30. in can.

I. in martyrio & virginitate æqualis ferè fortitudo.

Sanctus Ambrosius, cùm S. Agnetis Martyris excellentem præstantiam descripsisset, ita concludit. *Habetis igitur in vna hostia, duplex martyrium: pudoris, & religionis, & virgo permansit, & martyrium obtinuit.* Quod cum Sanctus Gregorius Magnus, alijque Doctores grauissimi confirment, in hunc statum nomen martyrij conuenire, non sine certa magnaq; ratione fieri dicendum est.

Primùm, vt martyrum insignis fuit fortitudo; qui vitam contemnere, & morti acerbissimæ obuiam ire potuerunt: Sic Virginum & castorum hominum; qui tam insitæ, tam violentæ perturbationis impetum non horruerunt; sed suo ipsorum corpori velut coactam mortem attulerunt. Deinde in martyrio certamen breue; victoria, vnius est momenti, quo vita amittitur: in virginitate pugna diuturna; victoria non nisi perpetua & indefessa laborum patientia reportatur. Martyrium vel dormiens quis asse-

assequi potest: castitatem nemo nisi vigilando, laborando, orando, vel sibi comparat, vel conseruat.

Itaque hanc constantiam Virginum tanti faciunt SS. Patres, vt tametsi pleriq; statũ hunc Angelico conferant; sint tamen, qui etiam prǣferãt, quòd homines ad Virginitatem non nisi per multos labores & certamina perueniãt; Angeli sola felicitate. Qua de re, sic B. Basilius: *Et hi profectò qui continentiam seruant, Angeli sunt, qui viuentes in carne corruptibili, mortaliũ vitam illustrando tuentur. Sunt autem Angeli non ex infimo quouis ordine, sed certè illustrißimi ac nobilißimi. Illi enim carnis nexibus liberi integritatem suam in cœlis seruant, & loco et natura inuiolabiles, & apud summum regem omnium Deum constituti. At verò isti in terra carnis illecebris, & voluptatibus diu reluctantes, ac diaboli tentamenta, perpetua exercitatione vincentes, incorruptionem Angelicæ puritati parem, virtute præcipua ante creatoris oculos custodierunt.* Verùm Sanctus Bernardus etiam maius aliquid audet: *Quid castitate*, ait, *decorius, quæ mundum de immundo conceptum semine, de hoste domesticum,*

Virgines quomodo Angelis superiores.

Lib. de Virg.

Epist 42.

sticum, Angelum deniq; de homine facit? Differt quidem inter se homo pudicus, & Angelus; sed felicitate, non virtute. Sed etsi illius castitas felicior, huius tamē fortior esse cognoscitur.

a. virginitas vt martyrium ex maxima caritate proficiscitur.

Iam verò martyrium ex Theologorum sententia, est actio à maxima in Deum charitate profecta; cùm pro illius gloria carnifici, ad cruciatus & mortem, vita, omnium rerum carissima, tradatur: At non minus Virginitas à magno Dei amore proficiscitur: cùm homo castus ex solo Dei amore suscipiat bellum, non modò cum Diaboli suggestionibus, & corruptelis mundi; sed cum consensuum quoque & naturæ suæ appetitionibus. Neque id in breue tempus, sed dum anima ista carne, perpetuò sibi repugnante, continebitur.

CAPVT

CAPVT IX.

CASTITATEM ESSE quoddam sacrificium.

EX ijs quæ dicta sunt, illud etiam colligi potest, cur secundum hoc martyrium, à Sanctis vocetur, *sacrificium & holocaustum.* Vt enim antiquitus victimæ igne consumptæ sacrabantur DEO; sic, in ara cordis humani, diuini amoris igne accensa anima, perpetuò ipsa cum suis sensibus fit hostia sacra Creatori & sponso suo. *Mihi videtur,* inquit Origenes, *illius solius esse, indesinens offerre sacrificium, qui se indesinenti & perpetuæ deuouerit continentiæ.*

virginitas sacrificiũ est.

Homil. 23. in Num.

Narrat Ambrosius suo tempore Virginem, quæ inuita vrgeretur à parentibus ad matrimonium, confugisse ad sacrã aram. *Quò enim melius virgo recurreret, quàm vbi sacrificium Virginitatis offertur?* quibus verbis vir sanctus pulcerrimam videtur rationem indicare, qua Virginitas perpetua digna sit nomine sacrificij, quod similis quodammodo sit Augustissimo illo

Libr. 1. de Virg.

virgo in periculo ad aram confugit.

lo Missæ sacrificio. Hoc enim maximè sacrificium Virginitatis appellari potest, quòd in eo offeratur DEO, & immoletur Virginea caro Filij DEI, sub speciebus purissimis panis & vini. Hoc ergo S. Ambrosius vult; ideò Virginem ad sanctam arā confugisse, vt ibi potissimum suam Virginitatem offerret, vbi & suam in dies offert Filius Dei.

In virginum mentib⁹ quotidie Christus offertur.

Addam & alterum quod & maiore admiratione dignum, & non minus huius sacrificij præstantiam demonstrat. Idem enim Ambrosius, cùm intelligeret, vt ego sentio, huius sacrificij suauitatem, perpetuo nasci ex sacrificio Christi, atque adeò ex ipso Christo, quem anima casta ad viuum exprimit, & quasi in se ipsa portat, (vt verbo D. Pauli vtar: *Portate Deum in corpore vestro*) alio loco affirmat, Virginum mentes non modò esse altaria, in quibus virginitas consecretur; sed in quibus ipse etiam offeratur Christus: *Neque dubitauerim* (ait) *vobis patere altaria, quarum mentes altaria Dei cōfidenter dixerim, in quibus quotidie pro redēptione corporis Christus immo-*

1. Cor. c 6.

Libr 2. de Virg.

immolatur: nam si corpus Virginis Dei templum est, animus quid est; qui tanquã membrorum cineribus excitatis, sacerdotis æterni redopertus manu vaporem diuini ignis exhalat? Beatæ Virgines, quæ tã immortali spiratis gratia, vt horti floribus, vt templa religione, vt altaria sacerdote.

Hæc planè est caussa cur Deus tam certa intimi amoris signa Castitatis amoribus ostendat, *Qui diligit cordis munditiem*, inquit Salomon, *habebit amicum Regem*, & alibi: *Incorruptio facit esse proximum Deo*. Sanctum Ioannem Euangelistam tradunt, ex omnibus maximè carum fuisse Christo. Amoris caussam hanc reddunt SS. Patres, quòd & tum fuerit, & ad extremam vsque senectutem castissimus perseuerauerit. *Præ cæteris discipulis*, ait Diuus Hieronymus, *diligebat* IESVS *familiariùs vnum, nempe Ioannem: At hunc specialis prærogatiua castitatis, ampliore dilectione fecerat dignum.*

Dei mirus amor in virgines. Prou. 22.

Multa & mira sunt, quæ à Christo cęlesti sponso, concessa legimus, multis hominibus, quos præ cæteris amabat: sed ea quę Virginibus, & cõtinen-

tibus concessit, omnē prorsus admirationem vincūt. Etsi enim hoc proprium sit filio Dei, vt, quemadmodum

Prou. 8.

ipse loquitur: *Delitiæ ipsius sint esse cum filijs hominum* : eo tamen modo cum hominibus castis reperitur egisse, vt planissimum sit, delicatissimas ipsius delitias esse, cum his agere, hos amare, hos defendere, hos habere vt pupillam oculi sui.

Intima familiaritas Christi cũ virginibus.

Omitto, quæ de hac re in sacris literis variè reperiuntur; inprimis in Canticis Salomonis, & Psalmis Daũidicis : ne illa quidem recensebo, quæ miris modis præstitit in Ecclesia nascente, non tantùm Apostolis suis; magnis omnino Castitatis amatoribus; sed multis etiam qui illorum vestigijs solicitè institerunt. Quis enim, non dico pro dignitate explicare, sed vel breui oratione perstringere possit, quem modum seruârit, quem amorem ostenderit CHRISTVS, in quibusdam animis docendis, educandis, defendendis, promouendis? quanta illas gloria coram hominibus donarit; quantis naturæ bonis cumulauerit, quantis gratiæ, etiam in hac vita, seruatis nihilominus integris illis, &

lis,& infinitis in sæculo futuro? Prætereo singulare illud beneficiũ, quod Diuo Paulo præstitit, cùm ex Patrum quorundam sententia, dedit illi clarè videndam in tertio cælo apertam faciem Dei, an in corpore, an extra corpus, ipse se ait nescire. Taceo quanta castissimis suis seruis DEVS præstiterit: Benedicto, Dominico, Francisco, & alijs plurimis; quibus vsque eo delectatus est dominus, vt cum his secreta sua communicaret, horum præclarissimos conatus adiuuaret: hos denique haberet non seruorum loco; sed amicorum, sociorum, & diuinæ suæ gloriæ adiutorum.

Exempla varia.

His omnibus missis, quis satis explicet, qualem Christus, iam in cœlo triumphans, cum S. Catharina Senẽsi ipsi in hac vita seruienti, habuerit familiaritatem? Non satis illi erat, quòd eam elegisset, antequam nasceretur; quòd à prima infantia sibi arctissimo hærentem amore, duxisset à pueritia, deinceps per inusitatas & forsan inimitabiles pœnitẽtiæ vias: quòd sibi illam votis & habitu religionis consecrasset: insuper etiam dignatus

Mira Dei familiaritas cum Catharina Senẽsi

est, eam sibi solemni ritu desponsare: atque adeò illi, desponsionis argumentum præsente B. Virg. Matre, alijsque Sanctis compluribus, annulum qui oculis cerni posset tradere: cum illa familiarissimè viuere: illam sapientia cœlesti & prorsus admirabili collustrare: inflammare zelo admirabili salutis animarum: donare tanta in loquendo gratia, vt innumeras animas, atque inter has illustrium hominum traheret ad Christum: cùm nullum ipsa laborem, nullum periculum sponsi caussa suspicere recusaret. Post, quasi parum essent hæc omnia, voluit sponsus cœlestis, interiorem ipsius animam in nouam quandam speciem formare; eò igitur descendit, vt cor suum cum ipsa commutaret, vt sponsam amplecteretur, admoueret sanctissimo pectori, & vulnere lateris potaret, stigmata sua manibus pedibusque illius imprimeret; deniq; tam sublimem illam tolleret, vt mens aliquandiu, libera corpore, visione beatissimæ diuinitatis, facie ad faciem frueretur.

admirabilis Dei dignatio. *In vita li. 1. c. 23. 24. lib. 2 c 22. & 30.*

Constat igitur gemmam hanc castitatis precij esse non modò magni,

sed

ſed planè inæſtimabilis, & infiniti,& tantùmnon omnipotentis:cùm,vt oſtenſũm eſt,tantum apud Angelos valeat,tam longè virtutibusalijs prçſtet: tàntum denique apud ipſum omnipotentem Deum poſſit.

CAPVT X.

DE ADIVMENTIS, QVIbus caſtitas paratur & retinetur.

QVAE hactenus à nobis dicta ſunt, tum libro ſuperiore de fuga Intemperantiæ: tum paulò ſuperius de præſtantia & vtilitate Caſtitatis; tantum credo valent, vt ope diuinę gratiæ planè permoueant adoleſcentem,ne ſe in libidinem prçcipitet:ſi lapſus eſt, aut imbecillitate, aut infortunio,aut imprudentia, erigat ſe quàm primùm, atque ex his ſordibus emerſus, caſtitati quàm arctiſſimè adhæreat. Huius enim tantum pretium eſſe cognouit, vt omnem laborem mereatur,tantam pulchritudinem,vt omnium mentes alliciat; tantam vtilitatem, vt verendum non ſit,ne fructus operæ non reſpondeat.

Hoc

Non ſatis Intēperantiam fugere; parãda quoq; ſunt præſidia Caſtitatis. Simile.

Hoc igitur libidinum odio in nobis excitato; nequaquam omnes officij numeros expleuerimus. Iubet enim Deus non modò vitare mala, ſed bona etiam perſequi. Vt qui excellenti medicamento, morbum vel præſentem depulit, vel imminentem euaſit, non ſatis etiam ſibi prouiſum putat: Sed eâdem diligentiâ curat, vt & naturæ vires redintegret, & ita ſe confirmet, ne noxij humoris reliquiæ malum idem aut etiam grauius, creent: Sic & nobis, oſtenſo eo quod fugiendum ſit, intemperantiæ vitio: quid proſequendum, id eſt, quomodo quærenda ſit Caſtitatis virtus, explicandum reſtat.

Quæ adiumenta Caſtitatis.

Qua de re diuinitus, vt ſolet, Chryſoſt. diſputat; cùm ſimul recenſet adiumenta, quæ ad hanc virtutem parandam magnas habent opportunitates. Sic igitur inquit: *Quomodo hæc fiat perturbatio, dicere eſt neceſſe. non enim quemadmodũ in mari ex ventorum impetu, ita etiã in anima ex inopinato caſu ſed ex noſtra ſocordia euenit: nam vt vel fiat, vel non fiat, ipſi in cauſſa ſumus non accẽditur autem fornax, niſi de ſpecioſis vultib⁹ curioſè inueſtigaueris; niſi de aliena pulchri-*

Quæ cauſæ libidinis.

eritudine fueris nimium sollicitus, nisi in theatra iniquitatis ascẽderis; nisi enim carnem lautitijs ac delitijs pinguefeceris, nisi vino rationem obrueris; flāma non excitatur, non euadit bellua ferocior, non tanquā à ventis immanibus exscinditur cogitationis puritas. At inquies. Haec ergo sufficiūt? Non sufficiunt hæc sola; sed oportet etiam alia accedere. Orationes assiduas, sanctorū consuetudinem, ieiunium moderatum, victum tenuẽ, necessaria exercitia, ante alia autem timorem Dei, futurum iudiciū, supplicia intolerabilia; bonorū promissiones. Per hæc omnia refrænāda est cupiditas rabie exagitata, & sedādum est mare commotum fluctibus.

Ex his intelligimus, preces, bonorum hominum conuictum, inediam, aut certas victus leges, spirituales exercitationes, quales sunt pœnæ sponte susceptæ, frequens vsus sacramentorum: timorem Dei, memoriam iudicij diuini, inferorum, cæli, & rerum eiusmodi; spiritualia quadam esse arma, quibus exerceri debeat adolescens qui non modò fortiter cum hoste domestico velit depugnare; sed etiam de illo triumphans, adipisci coronam castitatis. De his igitur omnibus, tametsi non

Capita de quibus hoc libro deinceps agendum

ſi, non eo, quo Sanctus Chryſoſtomus numerat, ordine, hoc libro tractabimus.

CAPVT XI.

DE EXEMPLIS CASTITAtis præcipuè in ſexu virili.

Bonorũ conuerſatio.

AC de bonorum hominum cõuictu, quomodo ii dignoſcendi; & qua ratione ijs vtendum, ſatis libro ſuperiore diſſeruimus: hoc loco eiuſdem argumenti aliam partem tractabimus, aptiſſimam ad excitandos in curſu Integritatis animos adoleſcentium. Eſt verò hæc, conſideratio viuorum & præſtantium exemplorum, quæ in omni puritatis genere propoſita ſunt nobis, non modò à Virginibus & matronis; ſed viris etiã & adoleſcentibus. Intelligo enim eſſe homines, qui & parum ſapienter exiſtiment, & parum Chriſtianè loquantur: Virginitatem & continentiam ſoli deteriori ſexui ſuadendam eſſe: ipſos etiam SS. Patres, qui hoc argumentum tractant, videri non de virorum, ſed mulierum ſexu præcipuè loquutos eſſe.

Viua exẽpla præ oculis habenda.

Fallun-

Falluntur isti grauiter, nec digni erant responsione, quorum turpissimos errores nemo tam imperitus est, quin intelligat; nisi me alia moueret ratio. Nam si exempla Virginitatis & castitatis ex meliore sexu proposuero, & quanto se ardore omnium ætatum, & ordinum homines huic virtuti consecrarint, ostendero: non parum scilicet animos castorum adolescentium inflammauero, vt & magni faciãt pudicitiæ suæ thesaurũ, multo alacriores viã cœptã puritatis insistant.

Errant, qui virginitatis commendationem ad fœminas solùm pertinere putant.

OBSERVANT igitur Sacri Doctores, primos parentes ante lapsum fuisse Virgines. Quorundam verò, vt Gregorij Nysseni & Damasceni Ioannis, tametsi à D. Thoma reiecta, fuit tamen opinio, si perstitisset homo in Innocentia, propagationem humani generis, non viri & vxoris coniunctione; sed alio quodam modo diuinitus futuram. Cõstat igitur virgineam puritatem naturæ hominis conuenire, præcipuè in statu innocentiæ.

Exempla Castitatis in sexu virili.

Primi Parentes ãte lapsum virgines.

Greg. N. de prou ca. 3.
Damasc. l. 7. de ort. fid ca. 23.
Climac. gradu 15.
1. p q. 98. art. 2.

Post peccatum, qui primus innocẽs occisus est, Abel, Virgo fuit. Melchisedech Sacerdos magnus in lege naturæ, si D. Ignatio credimus, Virgo fuit

Veteris.

go fuit. Sub Moysis lege eandem pudicitiam idem auctor tribuit, Iosuæ, Heliæ, Hieremiæ, Helisæo. Quibus Hieron. addit multos filios Prophetarum; & alibi Danielem, & tres illos fama celebres pueros, quos Hebræi Eunuchos fuisse tradunt. De S. Ioan. Baptista nemo dubitat: quòd ex Euangelijs id colligi possit.

testamenti viri cælibes.
Ep. ad Eustoch.
1 con. Iou.

Itaq; & primus, qui sua morte mortis Christi figuram gessit; Virgo fuit: & qui primus augustissimum sacrificium Eucharistiæ, & Sacerdotium Christi in orbe repræsẽtauit; fuit Virgo: & qui in terram promissionis Israelitas induxit, & qui inter Prophetas, tum spiritu Prophetico; tum prædictione & lamentatione mortis Christi, tot annis antequam eueniret, tum excellentia virtutis fuêre clarissimi; continentes, & casti reperti sunt.

Castitas virorum mulierũ castitate prior.

Iam verò illo ipso tempore, nullam alterius sexus fuisse legimus; nisi si fortè Maria, soror Moysis, virgo permansit. Prior igitur, & antiquior est virorum castitas, mulierum castitate. Notauit hoc doctè D. Hieronymus. *Inueniebatur ergo in viris tãtùm*, inquit, *hoc continentiæ bonũ, & in doloribus Eua*

Ad Eust.

par-

parturiebat, postquam verò virgo concepit in vtero, & peperit nobis puerũ, cuius principatus in humero eius, Deum, fortem, patrem futuri sæculi; soluta maledictio est, mors per Euam, vita per Mariam, ideoq; & ditius Virginitatis donum fluxit in fœminas, quia cœpit à fœmina.

Quo loco dignum est animaduersione, eos qui continenter vixerunt ante Christi aduentum, & paucos fuisse, & nullum reliquisse imitationi institutum, aut quod (vt S. Cyprianus & Hieron. putant) orbis tum indigeret hominũ procreatione; ibi maximè, vbi promissio tenebatur de Filio Dei in carne nascituro: aut certè (quæ castitatis est commendatio) quòd puritatis quasi patria sit in cœlo: terris igitur tum aliena, & peregrina erat. *Si enim ibi est patria*, inquit S. Ambros. *vbi est genitale domiciliũ; in cælo profectò est patria castitatis.* Itaque hîc aduena, illic incola est. Non poterat ergo radices agere, & propagari in terris, nisi plurimo optimoque semine de cœlo delata. Cuius igitur hæc erat delatio, nisi eius, cuius ea in cælis propria erat possessio? *E cælo*, inquit idem, *accersiuit, quod imitaretur in terris, nec immeritò viuendi*

Christus semẽ virginitatis copiosè in terras detulit.

Libr. 1 de Virgin.

uendi sibi vsum quæsiuit è cælo, quæ sponsum sibi quæsiuit in cælo. Quis igitur neget hanc vitam fluxisse de cœlo quā non facilè inueniemus in terris, nisi postquam Deus in hæc terreni corporis membra descēdit?

Post Christum maxima virginū copia.

Iam verò cœleste hoc semen, in Ecclesiæ agro, tanta fœlicitate, & fertilitate est consitum; vt non modò fructibus suis orbem terræ exornet, & locupletet; sed etiam virtus olim rata, & quasi peregrina, iam domestica, imò quasi familiaris, & tantùm non cognata hominibus facta videatur: neque enim copia eius post illud tempus defuit, nec deerit ad finem vsque sæculi. *Postquam Dominus*; dicit S. Ambros. *in corpus hoc veniens, contubernium diuinitatis, & corporis sine vlla concretæ confusionis labe sociauit, tū toto orbe diffusus corporibus humanis vitæ cælestis vsus inoleuit. Hæc est illa cœlestis militia, quam laudantium exercitus Angelorum promittebat in terris.* Et Sanctus Hieronymus. *Vt Filius Dei ingressus est super terrā, nouam sibi familiam instituit; vt qui ab Angelis adorabatur in cœlis, haberet Angelos & in terris.*

l. ad Virg.

Christus de virgi-

Vt autem planè intelligeremus, quanti Christus puritatem in sexu præcipuè

cipuè meliori putaret: de virginibus non nisi semel, idque sub velamine similitudinis locutus est, de virorum continentia magnam altissimamque illam disciplinam apud Matthæum tradidit, qua tam apertè consilium suum, Ecclesiæ; Apostolis, suam de perfectione illorum voluntatem ostendit: vt primùm in stuporem dederit ipsos Apostolos, deinde omnes; qui posteris sæculis Christum eiusque discipulos imitari volentes cogitare cæperunt, quid sibi de se possent promittere. Certum enim habebant, non sine magna ratione dictum illud à Christo: *Non omnes capiunt verbum hoc* Et: *qui potest capere, capiat.*

nitate virorum sæpius, quā mulierū locutus est.

Matth. 15.

Matth. 19.

De Eunuchis igitur tum, & ad Apostolos locutus est Christus; non, quod fœminas ad perfectionem hanc non vocaret; sed hoc vt ostēderet, viros etiam huc à se benignissimè inuitari, & vehementer incitari. quod æquum esset, istos maxime (*caput enim mulieris vir*) virili castitate præeundo fœminis, de tam potenti inimico triumphare.

Ephes. 5.

Ex Apostolis igitur quanquam nonnulli, ante, quàm à Christo vo-

Apostoli vel virgines, vel

sto vocarentur, haberent coniuges; neminem tamen esse Dominus voluit, qui non, quo tempore secum esset, continentem, & cęlibem vitam ageret. Quin existimo ex illis multos fuisse prorsus integros; quod de S. Ioãne Euangelista certum habetur: de Iacobo eius fratre docet Epiphanius: de Iacobo altero Hierosolymorum Episcopo; deniq; de S. Paulo, Luca, alijsque vix dubium est. Septem certè Diaconi, post Christi in cœlos ascensum delecti, atq; in primis Stephanus fuêre castissimi. Atq; istorum vnus, quod inter Apostolos alius per auaritiam commiserat; fecit per impuritatem, vt illo ordine, & gradu indignus excideret. Quod verò vnus ex illis filias habuisse dicitur: eas ego ante illud tempus, ab illo susceptas: post Deo consecratas, atque ab eo Prophetia donatas arbitror.

continentes post vocationem.

Hær. 58.

Tales fuêre successores Apostolorum, tales vult esse Paulus Episcopos, & Diaconos: tales Ecclesiasticæ leges iubent esse sacerdotes & Subdiaconos: quod ideò à Summis Pontificibus, & sacris Concilijs sancitum est, vt & maius ornamentum accederet Eccle-

Apostolos imitati eorum successores.

Ecclesiæ; & maior esset diuinorum mysteriorum veneratio.

Castitatem igitur in Ecclesiæ Hierarchia Christus, qui Rex & Sponsus Virginum, huius est caput, talem esse voluit; quales in cęlo stellæ; sol in planetis; vt cęli instar illustraret, & ornaret imperfectiorem statum. Nec aliter euenit; ab ipso enim Ecclesiæ nascentis exordio, huius luminis salutaris splendor, ita fœcundauit militantem Ecclesiam, vt nūquam defuerint magnitudine, multitudine, pulchritudine admirabiles horti, lilijs, & rosis Virginitatis, in vtroque sexu, perpetuò florentes: vsq; eò, vt Philo (quod D. Marcus effecit) Alexandriæ suo iam tempore virorum monasteria fuisse dicat: Iustinus verò & Tertullianus, qui prope ab Apostolis abfuerunt, suo tempore iam certam professionem castitatis vsurpatam fuisse cōmemorent.

virgines vt sol Ecclesiam illustrant.

Libr de vita Cont.

Apolog 2.

Quod si cui videatur lucis & Solis similitudo in Ecclesiastica Hierarchia soli Deo conuenire: hoc certè affirmare possumus, Castitatem in cœlo Ecclesiæ mystico, esse colorem illum cælestem, quo, cùm sudum est, oculi

virgines similes colori cęlesti.

mortalium animique admodum recreantur. Auctorem huius sententiæ Bedam habemus; qui cum Tabernaculi Mosaici fabricam, transferret ad Ecclesiam: *Quomodo*, inquit *inter præcipua Christi & Ecclesiæ membra eximium sacra Virginitas locum tenet, aptè post variatum decus cortinarũ, post ciliciorũ munimina sanctorum, post rubricatas arietum pelles, adhuc additur. Et super hoc rursus aliud operimentum de hyacinthinis pellibus. Hyacinthus namq; cœlestis est coloris, pellis verò mortui animantis pars & indicium est; & quid per pelles hyacinthinas nisi virtus exprimitur illorum, qui mortificatis purũ cunctis concupiscentiæ carnalis illecebris, cælestem quodammodo vitã gerũt, atque inter homines positi Angelicam magis puritatẽ imitantur? rectè tales Latino Sermone vel Virgines quasi virtute insignes, vel cœlibes quasi cœlo beati cognominantur, id est, cæli ciuium in terra vitam imitantes.*

virginis nomen commune viris & fœminis.

Vides vt loquitur de castis in nobiliori sexu? ex eo autem, quod vim nominis inuestigat, venit in mentem caussam dicere, cur plerique Patrum Virginis nomen plerunque tribuant fœminis. nimirum viri, ex vsu latinæ linguæ,

linguæ, Cœlibes potius, quàm Virgines appellantur: tametsi vtrumq; nomen vtrique sexui iam ferè habeatur commune. Atq; vt homines cognoscerent; quàm verè cęlestis esset hæc vitæ integritas, iucunditatem eius, in animo aliâs delitescentem, solet aliquā modo Deus in vultu atq; in oculis seruorum suorū ostendere. Sic de Antonio AEgyptiorum monasteriorum parēte, scribit Athanasius; *Animi puritatem ex vultu agnoscebant, & per corporis speculū gratiā sanctæ mentis intuebantur. Nā semper hilarem faciem gerēs, liquido ostēdebat, se de cælestibus cogitare, sicut scriptura ait. Corde lætante floret facies: Sed in mærore continuò tristatur.*

virginitatis cęlestis iucunditas, ex oculis elucet.

Commodè sanè Antonij memoria eò nos reuocat, vnde digressi sumus, de virilis sexus castitate. Nam hoc magistro, in AEgypti desertis: Hilarione, in monasterijs Palestinę, vsque eò numerus castissimorum Monachorū est auctus: vt Palladius Hieronymi æqualis, cùm esset fœcundum illud sæculum doctissimorum, & sanctissimorum hominum; quales Basilij, Gregorij, Ambr. August. Chrysost. fuêre; vidisse se scribat in Aegypto sub vno

virorum virginitatem colentium innumera multitudo in Oriente.
Hist. c.76

Abbate Serapione, ad decem monachorum millia. Ne Occidenti quidem ſimilis fœcunditas defuit: vbi ex S. Benedicti inſtituto, tot ſunt fundata monaſteria, tot homines Deo per Caſtitatem conſecrati; vt non modò Italiam; ſed Germaniam, Galliam, Hiſpaniam, ad vltimos vſque Britãnos hæc diſciplina compleuerit. Neq; tantùm plurimis in locis ad noſtram vſq; ætatem diſciplinam hanc cum ſumma laude cõſeruatam videmus: ſed ex huius inſtituti quaſi fæcundiſſimo ſemine, nouas indies ſanctiſſimorum cœtuum fieri progreſſiones. Quid de innumera illa caſtiſſimorum hominum multitudine dicam, quam religioſa inſtituta mendicantium, quos vocãt; poſteriora temporibus, fœcunditate longè priora orbi terrarum protulerunt? Tam certè illorum copia locupletatus eſt mundus, tam exornata Eccleſia: vt poſthac nõ videatur periculũ, ne Caſtitatis exempla orbis terrarũ deſideret: ſed magna potius ſpes, fore, vt Eccleſia Chriſti maximis ſemper inſtructa ſit legionibus fortiſſimorũ militum, qui pro honore caſtitatis cõtra Intemperantiam ſtrenuè depugnent

In Occidente.

Scio

Scio ab Ethnicis damnatum & è Republ. exterminatum esse cœlibatum virorum. Vt enim Platonis, & Lycurgi leges omittam, in ipsis 12. tabulis, hæc erat Romanis lata lex: *Censores in ciuitate cœlibes esse prohibento.* Credo, quòd non viderant homines, in gubernatione aliorum, sola rationis & naturæ luce collustrati, quomodo ciuium suorum libidines frænarent, nisi eos matrimonio illigassent. Sed ij ipsi tamen homines Ethnici & æstimabant, & sequebantur cœlibatum, cùm rationem haberent non occæcatam perturbationibus, neque communis vitæ consuetudine.

Ethnici cur cœlibatum damnarint.

6 de leg.
Cic. de le.

Itaque Thaleti, qui vnus è septem sapientibus fuit, magnæ habitum est laudi, quòd cùm sui eum ad matrimonium hortarentur, respondit, nondum esse tempus: deinde post annos aliquot, cùm ijdem instarent: abijsse iam tempus. Solonem verò, qui contra sentiebat, hac arte conuincit. Cùm essent vna, fictum submittit Soloni nuncium, filium eius exstinctum esse. Quæ res cùm ita Solonem perculisset, vt de potestate exisse videretur tum Thales. *Hæc me Solon, à nuptijs de-*

Ethnici prudentes cœlibatũ laudant.

hortantur, quæ te hominem fortißimum impingunt.

Libanij lepidum declamationis thema præ cælibatu.

Libanius, quem nulli Sophistarum ingenij acumine cessisse testatur Basilius, facit adolescentem quendam à iudice capitis damnari: hoc crimine, quòd passus esset persuaderi sibi, vt vxorem duceret. Phoroneus, qui primus Argiuis leges condidit, moriturus fratri dixit: felicissimum fore, nisi felicitatis partem vxore ducenda sibi ademisset. Atq; vt alios omittam, Simonides dicebat (quanquam Poëtico more nimium exaggeraret) *vxorem nihil esse aliud, quàm mariti naufragiũ, procellam familiæ; impedimẽtum quietis: vitæ seruitutem: supplicium quotidianum: sumtuosum bellum: belluam domesticã;* & alia huiusmodi. quibus hoc certè indicatur, quàm non magni ex illis aliqui fecerint coniugium: quamq́ue bene cum ijs agi putauerint, qui soluti his vinculis cœlibes viuerent.

Simonides mulieribus infestus.

Matrimonium non est cõdemnandum.

Quæ hactenus ex varijs dicta sunt scriptoribus, maximè Christianis, tã grauiter matrimonij incommoda amplificantibus, sobriè & sanè accipienda sunt: Certum est enim, ex his nequaquam effici, (quod ante subindicauimus)

uimus) vt qui ad matrimonium, hoc est, ad sacramentum diuinitùs pro cõseruatione generis humani institutũ, vocati sunt, suam vocationem contẽnant, & tristes in suo statu viuant. Cũ ita existimare debeãt: matrimonium sibi à Deo pro remedio, & salutis suæ adiumento esse concessum, Sed hoc tamen ex tot Patrum sententijs clarum est, eos qui interno sensu, impelli se ad vitam cœlibem castamq; sentiunt, viresq; sibi à Deo, quas status hic exigit, promitti; debere instinctum hunc diuinum magna cum alacritate suscipere; & quantum possunt, adlaborare, ne, vti Apost. ait, *in vanum hãc gratiam acceperint;* potius omni ope niti ad illius status perfectionem, quem tanto præstantiorem matrimonio, tanto viciniorem Deo & Angelis esse intelligunt. De Dei benignitate certè nefas est dubitare; quin ministraturus sit vires, quæ ad eum statum, ad quem ipse vocat sufficiant. At contrà, quibus vocatione diuina obtigit matrimonium ex altera parte agnoscere, & admirari debent cœlibatus sublimitatem; ex altera curare, vt mensuræ gratiæ ipsis concessæ sedulò collaborent; vt suo

virginitatis cogitatio sedulo conseruãda.

generi vitæ conuenienter viuant. Cogitare enim debent, suum etiam statũ à Deo profectum esse, quod Apostol. cum dixisset: *Volo omnes esse sicut meipsum;* subiunxit: *Sed vnusquisque propriũ donum habet ex Deo.*

1. Cor. 7.

alia exempla Castitatis virorum.

Sed vt vnde digressa est, eò reuertatur oratio: longè nobis in hoc genere maiora vel meliora exẽpla suppetunt; quàm illa sunt Ethnicorum: qui plerunque externam modò speciem secuti, mancas habuêre virtutes. Iosephum B. Matris sponsum Hieronymus vult cœlibem fuisse: atque adeo integritatem æternam vouisse, conseruasseque in illo plus quàm cælesti matrimonio. Inter initia Christianorum, præter clericos, ex populo innumeri castissimè vixerunt; qui simul cum fide tantum continentiæ hauserunt amorem, vt partim vincula nuptialia refugerent: partim ad verbum obtemperarent D. Paulo monenti; *Qui habent vxores, tanquam nõ habentes sint.*

Aduers. Heluid. Ioseph virgo.

Primi Christiani pleriq; continentes.

Martyres plerique virgines.

Iam posteriore memoria, quot martyres, prius se per continẽtiam, quàm per martyrium Deo sic consecrarunt, vt iam tum in sæculo religiosi viderentur: in quo numero, quis dubitat,

quin

quin fuerint Ioãnes & Paulus: Geruasius & Protasius: Sebastianus, Theodorus, Mauritius cum sex millibus martyrum Thebanorum: tot alij, qui & simili vitæ continentia, ad similē mortis gloriam ascenderunt?

Reges & Principes virgines.

Atque vt prætercam hoc loco eos, quos alia occasione supra commemoraui, nobiles, principes, reges, imperatores; Emericus certè filius S. Stephani Regis Hungariæ præteriri non debet. Dignus omninò tanto patre filius. Is adolescentulus, amore integritatis captus, hanc sibi in perpetuum despondit: deinde, cùm defectura esset illustrissima familia, nisi per ipsum propagaretur; coactus vxorem ducere, post illud matrimonium ita castè cum sua consorte Virgine vitam egit, vt vterque cæli, non terræ incolæ viderentur. Nec abfuit Deus, vt maturè virtutem remuneraret, effecitenim vt per vniuersum orbem & sanctitatis fama, & multorum magnorumq; miraculorum gloria florerent.

Emericus F. Stephani Regis Hungariæ *Sur. tom. 5*

POSSEM & alia multitudine & nouitate admiranda superioris memoriæ exempla proferre: Sed vt intelligat adolescentia, ne nostra quidem

viri nostra ætate virgines.

ætate; Deum liberalem esse desijsse, visum est hæc aliquantò recentiora subiungere.

Constantini Molini Senatoris veneti castitas.

Obijt paucis abhinc annis clarissimus Senator Venetus Constantinus Molinus, qui cùm in Principis mei Sereniss. Sabaudiæ Ducis aula, legationis à sua Rep. munere tribus annis perfunctus esset; rara prudentia & singulari virtute, cùm aliorum omnium, tum ipsius principis mirum sibi amorē conciliauit. Is ab ineunte pueritia, ad statam vsque ętatem (qua Deo visum est, illum ad se euocare) tam amans fuit duritatis, tamq; parum occultè eius studium tulit; vt inter eos qui illibatam haberent pudicitiam sepeliendus esse publicè iudicatus sit: imposito ad argumentum serto, quod solet, Virginum.

adolescentis nobilis virginitas.

Noui alium ego hominem nobilitate, honore, & opibus in sua ciuitate (& est ciuitas non ignobilis) florentem, qui licet vnicus restet ex sua familia, tam parentibus carus, quàm sunt ipsi sibi: tamen vt integritatem suam tueatur, quam ab infantia ad mortem vsque seruare illi decretum est, tam varijs artibus multorum nobi-

lissimo-

hissimorum & locupletum petitiones elusit, quàm alij easdem solent quærere.

Est igitur, nostra, quemadmodum & superiore ætate, donū hoc, & Christianis propriū, & adolescentibus, qui ex Arnobij sententia, sunt illi vituli quos Dauid in altari, id est, sancto castitatis proposito offerēdos prędixit *Tunc imponēt super altare tuū vitulos*, id est, vt idem ille Doctor existimat, *iuuenes, qui cognoscunt tibi luxuriam ita displicere, vt punias, & per lachrymas Spiritus cōtribulati delictū eius indulgeas, ij vituli, qui inferiores vitijs luxuriæ erant à semetipsis voluntate supra altare tuū, idest, in altitudine casti consilij imponentur.* adolescentiæ proprium donū virginitas *Psalm. 50.*

S. Ambros. piè commentatur, vt primum Christus de Eunuchis dixerit, continuò non sine mysteriò subiungi, oblatos esse illi infantulos ad benedicendum. *qui corruptelæ expertes, integritatis munus immaculata ætate seruarent. Talium est enim regnum cælorum, qui in puerilem castimoniam, tanquam in naturam infantium corruptelæ ignorantia remeauerunt.* *Libr. 3 de Virg.*

Quid his amplius velit adolescens, qui exempla quęrit, quibus animetur audiat Christia-

 ad obe-

nus ado-lescens

ad obedientiam vocationis diuinæ? Quid hęret? quid dubitat? quin, quo potest ardore, quibus potest animi virib. accipit, immò arripit, virtutē tā excellentē, tantum ipsi decoris & ornamēti allaturā? Concludamus igitur locū hunc singulari exemplo & authoritate D. August. qui, cū in hac esset hæsitatione, vnum aliquid vidit, quo vehemēter in Castitatis cogitatione est confirmatus. *Aperiebatur*, inquit, *ab ea parte, qua intenderam faciem, & quò trāsire trepidabam, casta dignitas continēti e, serena, & non dissolutè hilaris, honestè blandiens vt venirem, neque dubitarem, & extendens ad me suscipiendum & amplectendum pias manus plenas gregibus bonorum exemplorum: ibi tot pueri et puellæ, ibi iuuentus multa & omnis ætas, & graues viduæ, & Virgines anus, & in omnibus ipsa continentia nequaquā sterilis; & irridebat me irrisione exhortatoria quasi diceret; tu non poteris, quod isti, & istæ? an verò isti & istæ in semetipsis possunt, ac non in Domino Deo suo? Dominus Deus eorum me dedit eis, quid in te stas, & non stas? proijce te in eum, noli metuere, non se subtrahet vt cadas, proijce te securus, excipiet te, & saluabit te.*

Exempla virginū, quantum apud adolescētem valere debeant.

Lib 3. de Cōf. cap. 11.

CAPVT

CAPVT XII.

DE ALTERO CASTITATIS adiumento, oratione.

D. Chryſoſt. quodam loco ita ſentit, non poſſe quenquam ſine oratione cum virtute viuere. *Quî enim*, inquit, *fiet, vt quisquam virtutem exerceat; niſi continenter adeat, & ſupplex ad genua accidat ei, qui virtutem omnem largitur & ſuppeditat*. Nequaquam igitur eſt, vt quiſquam vel parare vel paratam retinere integritatem, ſine precationis adiumento poſſit. Et ſi enim virtutis omnis vnicus fons & largitor eſt Deus: tamen Caſtitas ſingulare eſt diuinæ liberalitatis donum; vt qui eo potiri velit, multis à cœlo precibus petere debeat. Nec Caſtitas, nec vlla virtus eſt ſine oratione. *De Oran. Deum.*

Salomon de ſua pueritia loquens, ait, ſe, cùm ſortitus eſſet animam bonam; id eſt, indolis probæ; dediſſe operam, vt corpus animæ reſponderet: cùm vtrumq; coinquinatum eſſet deſideraſſe ſe in ea puritate, quam acceperat à Deo, vtrumque conſeruare: intellexiſſe autem, eodem Deo docente, non poſſe id ſine ſingulari Dei præſidio fieri. *Sciui*, inquit, *quoniam aliter* Salomon petit à Deo continentiã. *Sap. 8.*

non possem esse continens, nisi Deus det; & idcirco adij Dominum, & deprecatus sum illum, & dixi ex totis præcordijs meis: Deus patrum meorum, & Domine misericordiæ, qui fecisti hominē verbo tuo, et sapientia tua constituisti hominē, vt dominaretur creaturæ, quæ à te facta est, vt disponat orbem terrarū in æquitate, & iustitia, & in directione cordis iudiciū iudicet: da mihi sedium tuarum aßistricem Sapientiā, & noli me reprobare à pueris tuis: quoniā seruus tuus sum ego, & filius ancillæ tuæ, homo infirmus & exigui temporis, & minor ad intellectum iudicij & legum.

Mirum qui impetrare vult Castitatē; petit Sapientiam, Cur?

Hîc mihi aliquantum resiste adolescens, & reconditam quandam artem disce, ex hac formula precandi Salomonis. Cùm vellet impetrare continentiam; sapientiam petit. tum, quod continentem viuere, magna quædā sapientia est: tum, ne quis erret; vt continentiam sola cordis & corporis custodia tutā esse existimet. Sapientia est quæ illam tutam efficit, omnia circumspiciens, omnia pericula declinans. Per hanc tentationes longè præuidendæ, prohibendæ cordis aditu, obserato aduersus eas animo sanctis cogitationibus atque occupati-

ıpationibus. Per hanc cognoſcenda
ericula, & occaſiones; eæ maximè,
ıas quiſque ſibi ipſe ſuppeditat. du-
t enim ſe ipſe homo tum natura,
ım conſuetudine ſeu recenter enaſ-
nte,ſeu veteri iam & confirmata ad
landam ſeruitutem voluptatum.Per
ınc diſcendum, vt expeditus ſit ad
ma capienda aduerſus hoſtem, tam
ſidioſum,tam infeſtũ,tam pernicio
m, qui grandem illum theſaurum
oſtrum derepentè inuadit. Per hanc
nique,quod caput eſt, efficiendum,
tandem aliquando funditus ex ani-
o abijciatur omnium rerum terre-
rum amor,qui nos humi affixos,nõ
ıit ad perfectum Dei amorem euo-
re. Hæc eſt vera & Chriſtiana ſapiẽ-
,vnicus & viuus ignis, qui perfectè
temperantiam,& peccati ſordes ex-
quit.

Intellexit hoc Diuus Auguſtinus, D. Auguſtinus à Deo petit caritatẽ vt impetret caſtitatem. Libr. 10. Confeſs. cap. 29.
m totus ardens perfectiſſimæ Ca-
ıtatis deſiderio, in hæc verba proru-
ad Deum. *Tota ſpes mea non niſi in*
gna valdè miſericordia tua. Da quod iu
,et iube quod vis. Imperas nobis conti-
tiam, per quam colligimur, & redigi-
r in vnum; à quo in multa defluximus;

minus

minus enim te amat, qui tecum aliquid amat, quod propter te nō amat. O amor, qui semper ardes, & nunquã extingueris. Charitas, Deus meus, accende me. Continentiã iubes; Da, quod iubes; & iube, quod vis.

Sine caritatis ardore, perfecta Castitas non paratur.

Nam absq; magno ardore, quo Deo seruire, & tantæ maiestatis oculis placere vehementer cupimus, fieri non potest, vt quis vllius momenti rem pro Deo, vel intelligat vel aggrediatur: nedum omnes numeros expleat castitatis, quæ, cùm perfecta est, omnia præter Deum animo penitus excludit. Quod cùm per se arduum sit, tum multò fit difficilius corporis pōdere, quod continuò degrauans animam, ad terram, & res creatas violenter deprimit.

ad parandam Castitatem magis opus est diuina ope; quam ad alias virtutes.

Simile quo vis libidinis ostenditur.

QVANQVAM igitur virtutes omnes, dona sint Dei: præcipua tamen est Castitatis caussa, vt multò magis de ista apud Deum precibus instandum & vrgendum sit. Vt enim intemperantia vincatur, non quæuis animi fortitudo sufficit; sed singulari planè robore est opus. Reliquæ enim perturbationes, etsi parte quadam lumen rationis obnubilant, ne verum videre & discernere possit; non tamen

men prorſus excœcant: libidó totum animum occupat, excęcat, & quodam modo vinculis constringit, ne ſe ad vllum opus commouere poſſit. Reliquæ plerunque tanquam febres quædam ſunt, quæ ſenſim, & lentè vires ſubducant, & vix ſerò animam extrudant: libido præſentiſſima eſt peſtis, quæ ſubitò vitalibus ſuo veneno infectis, vitam adimat. Itaque vt hoc vitiũ planè ſuperemus, neceſſarius eſt ingẽs animi vigor, & firmitudo: quæ non modò animo lucem reſtituat; ſed etiam vitam, ſi fortè ſemel morbo ſuccubuit: aut ſi tentata eſt ſolùm; quæ poſſit vitam eius tueri à certiſſimæ mortis periculo. Nam ſi ſemel illi telum voluptatis inhæſerit, actum eſt; moritur.

Hæc cauſſa eſt, cur ad huius vitij victoriam non ſufficiat, neque ipſius inſidias euitaſſe, neque vel virginitatis, vel caſtitatis, vel continentiæ cuiuſcunque virtutem ſibi comparaſſe: ſed continuo quodam auxilio cæleſti ſit opus, præter illas ordinarias vires à virtutis habitu proficiſci ſolitas: quod mentem illuſtret, vt clarè præuideat imminentia pericula: quòd volun-

ad conſeruandam Caſtitate opus ſingulari Dei auxilio.

voluntatem rectè afficiat, vt amplectatur & constanter adhibeat vera huius mali remedia: quod appetitum subijciat rationis, & diuinæ legis imperio: quod hominem moueat, tum ad persequenda bona, tum ad mala, si adsint, depellenda; si immineant, euitanda, quod confirmet, ne ob pugnæ difficultatem animum despondeat, potius contempta omnis carnis rebellione, certò speret, prospera omnia de cælo affutura: decursurum se stadium hoc castitatis, sic vt & curren ti vires perpetuas subministret Deus; & cum ad metam vitæ peruenerit, infinitis præmijs gloriosè triumphantē remuneretur.

In tentationibus carnis vnicum refugium Oratio. Exemplū S. Pauli. 2. Cor. c. 12

Hinc illud est, quod de seipso scribit S. Paulus. *Datus est mihi stimulus carnis meæ, Angelus Satanæ, qui me colaphizet. Propter quod ter Dominum rogaui, vt discederet à me.* Quibus verbis indicat, in hoc genere molestiæ, vnicum refugium esse orationem, qua petamus à Deo, vt vel confirmemur, vel liberemur. Itaque ter se ait petijsse: sed quid illi responsum est? *Sufficit tibi gratia mea, quia virtus in infirmitate perficitur.* Neque dicit Deus: *Sufficit tibi*

virtus

virtus continentiæ; ſed, *gratia mea*. Ob eam enim cauſſam, quæ ſupra demonſtrata eſt, hæc res, vt quis vel à ſe omnem maculam prohibeat, vel fortiter cum hoſte decertet, non modò exigit rectum voluntatis habitum in voluntate & appetitu; ſed perpetuum quoque & ſingulare præſidium è cælo, cuius auxilijs & pericula euadamus & de nobis ipſis cæterisque infeſtiſſimis hoſtibus victoriam reportemus. Atque hæc D. Paulus eo loco appellat *gratiam Dei*.

Sic Chriſtus non modò quotidie nos precari iuſſit, *Et ne nos inducas in tentationem*; ſed addere inſuper voluit, *ſed libera nos à malo*. vt cogitemus, non minus petendum à Deo, vt euadamus, quàm ne incurramus periculum, atque eiuſdem eſſe potentiæ, à præſenti malo liberare, cuius miſericordiæ eſt tentationem prohibere acceſſu.

Ipſo tentationis articulo inſtantiſſimè orandum.

QVANQVAM autem nunquam non ſit refugiendum ad thronum gratię Dei; quod & nos ſemper egeamus, & ille ſemper paratus ſit non modò audire, ſed etiam leuare miſerias noſtras: tamen, vt proprium Dei eſt opē

ferre,

ferre, maximè in necessitatis articulo sic nostrum est, cum in ipsius tentationis acerrimo cōgressu sumus, tum maximè petere, instare, vrgere, vt à Deo mittatur auxilium. Nam si hoc Deus in omni periculorum genere vult fieri quanto magis in isto? vbi cùm nobiscum ipsi pugnemus, à nullo quicquam præsidij exspectare possumus, nisi ab eo, qui omnipotentia sua, solus nobis ipsis nos subiugare potest. Nec desunt exempla omnium ætatum; sed maximè tamē illustria sunt quorundā adolescentium, qui precum ardore à Deo impetrarunt, vt subitò nec sine miraculo ex medijs euaderent periculis.

S. Thomæ pudicitia tentatur à fœmina. *Sur. tom 2.*

S. Thomam Aquinatem, cùm prima ætate se religioni consecrare statuisset, varijs & inauditis artibus parentes conati sunt deducere de sententia. Cùm alia parum procederent, ad extremum (vide quæ sint consilia Satanæ) filio in carcerem incluso adolescentulam submittunt: quæ forma simul & procacitate ad flagitium inuitaret adolescentem castissimum. Illa igitur ad solum sola ingressa, verbis gestibusque sic demulcere animum

mum Thomæ cœpit, vt ille, quamuis bene ad eam pugnam armatus; venenatæ tamen orationis tela iam ad cor penetrare sentiret. Subitò igitur ad Christum & B. Virginem conuersus: *Ne sinas quæso* (inquit) *Domine* IESV, *& tu sanctissima mater & Virgo Maria, vt tam immani me scelere obstringam.* His dictis rapit è foco titionem: cum minaciter fœminæ intentat: refugientem ad ostium prosequitur, extrudit, occludit ostium. Tum regressus ad cubiculi angulum, eodem titione crucem in pariete delineat: ante quam supplex, humi stratus, profluentibus lacrymis petit à Deo, vti se perpetuæ castitatis gratia dignaretur. Hæc cùm maximè precaretur, somno oppressus secundum quietem duos ad se Angelos adeuntes videt, qui allegatos se ad ipsum dicerent, à Deo auditas esse preces, signum futurum hoc cingulum: simul sacro quodam cingulo, ita lumbos adolescentis stringunt, vt sentiens ille, cùm clamore exiliret, & somno solueretur. Est ad hunc diem cingulum hoc in monasterio Patrum S. Dominici, Vercellis nostris. Quod ego non dubito, quin singulari proui-

vir Sáctus arma Orationis arripit.

Felicissima tentationis victoria.

Cingulū cæleste Angeli detulerūt S. Thomæ

dentia

dentia Dei ſit conſeruatum, qui inter hominum manus relinquere voluit cæleſte hoc pignus: quo velut arram daret eius præſidij, quod paratus eſſet per Angelos ijs omnibus ſubmittere, qui in periculis ad ipſum ſupplices confugerent: adhibito maximè hoc ipſo ſancto viro deprecatore.

Ioſaphat adoleſcēs fit Chriſtianus. *Cap. 30.*

Antiquius exemplum narrat Ioannes Damaſcenus de Ioſaphato adoleſcente, filio Regis Indiæ. Hunc ad fidem adduxerat S. Eremita Barlaamus, homo doctrina, prudentia, ſanctitate, admirabilis Iamque illum ſacra vnda ablutum in Chriſtianos retulerat, & de vita Chriſtiana edocuerat: quin profeſſionis Euangelicæ cupiditate inflammauerat: cùm & tempore, & ſui, adoleſcentiſque periculo coactus eſt diſcedere, relicto adoleſcente inter medios Idololatras, in palatio parentis mirè dediti Dijs falſis, vt qui non niſi cū magis, & necromāticis conſilia de religione iniret prorſus, vt ipſius caſtitas in magno diſcrimine verſaretur. Poſt diſceſſum igitur Barlaami, pater filij mentem ad idololatriam reducere conatur; initio blanditijs, tum minis; vbi omnia

videt

videt in irritum cadere; cōſilium init cum ſuis magis. Ex his vnus ſuadet, vt remoto conſueto miniſterio, omniq; alia familia, ſolæ adminiſtrandum ei mitterentur puellæ, ſpecie, ornatu, & moribus ad amorem excitandum factæ. Dubium non eſſe, quin ab his animus adoleſcentis, in quamcunq; vellet partem inclinari & flecti poſſit. Dū hoc conſiliū procedit, & mulieres ad Ioſaphatum immiſſæ illi aſſident, amplexantur, adblandiuntur: ecce tibi, alterum periculum. Magus ille, impuriſſimi conſilij auctor, vnum ex nequiſſimis ſpiritibus, vt pollicitus erat, magicis carminibus cogit tentare adoleſcentem, is coniunctis viribus, cum fœminarum præſentibus illecebris, tantūm libidinis incendium in pectore Ioſaphati accendit: vt ille periculum perſentiſcens, cùm cogitationes de ſua in Deum fide, de debita illi obedientia, de præmijs cæleſtibus, de pœnis inferorum menti nequicquam obiectaret; ad extremum nullum præſentius remedium inuenerit; quam vt ſe daret in preces. Ergo confugiens ad Deum in has voces erupit: *Domine Deus omnipotens, qui ſolus potēs es, & mi-*

Corrupta adoleſcentium conuerſatio fœminarum.

Ioſaphat per fœminas à Diabolo grauiter tentatur.

ad preces confugit.

& misericors, Domine inquam, spes desperatorum, et carentium adiutorio, mei quæso serui tui inutilis in præsētia recordare, & benigno ac propitio vultu me respice, nec me in hostium meorum manum incidere permittas. non supergaudeant mihi, qui oderūt me iniquè, nec me in iniquitatibus corrumpi sinas, corpusque meum, quod tibi castum exhibere promitto, probro, & contumelia afficere. Te enim concupisco, te adoro, Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum in sæcula. Amen. Cùm dixisset *Amen*, subitò adfuit diuina consolatio, cuius lumine omnium turpium cogitationum nebula euanuit. Ipse verò ab eo tempore (inclinabat iam dies) ad solem vsque exorientem in precibus perstitit.

Oratione tentatione vincit.

Nec iste tamen finis certaminum fuit. Tametsi enim Diaboli fortasse, semel fortiter repulsi, per se nunquam rediissent: homines tamen, qui ipsis sæpè diabolis maligniores sunt, nullam illi quietis partem reliquerunt. Puella erat eximia pulcritudine, cuiusdam regis filia: quæ bello capta, quasi eximium donum, missa fuerat regi Auennito, parenti Iosaphati. Huic per incantationes idem magus dæmo-

Homines Diabolo peiores.

Per puellā Iosaphat iterum tētatur.

dæmonem immisit; aggredi iubet adolescentem, nouo stratagemate. Callida igitur, edocta nimirum à versutissimo dęmone, cupidissimā se Christianę fidei simulat, hac velut esca boni Iosaphati animum illectura. Cùm ille igitur, hac oratione audita, vicissim ostenderet cupiditatem seruandi animam puellæ: sensim illa se mutās, nihil morę, inquit, futurum in se, si adolescens sibi ipsam spōsam assumeret. Quod quo minus auersaretur, prudentissimas (vt apparebat) verissimasque ex Euangelijs rationes adferebat. Moliebatur ille ante saxeus animus: cùm impurus spiritus, occasione vsus, magna suorum manu, tanto impetu subitò iuuenis mentem inuadit, vt ardescente iam flamma cupiditatis, sententia, ante tam firma, iam magnoperè vacillaret, atque hæc tamen omnia tegebantur honesto obtentu salutis animæ. Tum verò adolescens anxius hærere, nec perturbationi satis resistere, nec dubitationē expedire. Denique ipsa sibi necessitas viam inuenit. Ex intimo pectore ducens suspiria, ad preces iterum, tanquam ad sacram anchoram confugit: profusoque flumi-

vide astutiam Diabolicam.

Iosaphat est in periculo.

Iosaphat oratione iterum vincit.

ne lacrymarum, ad eum, qui solus poterat opem ferre, exclamabat. *In te Domine speraui, non confundar in æternum: neque irrideant me inimici mei dexteræ tuæ hærentem; verùm hac hora, pro tua voluntate & benignitate, mihi assiste dirigens vias meas, vt nomen sanctum tuũ, gloriosum & formidabile in me famulo tuo glorificetur; quia tu es benedictus in secula. Amen.* Mansit in his precibus & lacrymis aliquot horas. cùm diuino sopore oppressus mirifica visione sic exhilaratus est, vt experrectus, præ gaudij magnitudine totus tremeret, & lachrymaretur. *Deinde*, inquit Damascenus, *omnis impudicæ illius mulieris, reliquarumque aliarum pulchritudo, quouis cœno & sanie fœtidior ipsi visa est.* Idem ille, deuicto postea rege patre, mundo, & diabolo in eremum se contulit, vbi miraculis clarus cælo receptus est.

Post victas tentationes gaudium.

Poteram alia exempla vel nostræ ætatis adferre: quòd multi sint in congregatione Virginis Matris, qui (quod à vestris Patribus, puto vos intelligere, quibus pœnè ex orbe vniuerso certi adferuntur nuncij, de fœlici vestræ congregationis propagatione) Deo

Sodales B. Virginis castitatem fortiter defendunt.

Deo in hoc genere militiæ præclara fortitudine se indies probant. Sunt enim qui clamoribus & strepitu (quod Diuus Bernardus adhuc sæcularis fecit, cùm noctu ingressam sentiens, pudicitiæ suæ insidiatricem, *Latrones, latrones,* exclamauit:) sunt qui conuitijs, & contumelijs; sunt qui pugnis & calcibus, sunt denique qui telis, & armis, magna animi corporísque contentione depulerunt à se eos, qui castitati ipsorum tendebant insidias.

Ad summam, precatio cum ardore spiritus, & desiderio virtutis ad Deum fusa, magnum est castitatis præsidiū. *Quem tuli de manu Amorrhæi in gladio & arcu meo,* dicebat olim Iacob, qui nunquam nec gladium, nec arcũ tractauerat. Itaque vertit Chaldaicus paraphrastes. *In oratione mea.* Vt intelligamus orationem esse gladium, quo aditus patefiat in cælum: esse arcum, quo sagittas in ipsum cor Dei eiaculemur: dum ipsum, vt more nostro loquar, cogimus, opem ferre tam præsentibus periculis.

Oratio gladius contrà Diabolum.

Felices sane illi, non dico, qui sunt tentati solùm; sed qui iam asſen-

Oratio etiam post

assensum flagitij, hominem liberat.

sensione praua peccatum animis conceptum gerunt: si vel tum, ante quam ad rem ipsam perpetrandam descenderent, Deo se per orationem commendarent, nihil equidem dubito, quin aliquis diuinæ misericordiæ radius eis affulgeret. Sic planè Gerhardo adhuc adolescenti accidit, qui post sanctitate fuit illustris. Constituerat iam flagitium committere; prius tamen, ad preces se recipiens, tanta luce diuinitus perfusus est, vt quo aspectu antea trahebatur ad malum, is illi post putrida & saniosa caro videretur: qua suauitate prius exhilarabatur & ducebatur animus, eam merum fel, & venenum iudicaret.

S.Gerhardus.

Oratio debet esse ardens & assidua.

HOC TAMEN monendus est mihi adolescens, non hoc quauis oratione effici: sed ea, quæ desiderio virtutis exarserit. Nec ego tamen victoriam exiguo labore obtineri dico: sed orationem frequentem, perseuerantem, & continuam requiro. *Hoc est remedium*, inquit S. Isidorus, *homo quolibet tangitur vitio toties ad orationem subdat, quia frequēs oratio vitiorum impugnationem extinguit, intendere oportet animum*

Lib.3. de sum. bono. cap.7.

mum orando atque pulsando quousq; importunas desideriorũ carnalium suggestiones fortißima intentione superemus, ac tandiu insistere, quousque persistendo vincamus, nam negligentes orationes nec ab ipso homine impetrare valent quod volũt.
Certa insuper diuinæ misericordiæ spes necessaria est. Duplicibus armis, inquit S. Augustinus, impugnari nos à Diabolo, voluptate & timore: monet ergo nos, vt similiter nos ipsos armemus contrà timorem timore Dei: *contrà voluptatem non desit fides et quid metuit Christianus, quando admonetur sic orare, sic præsumere, sic fidere, vt dicat: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos?*

Orationi coniũcta sit spes.

Libr 2. de Symb. c. 2.

Itaque neque de voluntate Dei dubitandum est, quando ipse imperat, vt in periculis ad se recurramus: neq; de liberalitate, quando plus ille nos, quã nosipsi, amat: neque de vi precationis, quando & actio est à religione, id est Deo gratissima virtute proficiscens, ideoque efficacissima: & vt Cassianus docet, vires & vitam pænè largitur ieiunijs, vigilijs, reliquisq; corporis afflictionibus, atque à Deo nobis impetrat puritatis donum. Hoc vnicum ti-

Collat. 12.

mendum est, & cauendum, ne aut nō vsi, aut (quòd sępè fit) nimis tardè tanto bono vsi reperiamur.

CAPVT XIII.

TERTIVM CASTITATIS adiumentum. Meditatio trium nouißimorum.

Orationi coniū genda Meditatio.

QVoniam precatio, cuius vires quantę sint in obtinenda castitate ostendimus, & frequens & longa esse debet; necesse est, eam rerum vtilium consideratione sustentari, atque earum imprimis, quæ vel ne incidamus, vel vt quàm citissimè surgamus ex hoc vitio, nos commoueant. Sunt igitur tria maximè, Mors, Iudicium, & Infernus, in quorum cōtemplatione cùm occupatur animus, tantum virtutis amorem concipit, vt vitium nec locum in eo, nec aditum reperiat.

Quid sit meditatio: & quo modo in stituenda

Prius autem quàm de his agam, etiam atque etiam animaduertendum est, meditationem trium horum nouissimorum, non debere esse quasi quandam mentis agitationem, seu, vt vocant, discursum, aut lectionem libri; ita enim non multum prodesset

ad id,

ad id quod hoc loco quæritur: ſed debet eſſe vehemens quædam animi applicatio ad res, cùm intimo cordis ſenſu commentandas, per quam excluſa omni varietate & diſtractione cogitationum, ſolus adoleſcens cum animo ſuo, ſecretum ingreſſus cubiculũ, ſtudeat penitus ſentire, quid ſingula ſint, quantamq́ue illi neceſſitatem, tum vniuerſa, tum ſingula imponant, vt ſeruiat Deo; non modò in puritate; ſed in omni etiam genere virtutis. Itaque valdè ad rem facit, vt huic operi certum tempus definias, aut matutinum, aut veſpertinũ: quo ſepoſitis omnibus curis, iſta ſolùm ex propoſito cogites; quanquam alio quocunq; tempore vtiliſſimum quoque ſit occaſionem huiuſcemodi cogitationum ſeu legendo ſeu audiendo perſequi.

Vt autem exercere ſe quiſque facilius in his meditationibus poſſit: hoc loco ſingulas aliquantulum explicabo, methodo, quam in ſuis Exercitijs ſequitur ſ. m. P. Ignatius: nullo verborum ornatu, ne in his animus hærens, non pergat ad res ipſas conſiderandas, quarum intelligentia tam Meditationis ordo.

ipsi sit salutaris. Scribo igitur hæc eo modo, quo à meis Patribus Societatis accepi.

CAPVT XIV.

MEDITATIO DE morte.

Oratio præparatoria.

STans ante oculos Dei, quem coram te intuentem videbis, signū tibi sanctæ crucis imprimes: deinde rogabis illum ipsum præsentem Deum, vt omnes tuæ cogitationes, verba, opera, & vires animi integrè dirigantur ad ipsius gloriam, & tuam salutem.

1. Preludium.

Præludium primum. Imaginare, teipsum decumbentem, morti vicinum, à medicis desperatum adstante ad caput cereo, ad pectus imagine crucifixi: extremam iam animam ducere.

2. Preludium.

Secundum præludium. Ora Deum, vt gratiam tibi concedat, fructum aliquem ex consideratione mortis capiendi.

1. Pūctum Certa mors, incerta hora.

Primum punctum. Certa & inevitabilis est mors: hora mortis incertissima: neq; vbi, neq; quomodo moriturus sis, nosti. Atque hæc est om-

nium

nium mortalium æqua ſors, quamuis magni habeantur in mundo, aut Pontifices, aut Imperatores. Extrema eſt igitur hominum amētia, qui cùm hæc ſciant, tamen viuunt ita ſecuri, ædificantes ſibi, neſcio quæ, imaginaria ſæcula; quaſi fabula quædam eſſet, quæ de morte circumfertur. At fortè cùm minimè cogitant, occupantur à morte, eò minus ad mortem parati, quò minus de illa cogitant. Atq; hæc eſt multis cauſſa dāmnationis æternæ.

Secundum. In morte ſenſim omnium ſenſuum vires, & ſermo amittitur. Nec quando huc acceſſeris intelliges, aut cognoſces quemquam amplius: nec poteris te ab illo lecto commouere, in quo iacebis ſupinus, relictus ab omnibus: cùm nulli te medici, nulli amici, nulli homines, quicquam iuuare poterunt. Nihil tibi aurum, argentum, ætas florens, nobilitas, & magna de te omnium exſpectatio proderit. Intelligentia vi doloris, & morbi obſcurabitur, & impedietur, iacebis ſtupidus, & ſic alienus à ſenſu, vt nec quo loco, nec quo ſtatu ſis, ſatis intelligas: & vix

2. In morte virium omnium defectio.

cum summa difficultate, animum ad aliquem peccatorum dolorem excites.

3. In morte anxietas: propter salutis incertitudinem.

Tertium. Omnium maximè te pauidum & anxium reddet, quòd de salute incertus sis. Primò, ob multitudinem peccatorum. Deinde; quòd multorum fortasse tunc repentè recordaberis, quæ iam per obliuionem non cogitas. Tertiò, quòd peccata quæ nunc parua & leuia existimas, tunc maxima & grauissima videbuntur. Quartò quod tunc magis quàm vnquam antea dubitabis, an in Dei amore, an odio sis. Quintò, quòd incertus hærebis, an verus, & satis magnus sit dolor, quē de peccatis cōcipis. Hinc fiet, vt sic attonitus sis, vt nescias, quo te potissimum vertas. Retrò reuerti non sinit grauitas morbi, qui te iam ad extremum hoc momentum adegit. Porrò progredi, omnium horribilium maximè erit horribile: stare in hoc statu non permittit Deus, qui numeratis ab æterno diebus vitæ tuæ, hanc voluit esse horam supremam. Si DEVM respexeris: imminebit tibi iratus, distringens gladium iustissimæ vindictæ: si oculos deie-

Imago miserrimi peccatoris morientis.

ceris: nihil videris, nisi sepulcrum tetro odore, patefactum corpori illi, quod tantum amasti & fouisti: animæ, de qua tam exigua tibi cura fuit, aperta inferorum ostia Si in teipsum ingressus fueris; quid inuenies aliud, quàm confusam, & prope infinitam speciem peccatorum tuorum, quorũ te conscienta æternis adiudicat suppliciis; Si circumspexeris, ah infelix! videbis circumstantium Dæmonum turbam, qui, vt tibi horrorem incutiant librum tibi explicabunt de omnibus criminibus totius vitæ & leonum instar quos in rabiem egit longa fames, te prædam suam expectant. Heu! quam tunc tibi celeriter transuolasse videbuntur honores, diuitiæ, voluptates, & turpitudines vitæ tuæ, quam apertè, sed serò, tunc cognosces omnes totius mundi res, nihil esse nisi inania somnia, fraudes, vmbras, quæ tanqnam inane spectrum nihil in se certum ac solidum habeant. Quã tunc optabis exiguam temporis morulam, qua te colligas, & corrigas: sed frustra scilicet.

Quartum. Quicquid in hoc mundo carum habuisti, relinquendum erit 4. Moritem om-

Omnia desunt: sola opera comitantur.

Age, iam hîc cogita: res, quas maximè amas, & amplexaris, & æstimas, quantum tibi doloris adferent? Parentes vix te ad sepulchrum vsque comitabuntur: vestes relinquentur domi; bona ad hæredes migrabunt, tua morte, suo commodo gaudentes. Corpus malè tractabitur, domi à propinquis & familiaribus; in sepulchro à vermibus, bufonibus, & serpentibus. Sola erunt opera, quæ comitabuntur te vsque ad ingressum alterius vitæ; felicissimæ, aut miserrimæ, prout ipsa cōmeruerint.

5. In morte iustorū lætitia.

Quintum. Contrà considera, quàm diuersa his, & secura sit mors iustorum. Hi, cùm ad terminum eundem venisse se sentiunt cum paucis defectibus, multa & sufficiente pœnitentia, corde à rebus terrenis & infimis abstracto; gaudent scilicet quòd toto vitæ tempore ad hanc horam se compararint: audiunt bonæ conscientiæ testimonium: vident Angelos, qui tum veniunt ad ipsorum auxilium. Atque eò maiori gaudio perfruuntur: quò vident propiorem mortem, qua exeant ex hoc carcere, ex huius vitæ difficultatibus, è fluctibus

bus miſeriarum, ex infinitis laqueis & inſidijs hoſtium: appropinquent autem ad præmium laborum, & fruitionem quietis æternæ cum Sanctis in Deo, quam deſiderant & ſperant aſſequi.

Sextum: Diligenter hîc cogita, quid tum velles te feciſſe, cùm vicinus morti, non habebis vllum ampliùs tempus. Atq; hoc iam nunc ſine procraſtinatione aggredere. **6. Fructus ex meditatione mortis.**

Concludens meditationum colloquio cum Deo; quo potes vt per ipſius gratiam hæc tibi penitus ad animum penetrent, atque ita inſigantur, vt nunquam excidant. Deinde, vt ab illa hora deinceps melius incipias viuere, vt melius moriaris. Hæc ab ipſo præſente, magno cum affectu, petenda ſunt. **Colloquium.**

CAPVT XV.

MEDITATIO DE Iudicio.

ORATIO præparatoria, eadem erit quæ in meditatione mortis. Primum preludium; vt videre tibi videaris locum ampliſſi- **Præparatio.**

muni supra vallem Iosaphat; vbi iudicium exercebitur.

Secundum: Petes à Deo, vt tam grãde & inusitatum spectaculum, aliquid tibi vtilitatis adferat.

1. Pũctum Signa horribilia antecedẽtia Iudicium

*Matt. 24

Primum punctum Considera diuersa & horrenda signa iudicium antecessura. Primùm, in Angelis. **Virtutes cœlorum mouebuntur.* Deinde, in dæmonibus; Soluetur enim catena; qua alligatus est Satanas: & officium suum faciet Antichristus; infinitos homines in errorem seducens. Tertiò, in aquis, quæ fortè supra vertices montiũ se attollent, relicto etiam, si opus sit, proprio maris loco. Hinc sonitus infinitus, & horribilis pelagi fremitus. Quartò, in terra, cuius etiam penitissimæ partes horrendis motibus quatientur; cum fragore saxorum, cum traiectione montium, cum vallium complanatione, vt omnia perhorrescant animalia. Quintò, in cœlo obscurabuntur Sol & Luna: sic micabunt stellæ, vt iam ruinam terris minari videantur. Sextò in hominibus, qui horrore confusi, per vias, tanquam mente alienati, ambulabunt; & attoniti quasi effigies saxeæ stabunt sine spiritu. Septi-

tu. Septimò, in igne, cuius tãta potẽtia erit, vt vno velut diluuio reliqua elementa abſorbeat; & omnes homines atque animalia repentè in fauillam & cineres vertat. Denique quàm horribile malis hominibus ſignum erit, ſonus ille magnæ tubæ, quo totus mundus perſonabit: cùm formidabile tonitru illud audietur. *Surgite mortui venite ad iudicium!*

Secundum punctum, apparebit Filius Dei, cum poteſtate & maieſtate magna, ſtipatus Angelorum exercitu cum inſignibus ſupplicij olim ſui iudicaturus omnes homines, adſpectu ſeuerus & terribilis. Statuet deinde ad dextram bonos, ad ſiniſtram malos: & improbos quidem, tantus tum inuadet pauor & dolor, quantus antea nunquam: Cùm ſe eò veniſſe viderint, quò nunquam venturos cogitarant; aut certè quaſi per ſomnium cogitarant. Eò nimirum, vbi ſeueriſſimè ad examen vocentur. & velut in ęquiſſima lance ponantur omnia, quę per totam vitam egerunt. nec erit, qui verbulo vno ipſis patrocinetur. Augebit terrorem ſignum illud ſanctæ Crucis, cuius ſe contemptores & inimicos

2. Aduentus Christi iudicis qualis.

fuiſſe

fuisse cognoscent: claui verò sanctissimi, velut acutissimæ sagittæ conuulnerabunt corda ipsorum: cùm intelligent conculcasse se, per vitæ turpitudinem, sanguinem illum, quem isti claui ex manibus & pedibus præsentis iudicis abunde exhauserunt. Quin, vt magis sui ipsos pudeat, ostendet illis iudex aperta vulnera, ex quibus, ceu ex fontibus, scaturire potuerant ipsis aquæ ad abluenda peccata, si ijs quondam vti voluissent. Cogita nunc, quis animus sit ijs futurus, cum ad sinistrã collocatos se videbunt, quod certum esse fututæ damnationis præiudicium intelligent. contrà, quàm securi & gaudentes astituri sint ad dexteram homines boni: quod hoc signum euidens certæ salutis acceperint.

3. Omniũ peccata aperientur; & accusabuntur sine patrono.

Tertium. Conscientiæ omnium toti mundo apertæ erunt. Quod si nunc parua errata occultè admissa, tamen ruborem nobis exprimunt, cũ ab alijs cognoscuntur: quid tum efficient grauia flagitia, quæ tantam habent turpitudinem, vt non modò coram alijs, sed apud te solus erubescas; cùm in illo cætu ab vniuersis hominibus clarissimè videbuntur? Nulla ibi habita

habita ratione nobilitatis, aut ingenij; nulla opum, aut gratiæ, aut splendoris, quem aliquando habuisti, nulla naturalium, aut aliorum bonorum, siue animi, siue corporis: puncto temporis coràm annumerabuntur tibi omnia secretissimè cogitata, & dicta, quæ ex odio, & superbia, ex cupiditate vindictæ, ex inuidia, ex libidine, quam vel nominare horreas, profecta sint. neque illa solum quæ mala commisisti, cum illius tremēdi iudicis graui offensione: sed etiam quæ omisisti bona, cùm facere deberes, & posses. ô te miserum & infelicem reum. tuâ quidem conscientiâ infirmum, omni autem alieno patrocinio destitutum, non hominum tantum, qui contra te stabunt, vt testes, & conscij: sed Angelorum etiam, qui quantò nunc tui amantiores sunt, tantò tunc erunt magis aduersi: denique, quod caput est, relictum ab ipso Christo, qui tantùm ideo in maiestate ibi considet, vt te iudicet, & condemnet. Nam, *si iustus vix saluabitur, impius & peccator vbi parebunt?* 1. Pet 4.

Quartum. Considera, qualis sit ille Iudex. Primò, sapientissimus, ne decipi possit, 4. Christus qualis Iudex.

pi possit. Deinde, iustissimus, vt nullius personam respiciat. Tertio, potentissimus, *& quis resistet ei?* Quartò plenus iræ & furoris apparebit, vsque eò vt reges pauidi, & tremebundi *dicant collibus, operite nos, & montibus, Cadite super nos.* Quintò, rigidus & inexorabilis *Triumphator in Israel non flectetur.*

Iob 9.

Apoc. 16.

1. Reg. 15.

5. Nouissimæ sententiæ pronunciatio.

Matt. 25.

Quintum. Cognitis omnium caussis, Christus tremendam illam sententiam in improbos, tanquam fulmen vibrabit; *Discedite à me maledicti in ignem æternũ, qui paratus est Diabolo, & Angelis eius.* Heu infœlices peccatores: tũm clamabunt, nec quisquam exaudiet. dolebunt, nec quisquam accipiet pœnitentiam. damnabunt vias suas iniquas, execrabuntur perditorum societates. furentes insanient dolore peccatorum, quæ propter vilissimas voluptates admiserunt; denique desperati se faucibus inferorum immergẽt. Iustis contra suauem illam, & plenam gaudij vocem pronunciabit Dominus: *Venite benedicti Patris mei percipite regnum.* ô gaudium bonorum inexplicabile? Tunc ora illorum in laudes Dei aperientur: tunc sancta corda cœlesti læ-

lesti lætitia redundabunt tunc laudibus efferetur ignominia crucis, vt sũma gloria: asperitas vitæ, vt mira iucunditas: aspernatio omnium voluptatum carnis & mundi, vt summa sua uitas.

Sextum. Huic simile erit iudicium particulare, cùm ad mortem veneris. Itaque nunc, dum tempus est, sic viue; vt tunc mercedem, ab illo seuero iudice, non pœnam exspectes. **6. Iudicium particulare.**

Colloquium instituetur cum Domino, qui te iudicaturus est. Præcaberis, vt in hac vita iudicium de te exerceat; vbi sententia misericors pronunciatur, cùm in foro pœnitentiæ peccatis absoluimur. **Colloquium.**

CAPVT XVI.

MEDITATIO DE inferno.

ORATIO præparatoria vt supra. **Præparatio.**

Primum præludium. Propone tibi locum vastum & profundum, atrum tenebris, & pœnis horribilem, quasi Oceanum quendam vndantem flamma & fumo.

Præludium 2. Pete gratiam à Deo,

vt cordi

vt cordi tuo imprimat grauitatem pœnarum, quas damnati sustinent: vt hinc iuueris ad peccata vitanda: imprimis verò, ad ardorem libidinis extinguendum.

1. Pũctum Ignis horribilis.

Punctum 1. Considera illos ignes quibus iniectæ miseræ & infelices animæ crucientur, absque vel tẽporis, vel pœnæ intermissione: tanta doloris acerbitate, vt maior cogitari non possit: loco horribili, pleno sordibus & squalore; vbi nullus ordo, sed sempiternus horror inhabitat.

2. Damnatorũ blasphemiæ diræ.

Secundò: Attende ad illas horrendas blasphemias, in quas prorumpent infelicissimæ animæ contra Deum, tanquam inimicum: cõtra Christum, tanquam iniquum iudicem: contra Sanctos, tanquam alteri parti iniquè addictos, quod ipsis non sint patrocinati. Adde diras execrationes parentum in filios, quòd propter illorum amorem ad hæc supplicia venerint: filiorum in parentes, quòd illorum indulgentia has ipsis flammas parauerit. amici verò & sodales inter se, quod alij alios seduxerint, exemplis & consilijs præiuerint, conuiciabuntur, & more canum arrodent, cùm videbunt

Notent seductores adolescentum.

eos sibi

eos sibi socios esse in pœna, qui socij olim fuerant in culpa. Atque hæc tanto fient cum strepitu, vt si inter nos tale quid audiretur, præ horrore planè vt arentia ligna rigidi staremus.

Tertium punctum. Considera cœtum illum ex improbis, & à Deo reprobatis hominibus conflatum. vide vt omnes sint sepulti rabie & odio, obstinati, inter serpentes, dracones, basiliscos, & alia monstra, circundati semper horribilibus obuersantium dœmonum formis, qui odio in illos perpetuo flagrantes, pro potestate sibi in damnatos concessa, pœnas pœnis, doloribus dolores accumulant. 3. Qualis societas damnatorum.

Punctum 4. Et si innumeræ sint inferorum pœnæ; inter cæteras tamen duo sunt capita maximè consideranda. Prius est, pœna sensus. Anima enim sua natura nobilissima semper in grauissimis doloribus torquebitur. Imaginatione nihil vnquam poterit nisi flammas effingere, quibus semper aduritur. Memoriam cogitatio peccatorum excarnificabit: quando illa, non, quam nunc præ se ferunt speciē; sed quæ verè illis inest, ipso inferno horribi- 4. Pœna duplex damnatorum. Pœna sensus.

horribiliorem, ostendent. Intelligentia excęcata tenebris, ad ea solum cōprehendenda valebit, quæ dolorem augere possint. Quis verò ille erit dolor, quem corpus tuum sentiet, ô adolescens, si tui ipsius infelicissimus proditor, fornacem tantarum flammarum sentire cogeris? Eheu! miseros oculos, miseras aures, quæ pro rebus turpibus, ex quibus hic delectationem capiebatis, nihil aliud hæreditabitis, nisi vlulatus, rugitus, & blasphemias. Heu corpus infelix! quod pro delectatione sensuum, intolerandis doloribus cruciabitur. Vide nunc, si iam tibi omnis molestia quantumuis breuis, intolerabilis tamen videtur: quid tum facies in tanto calamitatum & cruciatuum Oceano, quantum nullus mortalium satis animo potest concipere. Altera pœna, quam damni vocant, multò etiam prioribus grauior est. quòd illi miseri in omnem æternitatem prohibeantur beato aspectu, & facie Dei, id est, felicitate, & statu omnium bonorum aggregatione perfecto, *Quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit*. Nec vlla est animi vis, quæ, si vel ab hominum memo-

Pœna damni.

memoria ad mundi vſq; interitum co gitaret; tamen cogitaret aliquid tantum de illo gaudio, & fruitione Dei, vt non infinitis ſpatijs res ipſa cogitationem vinceret. Atque hoc bono in æternum damnati carent.

Punctum 5. Conſidera, quantum doloris accipiant damnati, nō ſolùm à tormentis externis; ſed ab intimo quoque conſcientiæ verme, qui continuò rodens, nunquam conſumitur; ſed ſemper opprobrat illis ſcelera cōmiſſa. Ah. quis angor, quæ ſuſpiria, ex illo dolore erumpent; cùm ſentient, tam ſæpè à ſe diuinos inſtinctus eſſe repudiatos, quibus vel inuitabantur ad meliora: vel retrahebantur ab hoc vel illo peccato: vel ſuggerebatur conſilium, vt hæc occaſio aſſumeretur, illa relinqueretur, redirent ad viam bonam, relinquerent commercia pernicioſa: & ſimilia? Quid cogitabunt, cùm ſe, propter huiuſmodi inſtinctus neglectos, iam ſentiunt addictos pœnis ſempiternis? 5. Vermis conſcientiæ. NOTA.

Punctum 6. Conſidera has pœnas nullum habituras finem. Erunt igitur immenſæ, acerbæ, intolerandæ; ſed ſine exitu. 6 Pœnarũ æternitas.

O AETER-

O Aeternitas, quem tui consideratio non mouet, ad mala deserenda, bona prosequenda. (dicam breuiter, sed dicam verè) is aut fidem non habet: aut si fidem habet, cor non habet.

Colloquium. Colloquium cum Deo instituetur ardens desiderio seruiendi Deo, in puritate, & sanctitate vitę, vt extra timorem simus tam horrendę mortis ęternæ.

Capvt XVII.

QVANTAM VIM HABEAT trium Nouißimorum meditatio: ac primùm Mortis.

Eccl. 7. Maximū Dei donū non peccare.

MOnet Salomon, vt in omnibus operib. memoremur nouissima, id est, quæ nobis ad extremum euentura sunt: addit huius cogitationis fructum, *in æternum,* inquit, *nō peccabis.* Magna planè Spiritus sancti promissio: atque vnum de maximis beneficijs, quæ homo, dum corpore mortali continetur, potest à Deo vel petere, vel accipere. Solum enim peccatum est, quod veris nos dispoliet bonis, & extremam perniciem adferat. Securitas igitur à peccato, quibusuis

busuis opibus, quauis corporis firmitate est optabilior; quâ semel impetrata, certissimum pignus perfectę felicitatis accepimus. Quod ergo rem tantam in nobis efficiat, vt de peccato nos in perpetuum securos præstet, magnum aliquid esse necesse est. Ex quo intelligitur, quanta sit vis timoris Dei, qui hoc efficiat. Nascitur autẽ hic, ex assidua & diligenti cogitatione trium nouissimorum, mortis, iudicij, inferni, vt hoc sapiens dicere voluisse videatur. Qui verè timet, peccare non potest: quia timor est animi fræpum, quo vel reprimatur, vel si perfectus timor est, prorsùs auertatur à malo.

Timor Dei facit nos non peccare.

Timorẽ Meditatio nouissimorum efficit.

Tria D. Bernardus inquit esse, quæ hominem à malo deterreant. Pudorem, dolorem, timorem; è quibus plurimum valeat timor *Quia* (inquit) *pudor de multitudine: dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium: Timor de neutro Quid enim illi multorum societas prodest, cui socij non minuunt pœnam, sed augẽt? Delicias verò timor, si verus est, non admittit*. omninò enim nullum habet tantum gaudium hic orbis; quod cum illo gaudio comparari possit, quod per peccatum timemus

Timor pudore & dolore est potentior

Serm. de primor. medit. & nouiss.

amittere. Hunc igitur timorem, accedente diuina gratia, gignit in animo trium nouissimorum cogitatio. *Ipsa sunt mors,* inquit S. Bernard. *iudicium & gehēna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? nam gehēna nihil potest intolerabili⁹ cogitari, quid metuet si quis ad ista non trepidat, non expauescit, non timore concutitur?*

Grad. 6. **Exempla quantum possit Mortis meditatio.**

Narrat Ioan. Climacus virum religiosum insigni virtute, cùm de morte meditaretur, ita timore obstupuisse, vt deficiente anima, inter brachia sociorum, portaretur ad cellam. Idem narrat alium fuisse, qui cùm negligentiùs viueret, quàm professio religionis postularet; morbo ad extrema deductus, horam circiter iacuerit exanimis. Post sibi redditus petierit, vt qui adessent, omnes discederent. Egressis omnibus, solum illum in antro relictum, aditum saxis obstruxisse, atque inibi duodecim ipsos annos, tam asperè vixisse, vt nulla colloquia admitteret, nullum, præter panis & aquæ pauxillum, cibum corpori indulgeret. Sedentem autem instar attoniti ea solùm versasse animo, quæ in excessu illo suo conspexerat; tacitis semper illi

Admirabilis vitę austeritas.

per

per genas euntibus lacrymis. Quo igitur tempore vicinus esset ad moriendum, monachos effracto aditu ingressos ad hominem, supplices petijsse: mnemosyni loco, pia oratione omnes ad virtutis studium incitaret. At illũ, quamuis iam moribundum, nihil illorũ precib. cessisse, hoc solum respondisse: *Ignoscite mihi: nemo qui reuera mortis memoriam agnouerit, peccare vnquam poterit.* Egregiè quoque apud Cassianũ Abbas Ioseph *Postremum*, inquit, *illud est: quod generaliter vitiorum omniũ Peremptorium esse nõ dubium est, vt se de hoc mundo credat quotidie migraturum.*

Sententia admiranda.

Coll.16. cap 6.

Nec est, vt adolescens mortem sibi propter ætatis florem minus timendam putet, quamlibet florens & firmus appareat. quotidiana enim & morbis, & alijs casib. funera videmus adolescentium. Itaque, quòd illi minus de morte cogitant, eò fit, vt mors illorum plurimos imparatos opprimat. Certè monitio illa ad omnes pertinet. *Memor esto, quia mors nõ tardat. Et* illud D. Iacobi, in vitam quoque adolescentium cadit. *Quæ est enim vita nostra: Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur.*

adolescentib' quoque timẽda mors.

Eccl.14.

Iacob 4.

Libidinosis maximè timenda mors.

Quod si cuiquam timenda mors est, maximè est adolescenti flagitiosam vitam agenti. Onan filius Iudæ, cùm grauissimum crimen admitteret, quod etiam nunc adolescentes improbi aliquando facere solent, Deo vltore subitò è vita sublatus est; *Et idcirco percußit eum Dominus*, inquit Scriptura, *eò quòd rem detestabilem faceret*. Cornelium Balbum & Q. Eterium Plinius in flagitio morte oppressos scribit: Pindarum poëtã similiter obijsse vult Fabius. Idẽ de Speusipppo Platonico Tertullianus affirmat, de Tarentino quodam principe Petrus Damianus.

Gen. 38.

Repentinę mortes libidinosorum.

Li. 7. *c.* 53.

Lib. 9 *cap.* 10. *in Ap.*

S. Bernardinus impudenti adolescenti infamẽ mortem prædicit.

Cùm S. Bernardinus Senis concionaretur, velletque seruari quod instituerat, vt suas haberent viri stationes separatas à fœminis: grauiter reprehẽdit adolescentem, quem lasciuia & curiositas in alienam partem transire pellexerat. Cùm reprehẽsione parum proficeret, accensus zelo castitatis, quam semper fecerat maximi, diuinam illi vindictam imminere prædixit. Nec aliter euenit: Anconæ enim, non multo post, publico & infami supplicio affectus est.

Plu-

Plurima ſunt repentinarum mortium exempla, quibus Deus ſeuerè in Caſtitatis violatores animaduertit: ſed cui horrorem non adferat, quòd ab ipſo vſque cœlo Deus euocarit alias ignem & ſulphur, in quinque ciuitates: alias eluuionem vndarum in totum terrarum orbem ad hominum impuritates abolendas; nulla huic exempla ad permouendum animum ſatis erunt. Ex hisquidem certè cōſtat. ita Deum execrari omnem impuritatem, vt ad hanc auferendam & ſubitò exterminandam, noua & inuſitata terribilium ſuppliciorum genera inueniſſe videatur. Quod ſi *horrendum eſt, incidere in manus Dei.* cùm caſtigat ſolùm; quid erit incidere in manus illius, cùm caſtigationis loco impœnitentem hominem ad mortis ſupplicium trudit; non tam ad illius emendationem, quàm ad horrorem aliorum & iuſtitiæ ſuæ probationem; Tales fuêre, de quibus iam diximus Nec deſunt alij, quorum horrēdas in morte pœnas, Deus oſtendit præſentibus: vt & illi diſcerent, & apud alios diuulgarent, quo tandem perditis deueniendum eſſet.

Libidinoſos inuſitatis ſupplicijs aufert Deus è vita.

animus, ingentes etiam habet pauoris caussas. De omnibus enim nobis, qui ante interitum orbis morimur, quod ad cuiusque animæ salutem ęternam, aut pœnas attinet; in ipso momento mortis: eadē, quę de vniuerso hominū genere, in extremo iudicij die, sententia pronunciabitur. Vt igitur huius iudicij anticipatam haberemus notitiā, & quo cum timore exspectandum sit, intelligeremus, quò facilius abstineremus à peccatis: illud spectaculum anno 1092. Parisijs exhibuit Deus, quod non modò omni sublata dubitatione fidem huius iudicij; sed etiam quod indicata seueritate ingentem eius terrorem efficeret.

Sur. tom. 5. Terribile exemplū iudicij particularis. Parisijs Doctor excellens moritur.

Scribit igitur Franciscus Puteus in vita Brunonis, auctoris Carthusianæ familiæ; floruisse eo tempore Parisijs virum doctrina inter omnes eximiū, &, quod quidem externis moribus iudicari poterat, virtute & sanctitate præditum, quibus rebus celebritatem nominis præter cæteros assecutus sit. Hic igitur tantus vir in morbum incidit, munitur sacramentis, moritur: confluunt ad funeris honorem, vt par erat in homine qui magnum sui desiderium

derium relinqueret, variarum artium Doctores, & studiosi; alij prӕterea magno numero mortales. Effertur longa pompa; deponitur in medio templo: circumstant qui exequias Christiano more decantent. Vbi ad eam lectionem ventum est, cuius prima sunt verba. *Responde mihi*, cum omnium admiratione & horrore, cadauer assurgit: & clarè, vt à tota circumfusa corona exaudiretur, exclamat: *Iusto Dei iudicio accusatus sum*, hóc dicto iterum recumbit. Tam admiranda res omnes, qui aderant ingenti terrore compleuit. Itaque visum est, differre, ac postridie instaurare funus. Interim fama tam nouæ rei vulgata, vt in ampla & populosa vrbe infinitam vtriusque sexus multitudinem vndique exciuit. Postridie instaurantur exequiæ, circumstant omnes aspectabundi; atque ecce tibi, cùm iterum illa verba pronuntiata essent, iterum cadauer se erigens, exclamat: *Iusto Dei iudicio iudicatus sum.* iterumq; reclinat caput. Tum verò incredibilis omnibus incessit pauor. Sed quòd nondum etiam, quæ de illo sententia lata esset, appareret (suspicari enim poterant,

Cadauer se erigit & exclamat terr tiò.

horribiliorem, ostendent. Intelligentia excęcata tenebris, ad ea solum cōprehendenda valebit, quæ dolorem augere possint. Quis verò ille erit dolor, quem corpus tuum sentiet, ô adolescens, si tui ipsius infelicissimus proditor, fornacem tantarum flammarum sentire cogeris? Eheu! miseros oculos, miseras aures, quæ pro rebus turpibus, ex quibus hic delectationem capiebatis, nihil aliud hæreditabitis, nisi vlulatus, rugitus, & blasphemias. Heu corpus infelix! quod pro delectatione sensuum, intolerandis doloribus cruciabitur. Vide nunc, si iam tibi omnis molestia quantumuis breuis, intolerabilis tamen videtur: quid tum facies in tanto calamitatum & cruciatuum Oceano, quantum nullus mortalium satis animo potest concipere. Altera pœna, quam damni vocant, multò etiam prioribus grauior est. quòd illi miseri in omnem æternitatem prohibeantur beato aspectu, & facie Dei, id est, felicitate, & statu omnium bonorum aggregatione perfecto, *Quem nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascēdit.* Nec vlla est animi vis, quæ, si vel ab hominum memo-

Pœna damni.

memoria ad mundi vſq; interitum cogitaret; tamen cogitaret aliquid tantum de illo gaudio, & fruitione Dei, vt non infinitis ſpatijs res ipſa cogitationem vinceret. Atque hoc bono in æternum damnati carent.

Punctum 5. Conſidera, quantum doloris accipiant damnati, nō ſolùm à tormentis externis; ſed ab intimo quoque conſcientiæ verme, qui continuò rodens, nunquam conſumitur; ſed ſemper opprobrat illis ſcelera cō-miſſa. Ah. quis angor, quæ ſuſpiria, ex illo dolore erumpent; cùm ſentient, tam ſæpè à ſe diuinos inſtinctus eſſe repudiatos, quibus vel inuitabantur ad meliora: vel retrahebantur ab hoc vel illo peccato: vel ſuggerebatur conſilium, vt hæc occaſio aſſumeretur, illa relinqueretur, redirent ad viam bonam, relinquerent commercia pernicioſa: & ſimilia? Quid cogitabunt, cùm ſe, propter huiuſmodi inſtinctus neglectos, iam ſentiunt addictos pœnis ſempiternis? 5. Vermis conſcientiæ. NOTA.

Punctum 6. Conſidera has pœnas nullum habituras finem. Erunt igitur immenſæ, acerbæ, intolerandæ; ſed ſine exitu. 6 Pœnarũ æternitas.

O AETER-

O Aeternitas, quem tui consideratio non mouet, ad mala deferenda, bona prosequenda. (dicam breuiter, sed dicam verè) is aut fidem non habet: aut si fidem habet, cor non habet.

Colloquium. Colloquium cum Deo instituetur ardens desiderio seruiendi Deo, in puritate, & sanctitate vitę, vt extra timorem simus tam horrendę mortis ęternæ.

Capvt XVII.

Qvantam vim habeat trium Nouißimorum meditatio: ac primùm Mortis.

Eccl. 7. Maximũ Dei donũ non peccare.

MOnet Salomon, vt in omnibus operib. memoremur nouissima, id est, quæ nobis ad extremum euentura sunt: addit huius cogitationis fructum, *in æternum*, inquit, *nõ peccabis*. Magna planè Spiritus sancti promissio: atque vnum de maximis beneficijs, quæ homo, dum corpore mortali continetur, potest à Deo vel petere, vel accipere. Solum enim peccatum est, quod veris nos dispoliet bonis, & extremam perniciem adferat. Securitas igitur à peccato, quibusuis

busuis opibus, quauis corporis firmitate est optabilior; quâ semel impetratâ, certissimum pignus perfectę felicitatis accepimus. Quod ergo rem tantam in nobis efficiat, vt de peccato nos in perpetuum securos præstet, magnum aliquid esse necesse est. Ex quo intelligitur, quanta sit vis timoris Dei, qui hoc efficiat. Nascitur autẽ hic, ex assidua & diligenti cogitatione trium nouissimorum, mortis, iudicij, inferni, vt hoc sapiens dicere voluisse videatur. Qui verè timet, peccare non potest: quia timor est animi fræpum, quo vel reprimatur, vel si perfectus timor est, prorsùs auertatur à malo.

Timor Dei facit nos non peccare.

Timorẽ Meditatio nouissimorum efficit.

Tria D. Bernardus inquit esse, quæ hominem à malo deterreant. Pudorem, dolorem, timorem; è quibus plurimum valeat timor *Quia* (inquit) *pudor de multitudine: dolor de qualicunque huius mundi consolatione capit solatium: Timor de neutro Quid enim illi multorum societas prodest; cui socij non minuunt pœnam, sed augẽt? Delicias verò timor, si verus est, non admittit.* omninò enim nullum habet tantum gaudium hic orbis; quod cum illo gaudio comparari possit, quod per peccatum timemus

Timor pudore & dolore est potentior

Serm. de primor. medit. & nouiss.

amittere. Hunc igitur timorem, accedente diuina gratia, gignit in animo trium nouissimorum cogitatio. *Ipsa sunt mors, inquit S. Bernard. iudicium & gehēna. Quid horribilius morte? quid iudicio terribilius? nam gehēna nihil potest intolerabili⁹ cogitari, quid metuet si quis ad ista non trepidat, non expauescit, non timore concutitur?*

Grad. 6. Exempla quantum possit Mortis meditatio.

Narrat Ioan. Climacus virum religiosum insigni virtute, cùm de morte meditaretur, ita timore obstupuisse, vt deficiente anima, inter brachia sociorum, portaretur ad cellam. Idem narrat alium fuisse, qui cùm negligentiùs viueret, quàm professio religionis postularet; morbo ad extrema deductus, horam circiter iacuerit exanimis. Post sibi redditus petierit, vt qui adessent, omnes discederent. Egressis omnibus, solum illum in antro relictum, aditum saxis obstruxisse, atque inibi duodecim ipsos annos, tam aspere vixisse, vt nulla colloquia admitteret, nullum, præter panis & aquæ pauxillum, cibum corpori indulgeret. Sedentem autem instar attoniti ea solùm versasse animo, quæ in excessu illo suo conspexerat; tacitis semper illi

Admirabilis vitę austeritas.

per

per genas euntibus lacrymis. Quo igitur tempore vicinus esset ad moriendum, monachos effracto aditu ingressos ad hominem, supplices petijsse: mnemosyni loco, pia oratione omnes ad virtutis studium incitaret. At illũ, quamuis iam moribundum, nihil illorũ precib. cessisse, hoc solum respondisse: *Ignoscite mihi: nemo qui reuera mortis memoriam agnouerit, peccare vnquam poterit*. Egregiè quoque apud Cassianũ Abbas Ioseph *Postremum*, inquit, *illud est: quod generaliter vitiorum omniũ Peremptorium esse nõ dubium est, vt se de hoc mundo credat quotidie migraturum.* Sententia admiranda. *Coll. 16. cap 6.*

Nec est, vt adolescens mortem sibi propter ætatis florem minus timendam putet, quamlibet florens & firmus appareat. quotidiana enim & morbis, & alijs casib. funera videmus adolescentium. Itaque, quòd illi minus de morte cogitant, eò fit, vt mors illorum plurimos imparatos opprimat. Certè monitio illa ad omnes pertinet. *Memor esto, quia mors nõ tardat. Et* illud D. Iacobi, in vitam quoque adolescentium cadit. *Quæ est enim vita nostra: Vapor est ad modicum parens, & deinceps exterminabitur.* adolescentib' quoque timẽda mors. *Eccl. 14.* *Iacob 4.*

Libidinosis maximè timenda mors. Gen. 38. Repentinæ mortes libidinosorum.

Quod si cuiquam timenda mors est, maximè est adolescenti flagitiosam vitam agenti. Onan filius Iudæ, cùm grauissimum crimen admitteret, quod etiam nunc adolescentes improbi aliquando facere solent, Deo vltore subitò è vita sublatus est; *Et idcirco percußit eum Dominus*, inquit Scriptura, *eò quòd rem detestabilem faceret*. Cornelium Balbum & Q. Eterium Plinius in flagitio morte oppressos scribit: Pindarum poëtā similiter obijsse vult Fabius. Idē de Speusipppo Platonico Tertullianus affirmat, de Tarentino quodam principe Petrus Damianus.

Li. 7. c. 53. Lib. 9 cap. 10. in Ap.

S. Bernardinus impudenti adolescenti infamē mortem prædicit.

Cùm S. Bernardinus Senis concionaretur, velletque seruari quod instituerat, vt suas haberent viri stationes separatas à fœminis: grauiter reprehēdit adolescentem, quem lasciuia & curiositas in alienam partem transire pellexerat. Cùm reprehēsione parum proficeret, accensus zelo castitatis, quam semper fecerat maximi, diuinam illi vindictam imminere prædixit. Nec aliter euenit: Anconæ enim, non multo post, publico & infami supplicio affectus est.

Plu-

Plurima ſunt repentinarum mortium exempla, quibus Deus ſeuerè in Caſtitatis violatores animaduertit: ſed cui horrorem non adferat, quòd ab ipſo vſque cœlo Deus euocarit alias ignem & ſulphur, in quinque ciuitates: alias eluuionem vndarum in totum terrarum orbem ad hominum impuritates abolendas; nulla huic exempla ad permouendum animum ſatis erunt. Ex hisquidem certè cōſtat. ita Deum execrari omnem impuritatem, vt ad hanc auferendam & ſubitò exterminandam, noua & inuſitata terribilium ſuppliciorum genera inueniſſe videatur. Quod ſi *horrendum eſt, incidere in manus Dei.* cùm caſtigat ſolùm; quid erit incidere in manus illius, cùm caſtigationis loco impœnitentem hominem ad mortis ſupplicium trudit; non tam ad illius emendationem, quàm ad horrorem aliorum & iuſtitiæ ſuæ probationem; Tales fuêre, de quibus iam diximus Nec deſunt alij, quorum horrēdas in morte pœnas, Deus oſtendit præſentibus: vt & illi diſcerent, & apud alios diuulgarent, quo tandem perditis deueniendum eſſet.

Libidinoſos inuſitatis ſupplicijs aufert Deus è vita.

Libr. 4. Dial c. 38.

Horribile exemplũ hominis in desperatione morientis.

Auctor est S. Gregorius, hominem immersum cogitationibus & cupiditatibus improbissimis, diuinitus oppressum grauissimo morbo, cùm exhaustis iam viribus parùm abesset à morte; apparuisse terribiles dæmonum formas, quorum ille terrore consternatus elata voce exclamauerit, vt omnes sibi opem ferrent. Accurrit familia, accurrit filius, vir religiosus: Nihil vident, at ille tamen pergit, cum grandi pauore, atq; exanimatione insanire, & in omnes se partes versare. donec tandem nequicquam clamans. *Inducias vsque mane, inducias vsque mane*, moreretur. *De quo*, vt Gregorius pergit dicere, *nimirum cõstat, quia pro nobis ista, non pro se viderit, vt eius visio nobis proficiat, quos adhuc diuina patientia longanimiter exspectat, nã illi tetros Spiritus ante mortem vidisse, & inducias petijsse, quid profuit, qui easdem inducias, quas petijt, non accepit?*

CAPVT

CAPVT XVIII.

QVANTVM VALEAT MEDItatio Iudicij, maxime particularis, & inferni.

NON minore nos terrore afficeret extremum iudicium: si viuam illius in animo haberemus imaginem: imò verò maiore etiam, quàm mors. Vincet enim huius iudicij seueritas omnium iudiciorũ, quæ vnquam legimus, audiuimus, adspeximus cuiuscunque Regis aut tyranni, omnem adeò, quæ cogitari potest, seueritatem Vsque eò, vt vir sanctissimus Iob, cùm de eo cogitaret, quasi victus terroris magnitudine, secum ipse sederet consultans. *Quid faciam,* inquit, *cùm surrexerit ad iudicandum Deus? & cùm quæsierit quid respondebo illi? semper quasi tumentes super me fluctus timui Deum, & pondus eius ferre non potui:*

Iudicij meditatio timorem Dei efficit.

S. Iob timet iudicium. *Iob 31.*

Quanquam autem terrorem hunc maximè adferat vniuersale iudicium, particulare tamen illud, quod SS. Patres, & nominatim D. Aug. exerceri dicunt, cũ primùm à corpore discessit ani-

Iudicium particulare quando & quale. *Libr. 2. de anim. c. 4.*

animus, ingentes etiam habet pauoris caussas. De omnibus enim nobis, qui ante interitum orbis morimur, quod ad cuiusque animæ salutem ęternam, aut pœnas attinet; in ipso momento mortis: eadē, quę de vniuerso hominū genere, in extremo iudicij die, sententia pronunciabitur. Vt igitur huius iudicij anticipatam haberemus notitiā, & quo cum timore exspectandum sit, intelligeremus, quò facilius abstineremus à peccatis: illud spectaculum anno 1092. Parisijs exhibuit Deus, quod non modò omni sublata dubitatione fidem huius iudicij; sed etiam quod indicata seueritate ingentem eius terrorem efficeret.

Sur. tom. 5. Terribile exemplū iudicij particularis. Parisijs Doctor excellens moritur.

Scribit igitur Franciscus Puteus in vita Brunonis, auctoris Carthusianæ familiæ; floruisse eo tempore Parisijs virum doctrina inter omnes eximiū, &, quod quidem externis moribus iudicari poterat, virtute & sanctitate præditum, quibus rebus celebritatem nominis præter cæteros assecutus sit. Hic igitur tantus vir in morbum incidit, munitur sacramentis, moritur: confluunt ad funeris honorem, vt par erat in homine qui magnum sui desiderium

derium relinqueret, variarum artium Doctores, & studiosi; alij prętereamag no numero mortales. Effertur longa pompa; deponitur in medio templo: circumstant qui exequias Christiano more decantent. Vbi ad eam lectionem ventum est, cuius prima sunt verba. *Responde mihi*, cum omnium admiratione & horrore, cadauer assurgit: & clarè, vt à tota circumfusa corona exaudiretur, exclamat: *Iusto Dei iudicio accusatus sum*, hóc dicto iterum recumbit. Tam admiranda res omnes, qui aderant ingenti terrore compleuit. Itaque visum est, differre, ac postridie instaurare funus. Interim fama tam nouæ rei vulgata, vt in ampla & populosa vrbe infinitam vtriusque sexus multitudinem vndique exciuit. Postridie instaurantur exequiæ, circumstant omnes aspectabundi; atque ecce tibi, cùm iterum illa verba pronuntiata essent, iterum cadauer se erigens, exclamat: *Iusto Dei iudicio iudicatus sum*. iterumq; reclinat caput. Tum verò incredibilis omnibus incessit pauor. Sed quòd nondum etiam, quæ de illo sententia lata esset, appareret (suspicari enim poterant,

Cadauer se erigit & exclamat tertió.

accusatum illum falso à criminatore Diabolo ; iudicatum quidem à Deo, (sed absolutionis sententia) visum est tertiò proferre diem funeris. Tum verò tota ciuitas ad tam inusitatum spectaculum concurrere. Peragitur quod vocant, officium defunctorum; ad eũdem locum eiusdem lectionis. hîc tertiò infelix ille caput erigens, horribili boatu diuini tribunalis sententiã proclamat. *Iusto Dei iudicio condẽnatus sum.* Quis fuerit tunc omnibus præsentib. animorũ sensus, qui pallores, qui tremores, qui metus, verbis explicari nõ potest. Vnum hoc constat: Brunonem tum adolescentem, studentẽ literis, cũ sex eiusdem studij & ætatis sodalibus, ex tã horribili iudicio hominis, omnium opinione probi & sancti, tantũ pauoris concepisse: vt relicto sæculo, in montes Sabaudiæ & Delphinatus extẽplò aufugerint, atq; in syluas, quæ ipso horrore inferos semper repræsentarent, se abdiderint. Testantur vel in hodiernum diem terroris illius magnitudinem toto orbe exstructa & mira sanctitate florentia Carthusianorum monasteria, quorum ille ordinẽ inusitata corporis asperitate, tũ primùm cũ sex

S. Bruno ex timore iudicij Carthusianum incipit ordinem.

ſex illis ſodalibus inchoauit Poterant alia de hoc genere adferri exempla: ſed quem vel vnicum iſtud nō permouet: parum ex aliorum multitudine capiet adiumenti.

QVOD ſi quis optimum frænū deſiderat, quo inſoleſcentē carnē omnino reprimat & regat, diligenter de inferis cōmentetur. *Cogitare quale malum ſit*, inquit Proſper, *ab illo gaudio, diuinæ cōtemplationis excludi; beatiſsima ſanctorū omniū ſocietate priuari; fieri patriæ cæleſtis extorrē, mori vitæ beatæ, morti viuere ſempiternæ, in æternum ignē cū Diabolo & Angelis eius expelli; vbi ſit mors ſecūda damnatis exilium, vita ſupplicium; non ſentire in illo igne, quod illuminat, ſentire quod cruciat; exūdantis incendij terribilis crepitus pati; barathri fumātis cæca caligine oculos obcæcari; profundo gehennæ fluctuantis immergi; edaciſsimis in æternū dilaniari vermibus, nec finiri: hæc & ſimilia multa cogitare, nihil eſt aliud, quā vitijs omnibus repudiū dare, & omnia blandimenta carnalia refrænare.*

Inferni meditatio vtilis ad timorem. *Libr. 3. de vita cōtēp. cap 12.* Inferni deſcriptio.

Certè magno delicias emit, qui cum ijs acceſſionis loco gehennā ſibi cōparat. Nec magni facit animam ſuam, qui mauult hanc ad ſempiterna ſupplicia

Inſanit, qui breui voluptate emit æterna ſupplicia.

plicia condemnare, quàm leuiculam aliquam voluptatulam omittere. Primùm enim omnis in hac vita suauitas coniunctam habet amaritudinem, deinde faciamus eam merum mel, & saccharum: fugacissima certè est, quæ temporis momento euanescat: duret verò etiam centum aut ducentos annos; quantulum hi sunt, præ illa cruciatuum infinitate? Præclarè D. Chrysost. ratiocinatur. insanum esse eum, qui vt semel iucundo somnio frui possit, per totum vitæ tempus se grauissimis doloribus excruciandum offerat. Quæ igitur insania erit adolescentis Christiani, qui tam certo sciat esse inferos, & inferos ita acerbos, vt nihil cogitari possit acerbius; qui videat, se suis libidinibus, si, vt fit, morte in his opprimatur, ad hæc supplicia cōtendere, sinat tamen sua impuritate, per speciem exiguæ, breuis, & minimè synceræ delectationis, se trahi ad infinitos cruciatus, non modo sensuum sed animæ quoque, & omnium eius virium: ipsius adeò corporis, quod iā tam carum habet, cui cum tanto suo periculo & malo delicias vndecumq; venatur?

Simile aptissimum. *Epist. 5. ad Theod.*

CAPVT

CAPVT XIX.

QVAM PERICVLOSVM SIT *ſpe pœnitentiæ differre bonam vitam.*

AT DICET adoleſcens, antequam moriar, pęnitentiam agam. Quæ verò eſt diabolica impoſtura, ſi hæc non eſt? An fortè, ô miſer, in tua manu eſt, cùm volueris pœnitere: & non magis donum Dei? Age verò, quod tuum eſt meritum, vt Deus tam excellenti dono te pro tuis in ipſum obſequijs remuneretur? Tu illum quotidianis flagitijs irritas; & iram iræ accumulas, hac noua pręſumptione miſericordiæ, qua ad peccandi licentiam nefariè abuteris: & cogitas tamen in ipſo articulo temporis paratam tibi fore miſericordiam, vt tum Deus te permoueat ad pœnitentiam? Non ita loquitur Deus; ſed minatur: quoniam ipſe clamauerit, & tu nõ reſponderis; ipſe manum porrexerit, tu neglexeris: futurum quoque vt tu clames, & ipſe non audiat; tu auxiliũ petas, ipſe faciem auertat.

Diabolica fraus differre bonam vitã, ſpe pœnitentiæ.

Ira Dei in præſumptores.

Sed faceſſe, vt eſt omnibus plerunque paratus ad ſubueniendum Deus:

Poſt diuturnam vitij con-

ſuetudinem ſeriò pœnitere difficile & rarum.

an tu infelix, ſemper paratus eris ad accipiendam illius opem? Vide iam nunc, cùm forſan in principijs malorum es, pateris tibi à ſenſibus imponi; fœdus cum hoſtibus inis, vt tuam cupiditatem expleas: non potes refugere à malo quamuis cognito & perſpecto; quid facies cùm denſiores erunt in intelligentia tenebræ, quas cùm omne vitium, tũ maximè offundit intemperãtia? cùm iã indurueris in praua conſuetudine? cùm iã voluptatum venena cibus tibi & nutrimentum eſſe cœperint; Quo te modo ex tam arctis vinculis expedies? quo tibi modo perſuadebis, vt te ipſe à rebus tam caris auellas, quorum amor iam tibi ad ipſas medullas penetrauerit, & iam radices altiſſimas egerit in corde, in vita, in moribus?

adoleſcẽs diſſolutè viuens cogitatione mortis, rediijt ad frugem.

Itaq; nõ exſpecta tempus, cùm tẽpus habes. Iam tempus eſt: quod ſequetur, nondũ eſt tempus: & cũ erit, fortè tibi non erit. Excita te his cogitationibus, & imitare nobilem adoleſcentẽ quendam è ciuitate ampla & potenti Italię natum. Hic, vt accepi à viro grauiſſimo, cùm immerſus eſſet voluptatib. corporis, vſq; adeò noua & terribilia

putabat,

putabat, quæ à confessario de pœnitentia audiebat: vt multis modis à confessario propositis, negaret vllum ex his se posse pati & perferre. Quid faceret pater spiritualis? monet, vt quartam saltem horæ partem poneret in hac cogitatione. Iacere se in lecto mortuum brachijs in crucis formam compositis: ad caput apposito ardente cereo, ad pectus crucifixi imagine. Paruit adolescens, & adfuit diuina gratia; sic repentè illustratus est, vt conspecta peccati fœditate, totus solueretur in lacrymas; & postridiè benè manè, ad eundem Patrem accedens, miro cum dolore peccata sua defleret: & de vitæ emendatione seriò cogitans, pro satisfactione, & impositas sibi acciperet, & vltro maiores assumeret corporis pœnas, itaque initium fecit sanctius viuendi in posterum.

Alium adolescentem scribit fuisse Palladi⁹, qui ad pęnas exigendas à corpore, cuius voluptate seductus ad immane præcipitium peccati fuerat, seipsum inclusit sepulchro, vbi post vitam asperrimè transactam, cum magna sanctitatis opinione decessit. *adolescentis pœnitentis in se asperitas mira.*

Non dubitandum est igitur, quin in medi- *Mortis medita-*

tio medicina vitij.

meditatione mortis magnum ſit momentum, ſeu ad erigendum, ſi lapſus es; ſeu ad confirmandum, ſi tentatione impelleris. Adhibet enim medicinam malo aptiſſimã, cùm voluptati, timorem: certitudinem & magnitudinem ſuppliciorum, incertæ ſpei, & cupiditati viliſſimæ breuiſſimæq; voluptatis opponit. Intellexit hoc vir ille religioſus, qui cum ſciret ſepultam fœminam, cuius memoria ipſius aliquando ſollicitabat animum, ingreſſus ſepulchrum abſtulit putridi cadaueris partem. Hanc panno inuolutam ſeruabat, vt cùm ſentiret libidinis commotiũculam, hunc fętorem ſubitò applicaret ad nares. non minore ſui victoria, quàm moleſtia ſenſuum.

Nota pręclaram ſui victoriam *2. p. libr. contra fornicat.*

S. Antonij conſilium aduerſus libidines. *Athanaſ. in vita S. Anton.*

Claudat hunc locum præclara D. Antonij oratio, qua ſuos ille hortabatur, non ſolùm vt mortem frequenter cogitarent, ſed iudicium quoque extremum, & inexplicabiles damnatorum pœnas. *Ceſſabit*, inquit, *amor mulierum, libidinis extinguetur incendiũ; ſi ante oculos ſemper habebimus vltimæ retributionis aduentũ, quia maior formido iudicij, et pœnarũ timor horridus, ſimul et lubri-*

lubricæ carnis incentiua dissoluit, & ruẽtem animam, quasi ex alta rupe, sustentat.

CAPVT XX.

QVARTVM CASTITATIS adiumentum: illius præmium: ac primò quidem de præmio eius in hac vita.

DVO sunt genera præmiorum à Deo constituta castitati, quorum nos consideratio ad eam persequendã vehementer excitare debet. Alterum est vitæ præsentis: alterũ futuræ. De priori prius agemus, quod & nobis ad intelligendum facilius est & ad alterum contemplandum quasi viam aperiet. Habet ergò in hac vita castitas magnos iucunditatis, vtilitatis, & dignitatis fructus, quos summatim attingemus. Præmium castitatis in hac vita.

QVOD ad iucunditatem spectat: D. Sebastianus, cùm Martyres hortaretur, vt constanter pro fide mortem subirent, inter cæteras hanc adfert rationem: quòd voluptas vera nequicquam in hac vita quæratur, cuius sit sedes in cœlo. Sic igitur ipsas voluptates loquentes inducit: *Si verè amatores* Iucũditas Castitatis *Sur. tom. 1.*

nostri estis; illi nos commendate, qui nos vobis integras illibatasq; in illa regione restituat, in qua vobiscum iugiter manere poßimus: in hac .n. vita caduca, si nos vobis obsequi voluerimus, quasi hic expensæ et exhaustæ, ibi vobis omnino negabimur: dimittite nos interim seruire morituris: quia idcircò breuiati sunt dies mortalibus vt immortalib. perpetuò famulemur. quasi diceret, in hac vita voluptates nec esse, nec posse esse, nisi falsas & fallaces

voluptates sensuũ in hac vita falsæ.

Atque hac sententia nihil verius, si de carnis & sensuum voluptate sit sermo Quòd si de spiritus delectatione agamus, inueniemus profectò etiam in hac vita eos homines qui vitam innocenter & sanctè agunt, tantis frui voluptatibus, vt iam nunc pignus futuri gaudij accepisse videantur. *Nam secura mens, iuge conuiuium.* Et S. Paulus pacem quandam se inuenisse ait, quã vocat. *pacem Dei, quæ exuperat omnem sensum,* qua precatur, vt *Deus impleat corda & intelligentias nostras.*

voluptas spiritualis in hac vita.

Prou 15.

Hanc etsi efficit aliorũ quorũuis peccatorum euitatio; maximè tamẽ creat vera puritas cordis. Itaq; cùm dixisset Dauid. *Cor mundũ crea in me Deus,* quasi aliquid inde sponte sua consequens addi-

Psal 50.

addidit. *Redde mihi lætitiã salutaris tui.*

Quod si iucundum est alios, qui nobis inimici sunt, vincere: quàm erit suaue, suos impetus & perturbationes id est, se totum sibi subiugare? *Melior est patiens viro forti & qui dominatur animo suo, expugnatore vrbium.* ex sentẽtia Salomonis, quantus ergò erit, qui non animi tantùm impetus, sed ipsũ quoque corpus obedientiæ rationis subiecerit? Si virtutis cuiuslibet exercitatio iucunditatem habet; quæ erit iucunditas castitatis, quæ semper in suo comitatu habet præclarissimarũ virtutum chorum? libertatem animi, constantiam, sedationem affectuum, sensuum mortificationem; & in primis obedientiam legis diuinę, & amorem Dei? Hãc iucunditatẽ S. Bern. vocat saporẽ, & gustũ, qui exsuperat omnem cõsolationem sensus. S. Ephrem cùm in huius suauitatis admiratione sæpius exclamasset; ad extremũ addit, *hunc esse tranquillum portum; in quo anima summa & securissima quiete fruatur.*

Seipsum per castitatem vincere iucundissimum.

Prouer. 16

Serm. 1. *in Quad.*

Serm. de Cast.

Sed hæc non expertus, non credit. bona enim pars hominum deditì sensibus, cum terreis hisce voluptatibus, quas solas ipsi sensêre, nullas comparandas

voluptates spiritus soli nouerunt qui experti sunt.

randas putant. Nimirum vt pisces, in aquis viuere assueti, nullam norunt lucem, nisi eam quæ in aquis est, obscurissimam; Sic istos vult esse Naziãzenus. Itaque idem Nemesium hortatur, vt amorem omnem à rebus terrenis abductum, transferat ad Deum, *Vtinam*, inquit, *Christus pectus tuum sagitta sua transfixisset, etenim vtrunq; amorem perpendens, intelligeres profectò: quãtò suauior sit aculeus ille, quem in hominũ pectoribus figit.* Et S. Gregorius: *Dulce est*, inquit, *gaudere in rebus humanis; sed ei, qui adhuc de cœlestibus gaudia nulla gustauit.* Et S. Cyprianus: *Voluptatẽ vicisse voluptas est maxima, nec vlla maior est victoria, quàm quæ de cupiditatibus refertur.* Certum est, quosdam sanctos & maximè virginea castitate prędiţos (qualis is, quem diximus, Ephrem) tãta aliquando voluptate perfusos; vt, verentes, ne corpusculi imbecillitas gaudij magnitudinem sustinere non posset, Deum rogarent, vt aliquantulum sibi temperaret. Atque hęc de iucunditate dixisse sufficiat.

In præcep. ad Virg.

Hom. in Ezech.

Lib. de bono pudic.

vide lætitiam putissimam.

DE VTILITATE breuiter dicam; esse tantam, vt quâ pro portione tricenarium superet centenarius, câ vir-

vtilitas castitatis in hac vitæ.

eâ virginea caſtitas caſtitatem vincat coniugalem, vt apud Matthæum docuit Chriſtus. Quia verò non omnes intactum virginitatis florem ſeruare potuerunt: non idcirco parua quędam vtilitas iudicari debet ſeruatæ quocunque modo ex amore Dei caſtitatis. Conſentiunt enim S. Patres, ſecundariæ caſtitatis præſtantiam, eò vſque poſſe procedere; vt tametſi non attingat, parum tamen abſit à virginitatis præmio, tanto autem adeſſe propius, quantò coniunctiorem ſibi habeat amorem Dei, cuius magnitudine omnia noſtra merita ſunt metienda.

Cap 13.

SEQVITVR dignitas & honeſtas. Hæc primum prodit ſe ipſâ appellatione. Vt enim alibi monuimus; Incontinentiæ vitio proprium eſſe nomen Turpitudinis: Sic caſtitati propriè conuenit appellatio Honeſtatis. Deinde idē ex eo colligi poteſt quod in certamine continentiæ agonothetam habemus Deum; ſpectatores, angelos, & beatos cælites: Chriſtū denique, qui extenta manu demonſtrat præmium Huius, ad curſum & glorioſam palmam nos inuitantis, voces audimus:

Dignitas Caſtitatis in hac vita.

Præclarū certamen continentiæ.

Matth. 19 dimus: *Qui potest capere, capiat. Non deterrentis*, inquit Chryſ. *hæc vox eſt; ſed inuitantis*, nec verba hęc fieri non poſſe; ſed magnũ eſſe demonſtrant. Chriſtus in manu gerit coronam pulcerrimam & pretioſiſſimam, non ex argẽto, vel auro: ſed ea materia, cui par nihil vidit hic ſol: ea arte, vt ipſi Angeli obſtupeſcant. Hanc adoleſcẽti, omnique ętati oſtentans, iubet Euangeliſtę voce tanquam tuba, committi certamen, proclamat igitur ille victoribus præmium: *Qui potest capere capiat.* Non eſt vilium animarum, nec mollium adoleſcentium; ſed qui certare vult magno ſe animi robore armet; ad ſpẽ ſe auxilij diuini erigat: cogitet multas ſibi ante quàm ad calcem decurrat, ſuperandas eſſe difficultates. Sic ſi paratus accedat, conſtantiamque conſeruet; non dubitet, quin coronam illam præſtantiſſimæ gloriæ, victoribus propoſitam ſit aſſecuturus.

CAPVT

CAPVT XXI.

DE PRAEMIO CASTITATIS *in vita futura.*

IAM si tanta redduntur in terris, quid erit in cælo? *Sors acceptißima in templo Dei,* vocatur in scripturis præmium in cęlo continentium: quibus Isaias quoq; pollicetur *nomen melius à filijs & filiabus: et nomen sempiternum.* Verè enim Virgines præter illud præmium commune omnibus filijs Dei, pręcipuo quodam augentur præmio. De quo suauissima illa verba, Ioan. castissimus clarissimè scribit. *Et vidi, & ecce agnus stabat super montem Sion, & cum eo centum quadraginta quatuor millia, habentes nomen eius, & nomẽ patris eius scriptum in frontibus suis: & audiui vocem de cælo, tanquam vocem aquarum multarum, & tanquam vocẽ tonitrui magni, & vocem quam audiui, sicuti citharœdorum citharizantium in citharis suis; & cantabant quasi canticum nouũ ante sedẽ, & ante quatuor animalia, & seniores, & nemo poterat dicere canticũ, nisi illa centũ quadraginta quatuor millia, qui empti sunt de terra, Hi sunt qui cũ mulieribus*

Pręmia castitatis in cœlo.

Sap.3.

Isaiæ 56.

virginitatis in cœlo præmium singulare.

Apoc.14.

ribus non sunt coinquinati. Virgines enim sunt. Hi sequuntur agnum, quocunq; ierit. Quem locum D. Augustin. tractans, atque ex eo intelligens præcipuam illam Virginum gloriam; singulare gaudium, & canticum proprium comitantium Christum agnum: sic scribit. *Quò ire putamus hunc agnum? quò nemo eum sequi, vel audeat, vel valeat, nisi vos, quò putamus eum ire in quos saltus et prata? vbi credo sunt grandia gaudia; non gaudia sæculi huius vana, insaniæ mēdaces; nec gaudia qualia in ipso regno Dei cæteris non Virginibus erunt, sed à cæterorū omnium gaudiorū sorte distincta; gaudiū Virginum Christi, de Christo, in Christo, cū Christo, post Christum, per Christum, propter Christum; gaudia propria Virginum Christi non sunt eadem non virginum, quāuis Christi, nam sunt alijs alia, sed nullis talia.*

Libr de Virg c.27

Meditatio gloriæ cælestis, vtilis ad castitatē.

Exemplū Iosaphat. cap. 30.

Quantum huius gloriæ meditatio contra tentationes Intemperantiæ possit; facilius experientia, quàm verbis discitur. Vnum igitur exemplum sufficiat ex Damasceno repetijsse. Vt enim supra narrauimus, Iosaphatus adspectu & blanditijs puellæ incitatus ad libidinem, inter orandum somno oppres-

oppressus est. Ibi secundum quietem species quædam illi futuræ vitæ oblata est: qua tantoperè captus est, vt euigilans in lacrymas solueretur: &, quod iam supra ex Damasceno scripsimus, *omnis impudicæ illius puellæ, reliquarumque omnium pulcritudo, quouis cœno & sanie fætidior illi sit visa.*

Quod igitur in tribus nouissimis fecimus, idem hic atque eodem modo, faciemus; vt meditationem de beatorum gloria præscribamus.

Capvt XXII.

MEDITATIO DE cælesti gloria.

ORatio præparatoria, similis ei, quæ in tribus nouissimis posita est. **Præparatio.**

Præludium 1. Pone tibi ob oculos amœnissimum, altissimum, amplissimum locum, eo ornatu, qui cælo empyreo inest, quod idcircò hoc nomine, & ornatu reliquos cælestes orbes antecellat.

Præludium 2. Pete à Deo gratiam, vt intimè gloriam patriæ cælestis in-

telligas, quò magis exciteris ad seruiendum ipsi in vitæ puritate.

1. Punctū. Loc⁹ beatorum qualis.

Punctum 1. Considera qualis sit beatorum locus, situ altissimus, amplissimus spacio, materia præstantissimus, ornatu pulcerrimus. Cuius fundamenta mœnium (vt nostro more loquamur) sunt pretiosæ gemmæ: ipsa ciuitas tota ex auro purissimo: portæ smaragdis & sapphyris singulis excisę: vię simili splendore & ornatu. Nulla ibi nox, nullæ tenebræ. Sol enim iustitiæ occidere aut abscondi nescius, radios amabilissimos semper ibi diffundit. Quòd si huius mundi fabrica, quæ stabulum est animantibus; hominibus exilium, & vallis lacrymarum; tātum tamen ornatus & pulcritudinis habet, vt contemplantem prorsus det in stuporem; tantam bonorum copiam, vt nihil in illa sensus vllus desideret, tantam varietatem pecudum gradientiū, serpentium, natantium, volātium, oppidorum, ciuitatum, prouinciarum; institutis, moribus, legibus discrepantium; si inquam, hoc, vt ita loquar, tectū huius machinæ, solis, lunæ, errantium atq; inerrantium stellarum tanto splendore collucet: qualis erit cæ-

lestis

lestis illa patria: habitatio non iam seruorum, sed filiorum: non pecudum sed beatarum mentium? Vbi aula est magni illius Regis, regnũ Dei omnipotentis: qui carissimis sibi filijs, multo maiora præstare & vult, & potest; quàm nos animo comprehendere. Quæ igitur non ille in suo palatio, & filiorum suorum habitatione perpetua sit fabricatus? *Quàm dilecta tabernacula tua Domine virtutum?* dicebat Dauid, *concupiscit & deficit anima mea in atria Domini.* *Psalm.* 83.

Punctum 2: Considera iterum qualis sit illa domus Dei, tota iucunda, tota desiderabilis; remota ab omni malo, omnib. bonis referta. *In qua* S. August. dicit, *vita agitur præparata à Deo amicis ipsius; vita secura, vita quieta, vita pulcra, vita mũda, vita casta, vita sancta, vita quæ mortem nescit: vita sine angustia, sine necessitate, sine dolore, sine anxietate, sine corruptione, sine perturbatione, sine varietate, aut mutatione: vita plena omni pulcritudine & honore.* Omnino domus amabilissima: vbi nec quicquã quod offendat, adest; nec quicquam, quod delectet, abest: vbi amor perfectus nullus timor, dies ęterna, & vnus 2. vita beatorum qualis.

omnium ſpiritus; vbi *Deus videtur facie ad faciem*. Beatus, qui modò ſic viuit, vt hinc diſcedens, ad tam beatam migret habitationem.

3 Societas Angelorũ & Sanctorum.

Punctum 3. Contemplare beatam illam ſocietatem puriſſimarum mentium, in ſuos choros deſcriptarum. Angelos, Archangelos, Principatus, Poteſtates, Dominationes, Virtutes, Thronos, Cherubim, & Seraphim, quarum tāta eſt multitudo, vt Daniel dixerit: *Millia millium miniſtrabant ei, & decies centena millia aſſiſtebant ei.* Vide iam cum his tot ex hominibus ſanctiſſimas animas, Apoſtolos, Prophetas, Patriarchas, Martyres, Confeſſores, Virgines, Innocentes. Atque hos tanto numero, vt S. Ioannes dicat. *Vidi turbam, quam dinumerare nemo poterat.* Vidi ſingulorum admirandā pulcritudinem, caritatem tantam; vt nemo minus de gloria aliena, quàm de ſua gaudeat.

Daniel 7.

Apoc. 15.

4 Viſio Dei beatifica.

Punctum 4. Cogita quæ ſit beatorum occupatio, ſeu potius actio. *Videre Deum facie ad faciem.* id eſt, diuinam eſſentiam in tribus perſonis, Patre, & Filio, & Spiritu ſancto clarè cognoſcere. Hac igitur cognitione illuſtrati,

ſic per

ſic perpetuò maieſtatem immenſam admirantur; vt perpetuò ſonent illa carmina, *Sanctus, Sanctus, Sanctus, Dominus Deus Sabaoth*. In diuina autem Eſſentia cognoſcunt, & res omnes alias & ſeipſos. Neque ſolùm vident Deum, ſed etiam amant; amore vehementi, amore pleno, amore perfecto; ex toto corde, & omnibus viribus amant: amando fruuntur, fruendo inexplicabili ſuauitate diuinorum amplexuum perfundũtur. Nulla ceſſatio laudum, admirationis, gratiarum actionis, gaudij, quò complectentur ex præſentia Dei; cui cum ſumma veneratione & quiete aſſiſtunt, atque ex ſocietate tot ſanctorum; cum quibus ſe tanta in gloria eſſe, loco tam ſecuro, tam alto, tam iucundo lætantur.

Punctum 5. Conſidera multitudinem & plenitudinem gaudiorum cæleſtium. Tanta ſunt multitudine, vt ſolus Deus pernumerare poſſit: tanta magnitudine, vt idem Deus ſolus nouerit æſtimare: tanta varietate & perfectione, vt nihil habeat hic mundus cum illis comparandum. Ad ſummam ſunt pleniſſima, puriſſima, opti- 5 Multitudo & magnitudo gaudiorũ in cœlo.

optimè dispoſita, & quaſi infinita, quæ nunquam deſinant. Omnem hanc plenitudinem & varietatem gaudij inexplicabilis longiſſimè ſuperat, clara diuinæ faciei & maieſtatis viſio, præmium eſſentiale beatorum, qua vident Deum, ſicut eſt: & in ipſo cætera omnia. Quoniam autem Deũ, quantum intelligunt, tantùm amant: hinc fit, vt de infinita eius magnitudine, perfectione, pulcritudine, bonitate ſic gaudeant: quaſi ipſi in Deo, & Deus in ipſis rerum omnium rex ſit.

6 Adſpectus Chriſti, Beatæ virginis, & Sanctorum.

Punctum 6. Conſidera adſpectum humanitatis Chriſti, quæ iam diuinæ naturæ per gloriam ſit vnita: quæ illius iucunditas, quæ gratia, quis ſplendor; in anima, in corpore? ſpecies eius ſine comparatione pulcritudinem omnium beatarum mentium & ſanctorum hominum vincit: vſque eo, vt inter præcipua Angelorum gaudia ſit, poſſe ſanctum illum & venerabilem vultum intueri. *In quem deſiderant Angeli proſpicere*, vt Diuus Petrus inquit. Homines verò beati, eò maius etiam gaudium hinc accipient; quod intelligent, hoc ſan-

1.Petr.1.

guine

guine se redemptos, quem quouis iaspide flammātiorem in sanctissima carne videbunt rutilare; maximè verò in sacris manibus, pedibus, & latere. Amplius etiam, quod in illa Christi humanitate, ipsorum natura euecta sit, vsque ad dexteram Patris, quam naturam in CHRISTO, vt caput omnium rerum, & regnatricem creaturarum adorant. Magnum præterea gaudium capient ex adspectu beatissimæ Virginis: cùm illam contemplantur, vt matrem DEI; vt plenam gratia, & omni perfectione; vt primam in regno cælorum post Filium Dei, & Filium ipsius: cùm illi gratias agunt, à qua tantum beneficium acceperint, quantum ab omnibus simul Angelis; atque adeo omnibus rebus creatis sperare non potuissent: cùm adspiciunt & admirantur in alia tantam sublimitatem, cum tanta submissione: tantam maiestatem, cum tanta in omnes, aut bonitate, aut misericordia. Denique ipsorum inter se adspectus maximum omnibus gaudium dabit. Cùm videbunt locatos se in statu tam securo, in gloria tam gloriosa, & in-

explicabili. tantum verò quiſque de alterius, quantum de ſua gloria gaudebit. O felix, ô deſideranda ſocietas.

7. Animarum & corporũ beatorum dotes.

Punctum 7. Conſidera ſingulatim quo in ſtatu ſint bonorum tum animæ, tum corpora. Anima erit abſorpta diuinitatis Oceano, & ſic in amorem Dei rapta, vt quaſi in DEVM transformata viuat. Si enim Diuus Paulus eò progreſſus eſt, vt dicere potuerit. *Viuo ego, iam non ego: viuit verò in me Chriſtus*: quid nî beatus quiuis poſſit dicere: *Viuo ego, iam non ego: Viuit verò in me Deus?* Vires animæ pleniſſima luce Dei illuſtratæ, & refertiſſimæ erunt gaudijs; cùm in ijs erunt actionibus, quas illarum natura ferre poteſt perfectiſſimas. Memoria in commendatione diuinorum beneficiorum: intelligentia in adſpectu diuinæ pulcritudinis; voluntas in amore infinitæ bonitatis occupabitur. Corpus erit immortale, nulli obnoxium læſioni, leue, agile, clarum, quod ipſum ſolem ſplendore antecedat. Nec explicari poteſt, quanta in voluptate futuri ſint omnes ſenſus; quæ ibi lux, qui colores, qui concen-

Galat. 2.

tus,

tus, qui sapores, qui odores in illa fœlicitate futuri sint. *Nam nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.* *Esaiæ 64.*

Punctum 8. Considera gaudium, quod ex sua securitate capiunt Sancti: cùm vident euasisse iam se insidias huius mundi, carnis & Diaboli: securos se esse ab inferis, ad quos tam multos, tam miserè delapsos vident. Quàm gaudent, quod multos labores tulerint: multa piè, multa corpori molesta fecerint, peccandi occasiones declinarint. quod operam dederint, vt inimicorum spiritualium tentationes vincerent: vt corporis appetitus frangerent: vt difficultates in via virtutis & obsequij diuini se offerentes vincerent! Ibi efferuntur laudibus ieiunia, orationes, vexationes corporis: ibi gratiæ aguntur ijs, qui bonis consilijs, exemplis, quauis ratione vel autores vel adiutores alijs fuerunt ad salutem. 8. Securitas beatorum.

Punctum 9. Cogita huius gloriæ æternitatem: Verè enim *momentaneum & leue tribulationis nostræ, supra modum æternæ gloriæ pondus operatur in nobis;* 9. Æternitas gaudiorum. 2. Cor. 4.

bis. Quis ergo refugiat non modo breui vitæ ſpacio, ſed vel plurimus ſæculis aliquam ſibi vim facere, aliquid moleſtiæ pati, vt ad illam veniat æternitatem?

10. vis ad cęlũ quomodo inuenienda.

Punctum 10. Cogita etiam atque etiam, qnid egeris, quid agas, quid agere cogites vt hunc finem aſſequaris; propter quem Deus effinxit in te imaginem ſuam; redemit te ſanguine Filij ſui; deduxit & adiuuit te ad hanc vſque ætatem tuam: quid facturus inquam ſis pro gloria cœleſti. Hic iam conuerte oculos ad ea, quæ Sancti fecerunt, quos nunc in illa gloria triumphantes vides. Hic ſigillatim deſcende ad omnia officia vitæ ſpiritualis; quæ media adhibuerint ad hunc tam optatum finem aſſequendum; quæ pertulerint, vel Dei amore, vel huius gloriæ deſiderio. Deinde certò apud te ſtatue, quorum finem deſideras, eorum veſtigia conſectari.

Colloquium.

Ad extremum claudes pio & ſuaui colloquio cum Deo: quo petas ab ipſo veniam temporis hactenus tam malè, aut certè tam negligenter acti. & coram illo decernas: velle vſque

ad fi-

ad finem constanter currere viâ mandatorum Dei.

CAPVT XXIII.

CVLTVS B. VIRGINIS, quintum Castitatis adiumentum.

POST Deum & Christum Dominum, nullum est certius & securius refugium hominibus, quàm Beata Virgo mater Dei. Nam & ipsa vocatur ab Ecclesia *Spes nostra*: & semper â viris sanctis inuocata est, tanquam *mater omnium viuentium, & generis humani defensatrix*. Nec vlli magis tutela hæc conueniebat, quàm illi, quæ diuina æternaque prædestinatione designata erat, inter omnes res creatas, post sacrosanctam CHRISTI humanitatem, nobilissima, gloriosissima, & potentissima: quę Deo propior assisteret, eiusque gloria plus gauderet, quàm quiuis Angelorum; imò verò, quàm vllus Seraphim, aut Cherubim. Itaque ipsa, vtpote quæ plus gratia & potentia apud Deum valeat, quàm non modò

B. virgo post Christum spes nostra.

B. virgo tutela mundi.

ſinguli beatarum, & ſanctarum mentium; ſed etiam quàm ſimus vniuerſi: hoc à Deo munere donata eſt, vt apud Patrem, & Filium, procurationem gerat Eccleſiæ militantis, eamque gratiam impetret, ſine qua in tot procellis, & tempeſtatibus huius mundi curſum tenere non poſſet. Vt igitur eſt, ſic appellatur: *Stella maris.* & *Adiutorium mundi.*

Eccleſiæ apud Deũ procuratrix.

Nec verò dubium eſſe poteſt, quin illa apud Deum mediatricis fungens munere, impetret Eccleſiæ toti, præſidia neceſſaria aduerſus omnia pericula: eoque maiora quò hæc in terris premitur acrius: quando certiſſimum eſt, eam quæ ex nomine ſuo ſit *Regina miſericordiæ.* & *Mater hominum*, ne tum quidem matris officium intermittere, cùm Deum iuſta in homines ira ſuccenſum videt. Vt tamen huius rei omnis dubitatio tolleretur, dignatus eſt Deus hoc ipſum aliquando humanis oculis contemplandum dare.

S. Dominicus vidit mundũ B. virginis pre-

Cùm Dominicus, amore ſuo, intentus precationi mentem aliquando defixiſſet in cęlo; vidit ſublimẽ in aëre Chriſtum Dominum, cùm admirabili ſplen-

li splendore maiestatis & magnitudinis suæ, regali solio confidentem. Erat illi in vultu horrenda seueritas; ira ex oculis emicabat: manu tres, vt apparebat, lanceas vibrabat, quibus orbem vniuersum esset interempturus. Cùm inueniretur nemo, qui furori iusto se opponeret: gloriosa Virgo Mater aduoluta genibus, & arctissimè amplexa Filium, rogat, vt hominum, quos suo sanguine redemisset, caperetur misericordia, Christo contra infinitas caussas iustissimæ vindictæ, in perditissimam gentem mortaliū summatim recensente, subijcit amantissima filiorum mater: duos se etiam habere seruos, quorum laboribus & industria flagitiosi reuocari possint ad pœnitentiam simul cum dicto vtrumque offert: alterum Dominicum; Frãciscum alterum. Placatus est maternis precibus Dominus, & ad eam rem accipere se ostendit, insigne illud par bellatorum.

cibus cō-seruatum. *Ant. pa. 3. titu. 23. cap 3.*

Aliud narrat haud absimile Antoninus. Cum alio tempore percēsuisset Deus hominum facta, inuentis bonis paucis sceleratorum immani numero: cōprehensum, velut manu, totum

Idem vi-det alius. *c. p tit. 21. c. 6 § 3.*

orbem, instar leuissimæ paleæ, concussisse visus est, quasi in barathrum præcipitaturus; simulq; vocem illam terribilem misisse: *Cum iudicatùr, exeat cō demnatus*. Quâ voce conterritus ille qui spectabat, velut emersus è somno clamat ad B. Virginem: *Sancta Maria succurre miseris*: Hanc igitur vidit impetrare à Filio, tam grauis sententiæ dilationem, dum concionatores, quos illa per orbem dimiserat, suum officium explessent. Quàm sæpè aliâs accidisse putamus, vt mundus iam ab iræ diuinæ turbine in scopulos iustissimę vindictæ impingendus, ab illa sit liberatus?

Ira Dei cōtra peccatores. B. virgo sententiæ dilationē impetrat.

Denique hoc certum est, hanc Virginem & fuisse, & semper esse, quæ cum Deo maximè de salute hominū, & felici propagatione Ecclesiæ, precibus agat, seque mediam interponat nos inter, & Christum. Quanquam enim Christus est *mediator inter Patrem & nos*, idem tamen ille quà Deus, *ignis consumens est*: quà homo, potestatem accepit iudicandi viuos & mortuos. Huc respiciens S. Bernard scribit. *Opus est mediatore ad mediatorem istum; nec aliter uobis vtilior, quàm Maria*. de qua alibi: *Exau*

B. virgo quomodo mediūtrix hominum & Christi. *Hebr.12.*

Serm de Assumpt.

bi: *Exaudiet vtiq; matrem Filius, & exaudiet Filium Pater: Filioli, hæc peccatorum scala; hæc mea maxima fiducia est: hæc tota ratio spei meæ.* *Serm de Nat Virg.*

Scala peccatorum B virgo vt patrona mundi præsignificata Iudæis & Ethnicis.

Hoc caussæ est, cur abusque principio generis humani; ac deinceps sub lege naturæ & Moysis, non modò populo electo demonstrarit hanc reginam & patronam hominum: sed ipsis aliquando Ethnicis, cum densa etiam ignorationis nocte premeretur. Neque id solùm priuatis hominibus, & plebi; vt per Sibyllas fecit in AEgypto, Romæ, & alibi: In Gallia verò, per Druidas, qui vt à maioribus iam inde ante Christi aduentum acceperant, templum, aramque consecratam colebant in Carnutibus, cuius hodieque basis existat, cum hac inscriptione: VIRGINI PARITVRAE: sed ijs etiam, quos penes totius orbis esset imperium, volebat nempè vt intelligerent illi, cuius manibus multò, quã ipsis, iustiùs tradita esset monarchia cœli ac terræ.

Summis monarchis B. virgo ostensa est.

Hinc factum credo, vt cùm primùm cœpisset orbis ferè totus vnius imperio gubernari, primo huius Imperij gubernatori, Octauiano Augusto, Virgi-

Virginem hanc Deus in nube sublimem, brachijs gestantem filiolum, voluerit ostendere. An non eodem modo, cùm cessantibus iam Ecclesiæ publicis tyrannorum vexationibus, confirmare statuisset pijssimo Imperatori Constantino imperium Deus: an nō, inquam, apparuit B. Virgo in templo, quod ipsius nomine Constantinopoli dedicabatur? non tota vrbs illa recenter exstructa, quæ sedes esset & domicilium imperij, magnæ matris patrocinio est consecrata?

esse Regina mundi Augusto. Greg. Turo. de glo. mart. c. 8. Constantino.

Idem videre est in alijs, qui deinceps Orientis tenuerunt imperium. Hi enim & auxilijs Virginis matris frequentes victorias reportarunt, & in suis triumphis illam triumphare voluerunt. ne ad immeritos gloria deriuaretur. Ioannes Comnenus Imperator de victis Persis triumphum egit; in quo cùm currum triumphalem haberet, magnificentissimè adornatum, quem equi candidissimi quatuor ducerent; conscendere ex Imperatorum more noluit: sed collocata in eo imagine B. Virginis, cui vt victoriam referebat acceptam, sic triumphi honorem tribui volebat, ipse manibus

Imp. Constantinopolitanus B. Virgini victoriam suam attribuit. *Nicetas Annal.*

crucem præferens, ante quadrigam pedes incessit. In Occidente similiter Carolus Magnus Imperator eadem pietate B. Virginem coluit: cuius pietatis hæreditatem ad liberos quoque transmisit. Ludouicus Pius certè filius ipsius nec ad venationem sine imagine B. Virginis proficisci solebat.

HAEC tam potens Domina, inter omnes de toto orbe, totaque Ecclesia curas, singularem sibi, & quasi eximiam seruat Castitatis & Virginitatis custodiam: vt non sine caussa appelletur *Regina Virginum: mater continentiū* præsidium singulare omnium, qui ad ipsam in huius virtutis certamine cōfugiunt. Cuius rei maximæ sunt, iustissimæque caussæ.

Cran metrop lib. 1. cap. 10.

B. Virgo singularis Patrona, virginum: quare?

Primùm, quia inter omnes res creatas (Christi humanitatem semper excipio) maximam illa puritatem habet: purior non hominibus tantùm; sed etiam purissimis Seraphim. puritate sua simillimam referens imaginem filij, cuius caussa tam grande bonum, tam largiter illi concessum est. Itaque cùm inter homines fuit, non modò non sensit, vel primas & leuissimas concupiscentiæ commotiunculas: sed pro-

1. Caussa. quia B. virgo purissima.

procul etiam abfuit, vt illi cogitatiuncula aliqua, aut molestia suggestionis incideret.

B. virginis adspectus ad Castitatē incitabat.

Quemadmodum autem in illa specie corporis, animi pulchritudini respondebat: sic interna puritas, in externum quoque adspectum redundabat, vsque eò, vt ex sententia D. Bonauenturæ, & aliorum, qui illum adspicerent, miro quodam honestatis & puritatis amore exardescerent. *Ex illo enim venerando vultu*, dicunt, *et corpore diuinum aliquid & virgineus frigidusque prodibat ros, qui ad impuritatem omnem spectantium restinguendam & arcendam, mirificè conferret, quique quasi virgines germinaret, aut maiorem vitæ honestatē prouocaret.*

Canis. li. 2. cap 13.

Iosephus & Ioan. cur tam puri & casti.

Quare nihil mirandum est, quòd Iosephus virginalem integritatem conseruarit; qui cum ea vixerit, quæ erat, & est quasi formatrix Virginum; Et Petrus Damianus Ioannis Euangelistæ integritatem ita extollit, vt puritate eum præferat omnibus Sanctis, excepta Virgine Maria, hoc maximè argumento, quòd cùm illi tantæ Virginis commissa fuerit custodia; non debuerit aliâ mercede, quam istâ remune-

Serm. de Ioan.

remunerari. Rectè igitur huic Virgini Castitatis cura concredita est, quæ sola disciplinam & quasi ludum aperuit puritatis, vt inter alios docet Ambrosius.

Addo alteram non leuiorem caussam. Maria Virgo prima fuit, quæ in Ecclesia nō modò seruaret, sed etiam promissione & vero Deo consecraret Virginitatem illibatam. Id sacri Doctores, ex responsione illius ad Angelum colligunt: *Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret*, inquit S. Aug. *nisi Virginem Deo se ante vouisset*: Ex sententia igitur Orig. vt Iesus princeps fuit seruandæ castitatis à viris: sic inter fœminas Maria, voto virginitatis sacrato, virginitatis coronam prima promeruit, quare SS. Patres singularibus eam in hoc genere titulis ornant. Ambr. illam vocat, *magistram Virginitatis*: Nazian. *Lucē Virginum*: Epipha. *Virginitatis principē*: Sophro. *exēplū perfectionis virginalis*: Damasc. *reginam, matrem, gloriā Virginum*: Isidor. *caput Virginum*: Bernar *primiceriam Virginum*. Idiota *ducem Virginitatis*. Ecclesia denique, *Virginem Virginum*. Sub hac igitur imperatrice militans

2 Caussa B. virgo prima virginitatē vouit.

Lucæ 8. Bern. *sup. missus*. Beda *Hom.* 34. *de Nat. August. de sanct. Vir. cap.* 14. *Orig. in ca.* 13. *Matt.* B. virginis tituli à SS. Patribus dati. *Can.* To. 2. *cap.* 12.

tant Christo, quotquot integritatis sunt amatores. Thronus Mariæ, perfugium est omnibus, qui vel corporis pondere deprimi, vel Dæmonis insidijs circumueniri timent: ab hac auxilium, ab hac robur accipiunt, quo omnes impetus aduersariorum retundant.

Refugiũ virginũ, Maria.

His olim armis feliciter vsa est Iustina Antiochena virgo, quam, Nazianzeno & Nicephoro auctoribus, cùm perditè amaret Cyprianus, nec eam posset in suam sententiam adducere, vsus arte magica, dæmones coëgit, vt quibus possent opibus, virginis mentem inuaderent. Horum tela cum sentiret Iustina, confugit ad Dei, & S. Matris auxilium. tantum valuit imploratio B. Virg. vt statim Deus afflictæ, & laboranti animæ subueniret: ac Iustinam, à sensu tentationis ad tranquillissimam quietem; Cyprianum ab amoris insania, ad fidem Christi traduceret; vtrumque deinde, fidem profitentes, martyrij corona donaret.

Orat. in Cypr. lib. 5. cap. 27.

S. Iustina precib. ad B. virginẽ tentationes vincit.

Hoc ipsum D. Thom. Aquinas perfugium habuit adolescens, ab impudentissima illa fœmina tentatus, cùm cæleste illud, Virginitatis cingulum, quod

S. Thom. fugit ad B virginem.

quod ſupra narrauimus, reportauit. Eiuſdem auxilij præſentiam, præclarè expertus eſt Reginaldus, vnus inter primos S. Dominici ſectatores. Hic cùm oratione S. Dominici animum adiecisset ad ſtatum religioſum, priuſquam eò reciperetur, in grauem morbum incidit. Orat pro illius ſalute Pater Sanctus Beatiſſimam Dei Matrem: atque ecce videt ad ipſum, vt iacebat, ingredientem reginam cœli, comitatam vtrinque, hinc Cæcilia, inde Catharina Virginibus. Ingreſſa cùm manu tetigiſſet infirmum; repentè non modo liberatus eſt febri, ſed tanta quoque Caſtitatis auctus eſt gratia, vt ab illo momento deinceps ad finem vitæ nullum ſenſerit concupiſcentiæ motum.

Reginaldo miram Caſtitatem dat B. virgo.

Neque ſolùm Virginibus, quibus periculum imminebat B. Virgo ſuccurrit: ſed eos etiam ſæpè ſubleuauit, qui iam in grauiſſima ſcelera prolapſi, tamen cupientes erigere ſe, atque ex ſordibus ſuis emergere, cum certa ſpe diuini auxilij matrē gratiæ ſupplices implorarunt. Oſtendit hoc ſatis ſuperque vnicum Mariæ AEgyptiacæ exemplum. Vixerat hæc multis annis,

B. virgo lapſis pœnitentib. opem fert

Mariæ Ægyptiacæ vita turpis.

man-

mancipium libidinum & Diaboli, in omni genere vitiorum, & effræni vitæ licentia. Cœpit tandem aliquando velle, quod ex toto orbe plurimi faciebant, Hierosolymam suscipere peregrinationem, ad sanctæ Crucis reliquias. Neq; tamen eò proficiscebatur animo, quo solebant homines pij. Eò igitur cùm venisset, templumq́ ingressa, occulta quadam vi, se ab ipso limine ita sensit repelli, vt pedem in templum inferre non posset. Cùm semel, iterum, ac tertiò idem frustra tentasset; intellexit denique diuinum hoc esse miraculum. Pœnitens ergo flagitiorum, conijcit oculos in imaginem B. Virginis foribus imminentem, ex animo se matri commendat, sicq́ue ad templum nullo impediente ingreditur. Ibi admirabili dolore & lachrymis adorata sancta Cruce, recepit se in loca deserta, in quibus per annos plurimos, magis Angelorum, quàm hominum more vixit. Possent adferri huius generis exempla plurima, plurimi enim fuerunt, qui tyrannidem libidinis exire cupientes, B. Virgine opem ferente, non nunquā etiam apparente, tanto robore confirmati

Diuinit⁹ arcetur à templo

B. Virginis precibus fit Sancta.

firmati sunt; vt & vitium deinceps auersarentur, & inusitata cum animi voluptate amplecterentur, totaque vita seruarent gloriosissimam Castitatem.

CAPVT XXIV.

B. VIRGINIS AVXILium quomodo impetrandum.

VT AVTEM hæc auxilia tam certa à B. Virgine sibi compararet adolescens, necesse est, vt hæc quæ sequuntur & intelligat, & exerceat. Primùm magnam certamque spem collocet in S. Virginis præsidio, Est enim illa, vt Andreas Cretensis loquitur, *commune propitiatorium mundi*, neq;, vt iam ostensum est, post Deum viris sanctis alia spes fuit: Præcipuè verò, qui continenter vult viuere, à matre integritatis ad illam ipsam seruandam opem sibi debet promittere. Neque est, quod hanc spem minuat, seu peccatorum grauitas, seu vitij longo tempore confirmati pertinacia. Nam & medici in periculosis morbis præsen-

1. Spes certa habēda

De dorm. Deip.

Propter conscientiam criminum minimè desperandum.

mancipium libidinum & Diaboli, in omni genere vitiorum, & effræni vitæ licentia. Cœpit tandem aliquando velle, quod ex toto orbe plurimi faciebant, Hierosolymam suscipere peregrinationem, ad sanctæ Crucis reliquias. Neq; tamen eò proficiscebatur animo, quo solebant homines pij. Eò igitur cùm venisset, templum ingressa, occulta quadam vi, se ab ipso limine ita sensit repelli, vt pedem in templum inferre non posset. Cùm semel, iterum, ac tertiò idem frustra tentasset; intellexit denique diuinum hoc esse miraculum. Pœnitens ergo flagitiorum, conijcit oculos in imaginem B. Virginis foribus imminentem, ex animo se matri commendat, sicque ad templum nullo impediente ingreditur. Ibi admirabili dolore & lachrymis adorata sancta Cruce, recepit se in loca deserta, in quibus per annos plurimos, magis Angelorum, quàm hominum more vixit. Possent adferri huius generis exempla plurima, plurimi enim fuerunt, qui tyrannidem libidinis exire cupientes, B. Virgine opem ferente, non nunquã etiam apparente, tanto robore confirmati

Diuinit⁹ arcetur à templo

B. virginis precibus fit Sancta.

firmati sunt; vt & vitium [illegible] auersarentur, & [illegible] voluptate amplecterentur, [illegible] vita seruarent [illegible] tatem.

CAPVT [illegible]

B. VIRGINIS AVXI- lium quomodo imperan- dum.

VT AVTEM [illegible] certa à B. Virgine sibi compa- ret adolescens, necesse est, vt hæc quæ sequuntur & intelligat, & ex- erceat. Primum magnam [illegible] spem collocet in B. Virgine [illegible]. Est enim illa, vt [illegible] quitur, [illegible]; neq;, vt iam [illegible] est, post Deum viris sanctis alia spes [illegible] rò, qui [illegible] tre integritatis ad illam [illegible] dam opem sibi debere [illegible]. Ne- que est, quod hanc spem minuat, seu peccatorum grauitas, seu vitij longo tempore confirmati pertinacia. Nam & medici in periculosis morbis præ- [illegible]

1. Spes in [illegible]

De [illegible]

Propter [illegible] minimè desperan- dum.

Virginem hanc Deus in nube sublimem, brachijs gestantem filiolum, voluerit ostendere. An non eodem modo, cùm cessantibus iam Ecclesiæ publicis tyrannorum vexationibus, confirmare statuisset pijssimo Imperatori Constantino imperium Deus: an nō, inquam, apparuit B. Virgo in templo, quod ipsius nomine Constantinopoli dedicabatur? non tota vrbs illa recenter exstructa, quæ sedes esset & domicilium imperij, magnæ matris patrocinio est consecrata?

esse Regina mundi Augusto. Greg. Turo. de glo. mart. c. 8. Constantino.

Idem videre est in alijs, qui deinceps Orientis tenuerunt imperium. Hi enim & auxilijs Virginis matris frequentes victorias reportarunt, & in suis triumphis illam triumphare voluerunt, ne ad immeritos gloria deriuaretur. Ioannes Comnenus Imperator de victis Persis triumphum egit; in quo cùm currum triumphalem haberet, magnificentissimè adornatum, quem equi candidissimi quatuor ducerent; conscendere ex Imperatorum more noluit: sed collocata in eo imagine B. Virginis, cui vt victoriam referebat acceptam, sic triumphi honorem tribui volebat, ipse manibus

Imp. Constantinopolitanus B. Virgini victoriam suam attribuit. *Nicetas Annal.*

crucem

crucem præferens, ante quadrigam pedes incessit. In Occidente similiter Carolus Magnus Imperator eadem pietate B. Virginem coluit: cuius pietatis hæreditatem ad liberos quoque transmisit. Ludouicus Pius certè filius ipsius nec ad venationem sine imagine B. Virginis proficisci solebat.

HAEC tam potens Domina, inter omnes de toto orbe, totaque Ecclesia curas, singularem sibi, & quasi eximiam seruat Castitatis & Virginitatis custodiam: vt non sine caussa appelletur *Regina Virginum: mater continentiæ* præsidium singulare omnium, qui ad ipsam in huius virtutis certamine cōfugiunt. Cuius rei maximæ sunt, iustissimæque caussæ. *Cran metrop lib. 1. cap. 10.* B. Virgo singularis Patrona, virginum quare?

Primùm, quia inter omnes res creatas (Christi humanitatem semper excipio) maximam illa puritatem habet: purior non hominibus tantùm; sed etiam purissimis Seraphim. puritate sua simillimam referens imaginem filij, cuius caussa tam grande bonum, tam largiter illi concessum est. Itaque cùm inter homines fuit, non modò non sensit, vel primas & leuissimas concupiscentiæ commotiunculas: sed pro- 1. Caussa. quia B. virgo purissima.

procul etiam abfuit, vt illi cogitatiuncula aliqua, aut molestia suggestionis incideret.

B. virginis adspectus ad Castitatē incitabat.

Quemadmodum autem in illa species corporis, animi pulchritudini respondebat: sic interna puritas, in externum quoque adspectum redundabat, vsque eò, vt ex sententia D. Bonauenturæ, & aliorum, qui illum adspicerent, miro quodam honestatis & puritatis amore exardescerent. Ex *illo enim venerando vultu*, dicunt, *et corpore diuinum aliquid & virgineus frigidusque prodibat ros, qui ad impuritatem omnem spectantium restinguendam & arcendam, mirificè conferret, quique quasi virgines germinaret, aut maiorem vitæ honestatē prouocaret.*

Canis. li. 2. Cap 13.

Iosephus & Ioan. cur tam puri & casti.

Quare nihil mirandum est, quòd Iosephus virginalem integritatem conseruarit; qui cum ea vixerit, quæ erat, & est quasi formatrix Virginum; Et Petrus Damianus Ioannis Euangelistæ integritatem ita extollit, vt puritate cum præferat omnibus Sanctis, excepta Virgine Maria, hoc maximè argumento, quòd cùm illi tantæ Virginis commissa fuerit custodia; non debuerit aliâ mercede, quam istâ remune-

Serm. de Ioan.

remunerari. Rectè igitur huic Virgini Castitatis cura concredita est, quæ sola disciplinam & quasi ludum aperuit puritatis, vt inter alios docet Ambrosius.

Addo alteram non leuiorem caussam. Maria Virgo prima fuit, quæ in Ecclesia nõ modò seruaret, sed etiam promissione & vero Deo consecraret Virginitatem illibatam. Id sacri Doctores, ex responsione illius ad Angelum colligunt: *Quomodo fiet istud: quoniam virum non cognosco? Quod profectò non diceret*, inquit S. Aug. *nisi Virginem Deo se ante vouisset*: Ex sententia igitur Orig. vt Iesus princeps fuit seruandæ castitatis à viris: sic inter fœminas Maria, voto virginitatis sacrato, virginitatis coronam prima promeruit, quare SS. Patres singularibus eam in hoc genere titulis ornant. Ambr. illam vocat, *magistram Virginitatis*: Nazian. *Lucẽ Virginum*: Epipha. *Virginitatis principẽ*: Sophro. *exẽplũ perfectionis virginalis*: Damasc. *reginam, matrem, gloriã Virginum*: Isidor. *caput Virginum*: Bernar *primiceriam Virginum*. Idiota *ducem Virginitatis*. Ecclesia denique, *Virginem Virginum*. Sub hac igitur imperatrice militans

2 Caussa B. virgo prima virginitatẽ vouit.

Lucæ 8. *Bern. sup. missus*. *Beda Hom.* 34. *de Nat. August. de sanct. Vir.* *cap.* 14. *Orig. in ca.* 13. *Matt.*

B. virginis tituli à SS. Patribus dati.

Can. To. 2. *cap.* 12.

tant Christo, quotquot integritatis sunt amatores. Thronus Mariæ, perfugium est omnibus, qui vel corporis pondere deprimi, vel Dæmonis insidijs circumueniri timent: ab hac auxilium, ab hac robur accipiunt, quo omnes impetus aduersariorum retundant.

Refugiũ virginũ, Maria.

His olim armis feliciter vsa est Iustina Antiochena virgo, quam, Nazianzeno & Nicephoro auctoribus, cùm perditè amaret Cyprianus, nec eam posset in suam sententiam adducere, vsus arte magica, dæmones coëgit, vt quibus possent opibus, virginis mentem inuaderent. Horum tela cum sentiret Iustina, confugit ad Dei, & S. Matris auxilium. tantum valuit imploratio B. Virg. vt statim Deus afflictæ, & laboranti animæ subueniret: ac Iustinam, à sensu tentationis ad tranquillissimam quietem; Cyprianum ab amoris insania, ad fidem Christi traduceret; vtrumque deinde, fidem profitentes, martyrij corona donaret.

Orat. in Cypr. lib. 5. cap. 27.
S. Iustina precib. ad B. virginẽ tentationes vincit.

Hoc ipsum D. Thom. Aquinas perfugium habuit adolescens, ab impudentissima illa fœmina tentatus, cùm cæleste illud, Virginitatis cingulum,

S. Thom. fugit ad B. virginem.

quod

quod ſupra narrauimus, reportauit. Eiuſdem auxilij præſentiam, præclarè expertus eſt Reginaldus, vnus inter primos S. Dominici ſectatores. Hic cùm oratione S. Dominici animum adieciſſet ad ſtatum religioſum, priuſquam eò reciperetur, in grauem morbum incidit. Orat pro illius ſalute Pater Sanctus Beatiſſimam Dei Matrem: atque ecce videt ad ipſum, vt iacebat, ingredientem reginam cœli, comitatam vtrinque, hinc Cæcilia, inde Catharina Virginibus. Ingreſſa cùm manu tetigiſſet infirmum; repentè non modo liberatus eſt febri, ſed tanta quoque Caſtitatis auctus eſt gratia, vt ab illo momento deinceps ad finem vitæ nullum ſenſerit concupiſcentiæ motum.

Reginaldo mitam Caſtitatem dat B. virgo.

Neque ſolùm Virginibus, quibus periculum imminebat B. Virgo ſuccurrit: ſed eos etiam ſæpè ſubleuauit, qui iam in grauiſſima ſcelera prolapſi, tamen cupientes erigere ſe, atque ex ſordibus ſuis emergere, cum certa ſpe diuini auxilij matrē gratiæ ſupplices implorarunt. Oſtendit hoc ſatis ſuperque vnicum Mariæ AEgyptiacæ exemplum. Vixerat hæc multis annis, man-

B. virgo lapſis pœnitentib. op. m fert

Mariæ Ægyptiacæ vita turpis.

mancipium libidinum & Diaboli, in omni genere vitiorum, & effræni vitæ licentia. Cœpit tandem aliquando velle, quod ex toto orbe plurimi faciebant, Hierosolymam suscipere peregrinationem, ad sanctæ Crucis reliquias. Neq; tamen eò proficiscebatur animo, quo solebant homines pij. Eò igitur cùm venisset, templum ingressa, occulta quadam vi, se ab ipso limine ita sensit repelli, vt pedem in templum inferre non posset. Cùm semel, iterum, ac tertiò idem frustra tentasset; intellexit denique diuinum hoc esse miraculum. Pœnitens ergo flagitiorum, conijcit oculos in imaginem B. Virginis foribus imminentem, ex animo se matri commendat, sicque ad templum nullo impediente ingreditur. Ibi admirabili dolore & lachrymis adorata sancta Cruce, recepit se in loca deserta, in quibus per annos plurimos, magis Angelorum, quàm hominum more vixit. Possent adferri huius generis exempla plurima, plurimi enim fuerunt, qui tyrannidem libidinis exire cupientes, B. Virgine opem ferente, non nunquã etiam apparente, tanto robore confirmati

Diuinit' arcetur à templo

B. virginis precibus fit Sancta.

firmati sunt; vt & vitium deinceps auersarentur, & insitata cum animi voluptate amplecterentur, totaque vita seruarent gloriosissimam Castitatem.

CAPVT XXIV.

B. VIRGINIS AVXILium quomodo impetrandum.

VT AVTEM hæc auxilia tam certa à B. Virgine sibi compararet adolescens, necesse est, vt hæc quæ sequuntur & intelligat, & exerceat. Primùm magnam certamque spem collocet in S. Virginis præsidio, Est enim illa, vt Andreas Cretensis loquitur, *commune propitiatorium mundi*, neq;, vt iam ostensum est, post Deum viris sanctis alia spes fuit: Præcipuè verò, qui continenter vult viuere, à matre integritatis ad illam ipsam seruandam opem sibi debet promittere. Neque est, quod hanc spem minuat, seu peccatorum grauitas, seu vitij longo tempore confirmati pertinacia. Nam & medici in periculosis morbis præsen-

1. Spes certa habẽda

De dorm. Deip.

Propter conscientiam criminum minimè desperandum.

lentiorem faciunt medicinam: & maiores difficultates potentiori egent auxilio: B. Virgo autem, quantum misericordiæ habet aduersum nos, tantum apud DEVM potentiæ: vt tanto certiùs illi confidere debeamus quanto maior est nostra miseria, quæ illius commoueat misericordiam.

Theophilo desperatissimo. B. virgo fert opem. *Petrus Dam. ser. 1. de Nat.*

Desperatus erat ille Theophilus, de quo Metaphrastes, & alij, cum & sacramento se obligasset teterrimo hosti, & hoc sacramentum suæ manus scriptione firmatum ei tradidisset. Tamē cùm ad B. Virginem confugisset, & veniam scelerum impetrauit: & ab inuito Diabolo, ante B. Virginis imaginem scripturam abstulit. Quid non ergo virgo clementissima præstabit ijs, qui tametsi grauiter fortassis offenderint in sequenda sensuum voluptate: nequaquam tamē eò prolapsi sunt, quo Theophilus, qui & fidei in Christum renunciârat, & satanæ se perpetua seruitute mancipauerat?

Eandem & multò etiam certiorem spem habere debet, qui non victus ex hac pugna decessit, sed in ipso etiam cum domesticis inimicis congressu fortiter desudat. Narseti, qui sub Iu-

ſtino exercitum ductans, magnam nominis gloriam, pietate, virtute, felicitate conſecutus eſt, tam propitia fuit hæc *Regina miſericordiæ*, vt nullum penè diem intermitteret, quin illi præſens appareret, & quo modo, loco, tẽpore hoſtes aggrederetur, edoceret: & nos putabimus in multo maiore conflictu, vbi anima tantopere ipſi amata, in diſcrimen venit, illam nos velle aut apertè repudiare, aut occultè deſtituere? cùm præſertim tot cauſſas habere nos ſciat, cur in ipſa poſt Deum ſpem maximam collocemus.

Narſeti in prælijs familiariter adeſt B. virgo.

Cum hac ſpe coniuncta eſſe debet ardens illius inuocatio. Cui ſeruire poſſunt piæ antiphonæ, quas tot; tamque præclaras habet Eccleſia: imprimis verò ſuauiſſimus ille hymnus, *Aue maris ſtella* ex quo illa ex affectu ardente, cum intimo animi ſenſu proferenda ſunt.

2. B. virgo ardenter inuocanda.

Solue vincla reis,
Profer lumen cæcis,
Nos culpis ſolutos,
Mites fac & caſtos,
Vitam præſte puram,
Iter para tutum.

Quin etiam sæpè sine his verbis, solo mentis ardente desiderio, submissè petendum est ab illa auxilium, quo ex cœno intemperantiæ emergas, tentationibus & fortiter repugnes, & superior euadas, & ad mortem vsq; constans perseueres. Tum verò maximè ad dulcissimam matrem est recurrendum, cùm maius aut vicinius est periculum. Reuocanda enim tunc ad animum est, illa D. Bernard. admonitio.

Hō. 2. sup missus. *Si insurgant venti tentationum; si incurras scopulos tribulationum; respice stellam, voca Mariam.*

3. B. virginis puritas imitanda.

POSTREMVM est, quod plurimũ valet ad conciliandum nobis S. Virginis fauorem: integritatis ipsius imitatio. S. Hieron. ad Sophron. priusquam diceret, *Virginis implorate auxiliũ*; præmonuerat, *Hãc imitamini moribus, sequimini castitate.* D. Bonauentura, cùm in eandem sententiam multa multis locis scribit: tum inter cætera hæc duo monet primũ vt quotidie, singulari & certo aliquo venerationis signo, tuam ergà B. Virg. pietatem exerceas. Deinde *vt tua deuotio* (verba sũt ipsius) *ei sit accepta, & reuerentia grata; ipsius puritatem ac munditiam omni virtute mente &*

Lib. de 25. memora.

cor-

corpore illibatè, in te ipse, seruando, toto conatu nitaris humilitate, & mansuetudine eius vestigia imitari.

Post B. Virginis culturo, adolescēs amet beatorum spirituum & Virginum in cœlo venerationem. horum felicitati gratuletur, hos reuereatur, hos faciat suos deprecatores. Atque inter hos præcipuè colat tum Angelum sibi ad custodiam attributum: tum illas Virgines, aut eos è numero cælitum, qui in ea ætate, in qua ipse versatur, puritatem suam Deo conseruarunt.

Cultus Beatorũ, præcipuè Angelorum.

Capvt XXV.

MORTIFICATIO, SEXTVM adiumentum Castitatis.

Mvltvm valet, vt diximus, ad castitatem, feruens oratio: sed huius vis tota languescit, cùm socia mortificatione destituitur. Duo altaria statuisse Salomonem notat Diuus Augustinus in penetralibus templi: alterum, ad thus & incensa: alterum foris ad carnes animalium offerendas; vt intelligamus in nobis, templo mystico, similiter, Deum postulare duplex altare, interius

Orationis vis sine mortificatione languida.

Serm 256 de Sāctis.

Duo altaria Oratio & mortificatio.

alterum, in quo thura sanctarum precum: alterum externum; in quo corporis & sensuum mortificationes offerantur. Origenes cùm disputaret, quemadmodum cum sorore Moysis Maria, spiritualiter festi dies, & sacri Deo celebrandi essent. *Melius* inquit, *hæc dies, si habueris tympanum in manu tua, id est, si carnem tuam crucifixeris cum vitijs & concupiscentijs suis, & si mortificaueris membra tua, quæ sunt super terram.*

Dies festi quomodo spiritualiter celebrādi. Hom 6 in Exod.

Itaque non minor fuit hominibus sanctis cura, vt veterem hominem castigarent, imò exuerent; quàm induerent & ornarent nouum, quantumque laborant apud Deum, vt illius sibi conciliarent gratiam: tantum secum ipsis, vt se sibi subiectos haberēt. Intelligebant videlicet, si à sui obedientia discessissent, à Dei gratia discessuros. *Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo*, de seipso prędicat castissimus & sanctissimus Apostolus Christi. Quo in genere, vsque eò progrediebantur homines pij, vt dicere auderent: *Mortui sumus, & vita nostra abscondita est cum Christo in Deo.* Si quis ergo Christiano more vult viuere, (velle autem

Mortificationis studiū in viris sanctis.

I Cor. 9.

Coloss 3.

autem debent omnes adoleſcētes; nec velle tantum, ſed ſummis etiam viribus à prima ætate contendere) hunc ſibi ſcopum præfigant, hanc ſciant eſſe profeſſionem hominis Chriſtiani. *Quid aliud*, inquit, S. Ambr. *in hac vita iuſti agunt, niſi vt exuant ſe huius corporis cogitationibus; quæ velut vincula nos ligãt; & renunciẽt voluptatibus ſuis? nonne igitur vnuſquiſque in hac vita poſitus ſpeciẽ mortis imitatur: qui poteſt ita ſe gerere, vt moriantur omnes corporis delectationes; & cupiditatibus omnibus; mundique illecebris etiam ipſe moriatur, ſicut mortuus erat Paulus dicens: mihi mundus crucifixus eſt, & ego mundo?* *Lib. de bono mortis.*

CAPVT XXVI.

DE MORTIFICATIONE *externa corporis.*

DVo igitur ſunt genera mortificationis, alterũ extrinſecum: intrinſecum alterum. De externo primùm agemus. Quæcunq; igitur corpus affligunt, vexãt, & ſpiritui ſubijciunt, qualiacunque tandem ſint: inſtrumenta ſunt mortificationis externæ. Cuius generis tanta varietas eſt, quan- **Externa mortificatio.**

quanta temperamentorum corporis. Etſi enim temperatio omnis in ſanguinis natura maximè conſiſtit: extrinſecus tamen pœne innumeras accipit differentias. Voluit igitur, auctor tantæ diuerſitatis Deus, vt eum quiſque ſequeretur modum, qui conuenientiſſimè naturæ ſuæ, carnem ſpiritui ſubiugaret.

Sancti varijs & miris modis afflixêre ſua corpora.

Luſtremus exempli cauſſa veteres illas ſolitudines, quas infinitus numerus ſanctiſſimorum virorum olim compleuerat: reperiemus, prope dixerim, tot corporis affligendi diuerſos modos, quot cellulas. Erant, qui noctem precibus: corporis laboribus diem ita haberent occupatum, vt ſomnum vel non viderent, vel obiter tantùm, & quaſi per tranſennam.

Vigiliæ.

Humicubationes.

Erant, qui exiguum illud ſomni, quod corpori concedebant, aut ſtantes aut conſidentes, aut certè humo nuda, vel aſpero ſaxo reclinati caperent: neque interim ſuſpirare, & lachrymari deſinerent, quod ſomno, tam naturæ neceſſario, quàm ipſorum Sanctis occupationibus aduerſanti ſeruire cogerentur.

Inedia

Alij in parcitate victus non contenti inedia com-

communi omnium tunc religioſorum, pergebant etiam proferre ſumendi cibi tempus, ad tertium, quartum, ſeptimum vſque diem intenti continuis precationibus & laboribus corporis. Alij pauculum illud cibi, quo corpuſculum ſuſtentabatur, tam ſeuerè ſibi miniſtrabant, vt paſcerentur radicibus herbarum, aut crudis, aut malè coctis. atque has aut amaras eligerent, aut ſi minus natura amaræ eſſent, cinere ac terra miſcerent, vt non modò nihil in cibo ſuauitatis ſibi indulgerent: ſed guſtatum inſuper cruciarent, quem à cibi etiam neceſſarij cupiditate abductum, ita conſuefacerent, vt ab omni conſuetudine cibi ſumendi diſcerent abhorrere, quo fine, & aquam multi non niſi amaram, aut turbidam, aut alioqui corruptam biberunt, quaſi ipſam illam aquæ puræ refrigerationem ſenſui inuidentes. Alij ad corpus applicitis ſaccis, cilicinis, aut ferreis catenis aſtricti lumbos, nihil tamen de laboribus conſuetis remittebant: & quaſi parum eſſet, quod corpus aſſidua cruciaretur aſperitate cilicij, onerabāt ſe inſuper aut grauiorib. ſaxorū ponde-

Ciborum inſuauitas.

Potio acerba.

Veſtitus aſperrimus.

ribus, aut catenarum laminarumque ferrearum mole, vsque adeo, vt non nemo fuerit, qui grauitate oneris depressus velut quadrupes reptaret in syluis: vt non semel etiam ab ignaris pastoribus ac venatoribus saxis & telis impeteretur. Nec defuerunt, qui ad senectutem vsque omni tecto carentes, sub dio noctes diesque consisterent: æstate solis ardorem constantissimè ferrent, flagrantes intus maiore igne, amore Dei & Castitatis: hyeme frigus, ita vt sub niuibus & pruina sic aliquando conglaciarent, vt ligonibus & dolabris magno labore sint eruti. Sanè qui legerit quæ Theodoretus de suæ memoriæ viris sanctis commemorat, intelliget parum esse, quæ nos hic percensuimus, præ ijs, quæ ille sanctissimos Patres agentes & perferentes, suis se oculis vidisse testatur.

S. Dominicus loricatus.

Æstus & frigoris patientia.

Qui tamen velit in vnico exemplo habere, quod sine modo & sine fine miretur; videat mihi ab eodem auctore descriptum, magnum illum Simeonem, qui, vt erat, sic appellatus est, *Miraculum mundi*. Is cùm annorum duodecim ad vitam monasti-

Simeon Styclites sibi durissimus.

Cap. 26.

cam

eam ſe contuliſſet, ſtatim cœpit inedia ita ſe exercere, vt per integras aliquando ſeptimanas guſtaret nihil, idque tanta alacritate, vt ij quibus ſubeſſet, illum incepto prohibere non auderent. Creuit cum tempore hic ieiunandi amor, vt iam quadraginta continuos dies abſque vllo cibo aut potione perageret, quos dies ita diſtribuebat, vt, cùm Pſalmis recitandis ſemper eſſet intentus; primos dies ſtans, medios ſedens, vltimos humi iacens tranſigeret. Cùm nec id ſufficeret, loco cellæ, & lecti columnam ſibi conſtituit: in qua principiò trabi alligatus, quadragenos dies erectus conſtitit: deindè creſcente ſupernaturali vigore, alios quadraginta dies ſolutus conſtitit; nihil cui inniteretur habens, niſi Deum, cui arctiſſimo amoris vinculo alligatus (vt qui hæc omnia pro Deo pateretur.) concidere videlicet non poterat. Hoc igitur in ſtatu, tantis laboribus, continuis orationibus, perpetuâ inſomniâ tot annos perſeuerauit, vt ipſi pedes, qui ſtàrent immobiles, putredine corrumperentur. Obſtupeſcebat hoc ſpectaculo mundus; fama ſanctitatis

Cibo abſtinet 40. dies continuos.

In columna ſub dio erectus ſtat multis annis.

Mira patientia.

longè lateque vagabatur. accedebant magna & inusitata miracula, quibus Deus virtutem illius toti orbi reddebat illustriorem. donec tandem, vir planè admirabilis, eodem statu mortem obijt, quo vixerat. Deo etiam post mortem miraculorum gloria illum prosequente.

viri sancti in Occidẽte duri in suum corpus.

Hæ erant exercitationes, quibus sancti Patres in Oriente corpus spiritui seruire cogebant: quibus ego pares virtute & sanctitate fuisse arbitror in Occidente: sed defuisse qui illorum res gestas eadem diligentia scriptis proderent. Non commemorabo iam sanctissimam simul & asperrimam vitam sancti Benedicti, sancti Francisci, Claræ, & Catharinæ Senensis, & aliorum, tum ex antiquiore, tum nostra memoria. vnum adferam sancti Dominici exemplum, qui loricatus dictus est, quod ambularet oppressus pondere loricæ & cathenarum ferrearum. Hic igitur (vt scribit Petrus Damianus eius pænè æqualis, qui se propter sanctitatem, illum in Patris loco reuereri dicit) præter quotidianam inediam breui pane & aqua sustentatam; sole-

S. Dominicus loricatus horribilia sibi supplicia imponit.

In vita tom 5. Surij.

ba-

bat initio virgis: deinde loris se acerrimè flagellare, vsque eò, vt vna quadragesima (& plures habebat quadragesimas annuas) tot sibi plagas imponeret, vt singuli dies singulis pœnitentiæ annis, ex ipsius ratione responderent. hoc est, vt verbera ad summam quadraginta quinque millium excrescerent. qua ex assiduitate pellis ipsi contracta, rugosa, nigra, similis planè AEthiopi fuit. *Eant nunc,* inquit idem auctor, *qui carnis suæ delectantur illecebris, medullas absorbeant voluptatum, & occisionis victimæ ad æternū nutriantur incendium. Dominicus noster stigmata IESV portauit in corpore, & vexillum crucis non tantùm in fronte depinxit; sed cunctis etiam mēbris impresit: & nunc ornatus victoriarū suarum titulis æterna laude triumphat.* Solebat hic vir sanctus dicere, paullatim se ad hoc penitentiæ fastigium esse progressum, idemque per diuinam gratiā cuiuis alteri posse cōtingere. Vt enim peruigilandi caperet consuetudinem, cœpisse vigilare. *Nam,* inquiebat, *somnus somnū adescat, & vigiliæ vigilias pariūt.* Sic qui velit posse perferre corporis asperitates, incipiat eas exercere. Ieiunando

Acerrimè se virgis & loris cædit.

Audite delicatuli.

Modus perferendi graues pœnas.

enim discimus ieiunare: cilicijs gerendis, & plagis sibi imponendis paratur habitus, quo illa cum animi alacritate longo tempore exerceantur. Adiungit idem author. *Huius S. Senis exemplo faciēdæ disciplinæ mos adeò in nostris partibus inoleuit; vt non modo viri, sed & nobiles mulieres hoc purgatorij genus inhiāter arriperent.*

Disciplina; id est, sui verberatio, quādo cœperit maximè vsurpari.

Certè quidem, quam hic disciplinam vocat, id est, voluntariam sui verberationem, eam postea in tota Ecclesia, tanquam sanctam & salutarem consuetudinem non modò confirmatam; sed propagatam etiam videmus, præcipuè inter sæculares. Quam verò ea floruerit anno post Christum natum trecentesimo octogesimo, supra millesimum, locuples testis est D. Antoninus. Narrat enim eo tempore tota Italia pænè infinitos mortales, saccis ad carnem indutos, seque acerrimè diuerberantes, in supplicantium morem, ad diuersa loca ob pietatem celebrata processisse. Quo ardore, ciuitates tum mirificè ad res spirituales accensæ sunt: tum non mediocriter adiutæ in componendis turbis & seditionibus, quibus tum Italia pænè

3 p. tit. 22. ca. 3. § 22.

Ardor pœnitentiæ.

vni-

vniuersa miserrimè distrahebatur. Et nunc flagellationes istæ à plerisque in vsu habentur. quas tum maximè adolescens debet adhibere, cùm stimulus carnis incipit, vt, medicina ex aduerso cum morbo pugnet, dolor sensus, cum voluptate carnis.

Post disciplinam, quam diximus, cilicium sequitur: idem efficiens, sed tempore longiore. Flagella enim exultantem carnem, tanquam frœnum asperum, subitò retractum, ipso dolore cogit resistere: cilicium continuò premit, carnem macerans, & sub rationis imperio seruans. Velut calcaria, quæ perpetuò lateribus admota non patiuntur equum insolentem à via discedere. Sic igitur, quanquam laboriosè, cogitur animus ad perfectam sui victoriam progredi.

Cilicij vtilitas.

Tertio loco post flagella & cilicia ponimus ieiunia. De quibus iucundũ illud religiosi viri iudicium. Petebat ob hoc adolescens quispiam sæcularis cilicium: ille verò dextram labris admouens. *Verè*, inquit, *fili mi, optimum cilicium est, bonam habere curam, quid per hoc ostium ingrediatur*. Sanè enim non multum profuerit ad domitu-

Ieiunia ad carnẽ compescendam vtilissima.

ram equi, reprimere aliquando fræno, aut stimulare calcaribus: si interim bene pastum, succi plenũ, & semper saturum habeamus. Aliæ castigationes externæ, concupiscentiæ flammas ad breue tempus reprimunt, quasi frigida suffusa: ieiunium, quasi subductis lignis, in perpetuum exstinguit Ad summam: ieiunia nimios corporis & noxios homines ita exugunt, vt vires illi omnes aduersus spiritum repugnandi subtrahant. Rectè igitur Ambrosius: *Frænum est quoddam luxuriantis animæ, corpus exhaustum.*

Serm 33.

S. Hieron. iubet adolescentiã abstinere vino.

Epist. ad Eustoch.

Sed, quod S. Hieron. in hoc genere versatus egregiè, admonet, non videor hoc loco debere præterire. Verba ipsius, quo magis sentẽtia imprimatur animo, iuuat adscribere: *Si quid itaq; in me potest esse cõsilij, si experto creditur, hoc primum moneo, hoc obtestor, vt sponsa Christi vinum fugiat pro veneno. hæc aduersus adolescentiam prima arma sunt Dæmonum. non sic auaritia quatit, inflat superbia, delectat ambitio, facilè alijs caremus vitijs, hic hostis nobis inclusus est: quocunque pergimus, nobiscum portamus inimicum. Vinum & adolescentia, duplex est incendium voluptatis, quid oleum*

um flammæ adijcimus? quid ardenti corpusculo fomenta ignium ministramus?

Quòd si non omninò à mensa adolescentium remoueri potest vinum: sit saltem, quod D. Paulus monet, modicum, sit bene dilutum: extra tempus quidem prandij, & cœnę nullus ipsius sit vsus. Legat, qui volet, reliqua quę apud Diuum Hieronymum sequuntur; inueniet documentum dignum tanto viro; & salutare omnibus, quibus ex animo cara est castitas. Carissima autem debet esse bene educato, & timorem Dei edocto adolescenti.

Vino non immodicè vtendũ 1.*Tim*.5.

CAPVT XXVII.

DE MORTIFICATIONE interna cogitationum: & affectionum.

ALTERVM genus diximus esse mortificationis internæ. Hæc est, quæ non accipit, vel celeriter reijcit ex animo cogitationes turpes: quæ vitiosas cupiditates, vt pri-

Interna mortificatio quæ?

vt primùm se mouerint comprimit: quæ in ipso quasi semine voluptates carnis opprimit & interficit, id est, quæ cor ipsum conseruat à quo velut ex fonte (quod Christus indicat) scaturiunt fornicationes, adulteria, & genus omne vitiorum, quibus homines cordis negligentes redundant. Sine hac, exterioris non magnus est fructus: sed inter se tamen mutuas operas locant. Nam & sine illa nonnunquam ab hac initium ducitur, quo ad exteriorem perferendam gratia impetretur: & aliquando contrà per actiones externas & afflictationes aptus efficitur animus, vt seipsum ingrediatur, internas cupiditates sentiat & frãgat, voluptates aspernetur, prorsus denique à sua voluntate discedat. Nec est, quòd de hoc genere in præsens lõgiorem instituam orationem: quando huc pertinent, quæ superiori libro satis fusè disputata sunt, de modo resistendi intemperantiæ. Addam igitur tantùm monita quędam, quorum obseruatio internæ mortificationi vtilissima, nonnihil quoq; ad externam conferat.

Matth. 15.

Externa & interna mortificatio coniũgi debent.

Monitiones de mortificatione interna.

1. Interna.

PRIMVM, ita sibi persuadeat ado-

adolescens, plurimùm vtilitatis inesse mortificationi internę. Certè enim si vlla est in homine præparatio, qua se aptum reddat ad impetrandam perseuerantiam, quę corona certantium, & donum est singulare benignitatis diuinæ: hæc vna est, vt semper paratus & quasi accinctus stet ad prælium contra inimicos domesticos armatus, nempe certissimo decreto, nolle se hosti, quocunque prætextu, vel in re minima quicquam concedere. Monet hoc & S. Hieronymus: *Qui si in procinctu, & in acie stamus semper ad pugnam, vult nos loco mouere hostis, & de gradu decedere. Sed solidanda vestigia sunt.*

mortificatio impetrat nobis donū perseuerātię.

Semper parati stemus contra hostes internos

Ad Demetriad.

Vult ibidem S. Hierony. huius decreti fundamentum & firmamentum esse, spem viuam in Christo crucifixo: hic est enim, *qui tanquam sponsus pascitur inter lilia*, & inter eos, *qui vestimenta sua non coinquinauerunt: virgines enim sunt*: hæc *petra fundamenti*, quæ omnem boni desiderij structuram sustinere debet. Sanè qui & Christum vehementer amat, & sibi eius opem pollicetur, intelligit; quàm non sit arduum pro Christi honore, proque

Propositi nostri fundamentū spes in Deo.

anima

Chriſto iuuante facilè vincuntur hoſtes.

anima à Chriſto redempta reſiſtere hoſti, qui nos in ipſa domo noſtra oppugnat in corde, inquam, ſæpius iam ipſi Chriſto conſecrato. Cùm præſertim nihil ſit, quod ad mortificationē, imò verò mortem feliciſſimam perturbationum tantum poſſit; quantum amor Chriſti; de quo ſcriptum eſt à Salomone: *Fortis eſt vt mors dilectio. Hac enim dilectione*, inquit S. Aug. *fit, vt in iſto adhuc corruptibili corpore conſtituti, moriamur huic ſæculo, & vita noſtra abſcondatur cum Chriſto in Deo: immò ipſa dilectio eſt mors noſtra ſæculo, & vita cum Deo. Si enim mors eſt, quādo de corpore exit anima, quomodo nō eſt mors, quando de mundo amor noſter exit.*

Cant. 8.
Tract 65. *in Ioan.*

2. In pugna diutur. na nō abijciendus animus.

ALTERA non minus vtilis eſt admonitio, vt nemo deſpondeat animum, ſi, quanquam ſtrenuè pugnans, nunquam videatur referre victoriam. Hoc potius pugnando diſcat, ſemper ſibi eſſe pugnandum. Nam ſi *militia eſt vita hominis ſuper terram*; vt vita ad extremum mortis articulum; ſic ad eundem neceſſe eſt duret certatio. Epictetus Philoſophus vitam cum virtute coniunctam duabus vult ſemper ſtipatā eſſe comitibus: quarum

Iob.

abſtine & ſuſtine.

alteri

alteri *Abſtineo*, alteri *Suſtineo* ſit nomē prior cupiditates reprimit; poſterior occidit. Eodem modo D. Aug. duas in vniuerſum res à nobis Deum exigere ſcribit. *Suſtinere, & abſtinere*. Abſtinē-dum enim eſſe ab iis, quæ falsò putantur bona; ſuſtinenda quæ vulgò habētur mala. *In refrænandis libidinibus* inquit, *& coërcendis voluptatibus, ne ſeducat quod male blanditur, et eneruet, quod proſperum dicitur, continentia nobis opus eſt, non credere felicitati terrenæ, & vſq; ad finem quærere felicitatem, quæ non habet finem, vt autem continentiæ eſt felicitati mundi non credere; ita ſuſtinentiæ eſt iniquitati mundi non cedere. Siue ergò in affluentia rerum ſimus, ſiue in anguſtia, expectandus eſt Dominus, qui & quod verè bonum & ſuaue eſt, det; & quod verè malum eſt; auertat à nobis.*

Serm. 245 de temp.

Neſcimus videlicet nos dum viuimus, an expediat nobis, aut prorſus tentationibus vacare; aut cùm primùm inciderint, ab iis liberari. Nam & multis plus nocuit pax; quàm bellum: & plerunq; intermiſſa cuiuſque artis exercitatio, aut artem infructuoſam, aut nullam facit. Quiſque optat carere moleſtia maximè. ſenſuum; & ſe-

Tentationes nobis ſæpe expedire nouit Deus.

& securam quietem laborioso conflictui, præsertim cum hoste tam importuno & periculoso omnes præoptamus: sed Deus, qui & hoc nouit optimè, & potest quod vult, (cum in eius manu sint corda nostra) sæpe ea nobis euenire permittit, quæ nostræ voluntati prorsus aduersentur. Quod cum facit, facit sine dubio ad maiorem suam gloriam; nostrum fructum; tametsi vtriusque ratio nobis occulta sit. Quod cum de omni genere molestiarũ diuinitus permisso aut immisso dici potest; tum apparet in hac tentatione clarissimè: in qua frequenter, post acerrimam pugnam, sic in gradu manet hostis, & prælium instaurat ac si nihil à nobis damni accepisset. Fit autem hoc aliquando, in pœnam habitus malè contracti & firmati, vt hæc sit pars supplicij de peccatis superioris vitæ; aliquando ex negligentia & tepore pugnantis. qui tametsi iam non, vt antè, in grauia peccata labatur; ita frigidè tamen internis commotionibus & cogitationibus repugnat, vt ludere potius cum serpente voluptatis, quam caput illius contere re videatur.

Cur Deus sinat nos aliquando acrius & diutius tentari.

Est igitur præclara cuiusdam viri sancti sententia, quæ magnam ijs, qui fortiter pugnantes, vires hostium debilitari non sentiunt, adferat consolationem. *Cogita*, inquit ille, *si non proficis vitium extenuando, proficis tamen cumulando meritum laboribus tuis; & si vitia non extinguis, nec minuis, certè tamen humiliaris in cognitione tui. Cogita quod sẽper pugnare, vicisse reputabitur. Sis virilis in aggrediendo, & strenuus in sustinendo, & non poteris non proficere. Si enim non proficis vitium extinguendo, forsitan amplius non proficiendo, proficis: id est, propter tuos labores multò inde amplius promereris.* Præclara consolatio in pugna difficili. *Gerard. Zulphaniensis libr. de reformat viriũ animæ. cap. 42.*

Capvt XXVIII.

FREQVENS SACRAMENTORUM vsus. Septimum adiumentum Castitatis.

Cvm natura nostra, tam deprauata esset, quàm quisque experitur; non potuit aliter restitui, quàm per sacramenta. Egerat enim per peccatum tantas radices in animo vitium, vt nulla vis naturalis suffi- Sacramenta naturæ prima vires redintegrant.

ſufficeret ad extirpationem. Acceſſit ergo ſupernaturalis quædam vis, quã ita Chriſtus reliquit in ſacramentis, vt qui his dignè vteretur, per gratiam ab ipſis largè communicatam in homine interiore renouaretur, & extolleretur, vt S. Petrus ſcribit, ad ſtatum *conſortem naturæ diuinæ*. Gratia enim Dei cùm ſit res quædam longè ſublimior natura noſtra; tam puram reddit, tam altè extollit animam, vt eam nõ modò Angelis, ſed etiam ipſi Deo ſimilem reddat.

Non omnia Sacramenta æquè frequentanda.

Quæ quanquam ita ſe habeant, nequaquam tamen putandum eſt, Chriſtum ſic in Eccleſia inſtituiſſe ſacramenta; vt omnibus æqualiter vteremur, ad gratiam conſequendam. Voluit ille diſcrimen eſſe: Baptiſmum & Confirmationem omnes ſemel tãtum, non pari tamen neceſſitate acciperent: extremam vnctionem ſuo tempore; ordinem, aut matrimonium pro ſua quiſque vocatione, aut ſemel, aut rarò; frequentationem reliquis duobus ſeruauit, pœnitentiæ & Euchariſtiæ. In horum vſu, quò quis eſt frequentior (modò non indignus accedat) eò plus virium diuinitus accipit,

Pœnitentia & Euchariſtia frequentanda.

pit, cùm ad omne genus officij Christiani: tum maximè ad conseruandam puritatem. Atq; hoc est, quòd in præsentia nobis est propositum.

Est enim inter cætera proprium hoc diuinæ gloriæ, vt animum, eiusque vires aduersum tentationes corroboret: vsque eo vt D. Thomas confirmet, vnicum gratię minimũ gradum, vt Theologi loquuntur, si quis modò suos labores & operam coniungat, satis posse, ad omnes cuiuscũque generis tentationes superandas. Quando igitur magis aduersus tentationes, à solis sensibus & carne nostra exortas, sufficiet gratia, si & piè à nobis per sacramenta accipiatur, & per labores nostros ociosa esse non permittatur? Baptismum, ait Bernardus, tollere putredinem vulneris illius, quod Adami peccatum nobis imposuit; & efficere, vt concupiscentia, nobis non assentientibus, noceat nihil. Sed hæc ipsa tamen concupiscentiæ cicatrix cùm recrudescere cœperit, & nescio quem pruritum excitare in corde: *Quis poterit*, inquit, *tam efferos motus frangere, quis pruritum vlceris huius ferre queat?* Sed mox, confidere nos, &

Gratia cõfirmat animum in pugna spirituali.

Vis gratiæ admirabilis.

Serm. de Cœna Domini.

bono

bono animo esse iubet: *Quia & in hoc gratia subuenit, & vt securi sitis, sacramenti Dominici corporis, & pretiosi sanguinis inuestituram habetis.*

Gratia cumulatissimè per pœnitētiā & Eucharistiam infunditur. Exemplū adolescētis notandum de vsu Sacramentorū.

Hæc si præstat quæuis gratia: quid illi præstabit, quæ frequenti confessione & communione quotidianis accessionibus augetur? Audiui aliquando ciuem quendam Ferrariensem de se narrare solitum; adolescentem se tam vehementes sensisse carnis incitationes, vt nec vnquam à tentationibus interquiesceret; & aliquoties etiam rueret in peccatum. Auidū tamen salutis accessisse virum religiosum, petijsse consilium: illum dixisse hoc tantùm, vxorem duceret. Se fecisse: post aliquot annos vxorem mortuam; se pertimuisse, ne in pristinas miserias recideret. Abhorrentem tamen à seruitute (sic appellabat coniugium) quā aliquot annos vel in gratijs seruiuerat, dedisse se in preces; confessione purgasse; diuinis epulis confirmasse animum. Hisce rebus ita sibi vires aduersus furias appetituum creuisse, vt se ipsum admirans, & dolens superioris ætatis infelicitatem diceret. *Heu me miserum, et cur non olim adolescens*

lescens incidi in hominem, qui non diceret Vxorem duc; sed; vtere frequenter sacramentis? Visa sunt, & videntur in dies huius generis miracula, virtutem diuinæ gratiæ in sacramentis testantia. Reperti enim sunt, hodieq; reperiuntur homines, qui contracto vitij habitu, sui ipsorum emendationem planè desperauerint. Hi cùm semel diligenti confessione omnia totius vitæ crimina expiassent: deinde in vtriusq; sacramenti vsu frequentes esse cœpissent; incredibile dictu est, quanta cum sui admiratione & gaudio senserint, ita se mutatos, vt iam sibi, non esse qui fuerant, viderentur. Hæc verè est *mutatio dextræ excelsi.* Imperat Deus per gratiam suam mari perturbationum, & tranquillatur.

Multi Sacramentorum vsu vitia superarunt.

QVANQVAM autem tam admirandam rem vel sola, quæ in confessione confertur, gratia possit efficere: magis tamen propriè effectus hic tribuitur SS. Eucharistię, quod in hac reipsa pręsens Christus, redemptor noster, tum humana, tum diuina natura, qua potest omnia, per se ipse, sine alio instrumento nouam hanc mutationē efficit: voluntatē confirmat in bono; & ho-

Vincere libidinem proprium Eucharistiæ.

& hominē ſibi coniungit. Præſertim cùm ſancti Patres, de hoc ingreſſu ad nos Chriſti loquentes, affirment: eum non modò per gratiam, & dona ſuæ prǫſentię in animam ingredi; ſed cum ipſo quodammodo corpore miſceri. Quod alia ratione accipi non poteſt, quam quòd proprium huius Sacramēti ſit, frangere & debilitare vires cupiditatū, quorū in carne eſt radix; idque ita vt nō modò rationē non ſuperēt; ſed ſponte ei pareant; cùm repugnādi potentia indies, huius ſacramenti vſu minuatur, *Sedat enim*, inquit Cyrillus *cùm in nobis maneat, Chriſtus ſæuientem membrorū noſtrorum legem: pietatem corroborat: perturbationes animi extinguit.* S. Bern. ait duas res hoc ſacramentum in nobis efficere, alteram, quod *ſensū minuat in minimis*: alterā, quòd *in grauioribus peccatis, tollat omnino cōſenſum.*

Chriſtus in communione quomodo corpori noſtro miſcetur.

Lib. 4. in Ioan. c. 17.

Serm. 4. in Cœna Domini.

Atque, vt alia mittamus, hoc planè eſt *pulcrū illud & bonū*, Eccleſiæ, quòd vt eſt apud Zachariam, *Virgines germinat. Quid enim bonum eius eſt, et quid pulcrum eius? niſi frumentum electum, & vinum germinans Virgines?* Fructus enim, quem præſentia Chriſti nobis fert in Euchariſtia, puriſſima puritas & ſancti-

Euchariſtia virgines facit.

Zach. 9.

ſanctitas eſt. Itaq; eo tempore, cũ frequentiſſima eſſet huius Sacramenti perceptio, initijs inquam naſcentis Eccleſiæ, dum ab Imperatoribus Chriſtiani multa paterentur, maximè floruit Virginitas, & continẽtia quin & illud ex hiſtoria liquet, quò quiſq; caſtior, eò in huius ſacramenti vſu fuiſſe frequentiorem.

Teſtatur id Baſilius, cùm cultores vitæ ſolitariæ per Aegyptum & Palęſtinam ſolitos eſſe ſcribit, cùm in loca deſerta deſcenderent, ferre ſecum cæleſte hoc animi pabulum, quod & diu in cellulis ſuis conſeruarẽt, & ſuo tempore cum veneratione ſumerent: Alibi cùm Chriſtianos Ethnicorum premeret furor, conceſſum fuit Virginibus, vt ad ipſum carcerem ſecum cæleſtes deferrent dapes, quibus inibi confirmarentur. Licet hoc apud Metaphraſtem legere in vita Domnes & Indæ. S. Ambroſius Satyrum fratrem ſuum ſcribit inſignem caſtitatis amatorem, cùm nauim conſcenderet, ſacra myſteria inuoluta habuiſſe in ſtrophio; quod imminente naufragio de collo depoſuerit. In vniuerſum videre licet miram quandam

Virgines olim frequenter communicabant. *Epiſt. ad Cæſarium.*

Virginitatis, & huius sacramenti semper fuisse coniunctionem. Reperta est Virgo, quæ denos non semel dies post cælestis cibi sumptionem terreno cibo caruerit. Hoc igitur sit adolescenti certissimum præsidium, vel ad confirmandum, si cõsistit; vel, post lapsum, ad exurgendum.

Virgo cõmunicãs non opus habet cibo corporis.

Confessionis frequentatæ vtilitas.

QVONIAM autem nec semper potest, nec in singulas horas debet sanctum hunc cibum sumere: plurimum iuuerit, tum ardens, & sæpè renouandum illius desiderium: tum ea, de qua superius dicere cœpimus, Confessio,
1. idq; non vna ratione. Primùm enim commune est illi cum alijs sacramentis, vt accessione gratiæ accessionem
2. faciat roboris spiritualis. Deinde spiritualis pater, qui tanquam peritus medicus naturam mali habet exploratiorem, remedia adhibet salutaria, dũ accurata exhortatione adolescentis animum ad boni desiderium, ipso tẽpore velut obdormiscentem, excitat.
3. Quod si totum hoc nihil sit, vel sola illa cordis sui & tentationum apertio magnum Diabolo contemptum adfert, vt qui sæpè huius flammę excitator, nihil tam timet; quàm ne turpes

suæ

ſuæ & occultæ ſuggeſtiones aperiantur. Eſt enim deterrimus nequam ſępè in hoc genere non ſordidior, quàm timidior: vt illum formicam propterea S Gregor appellet. Timens enim, ne ſi inter confitentem, & eum qui excipit confeſſiones, de ſuis inſidijs conſilra agitentur; ea ſibi retia texat, quibus ipſe poſtea inuoluatur: vbi ſentit enunciari occultas ſuas inſpirationes ſæpè ab incepto deſiſtit: neque porrò pergit moleſtus eſſe eiuſmodi tentationibus. Diabolus timet prodi.

4. Ne illud quidem exiguum eſt lucrum, quòd qui in confeſſione ſeipſum totum aperit, ſimul & animi ſubmiſſionem exercet, & deſiderium progrediendi in virtute teſtatur. Accedit 5. huc auxilium ex precibus alijsq́; pijs operibus, quæ in eiuſmodi periculis adhibere ſolēt ad honorem Dei, & filiorum ſalutē patres verè ſpirituales. Equidem noui quoſdā, qui in confeſſionibus accipiendis ita verſari ſolebant, vt poſtquam cum ſpiritualibus filijs viua voce ſatis egiſſent, inciperent deinde per lacrymas, & pænas ſibi ipſis impoſitas cum Deo agere: tanto cum fructu filiorū, vt qui ante in- Confeſſarij optimi

firmiores essent, hac ratione magis se cõfirmari senserint, quàm vllo remedio, quãuis sancto & necessario. Cui igitur talis vir ad confessiones accipiendas semel obtigerit, habeat illum carum; & DEO sibi gratias agendas putet. Hic est enim amicus; hic pater, cui, vt Sapiens iudicat, nullum pretiũ comparari potest.

CAPVT XXIX.

ALIA QVAEDAM ADIVmenta Castitatis breuiter collecta.

NVNC, quoniam tempus est, vt huic libro finem aliquando faciamus, colligam breuiter, quæ restãt adiumenta Castitatis; quæ si quis cæteris adiunxerit, nõ mediocriter iuuabitur.

I. Lectio piorum librorum. Primùm ex his est, vtilium & piorum librorum lectio. S. Cæcilia, vt in eius vita legitur, *Euangelium Christi gerebat in pectore*. S. Theodosia ducta ad infamem locum, vbi castitate spoliaretur; nullis se alijs tuebatur armis, quam quòd attẽtissimè perlegeret Euangelia. Ad eandem lectionem Virgines suas hortatur S. Hier. In primis

verò

verò illustre est D. Aug. exemplū, qui cælesti voce, *Tolle lege*, admonitus, aperto volumine epistolarū D. Pauli in hæc verba incidit: *Non in cubilibus & impudicitijs: sed induimini Dominum IESVM Christum: & carnis curam ne feceritis.* Quæ lectio tantum potuit vt statim solutus in lacrymas constituerit omni relicta impuritate, continentiam suam Deo consecrare.

D. Augu. lectione conuersus est.

Libr. 9. Confess. cap. 12.

ALTERVM est, in molestijs in dies occurrentibus, &, si ita Deo videatur, corporis morbis patientia. Sæpè enim idcircò nobis hæc Deus immittit, ne valentis impetu libidinis ad certissima præcipitia deferamur. Ergo inuēti sunt homines sancti, qui vltrò peterent huiusmodi molestias sibi, alijsq; imponi; quod sentirent hac ratione facilius posse imperari cupiditatib. Qua de re præclara est D. Greg. sententia. *Quis nescit, quod melius est, ardere flamma febrium, quàm vitiorum.* Addit, ideò *maxillam Behemoth*, id est diaboli *perforatam* dici; quia quos per calamitates corporis quasi deuorat, eos per easdem rursus amittit. *Quia*, inquit, *electos Dei, vnde conterit; inde amittit. vnde tentat, vt perdat; inde agit, ne pereant.*

II. Patientia molestiarum.

Libr. 33. Monarch. cap 23.

NOTA.

III. Obedientia & submissio.

TERTIVM est obedientia & animi submissio aduersus Deum & homines. Vt primùm enim Adamus abiecit obediētiam, sensit appetitus suos rationis obedientiam, abiecisse. Nec dignus est, vt suas affectiones, tametsi naturæ subditas habeat in potestate; qui contumax est aduersus eos, quibus parere debuerat. De hac re diuinitùs ratiocinatur D. August. *In medio quodam loco anima constituta legem accepit: hærere superiori; regere inferiorē. Regere non potest inferiorem, nisi regatur à meliore trahitur ab inferiore: deseruit ergò meliorē.* Et S. Bern. *Si poßidere vult anima, si regnare desiderat supra membra sua, necesse est, vt sit ipsa mitis, & superiori sua subiecta: quoniam tale inueniet inferius suum, qualem se exhibuerit superiori, armatur enim creatura ad vlciscendā sui iniuriam.* Climacus docet sæpè fieri permissione diuina, vt superbus incidat in peccatum libidinis, quo superbiam frangat. Potest hoc facilè accedere ijs, qui quod aliquantulum in virtute processerint, alios aut planè contemnere, aut certè non magni facere consueuerunt. Hoc caussæ est, cur toties SS. Patres virginibus tam grauiter inculcēt

Qui obedit, illi & obeditur.

Superbos Deus sinit cadere in libidinē.

animi

animi ſubmiſſionem, hoc prçter cçtera argumento, quòd abſque hac virtute nec Virginis Virginum Deo grata fuiſſe virginitas. Cùm Maria Deo magis animi ſubmiſſione quàm Virginitate placuerit.

QVARTVM: in ipſo articulo, quo feruet tentatio, iuuat ponere ob oculos Chriſtum præſentem viuum, pro ſe cruci ſuffixum, pro ſe morientem. Sic docuerunt, ſicegerunt viri SS. qua de re pulchrè Hugo de S. Victore. *Quoties te ſentis turpibus cogitationibus pulſari, & ad illicitam delectationem affici, toties pone ante mentis oculos; quomodo Chriſtus in cruce crucifixus eſt pro te. Intuere quomodo à Iuda Iudæis traditur & quàm viliter pertractetur, blaſphematur, & colaphizatur, iudicatur, & condemnatur, expoliatur, & flagellatur, ad vltimum verò contumelijs & opprobrijs affectus inter duos latrones ſuſpenditur. Clauis cruci affixus, ſputis deriſus, ſpinis coronatus, lancea perforatus, ex omnibus partibus ſanguis emanat, & inclinato capite emittit ſpiritum: Ita redemptor tuus moritur pro te, & tu neſcis, cuiuſmodi ſordida cogitatione ſordidaris in mente: ſufficere poteſt hæc cogitatio adexcludendas*

IV. In tentatione imaginandus Christus præsens. *Lib 3. de Ani. ca 23*

omnes illicitas cogitationes.

Imaginẽ crucifixi adſpicere vtile eſt

Adſpectu ſolo imaginis crucifixi, multi miſerias turpium cogitationũ, quibus vexabantur euaſerunt. Felix adoleſcens, qui, cùm primùm interna hæc tormenta ſentire cœpit, in ſecreto cõclauis ſui, antequam aliud quicquã aggrediatur, oculos & animũ conuertit ad tormenta Chriſti, quibus ille excruciatus eſt, vt nos à criminibus liberaret: qui petit ab eo vires, quib. impuras ſuggeſtiones carnis repellat. Neq; in longo tempore, (quamquam hoc & ipſius officium, & Chriſtus ipſe expetat) ſed aliqua ſaltem horę parte: aut certè qui vel ſemel cum reuerentia ad imaginem Chriſti ſaltem adſpicit.

V. Reuerentia Chriſti poſt communionem præſentis.

QVINTVM, illorum eſt proprium, qui etiam poſt pœnitentiam, poſt cibum Angelorum, aliquoties ſumptum: adhuc tamen impugnãtur, & lapſum timent. Hi venerationem magnam concipiant animo aduerſus hoſpitem, quem ſua domo per ſacramentum acceperunt. Nunc ſciant tantiſper in ipſis, tanquam in templo manere; dum conſtans animus aduerſus cupiditatum inſolentiã pugnat. Quod ſi inter homines.

Turpius

Turpius eijcitur, quàm non admittitur hospes; quid faciat homo Christianus; cùm impudentissimis mancipij sui blanditijs (mācipia enim, & serui nostri sunt appetitus) eò se sentit impelli, vt cum ignominia eijciat eum hospitem, cui iam in corde locum concesserat, cui sua, cui seipsum, cui omnia, vel millies dare debebat? Audebit ne ille, non modò tergum obuertere præsenti Deo suo; sed coram illo committere, quod scit non sine illius grauissima offensione; etiamsi non sit nisi simplex animi in voluptatem consensio, posse committi? audebit illius animæ viribus vti ad repugnandum Deo, quam ipse creauit? Audebit, vt ita dicam, contristare Spiritum sanctū, in quo renatus & sanctificatus est? *Proinde*, dicebat Chrys. *& nos tanquam Christum induti omnia faciamus, & non contristemus Spiritum sanctum. Quando igitur turbamur à concupiscentia, vel affectione absurda, cogitemus eum, qui in nonobis habitat, & expellamus procul omnem talem cogitationem* Simile. *Hom. 8. in Genesim.*

Neque solùm in tali tempore habenda est ratio præsentis Dei & Christi: sed ipsius etiam doni diuinæ gra- Reuereri debemus præsentē gratiam.

gratiæ, quam per ſacramenta nobis Deus largiter infudit. Hanc enim qui ſibi parauit, rem parauit toto mundo precioſiorem: quod ſpera me ſequenti libro planum eſſe facturũ. Itaq; huius amiſſione nullũ poteſt maius dãnum eſſe. Quamobrem ſubdit ibidem

Cap. 1. Chryſoſt. *Reuereamur eminentem Dei gratiam, quæ nos obumbrat, & refrænemus omnes carnis affectiones, vt cùm legitimè in breui hac & fragili vita certauerimus, coronas illas aſſequamur in futuro die illo, terribili quidem peccatoribus, ſed deſiderabili ijs qui virtutem induunt. Et mereamur ineffabilia illa bona, gratia & miſericordia Domini noſtri IESV Chriſti, cum quo ſit Patri et Spiritui ſancto gloria imperium, honor, nunc, & ſemper, & in ſæcula ſæculorum.*

Amen.

FINIS LIBRI SECVNDI.

STIMVLI VIRTVTVM ADOLESCENTIAE CHRISTIAnæ proprij

LIBER TERTIVS.

DE RELIQVIS VIRTVtibus adolescente Christiano dignis.

CAPVT I.

DE TIMORE DEI ET bona conscientia.

PRIMVM Christianæ vitæ fundamentum est, vt cognoscat homo, quo fine in lucem hanc productus viuat. Est verò hic, sol' Deus. ex quo intelligitur nullã extra Deũ esse ré, quã uis vtilis, gloriosa, iucũda sit in qua cor humanũ acquiescat. Solũ in illo quiescere potest, qui ipsũ

Fundamẽtum primum vitæ nostræ, cognoscere finem nostrum.

propter se fecit, & aliò, quàm ad se, respicere noluit. Hic finis est omnium finium extremus, quem tametsi omnes diuinæ gratiæ auxilijs assequi pos sunt; plurimi tamen, imò maxima hominum pars non assequũtur. eò quod sua se culpa obnoxios faciunt sempiternis supplicijs. Qui autem ad eum perueniunt, non facili via; sed maximis laboribus, & continuis perueniunt difficultatibus.

Cur pauci finem suũ assequantur.

2. Fundamentum: Humanas res gubernari à Deo

Huic fundamento alterum proximè, non minus necessarium ad virtutis, & spiritualis vitæ ædificationem initur. Intelligendum est enim, eundem DEVM, qui se abundãtia quadam infinitæ bonitatis finem homini proposuit, eadem bonitate, singulari prudentia res humanas administrare. Tanta accuratione, vt omnia temporis momenta numeret; omnes cogitationes, desideria, minimas denique cordis commotiunculas obseruet. *Spirituum enim ponderator est Dominus*. Quin & de Flio Dei scriptũ legimus: esse eum *viuum, & efficacẽ & penetrabiliorẽ omni gladio ancipiti, ad ipsas vsq; medullas interioris hominis: discretorem cogitationum, & intẽtionum cordis*

Gubernatio Dei qualis?

Prou 16.

Hebr. 4.

Atque

Atque hæc omnia ſic conſeruat, vt quo die primùm quiſque vitam abſoluerit, itemque, cùm omnes rediuiui ſimul ad iudicium vocati fuerint; conſcius ipſe rerum omnium, veriſſimam iuſtiſſimamque ſententiam de æternis cuiuſque pœnis, aut præmijs laturus ſit.

Huius rei cognitio eſt profunda illa ſapientia, quam ſacræ literæ docēt: ſapientia, quam inquirere vnuſquiſque debet, ante omnia: qua remota, cætera quæuis ſtudia, inanitas, omnes ſcientiæ, ſunt ignorationes. De huius laudibus integrum volumen confecit Salomon. Hanc optabat populo Moyſes, cùm diceret: *Vtinam ſaperent, & intelligerent*: huius negligentia Prophetæ populum aiunt in captiuitatem abductum, ſeruitutem ſeruiuire: quòd qui eam reijcit, reijciatur à Deo. Hæc eſt *ſcientia Sanctorum* hāc Patriarchas Deus edocuit: huc vt impelleret orbem terrarum Filius Dei factus eſt homo. Huius cùm bona parte donatus eſſet Salomon: *Præpoſui*, inquit, *eam regnis & ſedibus*. quid verò præ illa diuitiæ? *Diuitias nihil duxi in comparatione illius.* Iacent ergo præ illa honores.

vera ſapientia in qua re ſit.

veræ ſapientiæ præſtantia.

Deut. 32.

Sap. 7.

nores.

nores, & opes, quæ in nobis externis sunt maxima. At vir sapiens ampliùs, formam & vires corporis præ illa cōtemnit. Denique nec ducem, nec lumen aliud desiderat, quàm sapiētiam hanc. *Et proposui pro luce habere illā; quoniam inexstinguibile est lumen illius.* Magna lux est lunæ; magna solis; magna ad vitam humanam, scientiæ: sed cum cœlo transibit lumē solis & lunæ; morte humana scientia terminabitur; solū sapientiæ lumen perpetuū, & *inexstinguibile* est. Hæc illa lux; quæ dū in huius vitæ cæca nocte viuimus, aut facis aut fulgoris instar tenebras animi nostri dissipat: cùm dies æternus orietur, tum clarissimos, vt sol meridianus, absque occasu radios emittet.

Sapientia lux inexstinguibilis.

Timor quomodo initiū Sapientiæ

Quemadmodum igitur sol iste, lucida diei tela in orbem terrarum eiaculans, terram ipsam calfacit, fouet, fæcundat; sic verus ille sol, fons omnis luminis, Deus, cùm huius sapientiæ radijs ad humanum cor penetrat, miro quodam modo ipsum afficit, & immutat. Ac plerumq; primum, quo percutiat animum, solet esse timoris telum. *Initium sapiētiæ timor Domini*, inquit Dauid, vt indicet hominem, cùm

Psal. 110.

pri-

primùm à luce diuina incipit collustrari, ingentem in animo concipere timorem Dei. Atque hoc initium felicissimæ mutationis. Qui enim fieri potest, vt quis intelligat, ideo se in vitam prodijsse, vt solum Deum, agnoscat, illum amet, in illo gaudeat? Deinde illum Deum, in quo omnis ipsius felicitas est collocata, vbique præsentem, omnia non modò contueri, sed etiam æstimare quid agat, quid loquatur, quid cogitet: cum ipsum aliquando omnibus cognitis, seuerissimum futurum iudicem; cuius sententia in omnem æternitatem vel felicissimus ipse victurus sit vel miserrimus. quis, inquam, hæc intelligat, quin subitò sancto quodam timore percellatur; ne tam præsentis, tam potentis inspectoris, & iudicis offensionem aliquando incurrens, ab infinita beatitudine sibi proposita, ad infinita cruciamenta damnetur?

Timor Dei quomodo in nobis excitetur.

Hanc ob rem spiritus sapientiæ à Sapiente vocatur, *spiritus acutus*, quod hoc timore cor stimulet & pungat: vocatur *stabilis*; quod non leuem aliquem aut fugacem; sed grauissimum & stabilem timorem adferat: vocatur

Spiritus sapientię, quę in animo efficiat.

vnicus;

vnicus & multiplex; quod sit vnus quasi radius, qui duplicem timorem efficiat, alterum seruilem; alterum, quem vocant, filialem. Prior est pœnæ, posterior culpæ, prior bonus quidem ille, sed imperfectus & aliquando desiturus: posterior perfectus & perpetuus. Quanquam enim vtile sit, timore inferorum abstinere peccatis; tamen & parum boni facit, qui ita solùm timet: & fieri aliquando potest, vt cùm timore æternæ mortis, coniunctus sit vitiosus amor vitæ præsentis, propter quem homo à Deo, sanctaque eius lege discedat. Multi etiam, qui & sæpè & grauiter peccant, æternas timent pœnas; neque tamen ob hunc timorem, vel accedunt ad præteritorum pœnitentiam, vel in posterum à malitia discedunt. Timor igitur, cuius in Ecclesiastico proprium esse dicitur, *vt expellat malum*, timor est, quẽ vocant filialem: qui culpam maximè pertimescit. Dicam clarius. Qui hunc timorem timet, cauet, ne quicquam admittat mali, non tam quòd æternas subire pœnas; quàm quòd Deum offendere perhorrescat: in qua offensione est ratio culpæ. Sic igitur agen-

Timor duplex Seruilis & Filialis.

Timor pœnæ vtilis sed imperfectus.

Timor filialis quis sit?

Eccl. 1.

agendum est: vt initio timor pœnæ stimulet, & quasi flagris cædat animum, quo facilius discat ab amore tenacissimo peccati se auellere: tum procedendum, vt peccata iam oderimus, non tam quod sempiterna nobis supplicia adferent; quàm, quòd culpâ nos infinitæ cuiusdam iniuriæ in Deum obligent. Per timorem seruilem venitur ad Filialem.

Cum hoc timore vitam agebat vir sanctissimus Iob, *Semper*, inquit, *quasi tumentes fluctus, timui Deum; & pondus eius ferre non potui.* Certè enim qui certamē audet suscipere aduersus Deum, (quod peccando fit) habet quod timeat: infinitum enim, quantum inter Deum & hominem interest. robustus est aduersarius, nec vlla est vel gigantea vis, quæ *pondus eius ferre posit.* Hoc ipsum & sentiebat, & profitebatur Dauid, cùm ad Deum clamans diceret: *Si iniquitates obseruaueris Domine; Domine; quis sustinebit?* Timor filialis inest etiam Sanctis. Iob. *Iob* 31. Dauid. *Psal.* 129.

Neque verò Euangelij lex, quia amoris sit lex, idcirco timorem hunc expulit: contrà pòtius adauxit. hic enim timor amore non tollitur; sed augetur: vt qui plus patrem amat, plus eundem timet offendere. Appa- Timorem filialem non abstulit lex Christi.

ret

ret in viris sanctis noui testamenti, vt quisque amantissimus Dei fuit, ita huius timoris fuisse plenissimum. S. Hilarionem scribit S. Hieron. iam discessurum à vita, *apertis oculis*, hęc enim sunt eius verba, locutum esse: *Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta prope annos seruisti Christo, & mortem times?* Alij similiter viri sancti, cùm ad extrema venissent, ex intimo corde anxia traxisse leguntur suspiria: quod timerent, tum ne quæ in ipsis laterent occultiora peccata: tum, ne fortè recte facta ipsorũ, tam pura & grata iudicio Dei non inuenirentur; quàm admiranda videbantur hominibus. Scimus verò etiam, qui exiguas admodum culpas, acerrimè in se vindicauerunt. Narrabat S. Catharina Senensis, aliquando se, quòd nescio quid temporis non optimè collocasset, tam grauiter à S. Paulo esse reprehensam, vt maluerit coram toto orbe terrarum, quocunque tandem pudore suffundi; quàm talem subire accusationem. Omnino vult, Deus veneratione se affici, & timeri; etiam ab ijs, quos sibi propter sanctitatem amicissimos habet. de quibus Dauid

S. Hilarionis in morte timor.

Sancti leuia peccata grauiter puniunt.

In vita cap. 24.

uid: *Timete Dominum omnes ſancti eius.* Adoleſcens ergo, qui ad finem illum de quo initio diximus aliquando perueni re velit, viam ingrediatur ſancti timoris. Quam ad rem non nihil iuuerit ſequentia meditari.

Pſalm. 25.

A timore incipiēda vita ſancta.

CAPVT II.

MEDITATIONES, QVAE primùm in nobis Dei timorem excitent.

PRIMVM. Præter priuatam in familijs gubernationem, quæ parentum ac dominorum eſt; præter publicam in ciuitatibus ac prouincijs, intelligendum eſt aliam quādam in mundo, atque inter homines eſſe gubernationem. Atque hæc eſt gubernatio Dei, infinitis partibus alias ſuperans, atque omnes excellenti quodam modo complexa. Gubernat enim nos Deus, tanquam princeps, vniuerſos; & ſingulos, vt Pater, ſic, vt in ipſas cogitationes quoq; imperium exerceat. Cor enim humanum eſt, cuius penetralia ipſe domum ſuam eſſe voluit, cùm ſacro nos abluit baptiſmo;

Quæ timorem Dei excitent.

1

Gubernatio Dei omnibus ſuperior eſt.

Deus habet imperium in cogitationes.

tiſſimo: cùm nos ordini aliarum rerum exemptos in ſuam familiam aſſumſit: atque adeò ex filijs hominum adoptauit in filios Dei. Hæc verò gubernatio tantò magis quàm reliquæ, homini eſt neceſſaria; quantò excellentius eſt hominem eſſe virtute præditum, quàm hominem ſolùm, aut hominem vitioſum: cuiuſmodi ſunt omnes, qui hac Dei gubernatione ſe non patiuntur regi.

Gubernatio Dei neceſſaria homini.

Hinc conſequens eſt, vt quemadmodum in familijs & ciuitatibus quædam ſunt leges, quibus reguntur; ſic aliæ quædam ſunt leges Dei, quibus ille gubernet ſuos, id eſt totam Eccleſiam. Hoc qui intellexerit, ſimul intelliget, quam cara ſit illi ſua felicitas; tam conſtanter animum eſſe figendum in huius gubernationis conſideratione. hoc etiam certiſſimum habebit quemadmodum diuinis præceptionibus & legibus ſumma præſtanda eſt obedientia; ſic aduerſus Deum ſupremum, & vnicum Dominum patrem cœleſtem concipiendum eſſe multò maiorem timorem, quàm aduerſus vllum principem: maiorem reuerentiam, quàm aduerſus

Legibus diuinis maximè obtemperandum.

patrem

patrem. Quo constituto, nunquam vel inconstantia, vel socordia vincetur, vt vlli homini in eo obedire aut placere velit; quod pugnet cum voluntatate diuina.

Viuebat olim Abraham inter ciues & parentes suos, huius rei fortasse non admodum cogitans: cùm diuinitus sibi imperatum audijt: exiret, & altius mentem attollens, supra humanam consuetudinem, disceret esse familiaris Deo. *Ambula corā me*: dicebat Deus. Quasi diceret, vt S. Ambros. explicat: *Sequere Deum* Disce agnoscere, vitam hanc superiorem humana: principem hunc, & patrem cœlestem: non terrenum; neque cognoscere tantum; sed audire, reuereri, obedire, hic enim est, propter quem in lucem editus es, in quo, tanquam extremo fine, æternam habiturus sis quietem, Nam & ex Prophetis quidam, cùm ad eos verba faceret, qui ista iam cognita quidem haberent; sed quæ est humana imbecillitas; nôn admodum adhiberent ad vsum: monuit; si scire desiderarent, in quo bonum ipsorum & quies consisteret, *sollicitos ambulare cum Deo suo*. Hac enim via ad illum itur, in quo

Deus monet Abrahamum, vt suam occultam gubernationem cōsideret. *Genes.* 17.

Mich. 6.

in quo omne est nostrum bonum.

Deus magis, quàm vllus hominum, timẽdus.

Quod si igitur eum, qui in terris nos gubernat, idcirco timemus; ne terreno aliquo bono, quod ab ipso exspectamus; priuemur: quis in nobis debet esse timor Dei, qui regit nos in cælo, in terris: in anima, in corpore, in bonis naturæ, in bonis spiritus; ne tantũ incurramus damnum; quãtum sit Deum perdidisse; Si parentũ timemus offensionem, quod ab illis vitã, ab illis plurima beneficia habeamus quantus cõcipiendus & conseruandus est timor, ne quid agamus ingratum Deo, qui nos produxit ex nihilo: qui parentib. vim generandi concessit: qui potior nobis auctor est vitę. quã Pater, quàm Mater? qui ab hac natura, in qua nos fecit, ad aliam longè sublimiorem extollit: facit nos filios; promittit cælũ, atque adeo seipsum: qui tam multa dixit, tam multa fecit, solum, vt nos aliquando diem illum videremus, quo tam amplam, tam copiosam, tam incomparabilem in cœlo cerneremus hæreditatem?

Deus verè est noster pater.

Regula bonæ vita: sequi

Qui hæc penitùs impressit in animo, vereq́ue desiderat à Deo regi, in magna est securitate, sanctè pieq; vitam

tam

tam agendi. Efficit enim hanc ſecuritatem Deus ipſe, qui nunquam quenquam reijcit ſubijcientem ſe ipſi, aut loco Dei, ſeruis ipſius. Qua de re doctiſſimus magiſter ita docet. *Cùm ad ſapientiā pertineat, quòd humana vita reguletur ſecūdum rationes diuinas; hinc oportet ſumere principium, vt homo Deum revereatur, & ſe ei ſubijciat. Sic enim cōſequenter in omnibus ſecundum Deum regulabitur.* gubernationem Dei. 2.2. qu. 19. art. 7.

SECVNDVM: Penitus intelligendum eſt, nullam in toto orbe rem creatam eſſe, quę tantum debeat apud hominem poſſe, vt abducat & ſeiungat illum à Deo. Si enim omnia, quæ optari poſſunt vel vtilitatis, vel iucunditatis, vel honeſtatis ſpecie commendantur; quæ iucunditas, quæ vtilitas, quis honor ab vlla creata re ſperari poteſt, vlla ex parte comparādus cum ijs bonis, quæ vel à Deo accipimus; vel etiam nunc in ſingula momenta accipimus; vel, ſi ad finem vſq; vitam cum virtute perducamus, accepturos nos certiſſimè confidimus? II. Nullum bonum externum debet hominem à Deo abducere.

Vt enim reliqua mittam, de ſolo dignitatis genere loquar: Quem ſublimiorem honorem in hac vita poteſt Gratia Dei minima plus valet quā totus mūdus.

homo vel cogitatione fingere, quàm vt ſit vniuerſæ Europæ, Aſiæque regnator: Imperator omnium terrarum, cuius vel ipſe Oceanus agnoſcat imperium? Quod ſi humanæ cupiditati latiorem campum volumus aperire, cui fortaſſe, quòd inſatiabilis ſit, exiguus videtur, (vt olim Magno Alexandro) orbis terrarum: faciamus hominem inſtar aquilæ ſupra nubes euadere, in poteſtatem redigere omnia elementa. Si ne hoc quidem ſatis: penetret ad ſupremos cęlorum orbes; deijciat de poſſeſſione Angelos; incipiat verſare immenſum volumen ſupremi cœli; dominetur liberè omnibus naturis creatis, tùm cœleſtibus tùm obnoxijs corruptioni: poſſideat ſine imminutione, ſine bello, quicquid inter vtrunque mundi polum eſt; colatur, ob ſeruetur, adoretur, ſi placet, à tota natura. Iam certè humanus animus non habet, quo in honore excogitando progrediatur longiùs.

At totus iſte tam grandis honor, totum hoc tam amplum, tam inauditum imperium in altera lance poſitum, cùm in altera ſit gratia vnius ſolum hominis iuſti, & Deo amici,

nec

nec vllam ponderis æqualitatem faciet, nec quantacunque huius generis cumulatum acceſſione, æqualitatem vnquam efficere poterit. Vt enim tota natura omnes vires ſuas in vnum cogat: non poteſt vel vnum gradum efficere gratiæ, nec tam alte aſcendere, vt par diuinæ gratiæ habeatur, quæ per ſe ſola bonum quoddam eſt tota natura præſtantius. Vt igitur adoleſcens hanc rem tam vtilem tam certam penitus intelligat, meditetur ſecum frequentius aureum illud S. Thomæ pronunciatum: *Bonum gratiæ vnius maius eſt; quàm bonũ naturæ totius vniuerſi.* 1. 2 *q.* 114. *art* 9.

III. **Nullum bonum naturale tam præſtans eſt, quam gratia Dei.**

TERTIVM: Quemadmodum extra hominem in toto naturæ ambitu nihil eſt, quod timorem Dei, & eius gratiam exequet, ne dum præponderet; ſic nec in ipſo homine vllum eſſe bonum naturale, quod cum eodem Dei timore poſſit comparari. Itaque nemo ſe amet ob formam: quando celerrimè aut euaneſcere, vt fulgur, aut, vt florem conſtat marceſcere: nemo de viribus & robore glorietur: quando à legionibus & tauris vincimur: nemo ſe magnificè

circumſpiciat propter excellentiam ingenij, ſcientiæ, prudentiæ, quòd his ſe longè antecellere ſodales ſuos, aut ciues ſentiat: quando ingenia diuina, ſapientiſſimi homines, Platones, Ariſtoteles, Hippocrates, Homeros: item prudentiſſimos Socrates, Neſtores, Catones conſtat, omnes cum ſuis donis omnibus ſepultos eſſe in abyſſo omnium infidelitatum, in ſempiternis ſupplicijs. Nihil igitur quicquam prodeſt cuiquam vlla res, quàm in ſeipſo poſſideat; ſi non poſſidet timorem Dei, & per illum, gratiam Dei.

Notent ſtudioſi.

Frequenter igitur Adoleſcens meminerit, & accuratè conſideret, quæ ſancti Patres, & ſacræ literæ hac de re loquuntur. Præcipuè tamen obuerſetur ſæpè illius animo S. Bern. ſententia, qui cum Deo loquens, ita ratiocinatur. *Qui curat eſſe niſi propter te, pro nihilo eſt, & nihil eſt. Deniq; quid eſt homo, niſi quia tu innotuiſti ei propter temetipſum feciſti omnia, & qui eſſe vult ſibi, & nõ tibi, nihil eſſe incipit inter omnia. Deũ time, & mãdata eius obſerua, hoc eſt, inquit omnis homo. Ergo ſi hoc eſt omnis homo, abſque hoc, nihil eſt omnis homo.*

abſque Deo nihil eſt homo.

Serm. 10. in Cant.

Pſal. 143.

Eccl. 12.

QVAR-

QVARTVM: Vt nihil in mundo est, quod vel magis, vel æquè timendum sit, ac Deus: sic nihil esse, à quo magis abhorrere debeat homo, quàm à peccato; quod solum, & timore Dei, & ipso nos Deo spoliet. Itaque timor Dei, & peccati detestatio arctissimis inter se vinculis connexa, distrahi non possunt. Quare & cùm primũ bonus Tobias filium suum docere instituere; ita timorem Dei commendauit, vt statim peccati fugam subderet. *Quem ab infantia timere Deũ docuit*, ait sacra historia, *& abstinere ab omni peccato*: & cùm iã nonpropè se putaret abesse à morte, postremũ hoc illi præceptum reliquit. *Caue, ne aliquãdo peccato cõsentias; & prætermittas præcepta Domini Dei nostri*: Deniq; orationem, quã nouissimam forè putabat, hac sententia concludit. *Noli timere fili, pauperem quidem vitam gerimus; sed multa bona habebimus si timuerimus Deum; & recesserimus ab omni peccato, & fecerimus bene.*

IV. Peccato nihil est horribilius.

Tob. 1.

Nam, si totus orbis nihil habet comparandum cum gratia Dei, si natura hominis, atque ipse homo, sine hac nihili est; si omne bonum nostrum in hac situm est: si hãc gratiam;

Peccatum nos veris & summis bonis spoliat.

hunc Deum, ſolum nobis peccatum adimit: quis tam cœcus eſt, quin videat, neque infeſtius ſibi quicquam eſſe peccato, neq; amicius timore Dei, qui retrahens animum à peccato per gratiam ipſum cum Deo coniungat. Quod ſi ſtultitiæ damnatur, qui re nihili permutat precioſiſſimam: quæ amentia erit peccantis, qui pro nihilo amittit omnia, id eſt, vt leuiculam aliquam cupiditatem expleat, perdit Deum?

Hiſt. Barlaam. c. 12. Stultitia hominis peccatoris elegāti imagine depicta.

Damaſcenus aliquam huius ſtultitiæ partem ſimilitudine explicare conatur. Perſequitur, ait, nos crudeliſſimè bellua monoceros, id eſt mors, fugimus hanc, quantum poſſumus, defert nos fuga ad immane præcipitium quod eſt, peccandi occaſio, in cuius infima profunditate draco hiantibus faucibus nos deuoraturus exſpectat. Sed in ipſo lapſu prehendimus arbuſculam, fortè enaſcentem, id eſt, ſpem huius vitæ. Ab hac dum penduli nos ſuſtinemus, radicem eius videmus aſſiduis morſibus quatuor animalium, quibus ferrei ſint dentes, corrodi & abſumi. quatuor hæc ſunt elementa, quorum pugna corpus abſumitur. In hoc

hoc diſcrimine dum conſiſtimus; ecce tibi, ex illa ipſa arbuſcula guttula mellis ſtillat. In huius guſtulo exiguo ſic cogitationes omnes defigimus, quaſi nec mors furibunda inſtaret, nec apud inferos nos diabolus exſpectaret, quaſi vita noſtra beata & ſecura eſſet immortalitas, ac non potius id, quod verè eſt, inanitas, vmbra, ſomnium, certum, continuum, præſens periculum mortis, & poſt mortem æternæ condemnationis. Quis tale quid vnquam vel oculis, vel auribus accepit? Certa quidem videtur tam extremâ ſtultitiâ, alia maior eſſe non poſſe At maior tamen eſt peccantis amentia quod homo pro illa guttula dulcitudinis, quam in cupiditate ſua explenda vnico momento deguſtat, volens & ſciens abdicat ſe æternitate regni cœleſtis, ipſiusque Dei beatiſſima poſſeſſione.

V. Nulla res in mũdo bonæ conſcientiæ pręferẽda.

QVINTVM igitur & poſtremum huius loci ſit, quod adoleſcens loco fundamenti totius vitæ ſuæ in animo cõſtabilire debet; vt nihil in to-toorbe tantum eſſe decernat, quod bonæ conſcientiæ pręferẽdũ putet. Bona autem eſt conſcientia, quæ ſimul Dei

Bona conscientia quæ sit? *Lib. Sent.*

timorem & odium peccati complexa est: quæ, quod D. Augu. ait, hospitem in se habet Deum: quæ sibi persuasum habet, hunc plus sibi, quàm omnes res alias, præstare: nec opes esse vllas, nec voluptates, nec honores, (quemadmodum nec vllę sunt) quæ sine bona conscientia, vera solidaque lætitia mentem afficiant: omnia potius, quæ tôto orbe iucunda sunt, absque hoc condimento, acerba & amara esse; omnes delectationes, supplicia. Quæ talis est conscientia, eas vitæ rationes init. ne peracto tempore dicendum ei sit. *Namque vt supremam falsa inter gaudia noctem.*

Egerimus, nostis.

Sapient 5.

Aut cum illis apud Salomonem insensatis tam miserè, quàm verè illa inferenda sit ipsi conclusio: *Ergo errauimus.*

CAPVT

CAPVT III.

DE CVRA CONSCIENTIAE: cuius conseruandæ prima ratio est: meditari, quàm vehementer Deus peccatum oderit.

BONAM conſcientiam, quam tantoperè expetendam eſſe demonſtrauimus, qui conſeruare velit, bonam ei cuſtodiam adhibebit. Bona cuſtodia nunquam erit, niſi in ea perpetuò ſollicitas excubias agat ratio, ne hoſtis & pernicies illius vnica, peccatum vllum reperiat aditum, ſeu vi, ſeu proditione. Quiſquis ergo, vel nunquam ſordibus infectâ cõſciẽtiâ: vel, ſi fuit, doloris & confeſſionis aquis in ſacramento pœnitentiæ abluta & perpurgata, vitã cupit Chriſtiano homine dignam incipere; is omne ſtudium, curam, induſtriam, in hoc ponat, vt ad ſuam ipſe attentus ſit animã: & inquirat diligentiſſimè non modò in actiones externas, ſed etiam in cogitationes, & intima deſideria. Neque hæc ſecundaria cura quaſi acceſſionis loco eſſe debet; ſed princeps omnium: vt ſtatuat tota vita ſic perſe-

Bonæ cõſcientiæ adhibẽda cuſtodia diligens.

Cura conſcientiæ prima eſſe debet.

qui hoc ſtudium, vt nulla ſit alia tam grauis, aut vtilis occupatio, quæ curã hãc impe[illegible]at, aut conturbet. Quod vt facilius præſtet. vtile erit imprimis duas habere exercitationes, quib. à prima ætate diligenter aſſueſcat.

Duo modi conſcientiæ puritatem ſeruandi.

I. Cogitare, quã Deus oderit peccatum.

Exemplũ Dauidis regis.

Pſalm. 5.

PRIOR ſit in imitatione Dauidis regis poſita. Hic enim, cum plurimis occupationibus & magnis vitã ageret; vnam habebat quotidianã præter cęteras occupationem admodum vtilẽ. Sumebat ſibi mane tempus quo conſideraret; quam infeſtus atq; inimicus peccato eſſet Deus, *Mane aſtabo tibi, & videbo. Adſtabo*, inquit non modò pedes, ſed animum quoq; erectum in cogitatione magna firmabo: vt penitus perſpiciam, non infinitam potentiam tuam, ô Deus, non ſummam ſapientiam, non aliud quid magnum & admirabile in natura tua. quid ergo? vt hoc videam, *quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* Hoc magni illius regis & Prophetæ initium actionum qui hãc ob rem tam Deo carus fuit, vt appellauerit illum *virum ſecundum cor ſuum.*

CAPVT

CAPVT IV.

OSTENDITVR EXEMPLIS, Quam seuerè Deus peccata puniuerit.

HAEc prima sit disciplina, qua suum animum erudiat adolescens, Quam vt profundius menti imprimat, plurimum conducet attentè considerare, quibus signis animum suum aduersum peccata, tum singulorum, tum totius humani generis, à mundi exordio ad hunc vsque diem ostenderit Deus. Vnum nos exemplum diluuij, quod terras vniuersas obruit, paulò fusius ponemus ob oculos, vt ad eius imitationem reliqua mens cogitando persequi possit.

Odium Dei cōtrà peccatum vnde cognoscatur.

Assurge igitur aliquantulum animo, & circumspice totum hunc terrarum orbem maxima varietate distinctum. Vides tot montes ad cælum vsque assurgere, tot deprimi valles: vides terram suo gremio complexam, lacus, flumina, riuos, tot plantas educantem, tanta animalium varie-

Modus meditandi pœnas à Deo ꝓpter peccata illatas.

Contēplatio pulcra totius orbis.

varietate plenam vides diſperſas tot villas, arces, vrbes, prouincias, regna, imperia; quibus habitent & negotientur tam varia hominum genera: vrbani, ruſtici: inopes, opulenti: domini; ſerui: imperantes; parentes. Atque hos omnes vides hoc agere, hoc feſtinare, vt ſuo quiſq; animo faciat ſatis; alius hoc, alius illo modo. Aſcēde nunc cogitatione, & fac te à Deo in tam excelſa locatum ſpecula, vt vno oculorum coniectu non terras modo, omniaque, quæ in ijs ſunt, videas; ſed deorſum penetres vſque ad ipſum Oceani fundum: ſurſum ad locum vſque, quo theſauri niuium & pluuiarum repoſiti ſunt. Hæc omnia contemplantem fac videre te, cuius rei gratia tam altè euectus es. Subitò, fremitu immenſo maria omnia intumeſcere, & omnibus terris extremam diluuiem minari: tum in cœlo imbrium omnes cataractas aperiri, tantamq; aquarum vim decidere, vt conſpirantibus maris & imbrium fluctibus, totus orbis terrarū non modò vndis leuiter ſuperfuſus: ſed aliquot paſſuū millibus aqua ſuperruente coopertus ſit. iamq; non, vt paullò ante,

Diluuij horribilitas.

com-

compoſitus ex aqua terraq́ue globus; ſed vnus quidam & perpetuus vndarum cumulus appareat, qui terras vniuerſas, vnà cum ſuis theſauris, hominibus, animãtibus, vrbibus, omnibus denique rebus inuoluerit. Vide hic non pauperes modò, aut miſeros, aut infantes: ſed immania gigantum corpora, Principes, Reges, Imperatores, his fluctibus aut penitus abſorptos; aut quò longior pęna ſit, ſupernatantes, ſemimortuos, inſanis fluctibus nunc huc, nunc illuc, velut ludibrium agitari: dum ad extremum vel cum aqua mortem imbibant, vel ab immanibus in mari belluis deuorentur, Atque in tanta mole ruentium, & omnia occupantium vndarum, nihil vides exemptum neci, præter octo hominum capita, arca lignea clauſorum vnaq́ue cùm his, bina ſingulorum generum animalia. Hanc arcam ſolitariam ferri vides, & agitari: aut certè magis in cęlo, quàm in aquis quieſcere: Seruatur enim potius diuina prouidentia, quàm arte aut peritia vllius hominis.

Iam huius tam inauditi & ſtupendi euentus cauſam inquirat adoleſcens. *Diluuij cauſſa peccatum.*

 Natu-

Naturalis esse non potuit: quia fieri
1.Metro. non potest (quod philosophi demonstrant) vt tantæ in vnum caussæ conueniant, quantas necesse est ad omnes simul terras obruendas. Quoniam enim Sol nunquam vno in loco consistit: nequaquam potest idem ex omnibus terræ partibus æqualiter attrahere materiam pluuiæ: potius, quantum materiæ alibi colligit, & sursum rapit, tantum alibi soluat & demittat necesse est. Caussa igitur tantæ diluuij supra naturam fuit; &, quod consequens est, in sola Dei voluntate posita. At verò cùm tanto amore omnia sua opera complectatur Deus, qua tandem re permoueri potuit, vt in vniuersum omnia quæ fecisset in terris, disperderet? Magnum quid omnino fuisse dicendum est, magnum, quicquid tandem fuerit. At so-
Genes.6. lum id fuit peccatum. Sic enim Deus ipse ad Noë. *Finis vniuersæ carnis venit coram me: repleta est terra iniquitate à facie eorum, & ego disperdam eos cum terra.*

Luciferi status ante peccatum. Verùm, quoniam singulorum exempla, & clariora sunt, & fortè ad motum aptiora, cogitet adolescens, quid

quid fides nobis de primo Luciferi statu tradat. Pulcritudinem eius describit Ezechiel: *Omnis lapis preciosus operimentum tuum.* Gaudia & felicitatem idem addit: *In delicijs paradisi Dei fuisti.* At vbi iam illa mens, tam nobilis, tam pulcra, tam beata? In teterrimo & obscurissimo carcere: in profundissimo & plenissimo noctis inferorum loco, qui in imis terræ visceribus sentina est, & cloaca sordidissima, in quam omnes fæces, & pedores omnium elementorum expurgentur. Quid verò ibi? Nec boni quicquam facere, nec quicquam mali omittere potest: perpetuò dolens de amissa felicitate, tum naturali, qua beatus fuit, tum diuina, qua esse potuit, desperans omnem recuperandi facultatem: furens odio in DEVM, sibi grauis, nobis inuidens, amens elatione & superbia, qua nec possit, nec velit tumidos animos submittere, inimicus & blasphemus aduersus iustitiam infinitam, auctor insidiarum & fraudium contra homines sanctos, vbi sempiternis flammis cingatur, excrucietur, adu-

Ezech. 28.

Luciferi horrenda damnatio.

Luciferi peccatum vnicum grauissimè punitum. aduratur, non comburatur. Atq; hæc quàm ob rem? Nullam, nisi ob peccatum. *Angelis peccantibus Deus nō pepercit*, ait S. Petrus, *sed rudētibus inferni detractos tradit in tartarum cruciandos.*

2. Pet 2.

Adami prima felicitas. Accedat huc primus parens noster Adamus, Cogita hunc, quem sua manu formauerat Deus: cui imperium omnium terrarum detulerat; quem tot tantisque donis naturæ, & gratiæ ornatum reddiderat: quem ad suum obsequium promptum effecerat; cui æternam felicitatem promiserat. hunc igitur cogita repentè, spoliatum omni gratia, expulsum paradisi possessione, deformem, & monstri similem in anima: cuius appetitiones iam rebellionem aduersus imperium mentis inceptent: verecundantem, & folia circumspicientem, quibus tegat nuditatem; sexcentis expositum periculis, perpetuò damnatum exilio, ad inanuum labores, ad sudorem vultus: miserum miserijs vitæ, miserrimum timore mortis, cui se à diuina iustitia prædam datam esse intelligit. Hac tāta seueritate non ipse modò cum coniuge, sed, quod cogitantem reddat attonitum, omnis quoque posteritas eius

Adami miseria propter vnicum peccatum

vide iustitiam seuerissimam Dei.

eius damnatur: id est, omnes omninò homines, qui sunt, qui fuerunt, qui futuri sunt ad exitum vsque sæculorum, accedente, quod caput est, plerisque ęterna damnatione, omnibus damnationis eiusdem maximo periculo. Quę tantorum malorum caussa? Peccauit Adam *& in eo nos omnes*, vt Apostolus loquitur. Certissimum est igitur pronunciatum, quod Dauid considerare assueuerat. *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* *Rom. 5.*

In hac ergo cogitatione figat animum adolescens: certumque habeat, vitæ sanctè, & cum virtute transigendæ, hoc solidum esse fundamentum. Nam mea quidem sententia, ad concipiendum peccati odium, nullam vel certiorem vel faciliorem hac exercitatione reperiet. Applicet modò animum, mirum quàm facilè sentiet, me vera dixisse. Quid enim, mi adolescens Christiane, quid putas esse, famem, sitim, frigora, calores, quibus vexaris: quid infamias, calumnias, contumelias, iniurias, odia, calamitates, quæ tibi à domesticis, ab externis, ab inimicis, ab ipsa denique fortuna inferuntur, quam si non semper aduersam

Quotidiana vita odium Dei aduersus peccatum demonstrat.

uersam expertus es, certè quidem periculo non es exemptus. Nam & quotidianas eius in alijs ruinas vides, & nosti illud: *Cuiuis potest accidere, quod cuiquam potest.* Hęc igitur omnia, quid aliud esse putas, nisi damnationis tuæ tabellas hac sententia inscriptas: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.*

Ex alienis calamitatib. quid capiendū vtilitatis.

Sunt enim hæc flagra peccato primi parentis imposita. Quid aliud loquuntur febres, cæcitates, dolores, à feris belluis vulnera, à bestiolis morsiunculæ: cæli intemperies nunc humoribus nunc ventis, nunc fulminibus te vexans: mare tibi horrorem incutiens: terra producens spinas, & fouens tibi animalia infesta, quid loquuntur, nisi *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es*? Nihil enim istorum nos tangeret, si nos peccatum non tetigissemus. Quid vides, cùm accedis ægros, xenodochia, carceres: cùm vides seu apud te, sed apud vicinos, fratrem, patrem, matrem, seruum, mortuos; cùm lectulos infirmiorum, sepulcra, quæstionum feralia instrumenta, suppliciorum loca aspicis: quid vides, inquam, nisi totidem locis inscriptum, infestum esse Deum peccato? Tot artes, tam

tam necessariæ, chirurgorum, medicorum, tot à medicis conscripta volumina, tanta inæqualitas hominum, quorum alius opulentus, inops alius: hic in molestijs, ille in voluptate: partim serui, partim liberi: tot labores rusticorum, qui in agris colendis, à prima ætate ad mortem vsque in continuis sunt sudoribus, & fatigationibus tot captiuorum, desperatorum, ad triremes damnatorum greges, tot gentes sub tyrannide peccati sine fide viuentes, tot Christiani à barbaris oppressi, quid tandem aliud quàm contentissimâ voce clamant: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es?*

(·.·)

CAPVT

CAPVT V.

MORS CHRISTI CLARISsimè docet, quàm Deus oderit peccatum. Et quare hoc?

HOrrenda sunt, quę adhuc diximus, quo odio Deus peccatum persequatur: sed & hęc & quicquid dici potest, nihil sunt in hoc argumento, nisi ad Christum crucifixũ propter peccata veniamus. Complectere igitur animo Filium Dei factum hominem, tam plenum omni gratia, virtute, dignitate, apud Deum atq; homines, Filium carissimum æterno Patri; *in quo solo* ipsomet testante, *sibi bene complacuit*. Hunc considera mihi, primùm nascentem inopem in sordido stabulo: educatum cum paupertate & labore, mox sequere, & vide illum peregrinantem, tanto labore & sudore conciones habentem, sine tecto, magna cibi, magna potionis inopia, inter homines tam duros, tam inuidos, tam infestos. Ingredere cum ipso in hortum, adspice angores sponte assumptos, tam graues, vt toto corpore san-

Ratio meditandi vitam Christi, & mortem.

ſanguineum ſudorem expreſſerint. procede paullatim, vbi adſpicias, quo modo illi, vt latroni, manus inijciantur, vt fugitiuo, vincula: vbi ab improbiſſimo mancipio cædatur; conſputetur, vt caput impudens: vt ſtulto, lumina obligentur: rideatur, vt impoſtor, & propheta falſarius: accuſetur, vt oſtentator: vt blaſphemus, damnetur: per publicas vias trahatur, deijciatur, conculcetur; odio habeatur: vt vulgi fabula, fex plebis, opprobrium hominũ: ab Herode ludatur, vt ſtultus: à Iudæis ducatur & reducatur ad iudicem, vt ſcelerum publicorum compertus: à Pilato, vt mancipium, flagellis cædatur: vt ambitioſus, ſpinis coronetur: vt facticius rex, purpura & ſceptro inſigniatur: caput arundine verberetur, vt ludicrum inſolentiæ militaris populari clamore indignior vitâ iudicetur, quàm ſeditioſus, & percuſſor; à furente populo damnetur capitis, ſine cauſſa, ſine forma iudicij, tanquam graſſator publicus, aut proditor in ipſo facinore deprehenſus: tollatur in crucem cum illis ſocijs, illis doloribus, illis contumelijs; vt acerbiorem magisque ignominioſam mor-

mortem, nec sol vidisse, negato lumine orbi terrarum, nec tellus sustinuisse horribili quassatione testaretur: In ipsa denique cruce tale totius mundi spectaculum factus sit, vt ipsi inimici dolentes & obstupescentes adstarent: *Et turba quæ simul aderat ad spectaculum istud*, ait Lucas, *reuertebantur percutiētes pectora sua.*

Luc. 23.

Deus in Filio nostra peccata puniuit.

Interroga mihi nunc, quisquis pietatem amas, adolescens, interroga Deum Patrem æternum, quid caussæ fuerit, vt tam inusitatâ, tam inauditâ, tam horribili crudelitate innocentissimum filium perire sit passus? Respondebit scilicet: *Propter scelus populi mei percussi eum*. Certè ergo decretum hoc est à Deo, vt peccatum non ferat. considerabis igitur frequēter hoc pronūciatum non minus certum, quàm ad salutem tuam necessarium.

Esaiæ 53

Sententia perpetuò ante oculos habenda.

Hoc est principium, quod vi continet in se omnia bona, omnes rationes & leges bene viuendi. Hoc si impressum habebis in animo, auersaberis scilicet malum, & bono adhærelces. Viuis in peccato? meditare paulisper Deum tuum esse Deum,

qui

qui iniquitatem nolit: senties, quo te spiritu completura sit hæc meditatio: spiritu timoris, pudoris, doloris, pœnitentiæ? Vexaris à spiritualibus inimicis? hac sententia aduersus illos mentem obarma. vis ad perseuerantiam in virtute excitari? hac cogitatione te confirma: Hebræi decalogum in membrana exaratum ante oculos ferebant. Christianus adolescens in corde, & ante mentis oculos hoc scriptum habere debet: *Quoniam non Deus volens iniquitatem tu es.* sententia planè digna, quæ scribatur in limine omnium ostiorum: quam initia omnium epistolarum, voluminum, chartarum sibi præscribant; queę principia omnium operum & conatuum nostrorum occupet, non minus, quàm signũ sanctissimæ Crucis. Sententia tantæ sapientiæ plena, vt qui eam rectè intelligat, omnem illam philosophiam vetere scientia vincat: qui minus intelligat, etiamsi reliqua sciat omnia, nihil sciat.

Profuerit etiam non parum ad institutum nostrum, si intelligatur quid caussæ sit, cur Deus tanto odio prosequatur peccatum. Id igitur sit, Primò,

Cur Deus peccatum tam vehementer odeuit.

I. Peccator summa iniuria Deum afficit.

Primò, quòd factis ipsis, qui peccat, profiteatur se hostem & inimicum Deo. Vult Deus & imperat bonum; ipse malum amplectitur, ipso præsente & adspectante Deo. An vlla maior iniuria ab homine in Deum proficisci potest? an vlla Deo potest iustior irascendi esse caussa?

II. Peccator creatori præfert Creaturã.

1. confess. 1.

Deinde, vltimus finis hominis est Deus. Nam, vt dicit D. Augustinus; *Fecisti nos Domine ad te*, idque propterea, quòd ipse solus sit omne bonum, summum bonum, omnia in se bona complectens. In illo igitur solo quærenda est homini delectatio & quies. quòd si alibi quærat; certum sciat, nõ se reperturum. Hanc verò quietem, quicumq; peccat, quærit in rebus creatis auarus in auro; in corporis voluptatibus intemperans; subtrahit se igitur à Deo, & subijcit rei creatæ. An potest homini in mentem venire, non molestè laturum Deum, tantam iudicandi peruersitatem, tantam iniquitatem, tum in perturbando ordine inter res creatas; inter hominem, & Deum constituto; tum in amore, tribuendo rebus alijs, quem in se solo vt manere tanta benignitate astrinxerat?

Quo-

Quoniam verò vtilitatis ſpecies apud homines frequenter vincit honeſtatem: conſideranda ſunt etiam detrimenta, quæ vel vnicum peccatum importat. Euertit animæ ſtatum, ſeruum te facit perturbationum, inimicum Dei, hæredem gehennæ, ſocium teterrimorum ſpirituum: eripit maxima ex parte virtutes infuſas, ad grauiora ſemper ſcelera, nonnunquam ad ipſius fidei amiſſionem præparat: ſpoliat gratia diuina, meritis benefactorum, auxilijs Eccleſiæ militantis & triumphantis, cura & amore Angeli tui, exuit te hæreditate cæli vno verbo, tantum tibi eripit, quantum eſt Deus. Hæc prima eſt exercitatio: quã, qui animæ & conſcientiæ ſuæ curam habet, vt perniciosiſſimo hoſti ſuo peccato aditum ad eam intercludat, indies minimum ſemel adhibere debet.

Mala quę peccatum adfert homini.

V CAPVT

CAPVT VI.

SECVNDA RATIO BONAE conscientiæ seruandæ, Confeßio generalis; & frequentata, itemque quotidianum Examen conscientiæ.

I. Cōfessionis generalis vtilitates.

ALTERA est item dignissima, quam adolescens sibi vehementer habeat commendatā, vt semel vnica confessione, omnia totius vitæ crimina coram sacerdote exponat. Vtilitates capiet ex hac re varias.
1. Primùm si quid aliâs (quod in prima ętate plerumque accidit) vel ignorantia, vel negligentia confessioni defuit, id hac ratione supplebitur.
2. Deinde renouatur & augetur dolor, cùm omnia simul peccata cernuntur. quo dolori, coniuncta cum Christi meritis pœna temporaria, quæ culpis etiā per confessionem expiatis reliqua erat, aut omnino tollitur, aut multis partibus minuitur
3. Accedit, quòd hac ratione excitatur ab integro in nobis amor Dei: cùm sub vno aspectu tantā videmus peccatorum vim, quibus diuina

uina bonitas cùm grauissimè læsa esset, tamen tanti temporis patientia malitiam nostram pertulit. Denique sic decreto facto de vitę commutatione, initium capitur recens, tantò melius in postremum collocandi temporis, quantò peius superiori ætate nos collocasse intelligimus.

Hoc modo semel integrè conscientiæ sordibus expurgatis, succedat frequens ille sacramentorum vsus; de quo superiore libro extremo diximus. Deligendus autem erit ad hanc rem, vir & sapientia & timore Dei plenus, cui nostram conscientiam in confessione aperiamus, qui nos doceat, qui rectam Christianæ vitæ ostendat viam, qui in anima spiritualis parentis fungatur vice, interpres magni illius parentis, quem sacræ literæ vocant, *Patrem spirituum.*

Sacramentorum frequens vsus.

Qualis Confessarius eligendus.

Postremò illud ad hunc locum pertinet, vt iam adolescens initium det consuetudini nunquam deinceps intermittendæ; qua diligenter indies, minimum semel, in suam descendat conscientiam; curetque, ne semel exclusis peccatis, reditus pateat; aut sicubi custodis seu negli-

Quotidie examinanda conscientia.

Exemplū Dauidis. gentia, seu imbecillitate obrepserint; quàm primùm excludat, animæque
Psalm 76. puritatem conseruet. Hæ illæ scopæ sunt, quibus aiebat se vti Dauid: *Exercitabar & scopebam spiritum meum.* Hoc est iudicium, quo nos de nobis habito, præuertere debemus alterum illud in morte iudicium, quod Apostolus commonefacit;
1. Cor. 11. *Si nosmetipsos iudicaremus: non vtique iudicaremur à Domino.*

Ethnicorū de examine conscientiæ iudiciū. Ne Ethnicis quidem ignotum id fuit, qui iudicarunt, ei, qui cùm virtute vitam agere velit, discedendum aliquando à negotiorum tumultibus: petendum sui cordis secretum, vbi quæstione habita de omnibus actionibus, totaque vitæ ratione, tanquam in ciuitatula quadā, statuatur forma reipublicæ: ferantur leges à ratione, quibus teneantur appetitiones: peccata aperiantur: &, vbi quid moribus defecit, ibi suum præsensq; adferatur remedium.
Libr 3. Ep. in fin. *Deprehendas te oportet*, inquit Seneca, *antequam emendes. Ideò, quantū potes teipsum coargue: in te inquire. Fungere partibus primùm accusatoris, deinde iudicis, nouissimè deprecatoris, aliquando te offende.* Quibus verbis tametsi mul-

multa sunt animaduersione digna: in primis tamen hoc moneo, non velle Senecam, vt sicubi errasse nos deprehendimus, excusemus: sed accusemus, & damnemus, quòd si aliquãdo caussam habemus excusandi, non prius id agamus, quàm nostra nos sentẽtia damnauerimus. Primùm verò illud *Deprehendendi* verbum miram quandam significandi vim habet. Quasi enim nos ipsi amiserimus, ita nosmet quærere & obseruare vult, & deprehendere. Verè enim bona hominum pars, cùm toti sint in quærendis rebus externis, seipsos amittunt: itaque viuunt, vt alia omnia, quorum vel exiguus, vel nullus est ad virtutem & salutem vsus, scire videantur; seipsos nunquam nec vidisse, nec nouisse. Quò velut alludens amaro ioco Spiritus sanctus accusat animam. *Si,* inquit, *ignoras te, ô pulcerrima mulierũ:* quasi dixisset; quando tam cæca es, in tuis actionibus cognoscendis; *egredere & abi post vestigia gregum tuorum: & pasce hœdos tuos iuxta tabernacula pastorum.* Vagare verò, inquit, liberè per vestigia rerum creatarum; oblecta sensus & cupiditates tuas, cum homini-

Cor nostrum natura vagũ ad se reuocandũ est.

*Cant.*8.

minibus, quibus hoc vnum est studium, quomodo pascant suas libidines.

Examen conscientię quibus in rebus versetur.

In hoc igitur sui ipsius examine, operam dabit adolescens in primis, vt se noscat; atque in se, beneficia Dei tum communia cum alijs hominibus tum priuatim in se collata, non modò cognoscat, sed & eorum auctori ex animo gratias agat. Explorabit deinde quò feratur affectibus, quò propendeat, quid sibi ad summam virtutis absit; vbi lapsus sit; vbi offenderit. Si quid tale animaduertat, dolebit ex animo de singulis, petet à Deo veniam, statuet seriò, & hoc, & cætera in posterum euitare. Certissimò sibi persuadebit, non fore, vt propter ipsum Deus legem & formam administrationis mundi immutet: qui modus nunc fuerit nobis peccatorum, eum olim suppliciorum fore. Quod si illa supplicia euitanda sint, culpas proportione pœnitentiæ, & benefactorum in hac vita æquandas, imò superandas esse. Nunquam igitur elabi ex animo patiatur seueram quidem, sed veram planè D. Chrysostom. sententiam. *Nisi tot fuerint bona, vt exuant crimina, & ex relictis aliquid in iustitiam nobis reputetur;*

Quomodo ardor pœnitentiæ excitandus.

Hom. 80. *ad Ant.*

tur : de nobis à supplicijs liberabitur nemo.

CAPVT VII.

DE DEVOTIONE ADVERSUS Deum: quod ea maximè conueniat adolescentibus : & quid sit.

INter præcepta, quibus Salomon adolescentiam format, non infimum est illud : *Memento creatoris tui in diebus iuuentutis tuæ.* Cuius præcepti caussam reddens, totus in eo est, vt ostendat adolescentiam reliquis ætatibus longè ad studium pietatis aptiorem esse. Alijs enim ætatibus varietas, multitudo, grauitas occupationũ; casuum inconstantia, imbecillitates, & morbi, vicinia ætatis vltimæ, quæ nos nobis surreptos totos curãdo corpori tradit, solent esse impedimento, ne animus, quæ bene didicit, recordari & exercere : ne dum nouum quid discere, aut nouam induere consuetudinem possit. Præcipua verò caussa, cur ætates aliæ ineptiores sint ad pietatem erga Deum colendam, hæc est, quòd qui sic vitæ iter ingressus est, vt

Adolescens pietatem maximè colere debet *Eccl. 12.*

Quia ad eam est aptissima.

Qui metu rèpius nõ est: vix vnquam pius est.

est, vt à solo tempore prouectus, non ipso statim initio comites sibi pietatem & virtutem adsciuerit; eò plerunque præcipitari solet, vnde iam multò difficilius attollere oculos mentis ad res cælestes possit, quàm in prima ętate. Itaque Sirach bene maturè se de re tam necessaria sibi prouidisse testatur. *Cùm adhuc iunior essem, priusquam aberrarem, quæsiui sapientiam palam in oratione mea: ante tempus postulabam eā, & vsque in nouissimis inquiram eam, & florebit tanquam præcox vua.*

Eccl. 41.

Neglecta pietas in adolescētia efficit nostri sæculi miserias.

Hoc certè videor posse confirmare si priusquam adolescentes inuoluantur labyrinthis errorum (in quibus plerosque hisce moribus educari videmus) eò adducerentur, vt, quantum illa ætas capit, Deum quærere, cognoscere, seruire illi assuescerent: fore, vt non cum tanto bonorum dolore, tanta Dei iniuria videremus tot non modò perditos & sceleratos homines: sed ignorantes etiam rerum diuinarum, quasi ne nomen Dei vnquam accepissent: tam procul remotos ab amore Dei, vt si nullam vel amandi, vel reuerendi illius haberent caussam.

Quare

Quare SS. Patres primum in filiorum educatione præceptum esse volunt, vt doceantur Deum cognoscere, venerari, illum amare ex animo; illi demissè supplicare. S. Hierony. cùm exemplũ attulisset Samuelis, in templo religiosè educati: Ioan. Baptistæ, qui desertis in locis à prima ætate locum Deo parauit in animo suo; addidit: *Sic erudiẽda est anima, quæ futura est templũ Dei: nihil aliud discat audire, nihil loqui, nisi quod ad timorẽ Dei pertinet.* Apertius etiam S. Eucherius Lugdunensis Episcopus. *Primùm,* inquit, *instituti, atq; in lucem editi hominis officiũ est mi Valeriane carissime, propriũ cognoscere auctorem, cognitumq́; suspicere, vitãq;, id est, diuinum donum, in diuinum officiũ, cultumq́ue conferre, vt quod Dei munere sumpsit, Dei deuotione consummetur, atque id quod ab eodem indignus accepit, eidem subiectus impendat.*

Primùm pueri docẽdi, quæ ad Deum pertinent

Epist. ad Let.

Quibus verbis præter cetera hoc etiam præclarè indicat vir sanctus, tum quid sit deuotio, quam tantopere exigimus ab adolescentia; tum quæ nos caussæ ad eam persequendam excitare debeant. Deuotio enim propriè nihil est aliud, quàm actio quædam vo-

Deuotio propriè quid sit.

luntatis, vltrò ſe offerentis, (quod ipſum *deuouendi* verbum indicat) ad ſeruitutem Dei, tamquam vltimi finis ſui. Ab hac oblatione proficiſcitur, vt D. Thom. ratiocinatur, promptitudo quædam illius ipſius voluntatis, qua amplectamur & exequamur, quicquid cognoſcimus pertinere ad ſeruitutem Dei. Quia verò hæc prompta voluntas ſæpè oritur ex ardenti precationis ſtudio, ex meditatione de Deo, de vita Chriſti, de diuinis operibus, de beneficijs in nos collatis; ex cogitatione denique noſtri ipſorum: his ipſis actionibus, vt quæ deuotionis ſint cauſſæ, nomen deuotionis aliquando attribuitur. Quin & deuotionem vulgi vſu vocamus, dulcedinem illam, quam guſtat animus, cùm deſiderio incenditur bene viuendi, placendi Deo, aggrediendi aliquod opus ad illius obſequium pertinens.

2.2.q.82. art.2.

Tranſlatè deuotio quid?

CAPVT

CAPVT VIII.

MEDITATIONES duæ, quæ deuotionem efficiant.

HANC igitur deuotionem erga Deum, è qua velut radice virtutes omnes enaſcuntur, duæ ſunt res, quæ in nobis procreent. Vtramq; breuiter Sanctus Eucherius complexus eſt, cùm ait cognoſcendū eſſe: *Quod nos & ipſe*, hæc prior *& ſibi fecit*: hæc poſterior. Vtramque nos paullò fuſius explicabimus. Cauſſæ deuotionē efficiētes.

PRIMVM enim, vt quis ſe totum Deo tradat, quid opus eſt aliud, quàm vt penitus intelligat, Deum eſſe auctorem & parentem vitæ ſuæ? Cui enim reddenda potius eſt vita noſtra, quàm ei qui dedit? Sequitur hinc, id quod maturè debet adoleſcentibus eſſe impreſſum, vt nullus eſt magis ingratus animus, quàm qui beneficio ad iniuriam benefactoris abutitur: Sic nihil poſſe cogitare homine ingratius, qui vitam, qua propterea donatus erat à Deo, vt eam ipſi I. Quia Deus nos fecit. Homine in Deum peccante nihil ingratius.

ipſi dedicaret, ab ipſo auerſam ad rem creatam, conuertat. Quare Moyſes o-
Deut. 32. lim peccatores appellauit *generationē prauam & peruerſam*: vtpote filios, qui obliti, vnde vitam haberent, aduerſus auctorem ea vſi ſunt, cùm peccatis Deum offenderent. Itaq; & Moyſes, rationem reddens, cur Filij degeneres & ſcelerati habendi eſſent, addidit: *Hæccine reddis Domino, popule ſtulte, & inſipiens? nunquid non ipſe eſt pater tuus, qui poſſedit te, & fecit, & creauit te?*

Qui peccat ſtultus eſt.

Attingit hac ſententia vir ſanctus triplicem cauſſam, cur ſtulti habendi ſint, qui peccant, & vita à Deo data in eius offenſionem abutuntur. Primùm
1. quòd non videant, eidem Deo, contra quem peccant, ſe in manu eſſe, qui perinde, atque ſi illos pugno contineret, ſi ſolum retrahat manum, id eſt, conſeruare deſinat: recaſuri ſcilicet momento temporis ſint, in primum illud ſuum nihilum. Et tamē qui peccat, in hanc ipſam manum, à qua totus pendet, ingrati animi dentes ſtrin-
2. git. Hoc eſt quod inquit *Poſſedit te*, Deinde, quòd, cùm in prima creatione acceperint imaginem Dei; eam tamē aut tam parui æſtiment, aut ſic igno-

rent;

rent; vt patiantur illam ſordidari & deformari à viliſſima delectatiuncula. Hoc eſt illud: *Fecit te.* Denique, quòd ita ebrij viuãt inanibus gaudijs (lætitiam autem geſtiẽtem, quæ ebrietatem ſpiritus adferat, nimius vitæ huius amor effecit) quaſi à ſe & per ſe exſtitiſſent: ac non potius à diuina bonitate non modò naturam & eſſentiam; ſed omnia ad minutiſſimum vſque pilum atq; accidens accepiſſent. Atque hoc indicat illud: *Creauit te.* 3.

Commentari iam ſecum poteſt adoleſcens, quæ ſit cauſſa vitæ ſuæ efficiens, Deus videlicet: quæ forma; Imago Dei, qua omnibus rebus corpore præditis antecellit, quid ipſe fuerit, ante quàm fieret; inane nihilum atque ad hoc nihilum, niſi eadem potentia, qua productus eſt, continuò ſeruaretur, puncto temporis rediret. Immoretur igitur hoc loco aliquantulum etiam, in beneficio conſeruationis cogitando.

Deus cauſa vitæ noſtræ Efficiens. Forma.

ALTERA eſt priore etiam grauior cauſſa, cur virtuti, ſanctiſque etiam actionibus totum vitæ tempus dandum ſit: hoc enim in præſens voco *ſeruire Deo.* Attingit illam Eucherius.

2. Cauſſa deuotionis. Finis hominis eſt Deus.

rius, cùm dixit: *Ipse nos sibi fecit*. Hoc vult, alijs rebus creatis posse alios esse fines, in quib. persequendis laborent, quos assecutæ quiescant: homini Deum, neque aliud quærendum proposuisse, neque aliam quietem esse voluisse, quàm seipsum. Hic vnicus est, & extremus finis, quem in creatione spectauit Deus: amore prorsus incomprehenso, & infinito. sanè qui mentis modò sit compos, non potest, quin tantam Dei dignationem cõsiderans: in eius amorem exardescat.

Quã sublimis sit finis hominis.

Magnum quiddam esset, si Deus finem homini statuisset, gaudiũ de reb⁹ omnibus terrenis: maius, si viam aperuisset, qua ad imperium cęli perueniret: excellentius, si beatitudinem quãdam naturalem præstituisset, intellectus, & voluntatis, & naturæ ad summum perductæ. Iam verò, quæ erit ista sublimitas finis humani, quæ infinitis partibus ea quę iam collegimus, omnesq; res creatas supergressa, non sinit hominem quiescere, nisi in illo infinitæ altitudinis vertice, ipso Deo: Neque hanc quietem ibi ponit, quò naturæ vires possunt intelligendo & amando pertingere; sed cognitionem

& amo-

&amorem ex diuino lumine, supra naturæ vires, proposuit, ad quam diuinis item auxilijs, quasi inter brachia diuinæ gratiæ in altum sublatus homo possit adspirare. Et adhuc Deum homo non amet? non illi seruiat? non se illi consecret?

Perfecta deuotio, consecrare se ex amore Deo

Hic iam apparet, in quo perfecta illa, & rara cernatur deuotio. Nempè vt quis ex amore Dei, ipsi Deo se consecret: & cupiens aliquid referre tanto amori, quem tum in creandis, tum in tali nobis fine proponendo creator ostendit, bene viuere laboret. Hæc est illa deuotio, hic ille amor, quem Deus à nobis postulat, cùm cor postulat. Hunc petunt à Deo homines iusti, cùm rogant, vt ipsos ad se trahat. Hãc sui deuotionem, tametsi omnis sexus, omnis conditio, omnis ætas Deo debeat; quod omnis ætas & vita sit Dei: præcipuè tamen adolescentes debent.

Quid sit: Trahe me post te.

Vita nostra in pueritia Deo deuouenda.

Neque enim solùm deuouenda Deo est vita: sed quàm primum etiam, & ipsis initijs deuouenda. Ipse quidem certè eam sic postulat, vt à quibusdam sibi dicari voluerit ante quam nascerentur, quod Ioan. Bapt.

acci-

Exempla qui Pueritiã Deo dicârint.

accidit : ab alijs ab ipſis incunabilis, quod D.Nicolao euenit,qui inſtinctu diuino. cùm matris adhuc lacte aleretur,diebus aliquod in ſeptimana ieiunabat, Pleroſque verò hominum, qui ſanctitate poſtea celeberrimi fuerunt, hanc ipſam laudem à ſancta educatione primis annis cępiſſe animaduertimus.Tales fuerunt Pauli, Antonij, Hilariones: tales Benedictus, Gregor. Magnus, Thomas Aquinas. tales ſexenti alij, quos deus (ſi homini de celeſtibus facere coniecturam licet) idcirco ad ſummos honores ex infimo loco videtur euexiſſe, quod à pueritia pietatis ſtudioſiſſimi fuiſſent. Vt Petrus Damianus, qui Cardinalis honorem poſtea virtute illuſtrauit : vt Adrianus ſextus Pont. Max. Ne ſæcularium quidem exempla deſunt ſimilia, vt S. Ludouici Regis, & aliorum; quos breuitas noſtra recenſeri non ſinit. Satis eſt hoc liquere,primulam illam ætatem Chriſto eſſe gratiſſimam;vt qui oſtenderit magni ſe facere,ſi bene educetur adoleſcentia:grauiſſimè iraſci,ſi ſcandalum detur minimis.Nimirum,quia ex hac vita, velut fonte, in reliquum vitæ tem-

Deuotionem pueritiæ remuneratur Deus in hac vita.

Pueritia Deo gratiſſima.

tempus bona malaque facillimè deriuantur.

CAPVT IX.

TRES MODI MEDITANDI *de Deo: seu exercendæ deuotionis aduersus Deum.*

QVoniam autem huius tractationis fructus est in actione, non in intelligentia & doctrina: æquum est, vt missa ratiocinatione, ad rem veniamus, & modos quosdam deuotionis huius exercendæ præscribamus: Ac primum quidem ad Deum, deinde ad hominem & Deum, Christum Iesum: denique ad Beatam Virg. & beatos cœlestes. Exercitia deuotionis ad Deum.

I. Veneratio SS. Trinitatis

Primus igitur esto, veneratio trium personarum Sacrosanctæ, & adorandæ Trinitatis, vnius & veri Dei. Nam aduersus has, adolescens animo concipere debet eximiam quandam venerationem, amorem, & affectus suauitatem. In his agnoscere diuinitatem vnam, tres personas: vt & simul omnes, & quamque separatim adoret vt Deum, inuocet, gratijs agendis colat: agnoscat, tanquam vnicum, & totum bonum Fidei exercitium

bonum animæ suæ, corporis sui, vitæ suæ; denique speret, in gloriosa harum personarum diuinitate clarè videnda, beatum se olim futurum in cælo. Quā ad rem, cùm tres frequentes meditandi rationes, tum in primis quæ proximà subiungetur, iuuabit.

Meditatio Symboli in honorem SS. Trinitatis.

Prima meditatio sit in Symbolo Apostolico, quod & SS. Patres plerique, & in primis S. Ambro. commendat: in hoc adolescentis animus inquiret & contemplabitur Deum. Itaque in singulis partibus numerans, agnoscat in prima parte omnipotentiam Dei, communem quidem personis omnibus; sed præcipuè attributam Patri: in altera sapientiam, quæ tribuitur Filio: in tertia bonitatem, quæ Spiritui Sancto. Iam in prima consideret beneficium creationis: in secunda redemptionis: in tertia iustificationis: quam D. August. opus inquit maius esse fabricatione cœli & terræ. Adoret Patrem, qui & ipsum creauit, & propter ipsum omnia, quæ in mundo sunt. Gratias agat Filio, qui suo ipsum sanguine redemit. Offerat se, & dedicet cor suum Spiritui sancto, qui in ipso non sibi tantùm, sed tribus etiam

Tract. 2. in Ioan.

iam personis diuinis viuum templum elegit sic enim apud S. Ioan. Christus: *Ad eum veniemus, & mansionem apud eum faciemus* Ioan. 14.

Præcipuè verò in hac symboli meditatione, adolescens gratias agat Deo pro dono fidei, cuius capita symbolo continentur. Quod per fidem, quam in baptismo accepit, receptus sit in numerum Christianorum: per eandem non modò res supernaturales diuino lumine cognouerit, sine quarum cognitione sapientes olim sæculi in perpetuis & densis tenebris versati sint: verùm etiam initium & quasi fundamentum acceperit vitę, iustitię, & amicitiæ cum Deo. In symboli meditatione qd præcipuè agẽdum.

2. Meditatio orationis Dominicæ.

ALTERA meditatio, sit pius quidam vsus cum affectione animi dicendi & meditandi orationem Dominicam. Hac enim formula precandi nulla nec fuit, nec erit in orbe præstantior: quod hanc detulerit è cœlo Vnigenitus Filius Dei: hanc suo ore tradiderit, hanc reliquerit & commẽdatissimam esse voluerit toti Ecclesiæ Disce igitur in hac recitanda, & ad verba animum attendere, & suauiter mouere affectum. Hoc certò sciens, Orationis Dominicæ præstantia.

con-

Formula meditã di inter precandum. contineri in hac perfectissimè, quicquid à Deo postulari potest. Inhære igitur aliquando huiusmodi meditationibus: Deum esse magnum parentem omnium nostrûm; creatione, adoptione, prouidentia; sedem illius esse
1. petitio. in cœlo, vbi maximè gloriæ & maiestatis suæ signa ostendit. Precare, vt *sanctificetur nomẽ ipsius*, sic vt per fidem
2. cognoscatur, inuocetur cum spe, vera caritate ametur, vt vnicum & summum bonum nostrum. Vt *adueniat*, seu vt in mũdum veniat *regnum ipsius*. ipse, vt verus rex, possideat corda no-
3. stra: peccati dominatum exturbet. Vt *fiat voluntas ipsius, sicut in cælo, & in terra*. Nemo in mundo sit, qui non ipsius leges accipiat, mandatis obtemperet: omnes denique mortales instar cælestium ciuium, ita ad voluntatem diuinam adiungant suam, vt nunquam
4. ab illa discedant. Vt *det nobis panem nostrum quotidianum hodie* & semper: vt animæ nunquam desit copia verbi diuini, gratiæ, virtutum omnium; corpori victus cultúsq; ad vitam necessa-
5. rius. Vt *dimittat nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris*: primùm veniam nobis concedat pecca-

torum

torum: deinde augeat nos ea gratia caritatis & amoris in proximum, quam nulla iniuria, aut molestia à quocunque nobis allata vnquã diminuat. vt non *inducat nos in tentationẽ.* Ne subtrahat nobis auxilium & præsentiam suam, neque, quod nostræ culpæ sæpius merentur, permittat nobis offerri occasiones peccandi. Sed *liberet nos à malo*, tum præterito, culpæ: tam futuro, pœnæ temporariæ, & incommodorum huius vitæ: multò autem magis æternæ. 6. 7.

Hac precatione exercetur maximè secunda virtus, vt vocant, Theologica, spes: cui omnes petitiones & orationes nostræ innituntur. Neque enim quicquam dubitandum est, de liberalitate tam benigni, tam suauis parentis; qui non modò inuitat; sed imperat etiam, vt confidenter, quoties opus erit, ad se refugiamus. Frequenter verò hæc oratio Dominica sursum ad Deum mittenda est: quia, vt D. August. ratiocinatur, nulla res est, quam nobis à Deo petere liceat, quæ non harum petitionum aliqua comprehendatur. Neque solum nobis nostrisq;

Spei exercitium.

Epist 121.

Precatio Dominica omnia continet.

ſtriſque rebus apta eſt; ſed etiam cùm pro alijs deprecamur.

Duo orandi modi

Duos ex his quæ dicta ſunt, intelliges deuotionis erga Deum exercendæ modos: duplici forma precationum.

1. vulgaris oratio vocalis.

Quorum alter exercetur, cùm more conſueto vocalis oratio pronuntiatur, ſed vt ipſa pronuntiatio ſit aliquanto lentior, vt mens ſpatij non nihil habeat, tum verba, tum ſententias guſtu quodam conſideret. Huius exemplum adſcribere nihil neceſſe eſt, cùm per ſe notus ſit. Alter, quem paulò ante exemplis demonſtraui; cũ breuiter percurrerem quæ Symbolo continerentur. Sed planiſſimum huius exemplum ſit, expoſitio orationis Dominicæ, quam paulò ſuperius percurri.

2 Oratio vocalis interpoſita meditatiuncula.

3 Oratio mentalis, quibus apta

Caritatis exercitiũ.

Restat tertia ratio, paulò ſuperior alijs. Hæc eſt oratio mentalis, quæ ijs maximè, qui iam aliquanto magis exercitati ſunt in rebus ſpiritualibus, vtilis erit, ad excitandam in ſe quotidie charitatem in Deum: quæ tertia eſt virtus Theologica. Hæc ſic eſt inſtituenda.

Famula meditãdi de Deo.

Præcedat breuis oratiuncula, qua petas à Deo, vt det tibi poſſe ad ſuam glo-

gloriam, tuumque fructum, hanc deuotionis actionem obire, Deinde figatur animus quantum potest, & quādiu sinit spiritualis gustus in meditatione sequentium capitum. Præparatio.

Primò, Quoniam præcipuus orationis actus est Deum adorare, & amare, cuius actus fundamentum est, animi quidam altissimus conceptus de maiestate Dei: ante omnia in oratione imago quædam in mente efformanda est, magnitudinis & infinitæ maiestatis Dei. idque principio confusè tantùm, post distinctius. Sic igitur initio cogita Deum esse, qui omnia ex nihilo produxerit, qui producta omnia conseruet, sine cuius conseruatione omnia redirent ad nihilum.

1 Deus caussa efficiens omnium.

Secundò, Deum esse, cuius prouidentia mundus totus regatur: qui distinctè nouerit numerum stellarum, foliorum, arenæ, omnium cogitationum humanarum, quia ita omnia gubernet, vt in tanta varietate & perturbatione certissimum ordinem sequatur, nulli naturæ vim inferat, omnia quæ vult ad suam gloriam faciat.

2 Deus gubernator omnium.

Tertiò, eundem immensa sua diuinita-

nita-

3. Deus vbique præsens.

nitate in omni re, magna, parua, totum præſentem ineſſe: qui omnia ſcipſo intimè & perfectiſſimè impleat.

4. Dei perfectio.

Quartò, illum eſſe infinitum quoddam pelagus innumerabilium perfectionum, atqui hoc ſine termino, ſine mutatione, aut compoſitione, ſine principio, aut cauſſa, id eſt, infinitum, ſimpliciſſimum, immutabilem, æternum, à nullo pendentem, Trinum & vnum, Patrem, Filium, & Spiritum Sanctum.

Altera meditationis pars Colloquium. Admiratio Dei.

Hæc capita vbi intellexerit adoleſcens, immoretur cogitatione vel in ſingulis, vel ſimul in omnibus tantiſper, dum mens obſtupeſcat magnitudinem & maieſtatem Dei. deinde vt primùm ſenſerit, animum ſuum mira hæc & magna penitùs concepiſſe. iamque admiratione defixum teneri, ſubitò exerceat internas actiones

Adoratio Dei qualis.

adorationis, & deuotionis. Hoc eſt; coram Deo, quem ſic animo præſentem adſpexit, proſtratus, agnoſcat illum eſſe *Deum*, principium & finem ſuum: adoret illum cum ſumma veneratione; & accendatur deſiderio ſeruiendi Domino tam potenti, & magno

Poſt

Post admirationem & deuotionem, sequatur amoris exercitium: quod duabus in rebus est positum. Primò, vt coram Deo exuas te, & abijcias omnem tui, & omnium rerum creatarum amorem, difficulter id quidem fit; sed gratia diuina efficit, vt possit fieri. allaborandum est autem homini vel maximè, vt rem tantam in mente perficiat, qua perfecta dignus euadat amicitia Dei. Deinde vt te totum trãsformes in voluntatem Dei, id est, vt ardentissimè hoc velis, quod vult Deus, & gaudeas, quòd Deo seruiatur, Deus ametur infinitis modis suprà res omnes. Hic insistendum constanter in amando, venerando, gustando Deo, quàm diu voluntatis ardor, ex hac cœlesti flamma percipitur.

Exercitiũ amoris Dei, in quibus sit?

Neque contentus sis, quòd aliquoties sic Deum volũtate & amore complectaris, Sed easdẽ actiones idẽtidem repete; adiuncta semper magna veneratione illius infinitæ maiestatis, magno desiderio, intimè illi cõiungendi, & gustandi coniunctionis huius suauitatem.

Atque hactenus quidem ita maxi-

Gratiarũ actio ad Deum.

Beneficia Dei in nos.

mè Deum agnouisti, vt absolutè, atq; in seipso est summa & perfectissima essentia. Post illa etiam agnoscendus est, qualis in nos sit, multorum magnorumq; beneficiorum auctor. Agantur ergo ex toto pectore illi gratiæ, primò, quòd naturam nobis dederit. Deinde, quòd suam imaginem. Tertiò, quòd etiam gratiã, id est, primò, quòd nos esse voluerit: deinde, quòd homines esse, tertiò, quod Christianos, ꝙ adspirantes ad amicitiam & seruitutem ipsius.

Hi sunt tres deuotionis exercendæ modi, quos mihi hoc loco in gratiam adolescentium visum est breuiter explicare. Non quòd vel in his sint omnia; vel non alij sint etiam præstãtiores: sed ex his paucis quasi exemplis discat adolescens, quam formam aliarum meditationum in materia simili instituat: deinde, vt faciliùs ad vsum referat, quæ in pijs libris (quales multi à varijs hoc tempore sunt editi) de meditatione & deuotione legit

Amoris Dei studium omnibus stu,

Quia verò huius capitis tractatio iam nunc ad finem decurrens eò nos deduxit, vt de exercenda deuotione per amorem Dei ageremus, non possum,

ſum, quin præclarum addam monitum, adoleſcentibus præcipuè, qui literis ſtudent, relictum ab excellentiſſimo animo Pici Mirandulani. Hic ad quendam amicorum, cùm in ſermonem de amore Dei incidiſſet, ita ſcribit. *Sed vide, mi Angele, quæ nos inſania teneat, amare Deum, dum ſumus in hac vita, plus poſſumus, quam vel eloqui, vel cognoſcere, amando minus laboramus, nobis magis proficimus, illi magis obſequimur, & tamen volumus, quærendo per cognitionem, nunquam inuenire quod quærimus, quam amando poßidere, quod ſine amore fruſtra etiam inueniremus.* dijs præſtat.

Ponat ſanè adoleſcens ſtudium in libris, quibus de Deo tractatur; ſed ponat tamen longè maius, in exercendo amore Dei, etiam ſine libris. Nam ſtudium quod in tractatione librorum ponitur, & longè plus habet laboris, quàm amor Dei, & neceſſitatis minus.

CAPVT X.

DE DEVOTIONE ERGA Christum; quàm obligati simus Christo seruire.

Christi duplex consideratio.

DEuotionis exercēdæ rationem aduersus Sacrosanctam Trinitatem, superiori capite prosecuti sumus. Sequitur post hanc proximè, quæ aduersus Christum redemptorem nostrum ab omnibus adhibenda est. Duobus autem modis Christi personam considerare possumus.

Christus vt Deus.

Priori, quà Deus verus, vnicus filius, & naturalis æterni Patris, atque hac ratione supremus illi honor, adoratio & deuotio debentur. Posteriori, quà Deus homo factus.

Christus Deus & homo.

Atque hac etiam ratione, quomodo illius personam in hoc capite considerabimus, cùm summa veneratione & amore adorādus est. Nam vt D. Paullus ait. *Ipse est imago Dei inuisibilis, primogenitus omnis creaturæ; quoniā in ipso cōdita sunt vniuersa in cælis & in terra, visibilia, & inuisibilia siue throni, siue dominationes, siue principatus siue potestates omnia per ipsum & in ipso creata sunt, & ipse est ante oēs, & omnia in ipso constant.*

Coloss. 1. Christus cur primogenitus omnis creaturæ.

Et alio

Et alio in loco: *propter quem omnia, & quẽ cõstituit hæredẽ vniuersorũ* Quasi dicat, res oẽs creatas in cœlo & in terra hoc fine creatas esse, vt gloriæ Christi seruirent: huic esse, subiecta omnia Itaque vt mundus, atque omnia quæ in mundo continẽtur, non aliũ finẽ habẽt, quàm gloriam & honorẽ Christi; sic & homo totus, & quæ in eo sunt, quæq; ad ipsum pertinent, omnia ad Christi honorem, & obsequium, velut ad finem referri debent. Cùm præsertim non modò Christus sit Dominus noster creationis nomine; sed infinitis nominibus alijs. Quæ, quoniam à patre quodam meo spirituali collecta. & adnumerũ annorũ vitæ Christi redacta accepi: placuit eodem modo huc transferre. Gratum enim confido me facturum pijs animis, qui cũ plurimum debere se sciant Christo, gaudent caussas etiam cognoscere, cur tantum debeãt. His enim se excitant, vt maiore cum veneratione, & ardore se illi consecrent.

Hebr. 1. Propter Christum omnia creata sunt.

Christus verè Dominus omnium hominũ vt homo & Deus.

Sum ergo, inquit Sanctus ille vir, verè seruus & mancipium Christi: ille vicissim verus, optimo iure meus Dominus, quia hypostaticè illius humanitas

Quibus de caussis nos simus serui Christi.

1.

2. nitas vnita est diuinitati quia habitum gratiæ perfectissimè habet, qua
3. reliquos omnes beatos, vt fons riuulos, longè superat, à DEO plus quàm omnes simul beati perfectissimè ornatus est omnibus virtutibus &
4. donis quia fecit illum DEVS caput
5. hominum & Angelorum, quia proprium ipsius est, vt sit velut ostium,
6. per quod omnia tam naturæ quàm
7. gratiæ dona, à DEO ad nos veniant. quia se mihi tot modis dono dedit, quia se mihi tam liberaliter dono de-
8. dit, vt nisi infinitus esset, prodigus esse videretur. quia pro me ex tanta
9. sublimitate ad tantam humilitatem descendit quia opera ipsius infinitum quiddam merentur: quod si infinitum meritum omnia comprehendit, quæ mereri quis potest; profectò me-
10. ritus est etiam hoc, vt ego ipsi seruiam, quia quolibet temporis momen-
11. to quo vixit, infinitum aliquid meritus est, quia tradidit nobis Euangelicam legem, & ad eius obseruationem
12. excitauit, proponens hinc inferos, inde cœlestem gloriam quia mysteria nobis diuina de Trinitate, Incarnatione, Eucharistia, & alijs rebus

ape-

aperuit, eademq́ue miraculis confir-
mauit. quia oſtendit nobis viam ad 13.
perfectionem: ad eamq́ue tùm conſi
lio hortatus eſt, tùm prçiuit exemplo,
quia docuit nos viam ad omnes virtu 14.
tes. cùm ſe ipſe formam & exemplar
ad imitandum propoſuerit, quia fun- 15.
dauit Eccleſiam eandemq́ue ſuis me-
ritis locupletauit, quia inſtituit Sa- 16.
cramenta, & diuini verbi promul-
gationem, quo confirmaret & pro- 17.
pagaret Eccleſiam, quia reliquit in
terris vicarium ſuum, cui cum Ec-
cleſiæ gubernationem credidiſſet,
tantum gratiæ per SPIRITVM
SANCTVM addidit, vt errare 18.
non poſſit. quia ex duriſſima ſerui-
tute me pretio ſanguinis ſui libera-
uit.

Habes decem & octo nomina, quibus iure optimo me, te, & quemcunque noſtrum, tanquam verus Dominus poſſidere debeat Chriſtus: ſequuntur alia decem & ſex. quia vt me
aliquando reduceret ad agendam in 19.
carne beatam & æternam vitam, ipſe
primus à mortuus rediuiuus exſtitit.
quia rediuiuus ſanctiſſima retinuit

21. vulnera, quibus amorem suum æter-
num in me testaretur. quia ad cœlum
22. ascendit, vt eodem ego in carne rediui
uus olim ascenderem, quia cùm in
cælum ascenderet, terram hanc con-
sortem naturæ meæ extulit in altissi-
23. mam dignitatem, quia demisit de cæ
lo Spiritum Sanctũ, quo confirmaret
24. & ditaret Ecclesiam. quia in Sacro Ba
ptissimo iustitiam animę meę contu-
lit. quia postquam excidi gratia Dei,
25. peccatis mortalib⁹ restituit me (quod
quidem ad ipsum attinet) per sacra-
26. mentũ pœnitentiæ: idq; toties quia
curã habet thesauri mei in cœlo; facit
27. enim, vt, quod boni facio, id merito
non careat. quia apud Patrẽ iratũ pro
me deprecatoris vices agit; vel ne pę-
nas luã, quas etiam remissa culpa, de-
bebam; vel si luam, minus acerbè lu-
28. am; quàm olim alij in veteri testamẽ-
to. quia meorum peccatorũ debita
29. soluit per suas indulgentias, idq; tam
liberaliter, tam frequenter. quia effe-
30. cit, vt, quod in ipso erat, aperta mihi
esset ad cælum via. quia pẽdens in cru
ce, me sub persona Ioannis effecit fili-
31. um matris suæ quia nunc in cælo ef-
ficit, vt sim filius adoptiuus æterni
Pa-

Patris: hæres cæli, frater ipsius: cohæres regni ipsius. quia interim, dum illa bona assequatur, effecit me in terris, si ego non obstem, templum Spiritus Sancti, habitationem SS. Trinitatis, 42. sponsam suam, membrum suum. quia iam constituit seipsum mihi præmium, & promissionem æternæ olim felicitatis in cælo. Ad extremum: *quia peccaui nimis in vita mea*. Christo igitur, in quo, vt S. Paulus ait, est omne nostrum bonum, omnem deuotionē nostri debemus. 43. *Ad Philemonem.*

Deuotionis erga Christū excitandæ ratio simplicior. Meditatio vitæ & mortis Christi.

Quod si cui hæc subtiliora, atq; idcò minus apta ad tãtam deuotionem in animo pariendam, quanta opus est, videantur: is simplicius obligationis suæ causas considerare potest. Subijciat tantùm oculis Christum, qui nostra, qui omnium cœlestium beatitudo sit, qui thesaurus sit thesaurorum æterni Patris: hunc videat natum in stabulo Bethlehemitico, reclinatum in vilissimum præsepe, fascijs inuolutum amore nostri. contēpletur, quanto cum amore quàm liberaliter se in cibum ac potionem in venerando Sacramento donauerit. Adspiciat illum post flagra, spinas, contumelias, post

crudelia clauorum vulnera, in vertice montis Caluariæ de Cruce ſuſpenſum, largiter ſanguinem pro nobis fundentem, cum ſummis doloribus morientẽ, vt nos ab æterna morte liberaret. Quæ deuotio, quis amor excogitari poterit, qui tam inauditæ, tam immenſæ charitati reſpondeat? Contende iam hîc omnes animi neruos, & tantum in te amorem, tantam deuotionem concipe, quantam animus tuus maximam capere poteſt. Dic cum S. Franciſco ad Chriſtum Crucifixum verba illa plena ſuauiſſimo affectu: *Abſorbeat quæſo, Domine, mentem meam & cor meum ignita & melliflua vis amoris tui, ab omnibus, quæ in mundo ſunt vt amore amoris mei dignatus es mori.*

Deuota S. Franciſci oratio.

CAPVT

CAPVT XI.

DEVOTIONIS ERGA CHRIstum exercitium: Sacro Missæ indies interesse: & de fructibus Missæ.

TANTVS quidem Christi in nos amor, tanta beneficia merebantur; vt omnes mortales, toto vitæ tempore nihil agerent aliud, quàm vt illum amarent, illi se deuouerent: sed quando hoc imbecillitate huius vitæ facere prohibemur, aliquam certè exercitationem habeamus, qua quotidie gratiam referamus CHRISTO redemptori nostro, felicitati nostræ. Hæc ergo adolescenti sit, Sacrosanctum Missæ sacrificium, cui curabit, vt quotidie cum sensu pietatis intersit. Reliquit enim hoc sacrificium in Ecclesia Christus, non solùm, vt mira illa nemini ignota in animis nostris efficeret: verùm etiam & nominatim quidem, vt perpetuò nobis memoriam renouarent admirandi amoris ipsius in nos; qua memoria ad seruiendum ipsi excitaremur.

Sacrificiũ Missæ cur institutũ

Dum enim sacrificio huic adsumus

In Sacro Missæ, renouatur, memoria Christi.

mus: primùm agnoscimus Christum vt hominem factum, in prima Missæ parte; vt docentem populos, cùm Euangelium legitur; vt hostiam, quam obtulerit Patri primò in Cœna; deinde in cruce. cùm consecrantur & offeruntur mysteria; vt cibum vires animæ reficientem, cùm eadem à sacerdote sumuntur vt rediuiuũ & ad cœlum ascendentem, in fine sacri. Deinde gaudium percipimus, & ab integro velut præsentes sumus eidem sacrificio, quo olim summus sacerdos seipsum fundens in cruce sanguinem, obtulit Deo Patri. Est enim in Missa & Sacerdos, qui præcipuè offert Christus; & hostia. Christus, & ipsa oblationis actio eadem, quæ in cruce fuit: tametsi ibi per se fecerit, hic homine ad ministro vtatur: tum sanguinem fuderit, iam non fundat, vt illud dicatur sacrificium cruentum; hoc incruẽtũ. Omnino infinita sacrificium illud Christi in cruce perfecit: neque abest tamen, quin hoc Missæ sacrificiũ multa & mira, tum in sacrificante, tum in adstantibus efficiat.

Effectus Missæ spirituales.

Audiant Sacerdo.

De sacrificante sic Beda. *Sacerdos non legitimè impeditus celebrare omittẽs, quan-*

quantum in eo est, priuat S. Trinitatē laude & gloria, Angelos lætitia, peccatores venia, iustos subsidio & gratia, in purgatorio existentes refrigerio, Ecclesiam spirituali Christi beneficio, & seipsum medicina & remedio. tes negligentes.

Adstantibus innumera planè per hoc sacrificium largitur Deus. Ignoscit peccata venialia, si quis modò nec extra gratiam viuat, & de ijs doleat: partem aliquam pœnæ temporariæ, quam propter peccata debebamus, remittit. omnia deniq; Spiritus Sancti dona, omnes virtutes, omnia perfectę vitæ desideria renouat, atque auget in animis seruorum Dei, in primis verò amorem in Deum. Ne peccatoribus quidem infructuosum hoc sacrificium: quippe quos etsi lethalibus criminibus non absoluit: gratiæ tamen pœnitentiæ, si modò ea vti velint donat, quâ sæpè multos ad frugem redijsse compertum est. S. Grego. postquam narrauit fuisse quendam, cuius vincula (tenebatur enim cōstrictus) in dies miro modo soluerentur, quo tempore pro illo sacrum faciendum curabat vxor, addit. *Hinc fratres certa consideratione colligite; oblata à nobis*

Pręsentes in Missa, quę bona spiritualia consequantur. Iusti.

Peccatores.

4. Dial. c. 57 & hom. 37. in Euangel.

bis hostia Sacra, quātū in nobis soluere valeat ligaturam cordis, si oblata ab altero, potuit in altero soluere vincula corporis.

Ex Missa bona corporis.

Extra hæc autem commoda spiritualia, certum est ex hoc ipso sacrificio multa manare corporis bona. Eripit è carcere, vt apparet cum ex narratione superiore, tum etiam clarius in ea, quam habet Beda. Fuisse ait hominem nobili loco natum, qui hoc sacrificio liberatus sit à præsentissima morte, à manibus capitalissimorum hostium, solutus omnibus vinculis, carceribus, seruitute (nam pro mancipio ab inimicis venierat) vt euaderet etiam quoties vellet, qua facultate multis pecunijs auctus incolumis tandem domum reuertit. In naufragij periculo euasionem adiuuat, cuius rei præclarum exemplum Greg. narrat. Malos genios insessis ædificijs pellit, quod suo tempore factum S. Aug. testatur, contra morbos, contagiones, pestilentiam, omnis generis aduersas res valet. Nam & ad has res adhibentur veteri instituto Ecclesiæ: & in veteri historia est frequentissimum vt Missarū sacrificijs omne genus calamitatum priuatim publiceq; depulsum

Captiuos liberat miraculosè.

Lib. 4. Hist. c. 23.

Naufragos iuuat.

4. Dia. cap 57.

Diabolos atque omnes calamitates abigit.

22. de ciu. cap 8.

ſum ſit. Atq; vt vetera mittamus, vix eſt quiſquam ætate noſtra, qui in vſu habeat frequenter ſacro intereſſe, qui non ſua experientia confirmare poſſit tum in ſeipſo, familia, negotijs ſuis magnopere ſe eſſe adiutum in rebus etiam temporarijs, tum plurima euaſiſſe pericula, quæ aliâs illo ipſo tempore, quo ſacris adfuerint, incurriſsēt.

Pleriq; igitur viri ſancti miro affectu Miſſas proſecuti ſunt. Si Sacerdotes erant, faciebant indies, vt Andreas Apoſtolus, S. Caſſius, Dominicus, Thomas Aquinas, & alij: ſi minus, facienti ſacerdoti quotidie aderant: vt Eduardus Rex Angliæ, Rex Franciæ Ludouicus, Elzearius Comes Ariani, omnes deniq; qui fructu ſacrificij cognito, nullam ſibi illius audiendi occaſionem patiebantur elabi: minimū quidem vni quotidie aderant. Sanctorū mirus in Miſſam affectus.

Illud verò inter cætera præſentiſſimum eſt auxiliū, quod ex Sacro ad animas vita functorū peruenit, vt hanc ob rem à Cyrillo ſacrum vocetur, *Iuuantem maximum*. Defunctorum igitur meminiſſe in ſacro, aut pro illis ſacram hoſtiam immolandam curare opus eſt laudatiſſimū: quod Dominus Defunctos iuuat Miſſa. *Catechē. 5.*

noſter

noſter (& vt reliqua, quæ ad liberandas igne purgatorio animas fiunt) largiter plerunque remunerare conſueuit. Id qui velit apertius cognoſcere, habet quem conſulat P. Razzium religioſum ex S. Dominici inſtituto, qui res geſtas à viris ſanctis ſui ordinis fusè proſecutus eſt. Non immorabor huic loco diutius, ſi hoc monuero adoleſcentum quēlibet; ſeriò curet, vt indies ita ſacro interſit, vt cum ſumma veneratione, & grati animi affectu adoret, atque offerat ſe Chriſto redemptori noſtro.

Cur vtile defunctis ſubuenire.

CAPVT XII.

DE CVLTV B. VIRGINIS: deque orando Roſario.

PROXIME poſt venerationem Chriſti ſequitur cultus B. Matris eius MARIAE; quæ poſt illum vnica eſt Domina noſtra. Huius enim ſerui ſumus; ſi non alias ob cauſſas, certè ob eas, quas idem pater meus ſpiritualis collegit. quia eſt vera mater DEI. quia omnibus rebus integrè creatis ſuperior eſt gratia, virtutibus, donis

B. virgo poſt Chriſtum Domina noſtra quare

1.

2.

donis ſupernaturalibus, quadam te- 3.
nus etiam naturalibus. quia per ipſam
omnis gratia cœleſtis ad nos deriua- 4.
tur, quia tantum ſe depreſſit vt dice-
ret: *Ecce ancilla Domini*: cui depreſſio-
ni ſi debetur (vt verè debetur) omnis 5.
honor & exultatio; etiam iſta debetur,
vt omnes homines ſeruiant illi quia 6.
princeps ipſa caſtitatem Deo tam ex-
cellenter vouit. quia fide conſtantiſ- 7.
ſima fuit, quod maximè oſtendit, quò
tempore à patiente Chriſto reliqui o-
mnes defecerunt. quia omnes Chri- 8.
ſtiani in illius curam ſunt traditi cùm
à Filio dictum eſt. *Ecce Filius tuus* quia
acerbiſſimos dolores pertulit in Chri- 9.
ſti perpeſſione, quibus ſpirituali mo-
do cum pſo crucifixa eſt, quia pecca- 10.
to originali, & peccati fomite libera
nunquam peccauit. quia iam in cœlo 11.
princeps eſt gloriæ, quia Filio ipſius
infinitis nominibus ſeruitutem debe- 12.
mus. Denique, *quia peccaui nimis in vita mea.*

Has ob cauſſas magna planè vene- B Virgo patrona iuuẽtutis.
ratione colenda eſt cum omnibus,
tùm præcipuè adoleſcentibus B. Vir-
go; vt vel ſæpius in die ad eam recur-
rant tanquam ad matrem Eccleſiæ.

ad refugium Christianorum, ad reginam misericordiæ, ad dominam gratiosissimam apud supremum Dominum, ad gubernatricem totius mundi. Verùm intelligo nihil necesse esse multis verbis hac de re, apud eos adolescentes agere, qui iam nunc professi sunt. Virginis matris patrocinio se viuere, quiq; Academiam suam Partheniam appellarunt, vt ostenderent ab hac Virgine se totos pendere. Itaq; & ingeniosè Symbolum magnetis repererunt, quia arcanis nodis, vt olim Claudianus & Lucretius scripsêre, ordine ad se multos annulos nulla sensibili connexione, sola virtute occulta attrahit. Credo vt indicarent, se virtute, potentia, exellentia Virginis sursũ tractos ad eius amorẽ, Venerationem & seruiturẽ. Atq; vt vnus magnes in vacuo aëre suspensos continentesque retinet annulos: sic se, vnius Virginis amore, inter se caritate coniunctos teneri. Hos ergo sufficiat admonere, pergant sanè qua cœperunt via, constantissimè; & suum ardorem tribus excercitationum generibus maximè conseruent. Primùm rosario, deinde corona, denique precibus horarijs B. Virg.

academię Parthenię symbolũ.

Sodaliũ professio.

Deuotionis ad B. virginem exercitia tria.

Virg. quod officium vocant. Quod si omnium quotidianam consuetudinē negotia abnegant: dies festi fortasse concedēt interim vnum ex omnibus modum inter occupationes quisq; exerceat, quem poterit commodissimè. Laudatissima sanè est consuetudo in dies tertiam Rosarij partem B. Virgini offerendi. Instituti huius auctor D. Dominicus, non sua tantùm sanctitate, sed multorum quoq; conuersione insignis. Hunc & ante docuerat B. Virgo, & post certissimis plurimisq; indicijs ostendit, quàm sibi grata esset ista pietatis exercendæ ratio.

Rosarij vsus quotidianus
Rosarij auctor D. Dominicus.

Hoc certè constat, omnibus hominum generibus, qui hanc consuetudinem vsurparēt, frequēter in periculis aut calamitatibus, præsentem opē allatam diuinitus: in primis verò adolescentibus, quorum vni sic aliquando B. Virgo apparuit, vt potionē illi suauissimam calice immundo bibere dare videretur. Admiratur adolescens, quid hoc rei sit? At Virgo, cui gratior puritas & salus animi esset, quā, quod ab illo quotidie, percurrebatur, Rosarium: Vide, inquit, fili: preces Rosarij tui sunt mihi gratissimæ: sed calix

Rosarij in dies vsurpati vtiles.
Exemplū dignum notatu.
Albertus Castelanus de Rosario.

quo

quo porrigis cò, quod, tu minus puriter viuas, auersioni mihi atque horrori est Quibus verbis permotus ita est adolescens, vt continuò nouam & meliorem rationem viuendi iniuerit, Fuerunt alij, quibus cùm asperrima esset virtutis via, propter vim perturbationũ vix superabilium, simulatq; consuetudinem indies orandi Rosarij ceperunt, tanta alacritate & facilitate processerunt; vt ipsi se satis mirari non possent.

Rosarij orandi facillima & vtilissima ratio. *Miscellaneo. 24.*

Poteram huc adferre complures præceptiones, quibus varios modos deuotionem tam vtilem simul & facilem ostenderem; Sed vnam mihi rationem attulisse sufficiet. Doctissimus vir Martinus Nauarrus, cùm sexaginta amplius annos consuetudinem habuisset quotidie recitandi rosarij, negat se melius quicquam hac exercitatione reperisse: vt antequam decadem aliquam inchoes, mysterium, quod in ea meditandum est. breuiter in memoriam reuoces; retinendum postea, dum decadem absoluas. Deinde sub initium orationis Dominicæ, Deum velut præsentem animo subijcias, vt Patrem: Sub initium

salu-

ſalutationis Angelicę, B. Virginem, vt matrem, abſoluta decade, quaſi animi recreandi cauſſa, hiſce verbis ad gratulationem te excites. *Decies millies te benedicant, Virgo Mater glorioſa Maria omnes Angeli & Archangeli &c. cum quibus ſperamus te aliquando cernere, colereque in cœlo Amen.* Deinde poſt ſecundā decadem. *Vicies millies te benedicant. Virgo Mater glorioſa omnes Sancti Patriarchæ, Innocentes, & S. Ioannes Baptiſta & omnes Sancti antiqui teſtamenti.* Poſt tertiam. *Tricies millies te benedicāt Virgo Mater glorioſa, omnes ſancti Apoſtoli, Diſcipuli Domini, Euangeliſtæ, omnes Martyres glorioſi &c.* Poſt quartā, *Quadragies millies te benedicant Virgo glorioſa, omnes Sancti Confeſſores, Epiſcopi, Doctores, Monachi, Eremitæ, Virgines Vidui & Coniugati, &c.* in fine, *Quinquagies millies benedicant te Virgo Mater glorioſa S. Anna mater tua, & Mariæ ſorores tuæ. amiciſsimæ tibi, Magdalena, Martha, & omnes ſanctæ Martyres, Virgines, Viduæ, Coniugatæ cum quibus ſperamus te aliquando cernere, colereq; in cælo. Amen.* Atq; hę gratulationes repetendę, tum in prima Roſarij parte, quæ læta myſteria B. Virginis cōtinet: tū in ſecūda

quæ

quæ luctuosa; tum in tertia, quæ gloriosa; in singulas decades suis laudibus distributis.

CAPVT XIII.

DE CVLTV SANCTORVM atq; in primis Angelorum.

Deuotio ad alios Sanctos.

RESTAT extremus deuotionis exercendi modus, aduersus reliquos beatos cœlites de quo hoc tantùm in præsens habeo dicere: illum cuique ex cœlestibus, & frequentius, & maiore cum affectu esse venerandum, ad quem suum ipse animum inclinare sentit. Sunt enim qui Sanctum tutelarem, aut Patriæ, aut familiæ singulari affectu prosequantur. Neque mihi dubium est, quin sanctæ in cœlo animæ, patronæ ciuitatum aut regionum, peculiari quadam cura ciues illos prosequantur, qui se illorum custodiæ peculiariter commiserunt. Sunt, qui eum, cuius nomen habent, sunt, qui alium. Quicunque tandem ille sit, quem præcipua pietate colere instituerit adolescens, ei se frequenter tradat, & commendet, quotidie verùm aliquod opus in honorem ipsius obeat.

Qui Sācti præcipuè colendi.

Eximia

Eximia pietas debetur Angelo, qui nostræ custodiæ diuinitus adscriptus est, cæterisq; beatis mentibus, corporum concretione liberis. Nam si nos Angeli curãt, profectò decet nos gratam illorum seruare memoriam: si illi tantùm honoris habeant nobis, vt vilissimæ rei (vilissimos enim sæpè nos, præter naturam, etiam peccatum efficit) suam operam nauent: quid ni vicissim nos illis summam venerationem & honorẽ debeamus, natura certè ipsorum excellentem habet dignitatem: quod sint ab omni corporea mole liberi, quod Deo similes: quod velut aulici magni Regis cœlorum, apud eum gratiosissimi, sine metu offensionis: quod pleni gloria, sine metu amissionis. Beneficia verò, quæ in nos conferunt, & multa sunt, & magna, & perpetua. Neque minus varia & magna & præsentia sunt pericula, quæ sine illorũ ope, & erga nos beneuolentia nõ euaderemus. Neq; solum tutos nos, sed etiã securos pręstãt, nisi per nosmetipsi impediantur. Multa enim nostra caussa volunt, quæ quòd nos repugnemus, nõ posſũt. Quin etiã, quod Elisæo ostensum est, lõgè maior

angelis magna deuotio debetur.

angelicæ naturæ præstantia.

angelorũ in nos beneficia.

4. Reg. 6.

ior est eorum numerus, qui nobiscũ faciunt: quàm tetrorum spirituum, qui nobis infesti sunt. Sunt igitur non modò custodes nostri; sed propugnatores etiam, sed pædagogi, sed (si ita licet dicere) nutrices, quæ nos sinu suæ defensionis amplectantur, & foueant. *Angelis suis Deus mandauit de te. Quantam debet tibi hoc verbum inferre reuerentiam,* ait D. Bernard. *afferre deuotionem, conferre fiduciam? reuerentiam pro præsentia, deuotionem, pro beneuolẽtia, fiduciam, pro cũstodia in quouis diuersorio, in quouis angulo, Angelo tuo reuerentiam habe. adsunt enim Angeli, & adsunt tibi, non modò tecum, sed etiam pro te adsunt, vt protegant, adsunt, vt prosint.* Atq; eodem modo faciem auertunt, cùm nos vel Deum peccando offendimus, vel in malis obstinati viuimus. Claudat hunc locum precatio suauissima & vtilissima, quam à Deo edocta S. quædã Virgo tradidit: ego verò adolescentẽ quotidie Deo oblaturum cum fructu existimo.

Psalm 90 *Sermo. 12. in Psal. 90* Quid D. Bernard. de Angelorũ veneratione

Adoro te Sancta Trinitas, Deus meus, gratias ago pro custodia prouidentia, & bonitate tua, et omnibus beneficijs tuis, quibus cælum, terram, maria, & omnia, quæ in eis sunt,

Precatio, quotidie ab adolescente vsurpanda

eis sunt, in tēpore & in æternitate imples, offero tibi animā meam, cum omnibus viribus suis: dignare hanc oblationem accipere Deus meus. Offero tibi cor meum, in cor, & in amorem Vnigeniti filij tui, vt tibi sēper seruiat, te amet, te reuereatur. Offero tibi voluntatē meam: fac de me, quod tibi placet: ne relinquas me, Domine, in me; sed absume me, vt sim totus in te. Laudo te, gratias ago tibi pro infinitis beneficijs in me collatis, & in gratiarum actione rogo B. Virginem Mariam, omnes Spiritus cælestes, omnes beatas animas, vt mecum tibi gratias agant, suauißime Domine mi. impetrent mihi misericordiam tuam, pro omnibus peccatis meis: & pro omnibus creaturis, quas ego tuæ diuinæ maiestati commendo, & à me ipso repudio, conformans me per omnia voluntati tuæ. Domine mi, tolle à me, quicquid tibi displicet in me & da mihi quicquid tibi placet: dirige & posside me, secundum tuum beneplacitum. Amen.

CAPVT XIV.

DE FESTORVM DIErum pijs exercitationibus.

OMNE tempus, omne genus hominum, eam, de qua adhuc disseruimus, deuotionem reddere Deo tenentur. Sed ex omni hominum numero Ecclesiastici, siue illi clerici sæculares sint, siue vt vocant regulares: Ex temporibus autem dies festi huic operi exercendo præcipuè destinati sunt. De temporibus prius: posterius de hominibus agemus.

Dies festi cur instituti.

PRINCIPIO igitur, quod ad diem Dominicum attinet, vt intelligamus quanta cum religione agendus sit; satis erit monere, hunc esse quasi natalem totius generis humani, & Ecclesiæ, vt ait Diuus Chrysostomus. Quod autem ad alios dies festos Domini nostri; tum mysterium, tum beneficium ijs diebus pręstitum, nihil aliud quàm toto orbe clarissima voce proclamat deuotionem & gratum animum DEO reddendum esse.

Serm. de eleemos.

Benefi-

Beneficiorũ Dei, inquit, S. Auguſtinus, *ſolennitatibus feſtis, & diebus ſtatutis dicamus, ſacramusq́; memoriã, ne volumine temporũ ingrata ſubrepat obliuio.* Ex obliuiſcentia beneficiorum Dei naſcitur animus ingratus, ex viua igitur illorũ memoria gratiarum actio & deuotio naſcetur. Idem de feſtis diebus Sanctorum dicendum eſt: quando & hi inſtituti ſunt, vt res illorum præclarè geſtas imitaremur. Nam, vt idem Auguſtinus ait, *ſolennitates martyrum exhortationes martyriorum ſunt: vt imitari non pigeat, quod celebrare delectat*. Deinde vt Deum laudemus, eiq́ue gratias agamus, qui tam mirabilis fuit in Sanctis; quam apparet in cogitatione vitæ & mortis illorum.

10. *de ciui. tat. c* 4.

Dies feſti Sanctorũ cur?

Serm. 47. *de Sanctis*

Non dicam hoc loco diebus feſtis vacandum à ſeruilibus operibus, & maiorum conſuetudine, & ſacrorum canonum præcepto, neque teneri omnes piè & reuerenter adeſſe ſacrificio Miſſæ, ex Eccleſiæ præſcripto. notiſſima enim hæc in ipſa prima educatione pueris traduntur. Breuiter tantum percenſebo actiones quaſdã pias, quas præter ſolitum, ijs diebus adoleſcentes obire poſſint.

Modus ritè agendi feſtos dies

1 Exercitium in festis

Laus Dei.

Prima esto: vt his diebus adolescens pręcipuo cum affectu Dei maiestatem laudet, eiq; pro beneficijs agat gratias, atque horum recordatione se ad eius seruitutem, & amorem excitet. Id vt fieri doceam, non multis opus est verbis: intelligit per se quisque, qui vel obiter animum referat ad ea Christi mysteria, quorum nunc memoriam reuocat Ecclesia. Audi quid de Dominico die dicat D. Chrysostom. *Eo die destructus est infernus, extinctum maledictum, disparuit peccatum, confractæ inferorum portæ, captiuus factus est Diabolus, diuturnum bellum direptum, conciliati Deo homines, nostrumque genus ad pristinam, immò ad maiorem rediјt dignitatē, viditque sol inopinatum & admirabile illud spectaculum, quòd homo factus est immortalis. Cogita igitur, homo, quanta & qualia bona accepisti hoc die, quantis malis liberatus es: perditi eramus, & reuiximus; inimici eramus, & recōciliati sumus.*

Diei Dominicæ quæ beneficia recolenda.

Serm. de elect.

Diebus festis diutiùs orandum in tēplis.

Illud ergo solemne est Ecclesiæ festis diebus, vt hymno illo *Te Deum laudamus*; Dei maiestatem extollat; cuius pietas omnino imitanda est adolescenti, Atque vt illi in more est, solito diutius eo tempore in tem-

plis

plis psallere, sic debet etiam adolescens, siue psalmos, qui in horarias preces B. Virginis descripti sunt, siue septem quos vocant pœnitentiales: siue alias precationes maiori attentione, & sensu pietatis producere. In primis verò dabit operam, vt inter alia diuina officia, maximè Vesperis intersit: quod illud tempus, in memoriam expirationis Christi in cruce singulari semper pietate celebrauerit Ecclesia. Memini audire aliquando, Cardinalem Borromæum, virum sanctitate, & zelo Dei notissimum, dicere solitum, vehemenrer se optare, vt adolescentes nobiles, qui ad ludum Patrum Societatis IESV Mediolani itabant, assuescerent omnibus diebus festis adesse officio Vesperarum, in quocunq; tandem templo. Idque non modò, quòd Deo gratum obsequium eo pietatis genere præstaret: verùm etiam, vt tempore illo pomeridiano, quod otiosis periculosissimum esset, occupati, effugerent plurimas peccandi occasiones.

Vesperarũ officium commendatur.

Cardinalis Borromæi sententia.

2. Exercitium in festis.

Altera sit actio, animi per confessionem expiatio, & accessus ad

Cõfessio.

mensam Domini. verè enim *nō placet Deo laus in ore peccatoris: sed, cor contritum & humiliatum* Quod si vllum tempus est mentem à peccatis expurgandi, quodnam magis liberum & opportunum est, quam dies festi? quis modus præter sacramentum pœnitentiæ; maximè cùm huc accedit, vt adolescens, vel animaduertat periculum aliquod lapsus sibi imminere, vel iam se sua incuria lapsum esse: aut certè an lapsus sit, dubitet Quod si alia non esset caussa, vel illa sufficeret, vt salutarem illam frequentius confitendi consuetudinem (de qua alibi locuti sumus) diebus festis potissimum incipiat, deinceps conseruandam.

Communio maximè Dominicis adeunda.

Nam de sacræ mensæ communione dubij nihil est, quin ea diebus festis, maximeque Dominicis sit adeunda *Vna sabbati. id* est. Dominico die, inquit Sanctus Lucas. *cùm conuenissemus ad frangendum panem* Hanc enim ego rationem ineo: Quoniam lege sacra tenemur die Dominico sacro interesse: & Concilij Tridentini patres magnopere hortantur, vt qui intersunt vnquam sacrificio, eius se

parti-

participes per ſacramenti communionem faciant; certam eſſe voluntatem Eccleſiæ, optare illam, vt omnes Chriſtiani feſtis diebus accedant ad menſam myſticam. Hæc denique ſententia eſt ſanctiſſimi & doctiſſimi Patris Auguſtini. *Quotidie*, ait, *Eucharistiæ communionem percipere, nec laudo, nec reprehendo: omnibus tamen Dominicis diebus communicandum, & ſuadeo & hortor, ſi tamen mens ſine affectu peccandi ſit.*

D. Auguſtin. de frequenti cõmunione Li de Eccleſ. dogm. cap 53.

Sequitur tertia exercitatio vt attendas Verbum DEI, ſeu legens, ſeu audiens, atque hoc aut dum in ſacro recitatur de more Euangelium, aut cùm è ſuperiore loco ad populum explicatur. attendas verò non vt hominum verba, ſed vt verè eſt, ait Apoſtolus, *Verbum auditus* DEI. Hoc ſi ſtatuerit, nimirum & ingredietur templum, aut alium quemuis ſacræ Concionis locum, & in eo manebit, ſollicita cum animi præſentia & reuerentia, Sic verò audiat, vt ex eo fructum capiendum putet. Voces enim ſeu concionantis, ſeu ſacra verba recitantis, ita

3. Feſtis audiendũ verbum Dei.

Modus audiendæ cum fructu concionis. 1 *Theſ.* c. 2.

accipiet, vt sibi dici arbitretur, quibus moneatur de morum emendatione, de concipiendo ardore quodam animi, quo constanter ad virtutem pergat. Vbi verò audiuerit, quid sit, quod à se fieri velit DEVS, hærebit tantisper in loco, dum animo colligat summa capita, quæ ipsum maximè tangere visa sunt, certissimeque decernet non deesse volūtati Dei, denique decreta hæc fortiter in rem conferet.

4. Pia opera in festis exercenda.

Quarta exercitatio, complectetur reliqua vel pietatis in DEVM, & Sanctos, vel amoris & misericordiæ in proximos officia. Ex horum varietate duo ego præcipuè monuisse satis habebo. Alterum, vt templa, & loca pietate multorum celebrata piè, religioseque adeat, & veneretur.

Visitatio templorum.

Imitabitur hac in re Diuum Hieronymum, eiusque socios: *Dum essem Romæ puer*, inquit, *& liberalibus studijs erudirer, solebam cum cæteris, eiusdem pietatis & propositi, diebus Dominicis sepulcra Apostolorum & Martyrum circumire, crebroque cryptas ingredi.* Atque hoc tempore ille beatorum corporum reliquias cum religione vene-

Lib. 12. in Ezech. cap. 40.

nera-

nerabatur. Alterum vt miseros aliqua eleemosyna seu animi seu corporis subleuet. Præiuerunt huius rei exemplum primi illi Christiani quorum studia die Dominico frequētata colligere quis potest ex Diui Pauli ad Corinthios epistola. Sanè æquum est, vt quo die tam benignè Deus fecit hominibus, (vt Diuus Chrysostomus ratiocinatur) homines illius liberalitatem imitari studeant; inter se vel corporis vel animi difficultatibus leuandis. Eleemosyna. *1 Cor. 16.* *Hom 43. in Ep. 1 ad Corinth.*

CAPVT XV.

ECCLESIASTICORVM vita qualis esse debeat: præcipuè adolescentium.

DE TEMPORIBVS satis, venio ad homines. Inter quos, vt dixi, maximam conuenit esse pietatem Ecclesiasticorum. Vt ergo adolescens, qui ad hunc ordinem tam illustrem vocatus est, officio suo satis facere nôrit: visum est mihi, locum hunc de pietate non prius conclude- Ecclesiasticis maximè conuenit deuotio.

cludere, quàm ea de re paucula addidissem.

Ecclesiasticus stat sæculari altior.

Principiò igitur adolescens qui ad Ecclesiasticum ordinem, vel olim admittendus, vel iam admissus est, sciat se vocatum esse à Deo ad statum seiũctum à vulgari mortalium vitâ, sacri ordinis discrimine: vt iam de nulla re sollicitus sit, nisi, quòd Diuus Paulus ait, *vt placeat ei, cui se probauit*. Itaque personare debent aures animi illius, viuis illis Apostoli, vocibus, *Admoneo te, vt resuscites gratiam DEI, quæ est in te per impositionem manuum mearum.*

1. Timot. 2.

2. Timot. 1.

Tria munera Ecclesiasticorum.

1 Ecclesiastici mediatores ad Deum pro populo.

TRIA ENIM sunt munera præcipuæ sanctitatis, ad quæ Ecclesiasticos delegit DEVS. primum, vt sint velut sequestri quidam inter Deum & homines. Id si adolescens paullò attentius cogitet, quale sit, dubium non est, quin magnam sit habiturus ingemiscendi caussam, sub tali pondere, & dolendi de seipso, quod tam negligens sit, in parandis sibi viribus quibus onus tantum sustineat. Potest enim verè secum ipse sic loqui: Ego vt sim deprecator

pro-

pro populo? mediator inter Deum & homines? Ego nomen & officium sustineam, quod proprium est Filio Dei? Certè hoc illum nomine dignantur Gregorij duo: Latinus alter, alter Græcus: & S. Anacletus. Aduolutus ergo ad genua Christo sæpè dicat, quod Sanctus Ambrosius. *Quoniam me peccatorem inter te, & populum meditatorem esse voluisti, licet in me boni operis testimonium non agnoscas, officium dispensationis creditæ non recuses; nec per me indignum famulum tuum eorum salutis pereat pretium, pro quibus victima factus, dignatus es esse redemptio.*

Timor sanctus boni Ecclesiastici *Gregor. epist.* 88. *Naz. Apo. Anacl. epi.*

SECVNDVM Ecclesiastici munus est, vt sit conseruator, promotor, & quasi quæstor, aut custos depositæ apud se religionis, seu cultus diuini. Hoc ipsum volunt illa Apostoli ad Timotheum. *Depositum tuum custodi.* Sic & à Cyrillo obseruatum est Ecclesiasticos viros ab Isaia vocari *Speculatores.* alibi verò idem Propheta vocat eos *custodes.* Nempe vt indicaret, quicquid est boni in Ecclesia sub claui ministrorum ipsius, immò verò quicquid thesaurorum,

2. Ecclesiastici custodes inter homines cultus diuini. 2. *Tim.* 2. *Isaiæ.* 52. *Isaiæ.* 22.

extra gloriam futuræ vitæ, hominibus Deus concessit; dius custodes, ac distributores esse Ecclesiasticos. Hoc ergo munus, vt dignè obeàt, duas maximè res habere debent.

Ecclesiasticis necessaria puritas.

Prior est purissima puritas, tum cordis, tum corporis. Nam si ministri sacerdotij Leuitici, quorum sacrificia erant animantium cadauera, tamen ad hæc ipsa, non nisi diligentissimè purgati, accedebant: quid facient, qui illas aras tangunt, quibus immolatur Filius Dei? Hoc ipsum postulat vestis linea, quam albam vocant, sine qua non licet Ecclesiastico res diuinas attingere. *Nequaquam enim conuenit*, quod alter Cyrillus ait, *vestem candidam, mentem atram habere*: multo magis, quem candorem ostendit foris pallium, cum & puriorem intus habere decet mentem.

Catech 14.

Curam diuini cultus habeant Ecclesiastici.

Altera res est, ad hoc munus obeundum necessaria, cura strenua, ne quid religio, seu cultus diuinus capiat detrimenti. Pater ea quidem in statu Ecclesiastico latissimè: Sed quoniam ego adolescentes maximè in forma, quibus, per ætatem, nondum

nondum imposita est cura defendendi honoris Dei, ab hæreticis, subrepēte abusu, (quod officium est sacrorum magistratuum) sufficit mihi in præsens docuisse adolescentem, quomodo, quod ad suam personam attinet, honorem Dei augendum perpetuò curet. Id verò præstabit, si cum interna puritate coniungat externam grauitatem & pietatem in actionibus ad Dei cultum spectantibus. Horum non infima est Psalmorum per horarias preces lectio; quæque in templis fieri solent officia diuina munus planè cognatum muneri beatarum mētium, vt magnopere curandum sit, vt intelligat, quemadmodum in hoc ipsum versari oporteat. Faciet ergo vehementer ad rem, vt cum cantu coniungat affectum; cum verbis, piam aliquam & facilem meditationem.

adolescens Ecclesiasticus quomodo cultum Dei promoueat.

Psalmorum lectio qualis in templo.

Cùm procedit ad templum, reuoluat secum Psalmum illum gradualem: *Lætatus sum in his quæ dicta sunt mihi in domum Domini ibimus*; aut certè: *Quis ascendet in montem Domini; aut quis stabit in loco sancto eius?* Cùm templum subit, animum abdicat, quàm potest longissimè, à cogitatione tempora-

Quomodo adeundum templum Ecclesiastico:

Psal. 104.

Psal. 23.

In tem-

plo quid cogitādū.

porariæ mercedis: defigat verò mentis obtutum in præsente Dei maiestate, cui hoc obsequium inter medios Angelorum choros præstiturus est.

Intēplis præsentes angeli.

Dubium certè non est, quin beatæ illæ mentes tum adsint, atque accuratissimè obseruent, num quicquam in tam diuino ministerio negligentius fiat. Qua de re sic Maximus: *Perseuerate cum omni pietate in templo, tāquam in domo orationis, exemplo Apostolorum, ac primorum Christianorum: tum maxime propter Angelos, qui quotidie describunt eos, qui ingrediuntur in templum, eosque ostendunt Deo, & pro eisdem orant: tum propter gratiam Spiritus Sancti, quæ semper ibi inuisibiliter permanet: ac tum maximè proprio quodā modo, cū Sancta Missa celebratur, & singulos eorum qui adsunt, vt cuiq; conuenit, ad meliora transferunt.*

Lib. de diuina mystag.

Inter psallendum quid cogitandū.

Inter psallēdum formet in se affectum prophetæ: illo gaudente, aut exultante, ipse quoque exultet, & gaudeat: illo dolente, doleat; timente, timeat; sperante, amante, speret; amet; denique totum se componat in affectum Psalmi eius, quem recitat. Adiuuabunt affectum hunc, sequentes obseruationes. Primò, vt excludat ex

ani-

animio cogitationes omnes rerũ profanarum, quæq; ex ijs consequi solẽt, distractiones mentis. *Cùm ad adorandum,* inquit S. Bernard. *siue ad psallendum intraueris, fluctuantiũ cogitationum tumultus exterius relinque, curamq; exteriorum penitus obliuiscere, vt soli Deo poßis vacare: fieri enim non potest, vt cum Deo aliquando loquatur, qui cũ toto mundo etiam tacẽs fabulatur. Intẽde ergo illi, qui intendit tibi, audi illum loquentẽ tibi, vt ipse exaudiat te loquentem sibi, ita fiet si diuinis laudibus soluẽdis debita reuerẽtia & sollicitudine aßistas; supra singula verba diuinæ scripturæ diligẽter intẽdas.* — 1. Excludẽdæ cogitationes alienæ. *Libr. 6. Med c. 6.*

Deinde cogitet, Angelos, quorum est proprium laudare Deum, circum assistentes, suas voces cum nostris Psalmis coniungere, itaque eum nobis aduersus illos induendum affectum, quem excellens ipsorum dignitas postulat *O quam felix esses,* inquit, idem D. Bernard. *si spiritualibus oculis intueri posses compsallentes Angelos? quomodo præueniunt, principes coniuncti psallẽtib. in medio iuuencularũ tympanistriarum, videres procul dubio qua cura, quo tripudio intersunt cantantibus, aßistunt orantib. adsunt meditãtib. supersunt quiescen-* — 2. Cogitãdum de Angelorum præsentia.

centibus prouidentibus, atque procurantibus præsunt.

Psallentibus cur adsint angeli. Neque verò cogitatio præsentium in Psalmis Angelorum ratione caret. Nam, vt ex Cassiodori historia Tripartita liquet, ab Angelis ad Ecclesiam *Lib. 10.* profecta est hæc consuetudo psallendi. Non modò, quia nascente Christo, ipsi agminatim visi sunt, diuinæ Maiestatis laudes in aëre concinentes: Sed etiam, quia S. Ignatius eos olim aspexit, audiuitq; hymnos, psalmos, antiphonas admirando ordine & pietate cantantes. Hos ergo imitatus, Ecclesiæ Antiochenæ; qui tertius à D. Petro Episcopus præerat, similem ordinem præscripsit.

3. Non attendendũ ad vocis suauitatẽ. Proderit etiam, ad capiendas spiritus vtilitates ex Psalmis, non permittere se vocum & concentuum suauitate, quæ nonnũquam inter Ecclesiastica carmina reperitur, capi & abripi. Qua de re vide, quàm religiosè confiteatur D. August. cùm in vtramq; partem rationes probabiles attulisset: *Tamen,* inquit in fine, *cùm mihi accidit, vt* *10. Conf. cap. 33.* *me amplius cantus, quàm res, quæ canitur moueat, pœnaliter me peccare confiteor, & tunc mallem non audire cantantem.*

Deni-

Denique sentẽtia est plurimorum doctorum: septem, quas vocant, horas Canonicas, passionis Christi pręcipua septem capita referre. Hæc igitur ipsa in singulas horas descripta, dum Psalmos recitas, animo reuolue. Quæ, ne illa ipsa memoria anxiè requireret, à maioribus quatuor versiculis breuiter comprehensa sunt. 4. In horas Canonicas tributa meditatio passionis Christi.

Matutina ligat Christum: qui crimina purgat.

Prima replet sputis, caussam dat Tertia mortis.

Sexta cruci nectit, latus eius Nona bipertit.

Vespera deponit, tumulo Completa reponit.

Eadẽm prorsus attẽtio adhibenda est, alijs sacris actionibus: vt per singulas, cùm in verbis, tum in externis operibus quærantur latentes, non modò sensus mystici, sed etiam morales *Beati*, dicit Dauid, *qui scrutantur testimonia tua; ideò scrutata est ea anima mea.* *Scrutinio*, ait Guarricus Abbas, *opus est, non solùm vt eruantur mystica, sed etiam vt fugantur moralia, ideoque vos, qui per ambulatis hortis scripturarum, nolite negligenter, & otiosè transuolare, sed scrutantes* Ceremoniæ & actiones sacræ quomodo obeundæ. *Psal. 18.* *Serm. ad rectè psal.*

tantes singula, apes sedulæ mel de floribus, spiritum de sermonibus colligite: spiritus enim meus, inquit IESVS, super mel dulcis, & hæreditas mea super mel & fauum.

Poteram rem hanc plurimis exemplis ostendere, sed vnum sufficit, quod est apud D. Bernardum. Is suo more ex purificatione Beatæ Virginis capta occasione speciatim singula ad fructum spiritualem transfert, quæ in publicis supplicationibus fieri solent.

Serm. de Purif.

3. Ecclesiastici munus exemplum esse toti mundo.

TERTIVM Ecclesiastici ordinis munus est, vt exemplum se præbeant mundo. Ecclesiastici enim sunt *lux mūdi, ciuitas supra montem posita, sal terræ*: vt luceant bono exemplo, defendant animi fortitudine · sapore gratissimo suæ vitæ aliorum mores condiant. In sacris libris, politici magistratus vocantur: *Potestates*: Ecclesiastici verò, *Præpositi. Mementote præpositorum vestrorū* Græcè est, ἡγουμένων quasi duces viæ dicas. Quippe ipsorum est præire alijs viam, sanctitate & exemplo omnium virtutum, de se illi debent posse prædicare, quod Diuus Paulus de se ait: *Quæ didicistis, & accepi-*

Rom. 13.
Hebr. 13.
Phil. 4.

accepiſtis, & audiſtis, & vidiſtis in me, hæc agite.

Idem Apoſtolus alibi diſtinctiùs quinque res indicat, quibus Eccleſiaſtici reliquis debeant eſſe exemplo. *Exemplum eſto fidelium, in verbo, in conuerſatione, in Charitate, Fide, & Caſtitate.*

Quibus rebus Eccleſiaſtici alijs præire debeant.
1 Tim. 2.

Ac primùm, quod ait *verbo*, non ſolùm de Concionibus accipiendum eſt, ſed etiam vt velit linguæ ipſorum non in alia re vſum eſſe, quàm vtilitate proximorum. Cogitandum eſt enim illis, exulare debere ab ipſorum ore, non modò verba alijs hominibus indigna, ſed etiam, quæ in ſæcularibus non magnopere reprehenduntur, ſic ad Eugenium Dnus Bernardus: *Nugas in ore ſæcularium nugas eſſe, in ore Sacerdotum blaſphemias.* Sic Sanctus Ambroſius, *interdum honeſta ioca, & ſuauia ſunt: tamen ab Eccleſiaſtica abhorrent regula.* Quid iſti ſancti viri dicerent, de hominibus Eccleſiaſticis, quorum in ore ſcurrilitas, impudentia, conuitia verſantur? qui externis liberrimè obloquuntur, domeſticis contumelias & maledicta inge-

1. Verbo publicè & priuatim.

Nugæ Eccleſiaſtico blaſphemiæ.
1. Off. c. 23.

ingerunt; Deum blasphemijs incessunt?

2. Conuersatione. *In cõuersatione* deinde, quod D. Paulus ait, sic accipiendum, vt lux quædam in illis sit morum & sanctitatis. Magnopere enim timere debent, si ipsi exemplo præeant alijs, ad mala facinora, ne ira Dei ingentẽ in ipsos vindictæ imbrem pluat. Nam vt Sanctus Gregor. scribit. *Nullum ab alijs maius præiudicium, quàm à sacerdotibus tolerat Deus, quando eos, quos ad aliorum correctionem posuit, dare de se exempla prauitatis cernit, quando ipsi peccamus, qui cõpescere peccata debuimus.*

Hom 17. in Euang.

3. Caritate in Deũ. *Caritatem* verò qualem putamus ab Ecclesiasticis Deum postulare? vocat eos dilectos suos: quod quemadmodum propiores sunt ipsi excellentia ordinis, ita & similiores debeant esse ea virtute, quam ipse præcipuè ostendit in homines, Breuiter. *Deus noster ignis consumens est*, non tam seueritate pœnarum, quàm amoris incendio. Longè enim magis optat, peccata nostra consumere flamma suæ charitatis, quàm ardore intolerabili iustissimorum suppliciorum. Hic est ille ignis, quem filius Dei detulit in terras

Hebr. 1.

& *voluit vehementer accendi.* Quibus vero huius rei curam reliquit, si non ijs, in quos olim Spiritus Sanctus, ignearum formarum specie, descendit? qui successores sunt eorum hominũ, in quorum mentibus tam alte hæc flamma surrexit; si non Ecclesiastici? Sunt ergo Ecclesiastici, quorum propria est huius ignis custodia, quorum ea curatio, vt quàm latissimè spargatur in terris. Præcipuè verò caritatem debent ostendere, in exercendis pietatis operibus, in conseruãdis propugnandisq; sanctis institutis; in subleuanda miserorum inopia, idque eò maiore cum cura, quòd fructuum Ecclesiasticorum partem cum illis communicare tenentur. Pars enim quædam, vult DEVS, vt ad pauperes perueniat, cuius procurationem & dispensationem solam reliquit Ecclesiasticis.

In Proximos.

Ecclesiastici partẽ redituum debent egentibus.

Itaq; D. Paulus mox addit, *in Fide*: Non modò, quòd Sacrosanctam fidem publicè proponere, defendere, sanctisque moribus probare debeant, sed quod, quam diximus, fides seu fidelitas Deo & hominibus præstanda sit.

4. Fide & fidelitate.

Postre-

8. Castitate Ecclesiastici quomodo sal terræ.

Postremum est, *in Castitate*, quę debet in Ecclesiasticis esse tanta, vt sit velut condimentum Castitatis sæcularium: imò verò, vt sal ille Euangelicus sit, cuius est arcere corruptionem, non à sua tantùm carne, sed & aliorum. Atqui nunquam id præstabit quisquam, qui non adhibitis orationibus, ieiunijs, cæteraque pœnitentia ad illum puritatis gradum adscenderit, vt non modò exemplum, sed incentiuum quoque & stimulus

Crux in habitu Sacerdotis quid significet. *Eccles. Hier. c. 5.*

sit ad castitatem. Hoc sibi vult (vt auctor est Dionysius Areopagita) crux illa, quæ tum capiti, tum vestibus sacris imponitur. Hac enim ostenditur, Ecclesiasticum suàm carnem amore Christi crucifixisse, eundem in alijs amorem excitet.

Ecclesiastic⁹ multum legat & oret.

Nouissimum illud sit, non parum adiumenti accessurum Ecclesiastico, ad vitam piè sancteque agendam, ex lectione sacra, & frequenti oratione. sic tamen vt lectione plus valeat oratio.

Serm. 7. in Cant.

Debet, inquit Sanctus Bernardus, *lectio orationi seruire, præparare affectum, non horas præripere, non succidere moras, cum legis, erudiris de Christo, orans verò familiare cum ipso seris colloquium*

quium, & quanto suauioris est gratiæ, cum illo, quàm de illo loqui?

CAPVT XVI.

DE OBEDIENTIA adolescentium.

QVEMADMODVM corporis imbecillitas, quæ nascentem hominem comitatur, flagitat alicuius diligentiam, qua sustineatur, alatur, educetur: sic animi debilitas in ætate tenera, quæ & prudentia, & experientia, & viribus destituta est, ad vitam cum virtute agendam, ope aliena indiget, qua regatur in vita, in moribus, in conuictu aliorum: Ne, quæ corruptæ naturæ peruersitas est, relictis melioribus, deteriora sequatur. Ex quo intelligitur, nihil tam adolescenti esse necessarium, quàm vt primum habeat, qui ipsi rectè imperet, deinde vt alacriter & constanter illi pareat. **Cur prima ætas rectore egeat.**

Hanc ob rem laudatissima semper adolescentiæ virtus habita est, obedientia aduersus parentes, atque alios maiores, quòd hæc esset, quæ illum ad probitatem quasi inter brachia defer- **Adolescenti necessaria obediētia.**

ferret. Hanc ob rem ſemper eandem, tanta accuratione.non humanæ modò,ſed diuinæ etiam leges imperârūt. Nam diuina quidem lex non modò iubet obtemperationem Patri & Matri (quorum nomine alij quoq; comprehenduntur,quibus noſtri commiſſa eſt cura)ſed honorem quoque & reuerentiam præſtari. Quare inter præcepta Decalogi,quæ,commentarij vice,explicant legem naturæ, initio ſecundæ tabulæ, quæ hominum aduerſus homines officia continet, primo loco hoc Deus præſcriptum eſſe voluit: *Honora Patrem tuum, & Matrem ſicut præcepit tibi Dominus Deus tuus, vt longo viuas tempore, & bene ſit tibi in terra quam Dominus Deus tuus daturus eſt tibi:* Salomon verò obedientiæ & honori; quæ exiguntur à lege etiã timorem adiũnxit. *Qui timet Dominum, honorat parẽtes, & quaſi dominis ſeruiet his, qui ſe genuerunt.* Neque timore cõtentus,opem quoque, vbicunque res fert,exigit. *In opere, & ſermone, & omni patientia honora Patrem tuum.*

Ex diuina lege ſuperiores honorandi.

Deut 5.

Parentes & ſuperiores timẽdi

Eccleſ. 3.

Atque hoc loco vir ſapiens diuinitus indicauit, quantum interſit, inter obedientiam Chriſtianam; & eã,quæ ſeu

Parentib. & ſuperioribus o

ſeu legibus ciuilibus, ſeu philoſophia morali traditur: cùm inquit illam ex vero Dei timore naſci. *Qui timet Dominum, honorat parentes.* Vult nimirũ Deus, vt idcirco maioribus pareamus: quia ipſe nobis illos, tanquam vicarios ſuos præfecit. Itaque quicquid illis obedientiæ aut honoris exhibetur, id ita accipit, tanquã ſibi exhibitum ſit. Si ergo euitare Dei offenſionem velis, præſtanda eſt illis obedientia, quibus ipſe iubet, cùm præſertim inobedientiæ culpa, tam grauis nonnũquam eſſe poſſit, vt peccatum ſit mortale, vt cùm admittitur vel in re graui, vel cum inſigni imperantis iniuria, contrà obedientia, ſi quibus, & quomodo debet, præſtetur, ingens meritum habet. An non in omnium admiratione & prędicatione eſt Iſaac, qui tam promptus fuit in obtemperando, tam grauia imperanti, vt voluntariam ſe Deo victimam offerret? Abſolonis verò impia rebellio omnium execratione damnatur, quãdo per eam nihil ſibi quęſiuit aliud, quàm vt ſanctiſſimi patris violationem, turpiſſimo & miſerrimo lueret ſuſpendio. Iuſtè ſanè illum deteſtamur, qui

[Margin: bediendum vt Deo.]

[Margin: Obedientia Iſaac laudabilis.]

[Margin: *Geneſ* 22.]

[Margin: Inobedientia Abſolon.]

[Margin: 2. *Reg.* 18.]

Ethnici in parentes pij.

cùm tam potenti Regi, tam benigno parenti nollet se submittere, longè se Ethnicis inferiorem ostendit. Nam hi quidem certè cassi lumine veri Dei, vsque eò tamen parentibus pietatis officia præstiterunt, vt & suæ, & nostræ ætatis homines in stuporem dare potuerint.

Coriolanus. Valer. li. 5. cap. 4.

Coriolano arma, quibus veniebat excisum patriam, solus matris adspectus è manibus excussit. Fuerunt, qui sua morte, vitam parentum redimerent. Inter Hispanos olim barbaros, fratres duo certissimam mortem, vbi pacti erant, ideò subierunt, vt hoc saltem modo parentibus senectutis alimenta pararent. Senatus Romanus censuit filiam, quę matrem in carcere furtim suo lacte aluerat, meritam esse, vt sua pietate matris vitam redimeret.

Duo fratres Hispani.

Filia Romanę mulieris.

Parētum vitia toleranda.

Nequaquam verò prætereundum, quod Salomon filios iubet, honorem exhibere parentibus, *in omni patientia.* Nam si inter nos leuiora vitia tolleranda sunt: quanto magis parentum? Manlium Torquatum adolescentem parens indignis modis occupatum habebat in opere rustico. At ille cùm

Manlij Torquati pietas.

à Pom-

à Pomponio tribuno pl. diem parenti dictam audiuit, ea tamen pietate fuit, vt bene manè tribunum solum in cõclaui nactus, mortem intentans subegerit iusiurandum dare: destiturum se patris eius accusatione. Hæc si potuit efficere amor ille omnibus à natura inditus, quid efficiet illa eadem pietas, cùm & lumen diuinæ, atque adeo Christianæ legis, & robur gratiæ accesserit?

DVOS EGO maximè reperio stimulos, quibus nos ad obedientiam eorum, qui nobis præsunt, impellat Deus, Alter est timor, alter est amor. Timorem incutit, cùm minatur ijs, qui minus obtemperant, acceleratam mortem, neque minatur solùm, sed infligit etiam, vel hac ipsa ætate, non ero molestus exemplorum copia: vnum sufficiet attulisse, quod Sanctus Bernardinus in quadam concione narrauit. Nostra ætate, ait, in Hispaniæ citerioris oppido, cui nomen Sui, non ita procul Valentia adolescens fuit, qui per parentum inobedientiam eò deuenerat, vt anno octauo decimo propter latrocinia, & publica facinora in vincula coniectus,

Supplicia eorũ, qui inobediẽtes sunt parentib. Inobedientes non diu viuũt. *Tom 2. Domin 2. Quad ser. 17 a 3 c.1.* Exemplũ terribile.

ctus, & suspendio damnatus sit. Erat etiam tum prorsus imberbis, pendenti verò iam, atq; exanimi subitò prorumpit barba, moxque spectante populo, tum illa iam profunda, tum comæ capitis planè canescũt, vt ætatem referret hominis nonagenarij. Miraculo rei accitus cum populo, & toto clero accurrit Episcopus: omnes in genua prostrati exspectant, dũ ostendat Deus, quid sibi monstrum hoc velit. Atque ecce tibi Episcopus editiorem capiens tumulum ad omnes ait; voluisse Deum ostendere, quantum de vita ijs detrahat, qui de parentum obedientia detraxerunt. Victurum enim hunc iuuenem fuisse ad eam ætatem, quæ iam apparebat in facie, nisi ipsos septuaginta annos parentum inobedientia detraxisset.

Pœna veteris legis in filios inobedientes.

Deut. 21.

Olim certè vetus lex filijs contumacibus aduersus parẽtum iussa, horrendam sanxerat pœnam. Hæc ipsius Dei verba sunt. *Si genuerit homo filium contumacem & proteruum, qui non audierit patris ac matris imperium, & coërcitus obedire contempserit, apprehendent eũ, & adducent ad seniores ciuitatis illius, & ad portam iudicij, dicentque ad*

eos,

eos. Filius noster proteruus & contumax est, monita nostra audire contemnit, commessationibus vacat, & luxurijs atq; cōmitijs. Lapidibus eum obruet populus ciuitatis, & morietur, vt auferatur malum de medio vestri, & vniuersus Israel audiens pertimescat. Quod si veteri lege tā grauis erat inobedientiæ constituta pœna: quid putamus suppliciorum iis apud inferos paratum esse, qui post Filij Dei exemplum, submittentis se per annos triginta matris imperio, tamen eos contemnunt, quibus parere debuerant? Certum est, eiusmodi hominū genus, quod Salomon ait, & infame esse in hoc mundo, & in altero à *Deo maledictum.*

Christus obediens parentib.

Eccle. 3.

ALTER est stimulus Euangelicæ suauitati aptior, vt ex amore obtemperemus. Lex enim Christiana, est amoris lex, & lex filiorum Dei, qui & habendi sunt vt filij, non vt serui: & obtemperare debent, vt filij, non vt serui. Nam spiritus Euangelij ipsos seruos sic obedire vult dominis (quos fratres appellat) tanquam Christo. *Ex animo operamini, sicut Domino,* inquit Sanctus Paulus. Et S. Petri præceptum est, vt *subiaceamus præpositis nostris:*

Ex amore obediendū magis quàm ex timore.

Obediendum tanquā Deo.

Tit. 2.

Coloss. 3.

1. *Pet.* 2.

Labores obedientiæ quomodo suaues.

stris, quicunque tandem ij sint, *propter Deum*, quasi dicat, ex amore Dei. Hoc nimirum est condimentū, quod amaritudinē laborib. verè obedientis hominis auferat. Nam qui hoc affectu, atque animo præstat obedientiā, imò seruitutem, seu patri, seu principum iussis & legibus, seu dominis, quales quales ij sint, non sentit molestiam perseuerādi vel longissimo tempore in grauibus imperatis. Nouit enim tam gratum se facere Deo, cùm illis obtemperat, atque si ipsius Dei vocem audisset.

Quod si nouit hoc Deum velle, vt sub tali imperio viuat, quam conditionem aut quod vitæ tandem genus illi præferat, in quo gratum se nouit esse Deo?

Nulli obediendum contra præceptum Dei.

Ex hoc principio obseruatio deduci potest, vehementer ijs necessaria, qui sub alieno viuunt imperio. Nimirum vt intelligant, quousq; pertineat autoritas imperantis, quatenus eius iussis parere debeant, quatenus non debeant. Duobus enim modis, ait Sanctus Thomas, fieri posse, vt quis superioribus suis non teneatur parere. Priore, cùm alius, qui ipso imperante

2 2. q 104 a 5.

perantę maius imperium habet, cuique magis, quàm ipsi obedire debeat, contrarium imperet. *Si quid iusserit curator*, inquit Sanctus Augustinus, *nunquid est tibi faciendum, si contra proconsulem iubeat? Rursum, si quid proconsul iubeat, & aliud imperator, nunquid dubitatur hoc contempto illi esse seruiendum: Ergo si aliud imperator aliud Deus iubeat, contempto illo obtemperandum est Deo.*

Serm de ver. Dom.

Deinde, si quid in ea re imperat, in qua nullum ius imperandi habet. *Errat*, inquit Seneca, *si quis existimat seruitutem in totum hominem descēdere, pars enim melior excepta est: corpora obnoxia sunt, & adscripta dominis, mens est sui iuris.* Itaque in rebus, quæ in actione voluntatis interna versantur, non tenetur homo homini obedire, sed DEO. Idem sentiendum de rebus ad ius naturæ spectantibus, in quo omnes homines sunt pares. Hac ratione, vt nemo tenetur obedire, cùm sibi aut membra præscindere, aut manus afferre iubetur: sic si rem ad ea reuocemus, ad quæ obedientia prorsus adstringit, nemo obedire

In ijs cuique recto ri obediēdum, in quę habet imperiū. 3. *de benefic cap.* 20.

cogitur imperanti, vt vel matrimonium ineat, vel in perpetua Castitate viuat, aut rem huiusmodi faciat, quæ naturali hominis libertati est relinquenda: interim tamen iunioribus est vtilissimum, in vita sequi consilium prudentium: præcipuè de matrimonij iugo subeundo.

Ex his efficitur, vt Diuus Thomas docet, in ijs cuique necessariò obtemperandum esse, in quæ imperium habet. Sic miles imperatori, in rebus militaribus: seruus domino, in seruilib. officijs: filius parenti, in vitæ disciplina, rebusq; domesticis obedire debet. Filio verò hoc certum sit, quàm ipse humilem se, & obtemperantem patri suo præstiterit: tanta se habiturum, si habiturus est, morigeros & obsequentes sibi filios.

CAPVT

CAPVT XVII.

DE MODESTIA adolescentum.

OBEDIENTIA, de qua hactenus egimus, mores & animum adolescentis format, vt aptus sit superioribus: sequitur modèstia, cuius in eo vis cernitur, quòd & superioribus, & paribus, & si qui fortè sunt, subditis, & amabilem & gratiosum adolescentem facit. Homo enim in prima ætate, colore sanguinis & affectuum impetu, non differt ab alijs animantibus, atque adeo etiam superat, quòd naturalem corporis constitutionem præstantiorem sortitus sit, motus igitur corporis exultantes pulli instar habet, nisi ratione comprimantur. Componit autem hos Modestia. Tàm igitur necesse est, vt hāc virtutem habeat, quàm vt inter homines viuat, cùm alijs enim conuersari non potest, qui modestia caret, siue quia inquietus sit, & leuis; vt eum propterea prudentes & graues viri auersentur; siue quia semibarbarus & ferus; vt dignior videatur, qui inter feras agat.

Modestia cur adolescenti necessaria.

Modestia Christiana primò affectus, deinde mores externos cóponit.

Hisce de causis, vel ab Ethnicis vehementer est commendata Modestia: sed longè præstantior est nostra Christianorum, hæc enim principio componi vult internas commotiones: ex his deinde externã in moribus compositionem efflorescere. Neque dubium est, quin modestia exterior sine interiore non modò perpetuitatem, sed ne diuturnitatem quidem habere possit. Qui enim illa solùm præditus est, speciem refert quorundam animantium, quæ vel timore scuticæ, vel cupiditate cibi, in motu gestuque externam quandam modestiam condiscunt: vbi remoueris id quod metuũt, feruntur scilicet impetu naturali. Harum planè imaginẽ refert adolescens, si, cùm in conspectu est, aut eorum quibus obedire, aut quos reuereri debet, speciem modestiæ præferat, solum ob id, ne reprehensionem, aut pœnam incurrat. At hæc non est modestia, sed fictio, sed illiberalis timor. Habet ergo & illud hic locum: *Malus diuturnitatis custos timor.*

Imago simulatæ modestiæ.

Modestia Christiana est in-

Diuina scriptura sanè modestiæ sedem, cum reliquis virtutibus vult esse penitùs in anima: quam vbi composuerit,

ſuerit, corpori, velut animæ ſeruo, facillimè imperet. Sic D. Paulus cùm fructus Spiritus connumerat, mediam illam collocat inter fidem & continētiam: alibi cùm hortatur nos ad virtutes, communitatem & fructum aliorum ſpectantes, collocat inter humilitatem, & patientiam. Certè enim qui vera animi demiſſione eſt prædītus, modeſtiam facilè aſſequitur: qui patiētia, facilè in ea perſiſtit. S. Petrus facit eam ſociam bonitatis. *Non tantum bonis & modeſtis*, inquit, quod modeſtia, credo, ſit effectus quidam & ſignum intimæ bonitatis, & virtutis. Sed hoc ipſum clarè Salomon: *Ex viſu*, inquit, *cognoſcitur vir: & ab occurſu faciei cognoſcitur ſenſatus.* Quin etiam S. Ambroſ. inquit, *Vox quædam animi eſt corporis motus*, & mox: ex motibus externis *homo cordis noſtri abſcōditus, aut leuior aut iactantior, aut turbidior aut contra grauior & conſtantior, & purior & maturior æſtimatur.*

ter virtutes animi. *Galat.* 5. *Colloſ.* 3.

1 *Pet.* 2. Modeſtia externa ſignum virtutis internæ. *Eccl* 9.

1. *Offic.* 18.

Eſt & alia ratio, quæ adoleſcenti modeſtiā debeat facere exoptabilem, quòd ex adoleſcētis modeſtia ſapientes coniecturam facere ſoleāt, de maturitate, & virtute olim in ętate firma futu-

Ex geſtu adoleſcentis apparet, qualis olim vir futurus ſit

futura. Contra, ex immoderatione primæ ætatis, intelligunt maiora vitę & morum vitia deinceps secutura. Exempla sunt innumera, sed duo solùm sanè quàm formidolosa huc adferam. Prius scriptum reliquit Gregorius Nazianzenus. Se enim ait olim, cùm Athenis operam daret litteris, vidisse ibi tum adolescentem Iulianum illum, post Imperatorem, & Desertorem. Ex huius ergo externis moribus, se prædiuinasse illa, quæ post in illius Imperio tam nefanda acciderunt. *Me, inquit, morum ipsius inconstantia, atque incredibilis quędā mentis emotio, vatem faciebat, neque enim mihi boni quicquam significare, aut ominari videbātur; ceruix non stata, humeri subsultātes, & ad æquilibrium subinde agitati, oculus insolēs, & vagus furioseque intuens; pedes instabiles & titubantes, nasus contumeliam, & contemptum spirans; vultus lineamenta ridicula, idem significantia, risus petulātes & effrenati, nutus & renutus temerarij, sermo hærens, spirituq́; cōcisus, interrogationes stultæ, & præcipites, responsiones his nihilo meliores; aliæ in alias insultantes, nec graues & constātes; nec eruditionis ordine progrediētes. Quid singula describere necesse*

Nazianzeni coniectura de Iuliano ex immodestia.

Orat. 1 cōt. Iulian.

cesse est? talem ante opera cōspicatus sum, qualem ex operibus postea cognoui. hæc vt cōspexi, statim sum prolocutus amicis. Quale malum Romanorum terra nutrit?

Atque, inquis, diuinare hoc est. Sanè, sed diuinare, quod plerunque euenit, habet enim coniectura hæc rationem duplicem, petitam ex affectu ipso adolescentis immodesti. Alteram quòd in compositis moribus ostendat se natura inquietum, & incompositum, &, quod sequitur, inclinatum esse ad vitiositates. at qui modestè & grauiter agunt, hac natura se præditos non esse demonstrant. Alteram, quòd natura, etiam per se optima, aut certè non pessima, si tamen, dum tenera est, exercentur in vitijs, & perturbatione, suam, qua prædita est, compositionē facillimè amittit. Vt enim tractantium manus sequitur cera mollis, sic interior animus, adhuc tener, externos gestus. *Studeamus modestiæ,* inquit S. Basilius *Nam studijs & exercitijs assimulatur anima, & qualia facit, talis formatur, & figuratur.*

Coniectura ex gestibus admodum probabilis.

Immodestia naturam malā indicat.

Immodestia naturam bonā corrumpit.

Serm. de Hum.

Posterius exemplum duorum adolescentum B. Ambrosius scribit in hunc modum. *Meministis quēdam amicum,*

Ambros. ex gestu iudicauit quosdam indignos clero.

1.offi.c.18. *cum, cùm sedulis se commendaret officijs, hoc solum à me tamen in clerum non receptum, quod gestus eius plurimū dedeceret. Alterum quoque cùm in clero reperissem, iussisse me ne vnquā præiret mihi quia velut quodam insolētis incessus verbere oculos feriret meos. Vterque post ab Ecclesia recessit, vt qualis incessu probatur, talis perfidia animi demōstraretur.* Omnino, vt Sanctitatis indoles in prima statim ætate se prodit: sic qui olim insignes futuri sunt vitijs, plerunq; se incompositis moribus ante ostendunt.

Omnes adolescentes decet modestia.

Discat igitur maturè adolescens ciuilitatem morum: atque ita statuat quantumcunque procedat in spiritu, plurimum tamen ornamenti sibi accessurum, ex moribus externis bene compositis. Nec si qui vel nobilitate vel diuitijs, vel alia vlla re excellant, vllo modo existimare debent, ob has res non eam sibi ciuilitatem, eosque mores addiscendos, qui in hominum sapientium & honestorum conuictu desiderari solent.

Vitia modestiæ contraria.

Atque vt quibusdam exemplis rem vniuersam illustremus, abesse debent à consuetudine adolescentium, contentiones, arrogantię, maledicta, conuitia,

uitia, responsationes aduersus imperata maiorum, verba denique cuiusq; modi, quæ iudicium faciant animi abhorrentis à virtute, aut frigescentis in actionibus bonis. Has enim res omnes modestiæ contrarias facit. S. Paulus, cùm ad Titũ scribens: *Admone*, inquit, *illos, principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, ad omne opus bonum paratos esse, neminem blasphemare, nõ litigiosos esse, sed modestos, omnem ostendentes mansuetudinem ad omnes homines.* Alio verò loco modesto contrarium facit eum, qui in alterum iniuriosus est: *Nõ percussorem: sed modestum.* Maximè autẽ omnium defœdãt adolescentûm modestiam, verba aut gestus turpes, quare & sacræ literæ ea sic detestantur, vt ne nominari quidem ea inter Christianos velint. Tyrannus quoq; Hieron seuerè animaduertit in Epicharmum poëtam, quod, quo non decebat præsente, passus esset excidere quiddam sibi minus honestum.

Tit. 3.

Pugnæ.

1. Tim 3.

Turpitudo verborum aut gestuum.

Plutarch. in Apoph.

Iam verò si omnis turpior motus repugnat modestiæ: quid ludos desultorios, quo nomine appellabim⁹, nisi ludos immodestiæ? nam ipsa quidem saltatio nullam meretur aliam appellatio-

Saltationes.

lationem, quam vt ſit viua imago leuitatis & vanitatis. Hoc planè certum eſt (quòd vel ſolum cuique ſuſpectas reddere debebat ſaltationes) *præmium ſaltatricis*, verba ſunt Ambroſij, *fuiſſe mortem prophetæ*. Neque enim aut Ioannes perijſſet, ſi non illa ſaltaſſet, aut multi hoc tempore perirēt in animo, niſi ſaltationis gladijs peterentur.

Libr 3. de Virg.

Modeſtia in veſtitu.

In veſtitu denique non minùs neceſſaria eſt adoleſcentibus modeſtia. Nam Sanctus Hieronymus iuuenes nimium ornatos comptosque *peſtes* vocat, & *venena pudicitiæ*. Sanctus Cyprianus, cùm nullam excuſationem eſſe fœminæ affirmat: *Si te*, inquit ad fœminas, *sūptuoſius comas, & per publicum notabilius incedas, oculos in te iuuentutis illicias, ſuſpiria adoleſcentum poſt te trahas, concupiſcendi libidinem nutrias, peccandi fomenta ſuccendas, vt ſi ipſa non pereas, alios tamen perdas; & velut gladiū te & venenum videntibus præbeas*, idem planè de adoleſcētibus, veſtitu, ornatuque fæminas referentibus, vtique pronunciaret. Profectò ego, ſi morior, parum intereſt fœminæ an adoleſcentis moriar manu. ipſum quidē mori vnum eſt. Nec magna ſanè

Ad Dem.

Pericula ex ornatu veſtium.

illa

illa consolatio, *AEneæ magni dextra cadis*. Atq; hæc ratio vehementer apud animum adolescentis valere debet: quia vt S. Fulgentius ait, *qui humano conspectui concupiscẽtiam seminat, necesse est vt in diuino conspectu iracundiam metat*. Itaque quando alij in te offendũt, ne tu quidem in gradu manes. Quod si ex his periculis nullum adsit, perpetuum certè est, vt peccatum adsit inanis gloriæ, sine qua S. Gregorius delicatas & sumptuosas vestes nunquam esse confirmat.

Vanitas in luxu vestium. *Hom 40. in Euang.*

CAPVT XVIII.

ADOLESCENTI COGNOSCENDAS esse & moderandas inclinationes animi sui.

ROmanis in more erat, vt pueris de collo ornamentum quoddam suspenderent, quod bullam vocabant. Erant sine dubio plures eius consuetudinis caussæ: inter cæteras tamen, Plutarchus hoc ait voluisse eos, vt signo hoc monerentur pueri, ne ante ætatem viri esse vellent,

Romani pueri cur bullas gestarunt. *Quæst. Rõ. q. 105.*

Christiani pueri ante ætatem viri.

lent. Morem hunc protinus Christiani non seruauerunt, credo, quod adolescentem Christianum, quàm primũ potest, vel à pusillo puero incipere velint, quomodo vir sit, discere. Omnino, cùm in confesso sit nostræ ætatis vitia vsq; eò progressa; vt in reb. malis iuuentus nostra æquet virilem olim ætatẽ; non video, cur non optandum: immò laborandum sit, vt eadem ante annos virtutem habeat virilem, id est, vt adolescens quam celerrimè ijs adsuescat, quæ vir postea probus tota vita exerceat?

Adolescentes debẽt & possunt animi perturbationes cõponere

Quod tametsi in omnibus rebus esset optandum: maximè tamen omniũ in moderandis perturbationibus, capitalibus scilicet virtutum inimicis expetendum esset. Scio philosophos non putasse, ad hanc moderationem peruenire posse adolescentiam: vt qui hoc in stata ætate magnæ virtutis, & diuturni laboris putarint: sed sublimior longè est Christiana philosophia. Nos enim cælesti lumine collustrati, nouimus non solùm viros; verum & adolescentes, & quauis ætate homines, qui modò ratione vtantur, aptos posse se, ad accipiẽdam Dei gratiam.

tiam, efficere: qua gratia omnes perturbationum tumultus componãtur. *Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniã,* ait S. Paulus, *sine qua nemo videbit Deum.* Loquitur de pace, quæ iræ, superbiæ, inuidiæ, odij & similium vitiorum inquieta prælia componat: de sanctimonia, quæ castitatis virtute, vt viri sancti interpretantur, rebellem cõcupiscentiam subiectam habeat. Hac exercitatione, cùm neminem prorsus excepisset, adiunxit. vnde spem haberemus tantæ rei perficiendæ: *Contemplantes, ne quis desit gratiæ Dei.*

Hebr. 12.

Pax animi quæ.

Hæc gratia Philosophis fuit ignota, vt mirum non sit, eos, cúm solum intuerentur affectus in adolescentibus tam profundis niti radicibus, tam certo ali nutrimento, tanta viriditate fructificari, non putasse fieri posse, vt nõ fructuum aliqua vitiositas hac ætate existeret. Certè enim, cũ à cælestibus auxilijs discesseris, nec adolescentiæ, nec virilis ætatis, seu natura, seu industria, impetus affectionum reprimere, nedum eos plenè cõprimere sufficit. In gratia verò Dei, tantum est opis, vt quacunq; ætate homo ei adlaborare velit, possit omnes perturbationum vires frangere.

Gratia adiuuat infirmitatẽ nostram.

Sed

adolescenti ratione contrà suas affectiones pugnandum.

Sed faciamus, quòd contra est, non posse adolescentem in hac ætate domitas habere affectiones, quis negauerit vtilissimum fore, vt discat saltem hac ætate eas refrænare: neque solùm timore (quod ferè fit & fit necessariò) eorum qui ipsi præsunt, sed cum potest, suo etiam rationis vsu? vt experiatur artes illas, quibus viri sapientes, & Sancti easdem reprimere solent? Dubium non est, quin hæc ratio frangendi suas ipsius appetitiones rationis imperio, multò plus tum vtilitatis, tum efficacitatis habeat, quã solus ille velut scutica timor. Sic enim malo medicina fit intus, non foris: neque morbi quidam effectus, sed caussa & radix ipsa tollitur. Omnino adolescens externis moribus nunquã rectè componetur, nisi intus suas perturbationes bene compositas habeat. *Hypocrita,* dicebat Christus, *munda prius, quod intus est.*

Matth 24.

Animi cõpositione non actionũ externarum honestate virtus cernitur.

Quid enim caussæ putamus, cur Ethnici quantumcunq; progrederentur, & ætate, & labore, perfectas tamẽ virtutes nunquam assequerentur. Fuit quidem & illa caussa, quòd fide & charitate destituti essent, quòd sæpè

virtutis

virtutis ſpeciem, magis propter hominum gloriam, quam honeſtatis, quæ ſe ipſa contenta eſſet, ſplendorem ſequerentur: quod tametſi in quibuſdam bonus eſſet virtutis habitus, tamen, quia aliquod ſemper vitium (vt in Ethnicis neceſſe eſt) adhæreſcebat, non eſſet aptè comparatus animus, ad reliquas omnes virtutes: ſine quarum vniuerſitate nulla poteſt eſſe virtus perfecta. Fuerunt, inquam hæ cauſſæ, ſed illud inprimis impedimento fuit, quod ex illis multi putarent, numeros ſe omnes virtutis expléſſe, ſi nullum vitioſitatis ſignum foris oſtēderent: etſi interius in omnia vitiorum genera impellerentur affectibus.

O falſam & inanem Philoſophiam, & cum Chriſtiana veritate omnino pugnantem? huius enim hoc eſt præceptum, fundamenta virtutis penitus in animo eſſe ponenda. ibi cogitationes, deſideria, appetitus omnes moderandos, atque, vt proprio verbo vtar, mortificandos: tum deinde ſuperſtruendam bonorum morum ædificationem, quæ in corpore, externiſq; actionibus appareat. Sic ornandū eſſe ani-

Inter Ethnicorum & Chriſtianorum virtutes quid intersit.

mum

mum vt placeat ei qui *cor intuetur*, atque illius virtute reliqua æstimat omnia.

Ante periculum, consiliũ

Optimum ergo consilium est adolescenti etiam inexperto virtutum, eas præscribere institutiones, quibus experiẽtiam malorum præuertat, ne, quod plerisque fit, cum suo magno damno & malo, inter experiendum discere cogatur, quò ducant perturbationes. Vt qui turbulentum mare nauigaturus est, cum multò satius est, antequã ingrediatur, ab alijs expertis audire, scopulos & breuia, quàm periclitando cognoscere: longeq; optabilius est, à peritis pugnatoribus, antequam inuadat hostis intelligere, quomodo sine sanguine immò prope sine pugna victor euadas: quam in ipso conflictu, vel cũ periculo, vel cũ pernicie discere

Simile.

Pueri nostra ætate felices.

Aetate nostra præclare agitur cum adolescentibus quod adsuescant à prima pueritia, deuorare molestias puerilis disciplinæ, atq; industria Magistrorũ spinas, quibus literarum obseptus est aditus, prius euadant, quã sentiant. Vtinam eadẽ felicitate essent, ad principia virtutum eadem ætate discenda. possent sanè non illi quidem à

Magi-

Magiſtris in ludo: ſed domi à parentibus: in confeſſionum ſubſellijs, à ſpiritualibus patribus. Inciperent ſaltem intelligere, non omnia deſideria ſequenda, non omnibus animi appetitionibus faciendum ſatis, ſæpè ſibi contra ſeipſos eſſe repugnandum: ſæpè fugienda, quæ perſequitur appetitus, neq; id timore humanæ reprehenſionis, ſed ne quid committant quod diſpliceat Deo: vt virtutem exerceant quæ non modo, in externis moribus, ſed nec in intimis ſenſib. patitur quicquam ſubitum, incitatum, temerarium, potius, ſi quid in animo turbę exoritur, reprimi & componi iubet

Cuiq; contrà ſeipſũ pugnandum.

Pueris, ait quodam loco Ariſtoteles, cùm prorumpere volunt in lacrymoſos. & clamoſos ploratus, comprimendũ eſſe ſpiritũ, vt nihil, niſi abſq; clamore ſingultus & gemitus edant quod ita prolatetur pectus, atque hac violentia thoracis partes maximè confirmentur. Sic planè & multò etiã magis adoleſcentibus vtile eſt, vt vi quadã appetitus conãtes in opus erumpere, quantũ poſſunt, reprimant & frangant. Hoc enim eſt virtute contra naturę infirmitatẽ pugnare; & in tempo

Simile, quid proſit ſuis affectibus repugnare.

re experiri, quod in eo genere S. Paulo diuinitus responsum est: *Virtus in infir mitate perficitur.*

Parentes quomodo optimè filios educent.

Eccl. 6 & 30.

Multa præcepta refert Salomon parentibus, quæ ad rectam liberorum educationem faciant. quorum illud insigne: *Ne despicias cogitatus illius.* Non satis habebat, vt patri curam imponeret morum filij foris apparentium, nisi ad ipsa cordis penetralia illum iuberet intrare: nempe vt cogitet, hic bonorum malorumque, quæ exterius apparent esse radices. Nec satis erat dixisse, *doce illum,* nisi adderet: *Et operare in illo.* Hoc dicit: vt hortulano non sufficit plantasse arbusculam, sed insuper adhibere industriam debet, falce nonnunquam tondere: sicubi curuatur, dirigere: omnibus modis curare, dum roboretur, & constet: Sic nihil egit parens, quòd filium in lucem produxerit, quod eum bonis præceptis aliquando instituat: si non *operatur in illo,* si non ingreditur, vti & ipse cognoscat inclinationes eius, & illum doceat quemadmodum se noscere incipiat, neque tantùm noscere, sed etiam moderari desideria, appetitiones coërcere: putare non minus

nus indecorum, quicquam in animo turbari, quàm foris turbatum & malè moratum apparere. Res ſanè difficilis fateor, ſed quæ adiuuante gratia Dei poſſit effici. Itaque huc omnes, quorũ eſt alios regere & inſtituere, omni ope contendant. Adferent verò, niſi me valde ratio fugit, ad eam rem multum opis ſequentia monita.

CAPVT XIX.

DOCVMENTA AD COGNOSCENDAS, & moderandas affectiones.

PRIMVM, quod ante ſumendum & intelligendum eſt, vndecim maximè eſſe humanas affectiones: quarum partim ſunt in parte animi, quam concupiſcibilem vocant. vt Amor, Odium, Deſideriũ, Fuga, Gaudium, Triſtitia; partim in ea, quã iraſcibilem appellant. vt, Spes, Deſperatio, Timor, Audacia, & Ira. Has Stoici putarunt ſemper eſſe vitioſitates, nec vnquam eas ſine culpa in nobis commoueri. Quod ſi eſſet, nimirum certiſſimum illud pronunciatum verum eſſe deſineret. Neminem peccare, niſi qui velit. Certũ eſt enim hos motus ſæpè

Perturbationum genera vndecim.

Perturbationes nõ ſunt vitia

9 de ciuit. cap. 5.

contrà voluntatem in nobis existere. Rectius igitur multò D. Aug. *In nostra disciplina non tam quæritur, vtrū pius animus irascatur, nec vtrū sit tristis, sed vnde tristetur: nec vtrū timeat, sed quid timeat: nā irasci peccanti, vt corrigatur, cōtristari pro afflicto, vt liberetur, timere periclitāti, ne pereat, nescio vtrum quispiam sana cōsideratione reprehēdat.* Philosophia ergo Christiana docet, affectiones has suâ naturâ esse medias: vt si à mala volūtate moueantur, malæ, si à prudētia & recta ratione, bonę esse possint. quāquam, vt est natura nostra corrupta, plerumq; ad malum potius specie boni, quàm ad vera bona nos impellant. Quoties sanè à ratione se agi, ferrique non patiuntur: sed suo impetu ruunt, malum aliquod semper, nunquam bonum pariunt. Necesse est igitur, vt omnes animi sui commotiones suspectas habeat adolescens, vt sub quibus latere possit velut anguis in herba.

Perturbationes plerunq; impellūt ad malū.

Voluntas semper habet adiunctam aliquam perturbationem.

SECVNDVM. vt Sol, tametsi non semper sub eodē signo, aut (vt cum Astrologis dicā) in eadem domo manet: semper tamen sub eodē circulo signifero, quem Zodiacum vocant, conuertitur: sic voluntas, nisi cùm somno quies-

quiescit, semper aliquo horum affectu um est occupata, aut amat, aut timet, aut gaudet, aut sperat, aut simile quid secum agit. Non enim solet voluntas ad rem vllam ferri, nisi comitem assumat aliquam affectionem, illam ipsam scilicet, quæ ad rem assequendam maximè sit idonea. Huius rei animaduersio summa est sapiētia: quod hinc origo sit omnium periculorum & errorum, in bonis & malis, seu discernendis, seu persequendis. Affectus enim ille, quem sibi voluntas plerunq; velut auxiliatorem adsciscit, ferè eam aut prodit, aut sibi seruam efficit. Atq; hic affectus, siue vnicus sit, siue multiplex (vt plerunq; accidit) à quo oriatur pernicies, ille ipse est, ad quem natura nostra propendet, & quem facillimè & vehementissimè sequitur. Vehemēter ergo sū autor, vt Christianus adolescens videat, quam in partem naturali hac inclinatione propendeat: deinde vt illius inclinationis periculum euadat, quę sequūtur consilia suggero.

Errorum in bonis discernendis quæ origo.

Inclinatio naturę vitiosa cognoscenda.

TERTIVM ergò monitum sit ad deprehendendum affectum illum qui naturæ maximè est insitus, considerandum est, quibus cogitationibus

Inclinatio naturę vitiosa cognoscēda excogitationib'

aut plerumque, aut certè sæpius mens nostra occupetur. Quod. n. quis maximè amat, id frequētissimè cogitat. *Vis nosse*, inquit, S. Fulgentius, *vbi sit thesaurus tuus? attende quid ames. vis nosse quid amas? attēde quid cogites, hoc est enim: vbi est thesaurus tuus, ibi & cor tuū.* Vt qui vētos explorare vult, nubes obseruat: certum est enim, si hæ moueantur Meridiem versus, ventum à Septentrionibus flare: sic qui perturbationem intelligere vult, quæ maximè in animo dominetur, consideret cogitationes animi: certū est enim eam affectionem plus posse, quæ maximas suo motu excitat cogitationes. Ne ergo dubites, si feruntur cogitationes sæpè ad sublimitatem & honores mundi, spirare in corde tuo Boream superbię: si ad voluptates & delicias, Austrum concupiscentiæ: si ad vindictam, iracundiæ typhonem. Deniq; quales videbis esse fętus, tales puta parētes esse respondet enim caussæ effectus.

Nom de S. Confess.

Simile.

QVARTVM. Conuertendus est adspectus animi ad eas res, quarū obiectu perturbationes in nobis oriuntur. Si enim simplici adspectu, aut sensu rei cuiuspiā, vehementer me commoueri

Inclinatio cognoscenda ex rebus obiectis.

moueri ſentio: nimirum certiſſimo argumento intelligo; tum inſitum mihi à natura, & penitus infixum huius rei amorem: tum huic perturbationi me vehementer eſſe obnoxium. Nam, vt S. Thomas ait, *multum paßibilia patiuntur etiam à paruis actiuis.* Aquam ſtagnantem leuiter mobilem iudicamus, quod eam minimi lapilli iniectu turbari & vndare videmus: & errabimus, ſi eum iracundũ & contentioſum iudicemus, qui vno verbulo, quod vel amicus dixerit, commoueatur ad indignationem, & ex imo quaſi animo æſtuet? ſi eum qui ad quemlibet muſcæ tactum permouetur, qui quauis re minimâ præter voluntatem eueniente, quietem animi amittit, delicatulum & faſtidioſum putemus?

1 2 q 22. art 3 ad 2. Simile.

QVINTVM, Vt arbor è fructibus, ſic voluntates & corda, ex verbis & operibus externis cognoſcuntur. Qui tractatione armorum gaudet, eum ad militiam natum dicimus, qui librorũ, ad literas ſic qui de rebus honeſtis loquitur, ad honeſtatem: qui cum alijs pugnat, conuicia, occultas honoris deminutiones exercet, eum ad inuidiam, odium, iram, natura ferri iudi-

Inclinatio cognoſcenda ex verbis & factis.

cabimus. Hoc modo ratiocinabatur D.
1. Cor. 3. Paulus: *Cùm sit inter vos zelus, & contentio, nonne carnales estis, & secundum hominem ambulatis?* Id signum tantū certitudinis habet, vt inter antiquos quidam dixerit, eū qui explorare vellet, ad quæ vitia Orator quispiam natura maximè inclinaret, non alia arte aut coniectura opus habere, quàm vt obseruaret, quæ ille vitia soleat in alijs sæpius insectari. Etsi enim ijs fortasse non teneretur, tamen cùm ea notat in alijs, & contra ea pugnandum putat, ostendit se & ea nouisse, & ad eadem natura propendere. Quippe certum est, voces esse signa notionum animi & cogitationum: cogitationes autē, vt Christus nos docet, prodire ex corde.

Inclinationis vitiosum odiū quomodo excitādum.

SEXTVM eò pertinet, vt vitium suum, aut certè vitiosam inclinationem magis oderit adolescens & fugiat. Cogitet nōnunquam id vitium, quod in sociorum aliquo, nonnunquā suos oculos offendit, cui inter bruta animalia sit simillimum. Docēt enim Philosophi morales, duplicem posse in homine vitam esse: alteram intellectiuam, sensitiuam alteram. (liceat vti nominibus aptissimè significantibus)

bus) illius dux est ratio: huius sensus. illam in viris perfecta virtute prædi-tis, hanc in amentibus & infantibus videre est: illa denique sublimis, & pænè supra hominem nec humilis, nec multum à brutorum vita diuersa est. Inter has interiecta est media illorum vita, qui habēt quidē rationis vsū, sed perfectā virtutē assecuti nō sunt. Hi ergo, si ex rationis præscripto virtutē sequūtur, ad priorē: si sensuū appetitiones, ad posteriorē propi⁹ accedūt. Clarius dicā quo quis vitiosior, eò magis refert vitam brutorum animalium.

Vitia faciunt ex homine belluam.

Libr. 4. cā. pros. 3.

Auaritia feruet, inquit Boëtius, *alienarum opum violētus ereptor? similē lupo dixeris. ferox atque inquietus linguā litigiis exercet? cani comparabitis. insidiator occultus surripuisse fraudibus gaudet? vulpeculis exæquatur. iræ imperans fremit? leonis animū gestare credatur: pauidus ac fugax nō metuenda formidat? cerui similis habeatur. segnis aut stupidus torpet? asinū viuit. leuis ac incōstās studia permutat? nil ab auib⁹ differt. fœdis immūdisq; libidinib⁹ immergitur? sordidæ suis voluptate detinetur. ita fit, vt qui probitate deserta homo esse desierit, cùm in diuinam conditionem transire non poßit, vertatur in belluam.*

Itaque adolescens, quem vitio ventris & gutturis deditum videt, facilè illum & verè lupum esse dixerit: quem callidum & subdolum, vulpem, eadē ratione alijs vitiositatibus, alia nomina faciet. Videt enim illa ipsa vitia in brutis ad viuum expressa, quorum in sociorum aliquo imaginem perspicit.

Redeat nunc ad se, & videat, cuius ipse animalis similitudinem habeat. Quod si animaduertit se nondum ex puerili leuitate euasisse, pudeat videri & vocari ab alijs indomitum equuleū. Si non potest ad seria cogitanda animum aduertere, sed in nugis & ludicris adhærescat, nihil esse aliud, quàm simiam bene vestitam & ornatam: mustelam, si nimium simplex: si versutus, felem: si malè moratus, bouem: catellum, si subitò excandescit & latrat: si verbis pūgit, vespam: viperam, si de alterius fama detrahit: si turpitudine ducitur, porcum: si vorax & rapax est, vrsum. Denique erubescat talis in moribus externis & internis affectionibus videri, qualia sunt in simili peccato muta animantia.

CAPVT XX.

QVOMODO IRAE ET AMbitionis affectiones coërcendæ sint.

QVAMQVAM autem corruptio naturæ omnibus nos vitijs amicos facit: tria sunt tamen adolescentibus familiarissima, voluptatũ cupiditas, de qua primo libro diffusè egimus, ira, & honoris ambitio. de his duobus multa à multis præclarè scripta, sed ego per capita solùm decurram. Vitia adolescentibus familiaria.

Ad iram igitur compescendam plurimum valebit, vt adolescens consuetudine vtatur hominum pacatorum, domi, in scholis, vbiq; *Proximis applicatur*, inquit Seneca, *omne quod tenerũ est et in eorum similitudinem crescit*: Adolescens qui cum Platone vixerat, cum reuersus in domum paternam, patrem audisset cum ira exclamantem, admiratus: *Nunquam*, inquit, *in Platonis domo simile quid audiui*, ergo ad illud vsq; tempus quid esset ira, ignorauerat. Iræ Remedia. 2 de Ira, cap. 22.

Deinde cogitandũ: tum existere in nobis iram, cũ dolemus aliquid secus fieri, quàm velimus, plerumque verò

summo dolori nobis est, si quod volumus contrà fiat. Hoc cognito persuadeat sibi adolescens, miserrimam sibi & inuitam vitam futuram, nisi bene maturè consuescat viuere quietè, ad aliorum volūtates se accommodare, aliquid de suo sensu, imò de suo iure concedere. Nemo est enim mortalium, quamcunque magnus aut potens sit, qui gloriari possit, omnia sibi quæ voluerit euenisse.

Iræ iā calenti quo modo obsistendum

Cum verò iā exardescit ira, aut propter iniuriam, aut propter opinionem iniuriæ, difficilius aliquanto est sibi imperare. Tum igitur hæc erūt vtilia. Primùm nō credere quicquam nobis molesti accedisse. Certe .n. sæpè nosmet cæco nostri amore, in hoc genere fallimus. Deinde, vt maximè iniuriā acceperimus, sumere sibi tempus, nec temerè ad vindictā pręcipites agi. Nā si vindicandum est, quouis post tēpore vindicare potes: si parcendū, frustra scilicet reuocare conaberis vindictam semel malè illatā. Tyrannus quidā vt vlcisceretur nescio quid molestiæ sibi allatæ, mortē obtulit intimis & familiarissimis. Cùm ad se redijsset, serò scilicet, animaduertit, se cùm vellet,

animaduertere in alios, inimico se ministrum exhibuisse, vt se ipse malè tractaret. Incitauerat eũ inimicus ad amici cædem, quo cæso solus ille sine vlla amicitiæ iucunditate viuebat.

Ambitionis remedia.

POSTREMVM sit, vt maturè discat honores eo loco habere, quo sunt habendi. id est, vt quos vulgus putat honores, non honores, sed simias, imò verò pestes verissimi honoris ęstimet. Verus enim honor è virtute nascitur: frustra ergo honor quæritur, vbi virtus abest. intelligat ergo duplicem inter homines esse legem. alteram à Christo vero legislatore latã, alteram à Diabolo, cuius hoc propositũ est, disturbare quicquid composuerit Christus, & eius beneficia nobis adimere. Hic ergò hostis Christi, quoniam virtute crucis prostratus, non potest inanium Deorũ idola statuere hominib: adorãda, efficit vt imagines inanes & opinionũ vmbras, sub titulo honoris adorent homines parũ timẽtes Dei. Fugiat ergo, vt studiorũ & librorũ venena eos qui legem Diabolicam, legem, inquam, falsi honoris sequuntur, neq; vnquam ipsi vllum gradũ eius honoris desideret, cũ quo non sit coniuncta

Verus honor.

Ambitiosi idololatriæ.

imò ad quem non extollat eum virt⁹ Christiana. Quod si indies incurrat in difficultates, quibus augatur, pergat nihilo segnius, habita primùm ratione honoris Dei: Deinde prudentia, tẽpore, consilio adiutus confidat fore, vt Deo curæ sit, eum ab omnibus molestijs expedire, verumque illi suum honorem conseruare illæsum.

CAPVT XXI.

DE VITIIS LINGVAE: AC primùm de silentio obseruando: perditorum hominum colloquijs: & blasphemijs cauendis.

Lingua index animi.

AD Socratem adductus olim adolescens dicitur, vt eum salutaret, atque ab eo cognitus sapientia, bonisque moribus augeretur. Vix hæc dixerat, qui eum adducebat, cùm Socrates ad adstantem adolescẽtem. *Loquere*, inquit, *Adolescẽs vt te videam*: Tametsi enim auribus, non oculis verba accipiuntur: tamen eadem mentis oculis, speciem aperiunt latentis animi. Primùm ergo, quod de loquendo sapientes præcipiunt, esse silentiũ. Sanè tacere posse, non minor est

Præcepta sermonis.

Tacendũ.

est virtus, quàm nosse loqui. Nō modò, quoniam, qui tacet, nec sibi, nec alijs nocet, & lucratur insuper sapientis nomen: sed etiam, quod magnæ sapientiæ sit posse frœnum linguæ imponere, quæ quantam facilitatē, tantam cupiditatem, & perpetuum quasi pruritum habet ad loquendum, quā-obrem animum ille suum in manu habet, qui linguæ imperat *Omnis enim natura bestiarum*, inquit S. Iacobus, *& volucrum, & serpentum, & cæterorum domantur, & domita sunt à natura humana: linguam autem nullus hominum domare potest, inquietum malum, plena veneno mortifero*. Sedebat quidam in consessu honestorum hominum planè tacens: Interrogatus Demaratus, quā silentij illius caussam putaret, an quod homo stultus esset, an quod nihil quod diceret, haberet? *atqui stultus* inquit ille, *tacere non potest*. Quod si silentium tantā habet in omnibus commendationē, quàm rectè conueniet adolescētibus, quorum proprium est tacentes discere. Salomon in hanc sententiam ita adolescentem docet. *Adolescens loquere in tua causa vix si bis interrogatus fueris, habeat caput respōsum*

Silentiji fructus. *Iacob. 1.* Demarati apophth. *Plutar. in apophth. Lacon.* Salomon de silētio. *Eccles. 32.*

tuum, in multis esto quasi inscius, sed audi tacens simul & quærens in medio magnatum, non præsumas: vbi sunt senes, ne multum loquaris.

Modicus sermo sit apud seniores.

Tradit his verbis præcepta vtilissima, quo modo, se adolescentes habere debeant coram maioribus, aut certè honoratoribus viris. Primùm taceant. Deinde: si necessitas, vel vtilitas postulat, vix vnum verbum loquantur. Tertiò: si interrogantur, tam præcisè respondeant, vt potius videantur secundæ interrogationi locum facere, quàm longo sermone alteri silentium imponere. Quartò: cùm licet os aperire, tum id non faciant, nisi, vt à sapientibus aliquid interrogent, & discant adhuc ignorata. Nec videtur mihi adhæc magnopere quicquam addendum, quando adolescentes coram senibus & superioribus non nimium solent loquacitate aut impudentia peccare.

Non cum omnibus loquendum.

LONGE maior est difficultas in moderatione linguæ seruanda vel apud pares, vel apud inferiores, vt famulos. Ac primùm in eo grauiter peccant eorum moderatores, qui cum quibus volunt ijs agendi faciunt potesta-

testatem. Fieri enim nequit, quin eorum ipsis mores adhæreant, cum quibus agunt: discantque malè loqui ab illis, qui lingua soluta quiduis effutiunt.

Noui ego patres, qui diligenter curabant, ne filij cum rusticis frequentius loquerentur: videlicet, ne quid infacetum ab illis in sermonis elegãtia discerent, at ijdem non erant sollicitii ne filij cum ijs agerent, quorum & vita parum Christiana esset, & lingua vitæ respondens. Quasi verò grande nefas esset, rusticanam aliquam aut minus elegantulam vocem sermoni intercidere: ac non illud longè scelerratius, barbarie, imò sordibus turpium sermonum maculare linguam & eam corrumpere, vitium præ se ferẽte loquendi modo: quin etiam sæpè horrendis in Deum, cælitesque blasphemijs, in proximos perniciosis conuitijs & maledictis?

At tu, mi iuuenis, fuge hoc genus hominum, vt pestes, vt homines tua consuetudine indignos, qui non magno tibi honori, seu apud Deum, seu apud homines futuri sunt. Si facis, credo te pœnè absque metu esse

Quorum colloquia vitanda.

posse,

posse, ne in tam infamia linguæ peccata labaris.

Blasphemijs abstinendum.

Quod si quis hac adhibita cautione, tamen (miser) aut exemplo alieno, aut sua peruersitate, aut Diaboli fraudibus in impietatem aliquam blasphemiæ inciderit: redeat celeriter in memoriam seueritatis diuinæ, qua Deus ipse grauissimè animaduertit in puerum quinquennem, incipientem iam impiè de Deo loqui. Rem gestam narrat D. Gregorius: puerum, cùm inter bracchia patris blasphemũ aliquid dixisset, vidisse de subito inuadentes se teterrimos spiritus, quorum horribilem speciem sub AEthiopum imagine, tametsi nec ipse pater perferret, coactus est tamen eis puerum tradere, infelicissimam statim animam exhalantem. Atque hæc in sinu patris fieri voluit Deus, vt ille intelligeret, quod paruulum tam malè educando, *non paruulum peccatorem gehennæ ignibus nutriuisset.*

Horribile exemplum pueri blasphemi. 4. *Dial. cap.* 18.

Narrauit mihi vir religiosus & grauis, superioribus annis in Mediolanensi prouincia, fuisse adolescentem vt nobilitate, sic fastu & arrogantia insignem. Hic cùm aliquando in con-

Adolescens impius in B. virginem misere perit.

tentionem venisset cū alio quodam, inter pugnandum, impium aliquid dixit in matrem Dei. Atque ecce iustissimus iudex permisit, vt os illud aspertum contra maiestatem tantæ Reginæ, ipso temporis articulo aduersarij telo interciperetur: tā ad punctum vibrato ictu, vt ipsis linguæ radicibus succisis & transfixo palato, repentè conciderit mortuus.

CAPVT XXII.

DE TVRPILOQVIO INVTIlibus fabulis & contentionibus: detractione famæ, & mendacio.

PROXIMI his censendi etiam sunt, qui turpia loquuntur, quos quidē sæpè diuinitus in ipso ore sic puniri videmus, vt & doloris sensum habeāt acerbū, & alijs grauem afflent odorem. Nimirū in hoc quoque sæculo vult Deus ostendere veritatem illius pronunciati sui: *Per quæ quis peccat, per hæc & punitur.* **Turpiloquia vitanda.**

Est igitur in conuersatione adolescentis periculum, ne à sua lingua deduca-

ducatur ad peccatum, quod ea neglecta, vt S. Iacob. ait, sit *vniuersitas iniquitatis*. Meminerit ergo sæpè refugere per preces ad Deum, cuius rei exemplum habet in Dauide: cum hoc ex animo dicat. *Pone Domine custodiam ori meo, & ostiũ circumstãtiæ labijs meis: ne declines cor meum in verba malitiæ.*

Iacob. 3.

Psal. 140.

DECERNAT verò apud se, nolle illorum mores discere, qui nugamentis & fabulis tempus perdunt, qui cõtentiones cum alijs serere & fouere student, & verborum concertationes de rebus inutilibus. In hos illud est scriptum à D. Paulo: *Stultas & sine disciplina quæstiones deuita.* Nam remota sermonis elegantia, quid boni discitur ex prophanis fabulis, in ludo explicari solitis? Quorsum tibi vtile est nosse raptum Helenæ, Troiæ occupationem, errores Aeneæ, Didonis querelas, Deorum gentilitates, adulteria, cædes? Quem vsum habent Orlandi, Rinaldi. Rodomonti, equites errãtes, bella ficta, somniatæ fortitudines, virtutes vitijs coopertæ, vitia eloquentiæ viribus commendata?

Fabulæ inutiles, & contentiones fugiendæ.

2. Tim. 2.

Cùm enim tam multa sint in rebus.

Honesta.

bus, moralibus, naturalibus, ſacris, prophanis, quæ cum vtilitate noſtra, cum religione, cum ſtatu, cum profeſſione, cum totius ciuitatis fructu, cum proximorum virtute & moribus cōiuncta, tractare & diſcere poſſimus: quid quæſo attinet tempus conſumere in quæſtiunculis, de lacrymis, amoribus, inſanijs, neſcio quibus Patriarchæ alicuius, aut in fictionibus Arioſti, in tantis deniq; nugis, quantis & multa volumina & magna ingenia quotidie conſumi videmus? An hæ non ſunt, quas Sanctus Paulus interdicit, *ſtultæ, & ſine diſciplina quæſtiones?*

occupatio adoleſcentiæ.

Obfirma verò animũ adoleſcens, aduerſus altercationes, quæ vel ſine diſciplina ſunt, vt, quas ſupra recenſuimus: vel cum pernicie quoque familiarum & ciuitatum coniunctæ, vt: quis inter plures maiore, quis minore nobilitate? quis harum, quis illarum partium? cuius maiora, cuius minora in Rempub. ſint merita, cuius antiquior ſtirps? quis ingenio acutior? De tuis rebus ne magnificè loquere, de alienis parce, Rumores, nouas res, dicteria

Contentiones inutiles quæ.

Iactantia, curioſitas ſcurilitas.

dicteria fuge, si iocis vteris (potes autem loco & tēpore vti) vitabis tamen aculeatos & scurriles.

Maledicta & detractiones fugiendæ.

1. Cor. 6.

MAXIME verò omnium & animi proposito, & consuetudine adlaborandum est, ne adolescens vel animum vel linguam habeat maledicā. Obuersetur ei S. Pauli sententia: *Maledici regnum Dei non possidebunt.* Neque solùm apertè & quasi ex professo nemini maledicat, nam id quidem vitiū odiosum, noxium & intolerabile est, & qui eo laborat, plus offendit maledicēdo, quàm alter ipsum offenderit malè faciendo: Sed omne etiam genus palliatæ & coloratæ maledicentiæ oderit. Quid enim refert, vt non adlatres, si vel sine adlatratu mordes? quid mihi prodest, quod vel te malo indolere, aut etiam illacrymari fingas, vel virtutem aliquam meam laudes: si paulo post instar vespæ vel scorpionis, linguæ aculeum mihi infixum relinquas, & conclusione orationis tanquam reflexa cauda, sic famam meam inficias, tanquam si capitalis sis inimicus?

Colorata detractio.

Detractio graue crimen.

In vniuersum malè loqui & detrahere de fama aliena, crimen est, cui ple-

plerunq; cõiuncta sit restitutionis obligatio. Quoniam verò non ita fama, vt pecunia iniustè quęsita restitui semper potest: hinc fit, vt sæpè non, quomodo opus erat, restitutio fiat: sæpè nullo modo fiat. Itaque plurium miserrimæ animæ, qui vel omnino omittunt, vel malè præstant, in perpetuo apud Deũ crimine hærẽt, qui *non dimittit peccatum, nisi restituatur ablatũ*.

CVM SVPERIORIBVS linguę peccatis, coniungendum est infame mendacium, imprimis cùm in consuetudinem abijt, ab hoc quàm longissimè se remoueat adolescens. Hoc enim vitium non modò sacræ literæ detestantur, vt progeniem Diaboli: vt instrumentum, quo teterrimus hostis totum genus humanum ad Dei offensionem, ad ipsum denique infernum detrahere conetur: sed etiam homines Ethnici. Vide quàm grauiter Homerus. 9. **Mendacium auersandum.**

Pænè mihi est Orci portis inuisior ipsis, **Iliad 1.**
Cuius verba sonant aliud, quàm mente recondat.

Sapientes verò aiunt, iudicium hominis simile esse Virgini, quæ violetur mendacio. Omninò mendacium flagitium **Mendax quomodo adulter?**

gitium est proprium vel seruorum, qui timore abiectos habent animos: vel hominū minimi iudicij, qui nec honoris sui habeant rationem, nec videant non modò mendacijs non credi: sed sæpè ne veritati quidem. Delicata est enim veritas, & sæpè hoc ipso fidem non inuenit, quod vsitatis euentis discrepet.

CAPVT XXIIII.

DOCVMENTA VTILIA IN conuersatione, ad vitanda linguæ peccata.

VT HAEC, & si quæ similia sunt in cōsuetudine cum alijs mali sui pericula euadat adolescens, proderit ea, quæ sequuntur animaduertere, & obseruare.

1. Non omnes imitandi.

Primùm: non omnia quæ videt, vel audit, sibi esse imitanda. Vitiū est enim adolescentiæ, vtpote quæ ad huius mundi theatrum recens accesserit, curiosè adspectare, quicquid noui offertur oculis: & multas res sibi placentes admirando, putare sibi eo modo agendum, quo agunt alij. Error scilicet natus

natus ab experientiæ defectu, & stulta cupiditate experiundi, quàm se aliena deceant. Fit ergo illis, quod pueris solet. Vident hi prunas, delectati colore attingendas & tractandas putant: sed cùm ijs aduruntur manus, cum ploratu & eiulatione abijciunt, & tanquam proditorias & inimicas toruum intuentur, qualis simia quædã, quæ tonsorem imitari gestiens, nouacula sibi labrum abscidit. Quot adolescentes similiter perierunt, cùm se in alienos mores vellent fingere? Similitudo elegãs

Qui sapit seipsum attendat: putetq; non se in hoc theatro histrionem, sed spectatorem esse, sibi nullam personam agendam, nisi cùm & quæ sibi aptissima sit iudicauerit, & suas partes accuratè perdidicerit. aliud simile.

Cogitet vt in magno mercatu res plurimas videre possumus, emere & asportare paucas: sic in vita hominũ omnia videnda esse, pauca eaque vtilissima & laudatissima ad nostrum vsum seligenda & imitanda, quemadmodum infantes multo prius aures atq; oculos aperiunt, quàm linguam soluant: sic primùm videndo, audiendoque Simile aliud.

doque diſcenda plurima, quàm ad verba veniatur?

Diu tacendum antequam loquaris.

Oculi & aures miniſtratores ſunt & quæſtores linguæ. Prius ergo illi conficiant magnam vim pecuniæ diſcendo, quàm lingua incipiat ſi quid confectum eſt, erogare. Hac de cauſſa Pythagoras quinquennale ſilentium ſuis diſcipulis imperabat. Et Heſiodus (quod Gellius notat) *linguam ait: non vulgandam, ſed recondendam perinde, vt theſaurum.* Qui hæc præſtat, imitatur quæ debet, id eſt, pauca, atque vt debet, id eſt, bene.

Li. 1. c. 15.

2. Maledicis nō auſcultandum.

ALTERVM. Ab eorum conſuetudine, quātum poteſt abſtineat, quorum linguæ effrænatio comperta eſt: aut certè, tum, cùm malè loquuntur, aures non præbeat. Improba verba adoleſcens, eo loco habere debet, quo virgo honeſtiſſima turpem & obſcœnum ſermonē, quem cùm audit, vel tantum intelligit, vel tantum intelligere præ ſe fert, quantum ſi quem Arabicè loquētem audiret. Scribit quidam auctor nobiliſſimus, tum maledicos pruritum linguæ ſentire, cū nos ſentimus auriū, neq; ſagittas mitti in ſaxa, aut certè inde reſultare, neque

Guazo de conuerſ. ciuili.

dum

dum certum ſibi eſſe, vtrum ſit peius, audire an dicere hæc talia? Qui enim audit, plerunque & dicit, vt ex æquo ambo diuiſiſſe videantur. Vis ergo non audire verba te indigna? ne præſta illis audientiam, ita fiet, vt nec loqui diſcas.

TERTIVM. Si occupare non potes neceſſitatem audiendi, & intelligendi eum, qui indignus eſt, vt audiatur, modeſtè illum & Chriſtianè reprehendes. Eſt verò genus reprehenſionis adoleſcenti aptiſſimum, liberali vultu, deiectis in terram oculis erubeſcere. Cato dicebat magis ſibi placere adoleſcẽtes, qui erubeſcerent, quàm qui palleſcerent, indicabat, ſatius eſſe, vt ſuſpicionem, quàm vt periculum timeant, & potius ante lapſum verecundentur, quàm poſt, cùm accuſantur, timore palleant.

3. Malè loquentib. obſiſten dum. 1 Rubore

Deinde, ſi tanta ſunt impudentia homines improbi, vt hac moleſtia nihil deteriti in incepto pergant, tempus eſt, vt adoleſcens os aperiat. Tum igitur, ſi res longiorem ſermonem non poſtulat, ſimplicem & diſertam negationem efferat. *Malè mihi videtur* inquiebat Brutus, *is adoleſcens florem*

2. Simplici negatione.

 ætatis

ætatis collocaſſe, qui nihil negare audet.
Plutar. de vitioſo pudore. Plutarchus libello, quem cōtra vitioſum pudorem ſcripſit, ſcribit quendam ioco dixiſſe. Aſiaticos ideo ſeruitutem vnius hominis ferre, quod vnam ſyllabam efferre non poſſent: NON: multos præterea, quod neſcirent negare, quod maximè negatum vellent, ſæpè rem, aliquando etiā vitam, amiſiſſe. Illa certè Periclis exceptio: *Amicus vſq; ad aras*, nihil ſibi vult aliud, quàm in amici gratiā, non progrediendum vltra conſcientiæ terminos, intra quos, quoniam ſolus Deus rex eſt, quicūq; vel amiciſſimus pedē velit inferre, pro hoſte repellēdus eſt.

3. Imponendo ſilentium. Quoniam autem ſoli nutus, aut negatio ſimplex non tantùm aliquando poſſunt, vt vel maledicentiam linguæ reprimant, vel morum prauitatē corrigant: ſciat adoleſcēs ſe, quoties ſpes eſt proficiēdi, maximè apud æquales, teneri plus aliquid in correctione fraterna præſtare, vt vel reſpondeat, gratioſè ille quidem, ſi poteſt, ſed efficaciter: vel interrumpat malè loquentem

Salſa apophtegm. & agentem coram ſe Archelaus, cùm eum loquaculus tonſor identidem interrogaret quēadmodum eū raderet?

Tacens,

Tacens, inquit. Sic adoleſcens quidã, cùm, inter audiendam prælectionem, quidam moleſtiùs eum interrogaret, quid de ea re, de qua diſputabatur, ſentiret? Mox, inquit, dicam cùm me audire permiſeris.

Eſt & ille corrigendi modus aptiſſimus: defendere & excuſare abſentes, de quibus detrahitur, adferendis exẽplis, fieri poſſe, vt fallatur, qui narrat, quemadmodum id ſibi, & alijs in ſimilib. reb: vſu aliquãdo venerit. De religioſis quidã vir nobilis malè loquebatur: atque ecce commodũ inter ſermonẽ aſpicit procul trãſeuntes duos: iſti, inquit, ipſi planè ſunt tales quales depinxi. Dùm proprius ijdem accedẽtes, caput aperuiſſent, agnouit alterũ eorũ eſſe cũ ipſum, quo ipſe olim nullũ familiariorẽ & cariorẽ habuerat: atque ideo tũc ita carũ habebat, vt ſe ipsũ, ſed ignorauerat ſcilicet eũ vitę genus mutaſſe. Re igitur nec opinata ſic repẽtè perculſus eſt, vt omnib. qui aderãt nõ ſatis ſibi pſens eſſe videretur.

4. Defendendo vel excuſando abſentes.

Exemplũ.

Nec aſpernanda quidem in hoc genere correctionis ſunt dicta argutiora, & non nihil aculeata: præſertim cùm ex ipſis verbis ſumuntur eius, qui

5. Arguta reprehenſione malè loquentis.

qui de altero malè loquitur. Accidit nuper adeò cuidam viro illustri. Stabat is cum altero dignitate non inferiore in templo, cum ingressa est adolescentula nobilis, forma egregia & liberali. Cùm igitur ipse oculos, vt faciunt plerique, reflecteret ad eius adspectum, alter ostenderet sibi id displi-
cere, reprehendit ille huius, vt putabat, seueritatem illo psalmi versu: *Delectasti me Domine in factura tua*, ibi alter ex tempore suauiter sanè: Perge verò, inquit, mi Domine ea dicere, quę eodem psalmo statim sequuntur inuenies hæc: *Vir insipiens nō cognoscet, & stultus non intelliget hæc.* Attonitus ille nec opinato responso, non prius credidit, proximè eum versum in psalmo subsequi, quàm aperto celeriter volumine reperisset. Atque hæc pauca singulatim attigisse sufficiat, ex quib. discamus, quomodo alios corrigendo, nos non in communionem culpæ cum maledicis veniamus.

Psal 91. Responsio nec opinata.

4. Zelus salutis animarum io excitandus erga

QVARTVM nunc, & huius loci postremum addo præceptum, quod ad superiora non parum momēti adferat: Adolescentem iam amore Dei percussum, non mediocriter se accendere

dere debere amore salutis proximi: in primis verò eorum, quibus vel ob consanguinitatem, vel certè ob amicitiam familiariter vtitur. Hic enim amor varias illi vias aperiet, quibus non minore cum fructu, quàm gratia ad salutem amicos ducat. Dat enim securitatem amor: & qui verè amat, liberè potest loqui, quæ ad amici salutem faciunt. Philosophum quendam missionem diuturnæ commorationis petentem, Augustus dimissurum se respondit, si ante abitum vtile aliquod in omnem vitam sibi præceptum relinqueret. Erat Augusto natura paulo calidior. Philosophus, qui & virum nosset, & ea maximè parte vellet adiutum, qua maximè laboraret: *Domine*, inquit, *quoties, ira commoueris, ante quam verbum loquaris recense viginti quatuor Græcorum literas.* Sapiens responsio sic animum Augusti pepulit, vt subitò mutata sententia: *Mane verò mecum*, inquit, *admodũ mihi etiam tua opera est opus.* Eximiũ est Gregorij Nazianzeni exemplum, à multis consignatum literis: quo ille ostendit adolescentibus, quãta libertate ac penè audacia sit vtendum, in adiuuãdis

proximos.

Amor securitatẽ dat reprehendendi.

Iræ remedium.

Gregori' liberè Basilium monet.

Ruf. li 2. hist. ca. 9.

æqualibus, si quando eos in periculo, aut alioquin auxilio indigentes videant, Ruffinus in hunc modum refert. *Gregorius & Basilius ambo nobiles, ambo Athenis eruditi, ambo collegæ, ambo de auditorio egressi ad profitendam Rhetoricam rogabantur quod opus magnificè quidem implebat Basilius, Gregorius verò magnificentius contemnebat. Quiq; cùm se totum Dei seruitio mancipasset; tantum de collegæ amore præsumpsit, vt sedentẽ Basilium de doctoris cathedra deponeret, ac secũ ad monasteriũ manu iniecta perduceret.* addunt alij insuper eum dixisse. *Omitte ista, & da saluti operam.* Quã præclaræ occasiones bene agendi sæpè elabuntur plerisq;, qui nimis in admonendis amicis sunt timidi? imò verò hac perniciosa verecundia, quot animæ pereunt? Audeat igitur, & multũ audeat in hoc genere adolescens, posita semper spe in auxilio diuino, quod in his rebus largum esse consueuit.

Euch. epis. paræ.

Præpostetus timor.

Hoc verò amore tametsi omnes adolescentes ardere conuenit: maximè tamen debent ij, qui congregationi B. Virginis nomen dederunt: quod illorum patrona sit, quasi mater salutis animarum. Præter cætera verò, id ipsi

Sodales conuenit ardere zelo animarum.

quo

quoque suæ sibi Academiæ symbolo præscribunt. Eo enim ostendunt se, vt annulos à magnete, sic à Virginis amore attrahi: sed ita, vt quemadmodum alios annulos per alios ex ordine attrahit magnes, sic in sua congregatione Beatissimam matrem adolescentum aliorum animos ad se attrahere, per sodalium proborum exempla & verba. Et facit hoc sanè Regina cœli cùm illi virtute sua & pijs priuatim cohortationibus, plures ad vitæ pietatem & sanctitatem adducunt. Symbolũ academiæ parthenię

CAPVT XXIV.

QVAE STVDIA, ET QVOmodo tractanta sint cum fructu maximè spirituali.

DE studijs artium multa erant, quæ vtilia adolescentibus adferri possent, sed mihi prouidédum est, ne quibus volo commodare, ijs longitudine fastidium adferã. Duo igitur capita tantùm tractabo: alterum hoc capite: alterum proximè sequenti.

PRIMO. Omnes artés non dam-

Quænam artes discendæ. natæ ab Ecclesia, sic commendandæ sunt, vt & sua natura bona, & vniuersè ad generis humani vsum necessariæ. Itaque qui in ijs addiscendis ex vocatione diuina versatur, iudicare debet, bene atque honestè se occupatum. Sed quemadmodum non sufficit bona facere, nisi bene fiant: ita neque studia literarum grata sunt Deo, nisi ea habeant adiuncta, quibus Christiana & digna præmio dici mereantur.

Modus tractandi studia. Debet igitur huc omnib. neruis Christianus adolescens contendere, alioquin parum profuerint literæ sine virtute: vt quæ sæpè etiam incitabula & instrumenta sint vitiorum. *Scientia enim*, vt Diuus Paulus ait: *inflat*.

Quamobrem viris sanctis, maiori curæ fuit modus tractandi literas, quàm ipsæ literæ. Cùm enim D. Paulum audirent dicētem: *Qui se putat aliquid scire nondum scit, quomodo oporteat eum scire*. Ita studijs dederunt operam, ne excolendo ingenio negligerent conscientiam. 1. Cor. 8.

Studia pietatē minuentia vitanda. Prima ergo adolescenti in studijs hæc cura sit, ne ex arte, quam dicit, occasionem capiat autorem artis offen-

fendendi. Illam verò fraudulentam aut potius Diabolicam putet doctrinam, quæ non modò apertè proponat mala, sed vel occultè ardorem pietatis aduersus Deum refrigeret & restinguat. Quod si vel in audiendis Magistris, vel in legendis libris animaduertit paulatim, & quasi minutatim guttulas sibi quasdam pestilentis liquoris instillari, reducat se subitò: atque illa æternum valere iubeat.

Sic viri sapientissimi semper & fecerũt, vt Hieronymus, Hilarius, Chrysostomus: & alijs vt facerent, suaserunt. Vide, quæ vel solus Hieronymus binis Epitaphijs Marcellę & Paullæ scribat. Has ambas refert, cùm Origenistas ex primo sermone cognôssent, ita repentè se ab ijs alienasse, vt Marcella non prius quieuerit, quàm compertum hominem & condemnãdum, & vrbe Roma eijciẽdum curasset. Paulla verò, cùm ex familiaribus quendam ea labe erroris aspersum intelligeret: *ex eo die* (verba sunt Hieronymi) *ita cœperit hominem detestari, & omnes qui eiusdem dogmatis erant, vt eos voce publica hostes Domini proclamaret.* **Exemplũ Marcellę & Paulæ.**

Exemplũ B. Ignati.

Ignatio parenti Societatis IESV cùm se ad literas primùm applicuisset, suaserunt amici, vt Erasmi lectione vteretur. Paruit ille, sed vt primũ ex eius libris quasi frigidã suffundi, qua minueretur ardor pietatis, persensit: & ipse subitò reliquit hominis illius scripta, & suis omnibus dissuasit. At erat liber de re pia scriptus, miles Christianus, sub quo frigus hoc latere persenserat: quid egisset, si oblati ei fuissent Furiosi, Decameroni, & huius generis alij: in quibus, vix aliud quicquam apparet, quam triumphi Diaboli & inflati spiritus mundi, illius inquam mundi, qui contra Christum suscepto certamine sub leges Tyrannicas honorum inanium redigere laborat mortales, & sub honesto vrbanitatis nomine, & ludum aperit turpitudinis?

Libri perniciosi cauendi. *Plutar. in Apopht.*

Alcibiades aliquando ingressus ludum, à magistro petijt Homeri librũ. Cùm negaret ille domi suæ quicquam Homeri esse: Alcibiades colaphum homini insignem duxit, atque abijt. Hunc ardorem imitari debent adolescentes probi, cùm vel apud Magistros, vel apud condiscipulos inueniun-

niunt libros vel vitiorum, vel falsorum dogmatum suspectos. Hi enim sunt, vt Nazianzenus ait, *pestes & corruptelæ Ecclesiæ, venena veritatis.*

Hanc ob caussam animaduertere est, Deum Ecclesiæ suæ amatorē, contra eiusmodi homines vindictę iustissimæ seueritatem ostendere. Poteram huc adferre calamitosos, & planè miserabiles eorū exitus, qui libros eiusmodi ediderūt: sed cōtinebo me meis finibus. Propositum est enim mihi, adolescentes ab hac lectione sic auertere, vt nec curiositate, nec vlla alia leuitate ad eam reuertantur. Lectores igitur sæpè grauiter dico esse punitos.

Oratione de seipso. auctores librorum noxiorū puniti diuinitus.

Insigne tamen huius generis exemplum scribit Rescius noster, in vita Magni Cardinalis Hosij, quod ipsius verbis magna ex parte narrabo. Ait igitur, cùm Hosius, etiam adolescentulus, Cracouiæ literis operā daret, adolescēs quidā nobili loco natus, socius studiorū eius, qui amabat Germanicos libros Lutherana peste infectos legere, in acutā aliquando febrim incidit. Cuius vicē cùm Hosius doleret, officia consolantiū, & libēter & studiosè prçstabat, ac sçpè ad lectulum decūbentis

adolescentem propter hæreticorum lectionē Deus febri corripit. *Lib. 5. c. 5.*

assidebat. *Quodam ergo die sub capite iacentis quendam libellum aspicit, quē cum in manus accepisset, & hæreticum esse cognouisset. Hæc est, inquit, ista febris, quæ te adeò grauiter excruciat. Tu malum hoc ipse tibi sciens, & volens accersis, dū istas pestes non solum in animum, sed & in lectulum tuum recipis. Quamobrē si febrim à corpore tuo cupis propulsatam, prius ab animo tuo blasphemiarum studium, & omnem hæreticorum librorum colluuiem, à tua consuetudine, quàm citissimè remoue, nec dubites, quin te statim febris acerbitas deserat, & corporis sanitas remota peste consequatur, ac ita libellum flammis vltricibus obiecit, postridie verò cùm ad visitandum amicum reuersus esset; à febri relictum illo ipso tempore inuenit; quo libellum ignibus exurendum tradiderat.*

Studia quo fine tractanda.

Nec plura addo de libris cum religione, pietate, bonisque moribus pugnantibus. Sed hoc iam alterum addo, non sufficere adolescenti, vt probitatis tantùm artibus studeat: sed vehementer etiam opus esse, quod supra attigimus, vt sciat ipsa studia quemadmodum tractet. Pendet id maxime à fine, quo quis ad acci-

cipi-

accipiendas scientias accedit. Nam & bonis rebus malè studeri potest: si nō finis, qui debet, propositus sit. S. Bernardus, vir in rebus moralibus, & voluntatis actionibus mirificè oculatus, super hac re diuinitus ratiocinatur. S. Paulum, inquit, scientiæ fructum collocare in discendi modo: *Modus autem in eo consistit, vt sciatur, quo ordine, quo studio, quo fine, quæque nosse oporteat. quo ordine? vt id prius quod maturius ad salutem. Quo studio? vt id ardentius quod vehementius ad amorem. Quo fine? vt non ad inanem gloriam, aut curiositatem, aut aliquid simile, sed tantum ad ædificationem tuam, vel proximi. Sunt namq; qui scire volunt eo fine tantùm vt sciant: & turpis curiositas est, & sunt qui scire volūt vt sciantur ipsi: & turpis vanitas est, qui profectò non euadēt subsannantem Satyricum, & ei, qui eiusmodi est, decantantem. Scire tuū nihil est, nisi te scire, hoc sciat alter: & sunt item qui scire volunt, vt scientiam suā vendant; verbi caussa pro pecunia pro honoribus: & turpis quæstus est. Sed sunt quoque qui scire volunt vt ædificent, & charitas est: & item qui scire volūt vt ædificentur, & prudentia est. Horum omnium soli vltimi duo, non inueniuntur in*

Ratio studendi in vniuersū. Serm. 36. in Cant.

Persius Satyr. 1.

Scientia perniciosa quibus.

 abusione

abusione scientiæ, quippe qui ad hoc volũt intelligere, vt bene faciãt. Reliqui omnes audiant scienti bonum & non facienti pec
Iacobi 4. *catum est ei, ac si diceret, sumẽti cibum & non digerenti peccatum est ei, cibus indigestus malos generat humores, ita & multa scientia per mores non digesta, ita vt vita attestante & moribus bona efficiatur, reputabitur in peccatum.*

Videat igitur adolescens non modò, ne de rebus ab Ecclesia vetitis aut conscientiæ periculosis studeat, neque finem aliquem non satis bonum sibi in studijs proponat: sed etiam ne studiorum occasione sit in statu vllius peccati. Omnino enim, scire donum est Dei, qui in animam per peccatum à se alienam, suæ gratiæ dotes non facilè infundit.

CAPVT XXV.

AB OMNIBVS STVDIOSIS adolescentibus scientiam rerum sacrarum cum alijs studijs coniungendam esse.

ALTERVM caput est, adolescentem literis operam dantem longè à sua professione Christiani nominis discedere, si, dum alias artes licitas ac honestas tractat, non aliquam cogitationum suarum partem aliquando rerum sacrarum & religionis studio tribuat: tum ne ipse ignarus sit eorum, quæ sine magno animæ damno ignorare non potest: tū vt religionis suæ omnibus, qui petēt, possit reddere rationem.

Optandum quidem erat, vt omnes Christiani studiosi, cum Sancto Paullo totos se ad solum Christum discendum & sciendum transferrent: atque à studio legum, caussarumque ciuilium, cum Chrysostomo: à Philosophia, cum Boëtio: à politicæ gubernationis peritia, cum Ambrosio: ab eloquentia sæculari, cū Basilio, Cypriano Augustino, Arnobio, Paulino, alijsq; plurimis, ad sanctam scholā transirēt, vbi scientiam Christi sacris literis cō- (Theologię studiū viri Sancti alijs artibus prætulerunt.)

præ-

præhensam, à Theologis explicatam audirent. Sed quoniam *non omnes capiunt verbum hoc*, & vult Deus alias quoque artes ad hominũ cõmoda, ciuitatumq́; conseruationem exerceri: id certè consilij do omnibus, nequaquam planè neglectam habeant rerũ sacrarum disciplinam, neq; quisquam ita se tradat alijs artibus, vt videatur illi scientia diuina, aduentitia & peregrina esse, cuius nullam partem opus habeat attingere.

Theologiam suã Ethnici Philosophi tractarunt.

Indignum enim prorsus est, vt cùm tam larga manu nobiscum Deus communicauerit notitias rerum diuinarum, & omnes naturæ vires excedentium, nos ea liberalitate contempta, minus studij ponamus in ijs penitus noscendis, quàm posuerint Ethnici Philosophi in falsis Deûm suorum mendacijs enucleandis. Tametsi enim illi, & studio, & professione differrent à suis Theologis, tam multa tamen de sua Theologia scripserunt, quàm multa videre est apud Eusebium de præparatione Euangelica, Theodoretum de cura Græcanicarũ affectionũ: clarissimè verò ex ijs, quæ D. Augustin. de Varronis voluminibus

bus refert: amplius etiam ex ipsis libris Platonis Trismegisti, M Tullij. Neq; ego tamen aio, studium theologiæ præsertim quod in abditarum rerum inuestigatione consistit, cuiquam sine certi & eruditi Magistri ductu aggrediendum esse: sed hoc dico: Cùm duæ sint maximè partes diuinæ doctrinæ (partim enim historica est, partim moralis) cuilibet Christiano studioso, ex vtraq; tantum esse delibandum, vt auxilio bonorum, sanorumq́; voluminum (quorum ætas nostra suppeditat copiam) possit progressu temporis cum suo magno bono vtriusq; gustum retinere.

Lib. 4. de ciuit. c. 4.

Theologiæ omnes studere debent quomodo?

Qua de re quoniam egregiè præter cæteros differere mihi videtur S. Eucherius, apponam eius locum integrum, vt vel illius verbis aliquod accendam studijs desiderium, cognoscendi saltem eā Christianæ Philosophiæ partē, quæ ad mores pertinet Sic ergo inquit: *Quin tu repudiatis illis philosophorum præceptis, quorum lectioni operā et ingeniū accōmodas, ad imbibēda Christiani dogmatis studia animū adijcis? Illic quoque quo facūdia tua, atq; ingeniū exerceatur inuenies, breuiq́; tibi liquebit, quāto hæc*

Quæ ad mores pertinēt, omnes ex Theologia poss. sunt discere.

Ep. paræ. ad Val.

hæc nostra, id est pietatis, veritatisque præcepta illis philosophorū præceptis debea[..]t. In illis namque eorum præceptis, vel adūbrata virtus, vel falsa sapiētia: in his verò consummata iustitia, solida veritas continetur vnde licet dicere Philosophiæ alios nomē vsurpasse, nos vitam. Etenim qualia ab his dari possunt præcepta viuendi? caussam nesciunt: ignorantes enim Deum, & statim ab exordio iustitiæ declinātes, consequenti in cætera feruntur errore sicfit po stea vt studiorum taliū finis sit vanitas. Si qui apud illos honestiora definiūt, huic iactātiæ deseruiunt, huic laborant, ita apud eos non est vacua vitijs abstinentia vitiorum. Hi itaque sunt, sicut scriptum est, qui terrena sapiunt. Et paulò post: *Omitte iā illas quibus delectaris generales eorum sētentias, breuiter ex omni disputationis genere collectas, atque ad studia te nostrorū & scripta cōuerte. Ibi tu optimè pectus tuum multifaria instructione satiabis. Ibi ad inculcandam fidem, nos his quidem verbis, sed tamen ista dicentur tibi.* Eodem loco ex optimis scripturæ partibus, medullam, vt ita loquar, morū Christianorum per sententias breues colligit. Quas quoniam tanto iudicio, tanta breuitate, tanta elegantia vnco

Sententiç Sacræ, philosophorum sententijs prçstātiores.

in loco diſpoſuit, viſum eſt mihi huc totidem verbis adſcribere. Exiſtimet verò adoleſcens adferre me ipſi totidem pretioſiſſimas gemmas, pulcherrimis ipſius verbis, tanquam aureis vaſis incluſas, quibus non minus vitam ſuam, quàm ſtudia adornare debeat. Sequitur ergo. *Ibi iſta dicētur tibi: Verbum Dei, qui non credit, non intelligit. Ibi tu admonebere: Dominum, quia Dominū vocas metue: quia patrem, dilige. Ibi tu veras hoſtias diſces audiēdo: Acceptiſsima Deo ſacrificia sūt iuſtitia & miſericordia. Ibi tibi iſtud inſinuabitur: ſi amaste, proximum dilige, quia nihil magis commodis tuis dabis, quàm quod contuleris alienis. Ibi tibi præcipietur, nullā eſſe cauſſam tā dignā putes, qua tibi iuſta fiat mors hominis. Illic aduerſus illicita moneberis, libidini reſiſte, tanquā hoſti acerbiſsimo, qui inſultare victis etiā contumelia corporis gaudeat. Illic, ne cōcupiſcas, iſtud edoceberis, melius eſt nolle quæ non habeas, quā habere, quæ velis. Illic, ne iraſcaris, hoc ingeretur: Qui prouocatus iraſcitur, tū ſolū non iraſcitur, cùm non prouocatur. Ibi etiā de inimicis audies: amato non amātem, quia amantem vix vllus non amat. Illic ſæpius id tibi iterabitur: Theſaurum is bene recō-*

dit, qui

dit, qui indigentibus diuidit, perdere enim iam nõ poterit, quod largiendo collocauit. Illic etiam feliciora ſuadeberis, cùm dicetur, Fidelium coniugum fructus eſt continentia. Ibi tu diſcernenda cognoſces, cùm audies. Mala ſæculi huius iuſtis, iniuſtisq; communia ſunt, ibi tibi iſtud audiendũ offeretur. Maior ægritudo eſt, lãguere animã vitijs, quàm corpus morbis. Ibi tibi ad cõmendandam pacem iſtud pronunciabitur, Impatientibus ſimilitudo morũ cauſſa diſcordiæ. Ibi ne ſequaris malos, iſtud audies Prudentem & ſapiẽs informat, & ſtultus, ille qui imitandum ſit, docet, iſte, quid vitandum. Illic & iſta proferẽtur: multa proſunt neſcientibus, ideo non minor eſt Dei in operto, quam in aperto benignitas. Illic admoneberis: gratias Deo non magis in proſperis agas, quàm in aduerſis: & cũ proſpera ſint, te non meruiſſe fatearis. Illic tibi etiã remotiora patefient, cùm iſta prædicabuntur. Fatum non eſſe interrogent gentes vel leges ſuas quæ vtique non puniunt, niſi factorum voluntatem. Illic audies, ad cuſtodiendam puritatem & iſta præcipi: Si vis eſſe verax, ſuſpicax nõ eris. non enim ſuſpicamur niſi quod neſcimus. Ibi de ſublimioribus quoque iſtud audies: Deo mente defixus à paſsionibus cùm titillatur, à cælo in

terram

terram deuoluitur. Ibi & hæc memorabũtur, Cùm hic mali interdum bona cupiant, boni malis affligentur, qui futurũ Dei iudicium credunt, iniquum (quod absit) Deũ iudicant. Illic tibi suggeretur, & iam in secretis tuis, quod velis homines nescire, ne feceris: quod Deũ, ne cogitaueris. Ibi tibi contra omnem fraudem dicetur: Infelicius est decipere, quã decipi. Illic & aduersus iactantiam consummãtia tibi hæc præcipientur. Vanitatem tanto magis fuge, quãto melior effíceris; cætera enim vitia crescũt vitijs, vanitas virtutibus. Et ista quidem pauca de studijs carptim & breuiter prælibata sunt. Quod si ad fontes ipsos sacri elòquij scrutator accesseris, ibi tu nõ exteriora magis, quã interiora miraberis. Ita scriptura dum intrinsecus radiat, velut preciosissima quæque gemma in profundũ fulgorem considerantium demittit oculos. Hoc tu caligantem mentis aciem, nequaquã refugus insuesce, hoc interno ac salubri cibo disce animæ famem pascere. Per opus miserantis Domini id fore nõ diffidimus, vt nostrorum appetens, & dissimulator tuorum inania fastidias, & solida concupiscas.

Sera pœnitentia.

NOVI EGO doctores, publicis cathedris per Italiam nobilissimos, qui serò agnoscentes, quanto cum

damno aliquam ſacri ſtudij partem cum profano, quod tractabant, coniungere neglexiſſent: ſuſpirabant iam ſibi tot annos elapſos, quorum bonam partem aut planè amiſiſſent, inanibus diſtenti occupationibus, aut certè minus rectè collocaſſent, non tribuentes plus temporis vtilioribus, magisque neceſſarijs ſtudijs.

Capvt XXVI.

QVOMODO OMNES REBVS ſacris ſtudere poßint: de concionibus audiendis: deque optimo concionandi modo.

IAm vero quoniam nec fieri poteſt, neque fortaſſe tutum eſt, vt omnes promiſcuè ſuo Marte, quod aiunt, etiam à libris adiuti, diuinas literas tractent, atque etiam ſunt fortaſſe, quos ſola reuerentia ab illarum lectione abſtinet: aliam quamdam huius ſtudij rationem prouidit Deus, quæ & omnibus prompta eſſet, & vehementer vtilis, tum ad mores: tum ad doctrinam. Ratio hæc eſt, vt quis libenter audiat verbum Dei pro con-

Audiendis concionibus.

concione ad populum explicari.

Audiui quendam virum nobilem Mediolanensem grauem admodum & prudentem qui diceret se, etiam desiderio discendi, nullam vnquam concionem quā audire potuerit omisisse. Caussam dicebat, quod vnius cōcionis tempore totū illud disceret, quod cōcionator magno aliquot mensiū, vel etiam annorū labore collegisset. Itaq; compendiariam viam ad disciplinam Christianam dicebat esse conciones.

Dictum viri nobilis de concione.

Vt verò cū fructu sermo de rebus diuinis audiatur, hæc obseruanda sunt. Principio animo oportet accedere bene comparato, eum qui est auditurus: deinde eum qui dicit, ita dicere vt diuinam veritatem dici conuenit. Concionatoris enim est Christum proponere, eius doctrinam, eius mores, non suam eloquentiam ostendere, nec de rebus diuinis agere ex suo cerebro, sed quemadmodū à patribus accepit, neq; in auditorib. relinquere admirationem sui ingenij, memoriæ, eloquentię, sed cupiditatē bene viuendi, dolorem acrem de admissis criminibus. Hos tales adolescens studiosus inquirat, quos cū inuenerit patienter

Cōciones sacræ quomodo audiendæ.

ferat,

ferat, si quid illis in parte minus necessaria desit, modo id quod præcipuè quæritur, animorum fructus reliquos defectus suppleat.

Non ita diu est, cùm epistolam quandam legi viri nobilis, qui non minus ingenio & eruditione, quàm moribus & Christiana probitate excellit. Ea quoniam videtur mihi omnia, tum concionatorum tum auditorum officia pulcherrimè complecti, digna visa est, quæ huc transferretur. Scribit ergo in hunc modum.

Epistola in qua boni cōcionatoris expressa imago.

Si est, quod aiunt, vt leo ex vnguibus cognoscatur: possum ego ex paucis concionibus patris huius, de ipso in vniuersum existimare, atque eum simpliciter bonum, magnum, fructuosum concionatorem dicere. Ascendit pulpitum bonus vir mane: & primo statim adspectu gestuque opinionem sibi moderationis & sapientiæ cōciliat. Exordium simplex & sobrium, liberum illis legibus exordiorum, quas multi sequentes non oratoris, sed pædagoguli alicuius speciem referunt. Partitio distincta modestè promittens, quæ in reliqua Oratione cumulatius, quàm promiserat, præstaturus est. In historiarum tractatione mirus est: sæpe tam bellè

bellè inter se committit diuersos scripturæ locos, vt ex duabus vnam quasi scripturã efficiat. Atque his coloribus exornatur tota pars prima. Adducuntur deinde in altera parte pigmenta varia, quæ simplicem illam explicationem distinguãt, morali tractatione & reprehensione vitiorum. Reprehensiones verò non sua ipse persona inducit, sed mira prudentia seipsum occultans, prophetarum atque Euangelistarum verbis cõtra omnia vitia tonat, fulminat, animos percellit. Itaque sunt quibus non videatur se accommodare Euangelio pro tempore, quod non vt solent commentaria Ascensij, singula verba discutiat: sed qui oculis intelligentiæ vtitur, clarißimè videt, concionem totam quasi flumen quoddam cæcis meatibus, & è mari effluere, & in idem mare Euangelij relabi. Placet mihi, quod video illum laborare, non qui ostentet doctrinam, memoriam, eloquentiam: sed qui ardens cupiditas appareat fructus & Christianæ pietatis. Verba habet non phalerata, neque tamen impropria aut longe petita. Interdum quoque aliqua in leges vernaculi sermonis offensiuncula me iuuat: vt leuis pedum offensio non deijcit homintm, sed confirmat aut vt in concentu, quædam ex arte dissonantia delectat.

ſtat. Argumentis vtitur popularibus, non, quorum ſublimitatem vulgus ſtupeat; non intelligat. ſuccum videlicet quæri, nõ fucũ, qui omnia quoque artis lenocinia auerſatur. Credo vt oſtendat prudẽtibus, aliud eſſe concionãtis pulpitum, aliud cathedrã docentis: neque (quod his moribus quorundam concionatorum effecit ambitio) cõcionem eſſe theatrum aut ſcenam. Si nouã aliquam & inuſitatam opinionem adfert, autorem mox addit aliquem ex patribus: nec ingenio ſuo laudem vllam quærit. Quem morem vtinam noſtri omnes ſequerentur? qui nimis aliquãdo audaculi ſunt, ad excogitãdas nouas ſcripturæ interpretationes. Exardeſcit deſiderio, non placendi, ſed iuuãdi, in ipſis adeò oculis, in geſtu, in verbis eminet quiddã (quod in paucis eſt) anxiũ. infirmum, anhelãs pro ſalute animarũ: vt in gallina pro tuẽdis pullis. Itaq; in auditoribus nõ relinquit pruritũ auriũ, ſed incẽdium animi, aut acrem dolorem, aut talẽ motum vt quis dimiſſa concione non dicat: Bene dixit cõcionator, ſed tacitus cogitet, quomodo ſibi viuendum ſit in poſterũ. Habes ſpeciem oratoris Eccleſiaſtici. quẽ qui inuenerit, ſciat ſe inueniſſe optimũ diſciplinæ Chriſtianæ Magiſtrum.

CAPVT

CAPVT XXVII.

DE DIVERSIS VIIS, QVIBVS *adolescentes ad vltimum finem, id est, felicitatem perpetuam possint cōtendere.*

SApientissimum Rex Salomon, cùm omnium pænè rerum scientia donatus esset, tria tamen difficilia sibi cognitu esse affirmat: quartum verò penitus ignotum. Ac tria quidem illa sunt, *Via aquilæ: via colubri super petram; & via nauis in medio mari.* Quartū, *Via viri in adolescentia.* Sanè enim, *quæ sunt hominis*, vt loquitur Apostolus, post Deum *nemo nouit nisi spiritus hominis, qui est in homine.* At idem ille spiritus, ætate tenera plerūque parum videt, nec suas ipse res satis intelligit. Quis ergo ipso ignorante intelliget alienas?

Proue. 30. Viæ adolescentiū ignoræ & ipsis & alijs.

1 Cor. 2.

Dauid igitur, cùm à Deo veniam rogaret eorum, quæ in adolescentia deliquisset, addit: *Et ignorantias meas ne memineris*, quasi dicat excusabilia sunt aliquanto magis adolescentiæ peccata: tum, quod ferè per ignorantiam admittuntur: tum, quod, con-

Psal. 24. Adolescētiæ peccata cur minora.

ſequens eſt, ætate matura recognoſci vix poſſint: tum denique, quod pars aliqua culpæ per ea contractæ hæreat in gubernatoribus adoleſcentium. Quare & mox ſubiunxit. *Ab occultis meis munda me Domine, & ab alienis parce ſeruo tuo.* Sic Paulus Apoſtolus, ſperat ſe miſericordiam conſecutum peccatorum adoleſcentiæ, *quia*, inquit *ignorans feci.*

1 Tim. 1.

Adoleſcētiæ ruditas.

Quod ſi etiam viri in magna plerumque ignoratione verſantur: quid mirum adoleſcentibus idem vſu venire? Nam & ſine ſcientia naſcuntur: nec eam ſine magnis laboribus, experientia, tempore ſibi comparare poſſunt. Hanc ob rem exercentur in addiſcendis artibus, curantur ſcholæ publicæ, curantur Magiſtri, libri, maximus labor ſuſcipitur, quæ eò ſpectant omnia, vt à mente illorum tenebræ, in quibus nati ſunt, diſcutiantur. Nihil ergo mirandum, ſi inter tot res quas ignorant, parum aut nihil norint ſeipſos: atque ab alijs ipſorum vitæ ratio pernoſci non poſſit.

Adoleſcēs laboret cognoſcere vitę ſuę genus.

In hac ergo cognitione optimè ponetur opera, tum ipſius adoleſcentis,

centis, tum eorum, quorum ſub cura viuit: quod vtiliſſima ſit, vt ex qua pendeat magna ex parte rectus ingreſſus in totam deinceps vitam. Quoniã ergo initio operis, cauſſam mihi ſcriptionis fuiſſe præfatus ſum, vt auxilia rectè viuendi ſuppeditarem adoleſcentibus: non videor promiſſa pręſtiturus, niſi antequam ſcribendi finem faciam, in hac parte experiar nũ quid efficere poſſim, id eſt enitar lumẽ aliquod mentibus adferre, quo facilius & ſeipſos cognoſcant, & cognitos non negligant.

Duplex lumen ad cognoſcẽdum ſe.

DVPLICI autem via ad ſui cognitionem adoleſcens venire poteſt. Altera ſupra naturam prorſus eſt, per lumen diuinum extraordinarium. Nam hoc lumen, dubium non eſt, quin habuerint, Salomon, à prima adoleſcentia: Ioannes Baptiſta, ab vtero quoquę materno, atque hi in lege veteri. in noua autem, Nicolaus, Martinus, atque alij plures, ab vltima vſque pueritia, aut infantia. Sed hoc beneficium à Deo non omnibus datur.

Lumen diuinum.

Lumen doctrinæ humanæ.

Altera eſt ergo via tritior, per alio-

liorum hominum doctrinam, siue illa exemplis, siue sermone tradatur. Huc pertinent parentum & gubernatorum institutiones, Magistrorum, librorũq; doctrinæ, omnia deniq; quę per sensus lumen ad intellectum inferunt, quò videat, & quo in statu ipsius anima sit, & quid ab ea sibi DEVS sator, parens ac Domiuus ipsius reposcat.

His atque huiusmodi præsidijs potest ab adolescente, vel solum lumen rationis adiungi, vt ab Ethnicis quibusdam factitatum, qui aliquas, licet infirmas atque imperfectas virtutes morum sunt assecuti: vel præter rationis lumen, etiam diuinæ Fidei, quod fecerunt homines Christiana religione imbuti: qui viua fide illustrati & cõfirmati, sanctè, pieque transacta vita; ad ęternam beatitudinem gratia Dei peruenerunt.

Finis vitæ humanæ.

(*.*)

CAPVT

CAPVT XXVIII.

NEQVE PER NATVRAE, NEque per moralium virtutum viam adolescentem duci ad suum finem.

ADHVNC virtutis Christianæ gradum & spem salutis æternæ non potest homo quisquam pertingere, ne dum adolescens, si eò sequatur quo natura ducitur. Nā si vlla experientiæ habenda est fides, atque ijs quæ periti Philosophi tradunt, maximè Aristoteles, natura adolescentiæ hæc ferè insunt. *Propensè concupiscit ex voluptatibus corporis maximè Venerea cōcupiscit, eorumque impatiens & incontinens est*. Quæ verò turpitudo est, quæ non oriatur ex huius cupiditatis radice? Sufficiat hoc tantùm dicere, tantam huius cupiditatis vim esse in adolescentia, vt ad ea aliquando progrediatur, quæ Diuus Paulus, cum tanto horrore vocat, *passiones ignominiæ*, quibus quàm obnoxij fuerint miseri Ethnici, prȩter testificationem Apostoli, inter ipsos vix quisquam est scriptor, qui non deploret.

2. Reth. cap 27. Adolescētiæ Propria 1. Cupiditas.

Rom. 1.

2. Incon-stantia. Pergit Aristoteles, *Facile mutatur, & voluptates breui fastidit.* Hæc inconstantia si nihil præter se aliud pareret mali, per se tamen magnum malum esset: præcidit enim omnem virtutis assequendæ spem, quæ sine animi constātia & fortitudine comparari non potest. At nascitur etiam hinc infinita quædam curiositas, sine fine res nouas quærens, ac semper posteriora peiora sunt prioribus.

3. Iracundia. *Paratus & acer ad iras: ac ideò præceps, nec impetum cohibens*, Posset hîc infinita texi series perturbationū, damnorum, ruinarum irreparabilium, in quas per iram se præcipitârunt adolescentes, neque se tantùm, sed vnà parētes, amicos, familias, ciuitates, regna cum extrema pernicie vt furens vnda torrentis, quæ non modò glebas & saxa deuoluit, sed arbores etiam mōtes, vrbes denique ipsas, ne vestigio quidem relicto euertit. Sic Græcorum, sic Romanorum imperia conciderunt. Ad summam: Nullum fuit vnquam toto orbe terrarum memorabilius bellum, in quo non primæ partes fuerint iuuenum seu incipiendo, seu persequendo.

Quid

Quid nunc dicam de priuatis odijs, contentionibus, duellis, discessionibus in partes, cædibus, grassationibus, parricidijs? Hæc enim omnia effecta sunt Iræ, & præcipitationis adolescẽtium.

Adeo studiosus honoris, ambitiosusque vt victoriæ caussa dimicationes grauissimas sæpè adeat, gaudet excessu & eminentia. Itaq; quis excessus in ijs non videtur, quæ inanitates, quę pōpę, quocunq; tandem precio comparandæ? præsertim cùm idẽ Philosophus addat, *nõ esse adolescentem pecuniæ amatorẽ.* Hinc fit vt quotidiana sint eorum exempla, qui cùm à suis maximas hæreditates acceperint, repentè deuorato patrimonio egentes prodeant. 4 Ambitio.

Credulus deinde, facilisque, eoque optima semper spe Natura enim calet, vt temulenti vino. Poteratne quicquam aptius dicere ad significandam in adolescentibus iudicij prauitatem, quàm vt eam compararet sepultis ac sopitis vino? Quam multi sua credendi & sperandi facilitate, leuiter committentes, alijs rem, honorem, salutem miserrimè in in fraudem inducti, & ad extremas miserias redacti sunt? 5 Credulitas seu temeritas.

Prætermitto reliqua, quæ qui volet, diffusè apud auctorem videbit. Vnum illud solum illius verbis opponam, quod tantum valet, vt vel solum sufficiat, ad præcipitandum adolescētem, in certissimam perniciem. *Nulla est ætas quæ amicos ac suos vehementius diligat, quia consuetudine plurimum conuictuque gaudet, nec tam id intuetur, quod expedit, quã quod libido imperat, quo fit vt in alijs rebus, sic in diligendis amicis pessimè iudicet, contra quam Chilo præcepit, ne quid nimis, omnia immodicè persequitur, propensissimus cùm diligit, infensissimus cũ odit.* O infelicem iuuenis animã, si huic se naturæ tam ad viuum ab Aristotele depictæ, in manum tradat, secura huius ductum sequatur: si facit, planè traditus est velut in hominis furiosi potestatem, cui tot in manu sunt gladij, quot appetitus prauo iam vidimus. Certum est igitur viam naturę ducere adolescentem non modò ad nullam felicitatem, sed etiam ad perniciem certissimam.

6. Cæcitas in amicis deligẽdis.

Politica guberna tio non satis a dolescentiæ vitia curat.

NEQVE VERO quisquam mihi occurrat naturam singulorum hanc esse, sed qui in communitate hominũ viuit, in ciuitate, quæ legibus & Magi-

strati-

ſtratibus regatur eũ hæc pericula poſ-
cuadere. Non eſt ita nõ eſt. Quis enim
neſcit, quam iniquę fuerint leges in re
bus publicis Ethnicorum; vel hoc qua
le eſt, quod eſſet. vbi publico ritu idolis
homines mactarentur? quàm multa
conſuetudine inducta, contra omnem
naturæ legem tolerabantur, & proba-
bantur? atqui hoc quid erat aliud quã
vitijs auctoritatem dare? ſed in præsẽs
omnia hæc miſſa facio, illud affirmo,
multas reſpublicas ſine luminediuinę
gratiæ optimis legibus conſtitutas: in
actionibus tamen ſingulis. cum vni-
uerſi deliberarent. in grandes & enor-
mes incidiſſe errores vſque eò vt ipſi
Ethnici non poſſent eos non execrari. Politicorum optimorũ grãues errores.
Sufficiat id vno Athenarum exem-
plo oſtendere. Quod totidem verbis ex
autore Latino deſcribam. *Quid abeſt* in
quit *quin publica dementia ſit exiſtiman-* Valer. li. 5. cap. 3.
da, ſummo cõſenſu maximas virtutes, qua
ſi grauiſsima delicta punire, beneficiaque
iniurijs rependere? Quantã reprehẽſionem
merentur, qui cùm iniquiſsima haberent in
genia, moribus ſuis, quàm legibus vti ma-
luerunt. Mox magnos illos principes,
quibus tam ingrata fuerat ciuitas, ſic
loquẽtes facit. *Diſcordes ſoci tui, paciſq;*

 diui-

diuidua tuguria Græciæ facta sunt columẽ, Lucet Marathom Persicis trophæis. Salamis & Artemisium Xerxis naufragia numerãtur, præualidis manibus exhausta mœnia pulchrioribus operibus consurgunt. harum rerum auctores vbi vixerunt? vbi iacent? responde. nempe Thesea paruo in scopulo sepeliri, & Miltiadem in carcere mori, & Cimona paternas induere catenas, & Themistoclem victorem victi hostis genua complecti, Solonemque cum Aristide, & Phocione penates suos ingrata fugere coëgisti, cùm interim cineribus nostris fœde ac miserabiliter dispersis, AEdipodis ossa cæde patris, nuptijs matris contaminata, inter ipsam Areopagum, diuini atque humani certaminis venerabile domiciliũ, & excelsis præsidijs Mineruæ arcẽ, honore aræ decoratos sacro sanctiores colis. adeo tibi aliena mala tuis bonis gratiora sunt. Sed omittamus ingratos. Ecce quò ducat adolescentes simul & ætate prouectos, sapientes cum vulgo, natura ad res malas inclinãns, si appetitiones suas, & propensiones sequatur.

Virtutum via sine diuino lumine nõ du-

[S]equitur via moralium virtutum, sine supernaturali lumine fidei, quam nonnulli Ethnici instituerunt. Sed neque hæc satis recta adolescentem ducit ad

cit ad finem sibi propositum. mitto enim, quòd *sine fide impossibile est placere Deo*. Nihil dico de eo, quod sacri Doctores, atque in primis D. Augustinus docet, virtutes illas admodum fuisse imperfectas, quæ neque sufficerent in homine quicquam ad perfectum adducere, hoc tantum dico, homines illos virtute prędi tos ex Ethnicis, quanquam Deum aliqua ex parte cognoscerent, tam fuisse tamen infirmos ad hanc suam cognitionem externis actibus ostendendam: vt solū, ne oculos vulgi offenderent, idola Deorum loco venerarentur. in amore autem proximorum tam parum vidisse, vt præter alios innumeros errores, quibus de vera iustitia inuoluti tenebantur, Aristoteles etiam, atq; alij rectius putarint, calamitosos homines vita exuere, quā ope aliqua sustentare. iam verò, qui inter omnes rectissimi putabantur, gloriosissimum ducebant, sibi cùm opus esset manus afferre. Exempla, quoniā ijs plena Romanorum, Græcorumq́ue historia est, prætermitto. Qui vel solùm Senecam legat, virum alioqui in moribus tractandis, contemnendis honoribus &

cit ad finem. *Hebr. 7.*

Ethnicorum sapientū foedi errores.

voluptatibus admirabilē; videat eum cùm de morte contemnenda disputat eò progredi, vt doceat mortem, si nō accedat, sponte accersendam esse. *Exerce te, inquit, vt mortem & excipias, & si ita res suadebit accersas, interest nihil, an illa ad nos veniat, an ad illam nos.*

Epist. 70.

Iudæorū error de actionib. bonis.

Hæc tanta vitia si foras prodibant, quid in illorum hominum animis putamus delituisse? Ipsi adeo Iudæi, in actionibus internis grauiter hallucinabantur: tametsi cum lege. *Non concupisces*, fidei etiam lumen accepissent quid ergo in illis videre potuit cæca gentilitas? hinc cùm disputarent de amore & puritate adolescentiū, in fœdos & perniciosos errores lapsi sunt: vt facilè est videre, tum ex ipsorum historia, tu ex præceptis quibusdam moralibus Plutarchi.

CAPVT

CAPVT XXIX.

VIAM FIDEI DVCERE AD bonum finem: in ea duo genera adolescentum, boni & mali, Boni quomodo à Deo conseruentur, & ducantur.

SVPEREST ergo iam sola via, quam fides Christi Domini nostri aperit, qui meritò de se prædicare potuit. *Ego sum via:* Et: *Ego sum ostium.* Et: *Omnes, quotquot ante me venerunt, fures sunt & latrones.* Certè quidem, ex ijs quæ diximus, satis constat, cæcos illos Ethnicos multa voluisse, pauca potuisse: fuisse fures honoris Dei, latrones proximorū, & sui ipsorū. Qui hac via incedit, se ipsum prius in animo, post in externis moribus rectè componit: aduersus proximum, & se & suas actiones moderatur lege veræ charitatis & iustitiæ: deniq; Deo tam se perfectè offert, quàm ille desiderat.

Via fidei Christianæ ducit ad finem. Ioan. 14. Ioan. 10.

Duo autem sunt adolescentium genera, quæ hac fidei via incedunt, Alij sunt qui gratiam, quam per Baptismū acceperunt, accuratè conseruāt eamq; si per

Duo adolescentiū in via Fidei diuersa genera.

ſi per ſuam imbecillitatem aliquando amittant, celeriter recuperant, pœnitentiæ Sacramento. Alij, qui in primordijs ætatis obliti parentis, ac Domini ſui atq; ab illo auerſi. ſeipſos ac opes virium ſuarum cum filio prodigo dilapidant, in perſequendis voluptatibus & appetitionibus naturę. Atque hos vt inter ſe plurimum diſtant, ita diuerſis admodum modis gubernat Deus, quibus alteros ſtantes conſeruat, alteros erigit iacentes. Atque hoc ipſum eſt, quod ſuperior noſtra ratiocinatio diſcurrens paulatim inuenire nitebatur, ad quod penitus intelligendum, ſingulari opus eſt gratia Dei: tum ei qui aptè ad adoleſcentum captum de eo ſcribere velit: tum ipſis adoleſcētibus, qui ex lectione fructus aliquid haurire cupiunt.

Deus non omnes regit eodē modo.

PRIMVM igitur de bonis hoc affirmare poſſumus, eos à Deo, vel in ſua via ſemper ſeruari, vel ſi aliquando non nihil aberrent, quàm primùm reduci, idque modis ferè quatuor. Atqui hi modi ſunt quatuor illis rebus ſimiles, quas ſollicitæ nutrices ad tenera infantium corpuſcula fouenda adhibere ſolent. Connumerat eas S.Hie-

Bonos quomodo in via recta conſeruet Deus.

S. Hieronymus, aptè ad nostrum institutum, cùm in Ezechielem scribēs, de constitutione ciuitatis Hierusalem sic ait; *Naturale est (vbi tamen parentum non deest diligentia) ortis infantibus primùm præcidi vmbilicum: deinde ad eluendum sanguinem lauari eos aqua. Tertiò humorem corporis paruulorum salis adiectione siccari. Quartò, vt tenera infantium corpora pannis inuoluātur: duplicem ob caussam, vt & pannis siccetur corpus, quod pannis ne defluat seruatur & stringitur: & membra tenerrima ne facilè deprauentur, vnde & corpora Barbarorum Romanis corporib. rectiora sunt, vsq; ad secundum enim & tertium annum, semper pannis inuoluuntur. Sed non talis Hierusalem, cuius nec vmbilicus abscissus, nec ligata sunt vbera, nec aqua lota est in salutem, neque sale salita, neq; inuoluta atq; constricta pannis infantiæ.* Lib 4. in Ezec. c.16

Has igitur res quatuor interpretari possumus (vt ex sancti viri explicatione colligere est) quatuor beneficia quibus eos adolescentes ornat Deus, qui puritatem suam conseruare nituntur. Primùm est virginitas mentis & corporis, quæ ideò præcisione vmbilici indicatur, quòd ea parte corporis, Quatuor beneficia Dei in adolescentes bonos.

quasi

quasi radix videatur incontinentiæ. Secundum est, gratia diuina, quia in baptismo illis peccata soluuntur, significatur, in ablutione aquæ. Tertium est institutio atque educatio bonorũ & Christianorum parentum intelligitur id nomine salis, quod in sacris literis symbolum est sapientiæ. Quartum sunt leges & præcepta, quæ terrorem adiunctum habeāt. His enim tan quā fascijs stringitur animus adolescentium, vt rectus euadat, neq; salem educationis amittat, & aditũ inimicis gratiæ diuinæ ad se præcludat. His fascijs quanto diutius cōstrictus manet, tanto euadit melior, vt S. Hieron. ait. *Barbarorum corpora Romanorum corporib. erectiora esse*, quod diutius in pānis habeantur. Itaq; si homines ipsos videamus, intelligemus, qui vel nullam vel exiguā habuerint domesticā educationem, immanè quantum distare ab ijs, qui tenera ætate bene educti, pluresque annos sub disciplina habiti sunt. Vt enim in illis libertas quędam & dissolutio morũ, & vitiorũ vbertas, primis statim annis apparet: sic hos videre est semper sui similes; nisi quòd quotidie se meliores, honestioresque euadant.

Ecce.

Ecce, adolescentes, hæc via est Dei, *hæc via ambulate in ea.* Itaq; si quis adolescentem scire cupit, quo ipse loco sit apud Deum, num illius maiestati sua vita placeat, diligenter in his quatuor rebus se ipse obseruet. Videat qua diligētia suam Castitatem custodiat, quàm sollicitus sit in cauenda offensione Dei, id est, peccato, quod eum diuina gratia spoliat: examinet se, quàm docilem se præbeat non modò in liberalibus artibus, sed multo etiā magis, in rationib. indies melius perdiscēdis, quibus virtutem exerceat. Consideret deniq; quàm obseruans sit legū, quæ conscientiā cum supplicij interminatione obligant. Quales sunt primū diuinæ: deinde omniū qui ipsum gubernant, his enim post Deum summum obseruantiā & obedientiā debet. O præclara capita ad tui ipsius à te exigendam rationem aptissima, non modò cùm ad confessionem te paras, sed quotidie minimū semel. Nā adolescens prudētia præditus continua vigilātia, hæc velut quatuor bonæ vitæ propugnacula tueri debet, atq; ita sibi ꝑsuadere quicquid illius tectū subeat, cor dico atq; animam

Examen ad cognoscendum animi sui statum.

mam, quod vel castitati quocunque modo aduersetur, vel odorem aliquẽ habet, peccati, maxime grauioris, vel exiguo aliquo diuerticulo seducat ipsum à disciplina morum, vel deniq; à vera atq; absoluta obedientia Dei & maiorum, id nihil esse aliud, quàm nuncium Diaboli, aut tubicinem, qui ab inferis prodiens, hortetur illum relicta via Dei, certissimi interitus viam capessere.

CAPVT XXX.

ADOLESCENTES MALOS quomodo ad vitam reducat Deus.

QVI verò dissolutè viuit adolescens, difficilius multò cognoscit, qua illum Deus velit ingredi via, qua euadat peccatorũ sordes, & ad salutem perueniat. Viuit enim hic velut in tenebris, ita, vt vel occludat oculos aduersus lucem diuinæ gratiæ, vel si non occludit; tamen propter habitum vitij, sit quasi qui habeat oculos, nec videat: aures, nec audiat: aut certè, vt qui cæcutiens atque omnia suspectãs pede pressim in media luce ambulat. Quæ quanquam ita

ſint, tamen ſi ad rem velit attendere, videbit ſibi ſemper præſentē eſſe Deū. Scilicet infinita bonitas nunquam illum, in peccato hærentem abijcit, vt ipſe tandem aliquando peccatum abijciat.

Reſpice igitur primùm, qui talis fuiſti, pauliſper actam ætatem: pueriles inanitates: luſus: inobedientiam: ſuperbiam: tractationem literarum negligentem, & quaſi coactam: videbis Deū eſſe, qui ad hoc vſq; momentum tuam ſibi felicitatem curæ habuerit, vt qui vel ab eo, qui aliud fortaſſe quærebat, tamen te per vim, ad tuas vtilitates adigi voluit. Erat hæc D. Auguſtini commentatio, cùm ad Deum loqueretur. *Tu verò cui numerati ſunt capilli capitis noſtri, errore omnium qui mihi inſtabant, vt diſcerem, vtebaris ad vtilitatem meam: meo autē, qui diſcere nolebā, vtebaris ad pœnā meam, quia plecti non erā indignus, puer, & tantus peccator, ita de non benefacientib. tu bene faciebas mihi, & de peccāte me ipſo tu iuſtè retribuebas mihi, iuſsiſti enim & ſic eſt, vt pœna ſua ſit ſibi omnis inordinatus animus.* Vide mihi quęſo, quam facilem modū adoleſcenti, vir ſanctus oſtendat,

Modus redeundi in viam, ſi quis per vitia ab errauerit.

1 *Conf. capit.* 12.

Magiſtrorum caſtigatio beneficium Dei.

ostendat, quo Deũ vel in pueritia inueniat: videat eius amorẽ in schola, inter ipsas Magistrorũ castigationes; & inter ipsas, quæ ex his nõnunquam oriuntur molestias & fastidia animi.

Progressus in via mala qui fiat.

Deinde redi in memoriam eius tẽporis, quo iam amare cœpisti literas, & gustare suauitatem, maximè historicarum aut fabulosarum narrationũ, vide num talium rerum delectatio memoriam Dei, & curam animæ tuæ tibi excusserint. Quod si est nimirum ex eiusdem Augustini sententia, hoc fuit à Deo recedere: & tantum voluptatis ex rebus creatis capere, vt illarum amor Creatorẽ excluderet. Hoc fuit, vt scriptura loquitur, *fornicari à Deo*: dum similis esse vis ijs, à quibus ad eiusmodi delectationes verbis exemplisque pertraheris. *Quid*, inquit idem, *miserius misero non miserante seipsum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Aeneam, non flente autem mortem suam, quæ fiebat non amando te? non te amabam & fornicabar abs te, & vndiq; sonabat euge, euge: dicitur enim euge, euge, vt pudeant, si non ita sit homo.*

Cap. 13.

Cur plerique adolescentes

Quibus verbis duas caussas videtur indicare Augustinus, cur sæpè adolescentes,

ſcẽtes, cùm è pueritia egreſſi, ad illud Pythagoricæ literę biuium venerunt, quo eligẽda eſt ex duabus vijs altera, non ad dextram virtutis, ſed ad vitij ſiniſtram declinent. Prior eſt amor nimius, quem ſeu in literis, ſeu in quacunque iucunda exercitatione ſic totum defigunt, vt minus iam curent Deum & animæ ſalutem. Quod ſi pergunt ire, quò hic amor ducit, paulatim ita animo adhæreſcunt rei creatæ, vt per illam non magni faciant Creatorem. Negari non poteſt, quin hoc primum ſit multis ſpiritus præcipitium. viam vitiorum ſequātur. 1.

2. Altera cauſſa eſt, timidus, reſpectus ad hominum iudicia, ſi non ipſi quoque faciant, quod alij homines ſolent quoniam igitur pleriſque inter quos viuunt, eſt exigua cura pietatis, pudet ipſos ſolos eſſe qui eam exerceant. Sic igitur infelix adoleſcentia, hinc occaſione relinquendi Deum, propter amorem quo alteri occupationi affixus eſt: inde corrupta aliorum cõſuetudine, quaſi inter duo brachia, ex puerili & innocenti ætate, effertur in ſpatioſam vitiorum viam.

Qui

Præcipitium in via vitiorũ quale?

Qui ad hunc vſque finem progreſſus eſt, quid de eo poteſt aliud exſpectari, quàm quod plerisque contingit? vt abeant *per abrupta vitiorum* in modum pulli indomiti: qui ſemel ex anguſtia ſeptorum emiſſus in patentes campos, currit, exultat, præceps ruit, quocunquè effrænata licentia, noua & grata libertas impellunt. Aut igitur inſtar aquilæ, ſuperbiæ alis, ſupra nubes euolat, aut per auaritiam, vt ſerpens, reptat per ſaxa bonorum terrenorum, aut vt piſcis, per corporis, animique impuritates, natat in aquis turpium voluptatum. Hæc cauſſa eſt, cur Salomon (quod initio capitis diximus) viæ, viri in adoleſcentia tam ſibi incognitæ, coniunxerit tres illas vias, *aquilæ, ſerpentis, piſcis*. Innuere enim tacitè volebat ad hæc quæ oſtendimus, vitia, aut omnia, aut quædam delabi plerunq; adoleſcentiam.

Deus quẽ bonitate non vincit, ſeueritate tentat.

At in his ipſis tamen nō planè deſeruntur à miſericordia Dei adoleſcẽtes, ſi modò ea vti norint. *Nec euaſi flagella tua*, inquit Auguſtinus, de tali ſtatu ſuo loquens. Quò enim auidius amplexatur, & tradit ſe adoleſcens oblectamentis rerum creatarum, ſenſibus,

Lib.2.Cõf. cap.2.

ſibus, quicquid optant, permittens: tanto maiorem Deus per internos ſtimulos, per animi terrores, per faſtidia ex ipſis, vt ſolet, nata voluptatibus, ſępè etiam per externas caſtigationes morbi, egeſtatis, infamiæ, amaritudinem rebus terrenis immiſcet: vt vel hac abſterritus, facilius ab earum cupiditate animum reducat. *Tu ſemper aderas*, inquit D. Auguſtinus, *miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergēs offenſionibus omnes illicitas iucunditates meas; vt ita quærerem ſine offenſione iucundari, & vbi hoc poſſem, non iuuenirem quidquā præter te Domine, qui fingis dolorem in præcepto, & percutis, vt ſanes & occidis nos, ne moriamur abs te. Auſus ſum etiam*, dicit, *in celebritate ſolennitatum tuarum, intra parietes Eccleſiæ tuæ concupiſcere, & agere negotiū procurandi fructus mortis. Vnde me verberaſti grauibus pœnis, ſed nihil ad culpam meam.* *Lib. 3. c. 3.* **Flagella perditorū adoleſcentum qualia.**

Iam verò monita & præcepta ſuperiorum & amicorum, quibus à tam infelici ſtatu retrahi ſolet adoleſcens, quid ſunt aliud quàm voces & monita Dei, qui talium hominum opera ad nos è miſeria extrahendos vtitur? *Heu mihi*, dicit idē, *& audeo dicere tacuiſſe* *Li. 2. Confeſſ. cap. 3.*

te Deus meus, cùm irem abs te longius? & cuius erant nisi tua, verba illa per matrem meam fidelem tuam, quæ cantasti in aures meas? nec inde quiddam descendit in cor, vt facerem illud?

Obstinati animi periculũ.

Vtitur alijs præterea Deus innumeris modis, quibus nos reuocet ad se, cùm à via discessimus, quos ex superioribus exemplis facilè quiuis intelliget. Perge igitur in hac velut historia iuuentutis persequẽdæ. Aut enim cùm huc progressus est, reuertitur adolescens, aut in via malè cœpta peius etiam pergit. Si pergit, vehementer pertimescendum est, ne breui aliam in se DEI seueritatem experiatur, quàm expertus sit hactenus. Optandum tamen, atque adeo sperandum est, de animo bene educato, fore vt cùm experientia didicerit, quid sit viuere sine DEO, patiatur se à diuina gratia ad viam virtutis aliquando reduci.

Duobus modis perditos reuocat Deus adolescentes.

1.

Inter cæteros autem, quorum varietatem magnam habet DEVS: duo sunt tamen maximè modi, quibus adolescentem à vita flagitiosa ad meliorem reuocat. Alter est, cùm inusitato more interius animum permouet.

uet, quæ commotio nonnunquã tam est efficax, vt vno quasi temporis momento, qui hactenus in peccatis fuit, decernat mutationem vitæ. Vtitur autem ad hanc rem Deus vel externis exercitationibus, vt admonitionibus amicorum, concionatorum voce, lectione librorum, qui ad mouendos affectus sint apti, exemplis æqualium: vel, sine vlla exteriori ope, diuini instinctus efficacia. Atque hæc mutatio morum est quædam velut captiuitas, cùm manus diuina tam potenter cor sibi attrahit, vt non facilè possit repugnare. Tum enim Deus ipse penetrat se penitissimè in ipsas cordis fibras, atque animum amoris & timoris sui virtute sic repentè comprehendit, vt nec sciat, nec possit se ad rem vllam creatam auertere Sic D. Hieronymus illam Salomonis sententiam accipit. *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi. Et hoc notandum,* inquit, *quòd dicantur verba sapientum* (quæ ipse vult esse voces Dei) *pungere, non palpare, nec molli manu attrahere lasciuiam, sed errantibus & tardis pœnitentiæ dolorem, & vulnus infligere. Hoc stimulo nedum Paulum, sed adhuc*

Lumine mentis extraordinatio.

Felix captiuitas.

Eccl. 12.

quasi radix videatur incontinentiæ. Secundum est, gratia diuina, quia in baptismo illis peccata soluuntur, significatur, in ablutione aquæ. Tertium est institutio atque educatio bonorũ & Christianorum parentum intelligitur id nomine salis, quod in sacris literis symbolum est sapientiæ. Quartum sunt leges & præcepta, quæ terrorem adiunctum habeãt. His enim tanquã fascijs stringitur animus adolescentium, vt rectus euadat, neq; salem educationis amittat, & aditũ inimicis gratiæ diuinæ ad se præcludat. His fascijs quanto diutius cõstrictus manet, tanto euadit melior, vt S. Hieron. ait. *Barbarorum corpora Romanorum corporib. erectiora esse*, quod diutius in pãnis habeantur. Itaq; si homines ipsos videamus, intelligemus, qui vel nullam vel exiguã habuerint domesticã educationem, immanè quantum distare ab ijs, qui tenera ætate bene educti, pluresque annos sub disciplina habiti sunt. Vt enim in illis libertas quędam & dissolutio morũ, & vitiorũ vbertas, primis statim annis apparet: sic hos videre est semper sui similes; nisi quòd quotidie se meliores, honestioresque euadant.

Ecce, adoleſcentes, hæc via eſt Dei, *hæc via ambulate in ea.* Itaq; ſi quis adoleſcentem ſcire cupit, quo ipſe loco ſit apud Deum, num illius maieſtati ſua vita placeat, diligenter in his quatuor rebus ſe ipſe obſeruet. Videat qua diligẽtia ſuam Caſtitatem cuſtodiat, quàm ſollicitus ſit in cauenda offenſione Dei, id eſt, peccato, quod eum diuina gratia ſpoliat: examinet ſe, quàm docilem ſe præbeat non modò in liberalibus artibus, ſed multo etiã magis, in rationib. indies melius perdiſcẽdis, quibus virtutem exerceat. Conſideret deniq; quàm obſeruans ſit legũ, quæ conſcientiã cum ſupplicij interminatione obligant. Quales ſunt primũ diuinæ: deinde omniũ qui ipſum gubernant, his enim poſt Deum ſummum obſeruantiã & obedientiã debet. O præclara capita! ad tui ipſius à te exigendam rationem aptiſſima, non modò cùm ad confeſſionem te paras, ſed quotidie minimũ ſemel. Nã adoleſcens prudẽtia præditus continua vigilãtia, hæc velut quatuor bonæ vitæ propugnacula tueri debet, atq; ita ſibi ꝑſuadere quicquid illius tectũ ſubeat, cor dico atq; animam

Examen ad cognoſcendum animi ſui ſtatum.

mam, quod vel castitati quocunque modo aduersetur, vel odorem aliquē habet, peccati, maxime grauioris, vel exiguo aliquo diuerticulo seducat ipsum à disciplina morum, vel deniq; à vera atq; absoluta obedientia Dei & maiorum, id nihil esse aliud, quàm nuncium Diaboli, aut tubicinem, qui ab inferis prodiens, hortetur illum relicta via Dei, certissimi interitus viam capessere.

CAPVT XXX.

ADOLESCENTES MALOS quomodo ad vitam reducat Deus.

QVI verò dissolutè viuit adolescens, difficilius multò cognoscit, qua illum Deus velit ingredi via, qua euadat peccatorū sordes, & ad salutem perueniat. Viuit enim hic velut in tenebris, ita, vt vel occludat oculos aduersus lucem diuinæ gratiæ, vel si non occludit; tamen propter habitum vitij, sit quasi qui habeat oculos, nec videat: aures, nec audiat: aut certè, vt qui cæcutiens atque omnia suspectās pede pressim in media luce ambulat. Quæ quanquam ita sint,

ſint, tamen ſi ad rem velit attendere, videbit ſibi ſemper præſentẽ eſſe Deũ. Scilicet infinita bonitas nunquam illum, in peccato hærentem abijcit, vt ipſe tandem aliquando peccatum abijciat.

Reſpice igitur primùm, qui talis fuiſti, pauliſper actam ætatem: pueriles inanitates: luſus: inobedientiam: ſuperbiam: tractationem literarum negligentem, & quaſi coactam: videbis Deũ eſſe, qui ad hoc vſq; momentum tuam ſibi felicitatem curæ habuerit, vt qui vel ab eo, qui aliud fortaſſe quærebat, tamen te per vim, ad tuas vtilitates adigi voluit. Erat hæc D. Auguſtini commentatio, cùm ad Deum loqueretur. *Tu verò cui numerati ſunt capilli capitis noſtri, errore omnium qui mihi inſtabant, vt diſcerem, vtebaris ad vtilitatem meam: meo autẽ, qui diſcere nolebã, vtebaris ad pœnã meam, quia plecti non erã indignus, puer, & tantus peccator, ita de non benefacientib. tu benefaciebas mihi, & de peccãte me ipſo tu iuſtè retribuebas mihi, iuſsiſti enim & ſic eſt, vt pœna ſua ſit ſibi omnis inordinatus animus.* Vide mihi quæſo, quam facilem modũ adoleſcenti, vir ſanctus oſtendat,

Modus redeundi in viam, ſi quis per vitia ab errauerit.

1 Conf. capit. 12.

Magiſtrorum caſtigatio beneficium Dei.

ostendat, quo Deũ vel in pueritia inueniat: videat eius amorẽ in schola, inter ipsas Magistrorũ castigationes; & inter ipsas, quæ ex his nonnunquam oriuntur molestias & fastidia animi.

Progressus in via mala qui fiat.

Deinde redi in memoriam eius tẽporis, quo iam amare cœpisti literas, & gustare suauitatem, maximè historicarum aut fabulosarum narrationũ, vide num talium rerum delectatio memoriam Dei, & curam animæ tuæ tibi excusserint. Quod si est nimirum ex eiusdem Augustini sententia, hoc fuit à Deo recedere: & tantum voluptatis ex rebus creatis capere, vt illarum amor Creatorẽ excluderet. Hoc fuit, vt scriptura loquitur, *fornicari à Deo*: dum similis esse vis ijs, à quibus ad eiusmodi delectationes verbis exemplisque pertraheris. *Quid*, inquit idem, *miserius misero non miserante seipsum, & flente Didonis mortem, quæ fiebat amando Aeneam, non flente autem mortem suam, quæ fiebat non amando te? non te amabam & fornicabar abs te, & vndiq; sonabat euge, euge: dicitur enim euge, euge, vt pudeant, si non ita sit homo.*

Cap. 13.

Cur plerique adolescentes

Quibus verbis duas caussas videtur indicare Augustinus, cur sæpè adolescentes,

sceētes, cùm è pueritia egressi, ad illud Pythagoricæ literę biuium venerunt, quo eligēda est ex duabus vijs altera, non ad dextram virtutis, sed ad vitij sinistram declinent. Prior est amor nimius, quem seu in literis, seu in quacunque iucunda exercitatione sic totum defigunt, vt minus iam curent Deum & animæ salutem. Quod si pergunt ire, quò hic amor ducit, paulatim ita animo adhærescunt rei creatæ, vt per illam non magni faciant Creatorem. Negari non potest, quin hoc primum sit multis spiritus præcipitium. viam vitiorum sequātur. 1.

Altera caussa est, timidus, respectus ad hominum iudicia, si non ipsi quoque faciant, quod alij homines solent quoniam igitur plerisque inter quos viuunt, est exigua cura pietatis, pudet ipsos solos esse qui eam exerceant. Sic igitur infelix adolescentia, hinc occasione relinquendi Deum, propter amorem quo alteri occupationi affixus est: inde corrupta aliorum cōsuetudine, quasi inter duo brachia, ex puerili & innocenti ætate, effertur in spatiosam vitiorum viam. 2.

Qui

Præcipitium in via vitiorũ quale?

Qui ad hunc vſque finem progreſſus eſt, quid de eo poteſt aliud exſpectari, quàm quod plerisque contingit? vt abeant *per abrupta vitiorum* in modum pulli indomiti: qui ſemel ex anguſtia ſeptorum emiſſus in patentes campos, currit, exultat, præceps ruit, quocunquè effrænata licentia, noua & grata libertas impellunt. Aut igitur inſtar aquilæ, ſuperbiæ alis, ſupra nubes euolat, aut per auaritiam, vt ſerpens, reptat per ſaxa bonorum terrenorum, aut vt piſcis, per corporis, animique impuritates, natat in aquis turpium voluptatum. Hæc cauſſa eſt, cur Salomon (quod initio capitis diximus) viæ, viri in adoleſcentia tam ſibi incognitæ, coniunxerit tres illas vias, *aquilæ, ſerpentis, piſcis*. Innuere enim tacitè volebat ad hæc quæ oſtendimus, vitia, aut omnia, aut quædam delabi plerunq; adoleſcentiam.

Deus quẽ bonitate non vincit, ſeueritate tentat.

At in his ipſis tamen nõ planè deſeruntur à miſericordia Dei adoleſcẽtes, ſi modò ea vti norint. *Nec euaſi flagella tua,* inquit Auguſtinus, de tali ſtatu ſuo loquens. Quò enim auidius amplexatur, & tradit ſe adoleſcens oblectamentis rerum creatarum, ſenſibus,

Lib.2.Cõf. cap.2.

ſibus, quicquid optant, permittens: tanto maiorem Deus per internos ſtimulos, per animi terrores, per faſtidia ex ipſis, vt ſolet, nata voluptatibus, ſæpè etiam per externas caſtigationes morbi, egeſtatis, infamiæ, amaritudinem rebus terrenis immiſcet: vt vel hac abſterritus, facilius ab earum cupiditate animum reducat. *Tu ſemper aderas*, inquit D. Auguſtinus, *miſericorditer ſæuiens, & amariſſimis aſpergẽs offenſionibus omnes illicitas iucunditates meas; vt ita quærerem ſine offenſione iucundari, & vbi hoc poſſem, non inuenirem quidquã præter te Domine, qui fingis dolorem in præcepto, & percutis, vt ſanes & occidis nos, ne moriamur abs te. Auſus ſum etiam*, dicit, *in celebritate ſolennitatum tuarum, intra parietes Eccleſiæ tuæ concupiſcere, & agere negotiũ procurandi fructus mortis. Vnde me verberaſti grauibus pœnis, ſed nihil ad culpam meam.* Lib. 3. c. 3. Flagella perditorũ adoleſcentum qualia.

Iam verò monita & præcepta ſuperiorum & amicorum, quibus à tam infelici ſtatu retrahi ſolet adoleſcens, quid ſunt aliud quàm voces & monita Dei, qui talium hominum opera ad nos è miſeria extrahendos vtitur? *Heu mihi*, dicit idẽ, *& audeo dicere tacuiſſe* Li. 2. Confeſſ. cap. 3.

Dd *te Deus*

uet, quæ commotio nonnunquā tam est efficax, vt vno quasi temporis momento, qui hactenus in peccatis fuit, decernat mutationem vitæ. Vtitur autem ad hanc rem Deus vel externis exercitationibus, vt admonitionibus amicorum, concionatorum voce, lectione librorum, qui ad mouendos affectus sint apti, exemplis æqualium: vel, sine vlla exteriori ope, diuini instinctus efficacia. Atque hæc mutatio morum est quædam velut captiuitas, cùm manus diuina tam potenter cor sibi attrahit, vt non facilè possit repugnare. Tum enim Deus ipse penetrat se penitissimè in ipsas cordis fibras, atque animum amoris & timoris sui virtute sic repentè comprehendit, vt nec sciat, nec possit se ad rem vllam creatam auertere Sic D. Hieronymus illam Salomonis sententiam accipit. *Verba sapientum sicut stimuli, & quasi claui in altum defixi. Et hoc notandum,* inquit, *quòd dicantur verba sapientum*(quæ ipse vult esse voces Dei) *pungere, non palpare, nec molli manu attrahere lasciuiam, sed errantibus & tardis pœnitentiæ dolorem, & vulnus infligere. Hoc stimulo nedum Paulum, sed adhuc*

Lumine mentis extraordinatio.

Felix captiuitas.

Eccl. 12.

ad diuinū hoc lumē quomodò animus fiat aptus.

Saulum, vt puto, in via confossum erroris audisse, Durum est tibi contra stimulum Dei calcitrare.

Quamquam autem tota hæc mutationis ratio proficiscitur à sola diuinæ bonitatis gratia, ad eam tamen plurimum accedit adiumenti, si vel deprecationes ab alijs ad Deum pro adolescentibus adhibeantur, vel ipsi, etiam tum, cùm in peccatis hærent, aliquam tamen pietatis exercendæ retineant consuetudinem. Nam deprecationes quidem si proficiscantur ab hominibus Deo gratis (grati autem sunt, quicunque illi seruiunt) frequenter impetrant homini in peccatis hærenti, pœnitentiæ donum: exercitia autem pietatis etiam in peccato vsurpata, etsi non merentur tam grande donum, tamen sic afficiunt animum, vt cùm præsens est Dei vocatio, minus ei repugnet.

Preces matris Augustinum in viam reduxerunt. Nomen Christi dulce.

Vtrique harum rationum, suæ vitæ mutationem, tardam illam quidē, sed perfectam adscribit Diuus Augustinus, cùm & matris suæ sanctissimæ Monicæ preces ac lachrymas: & suum illum, quo vel in medijs erroribus & flagitijs, Christi nomen prosequebatur

tur, affectum exponit. Sine hoc enim nomine nullum illi studium subtile, nullus liber, quamuis præclarus aut alioqui iucundus, satis gratus esse videbatur. Testatur id, cùm lectione Hortensij Ciceronis, mirè se ad studium sapientiæ exarsisse scribit: id solùm defuisse, quòd in eo non nominaretur Christus. *Hoc solum*, inquit, *me in tanta fragrantia restringebat, quod nomen Christi non erat ibi, quoniam hoc nomen secundum misericordiam tuam Domine, hoc nomen Saluatoris mei, Filij tui, in ipso adhuc lacte matris tenerum cor meum piè biberat, & altè retinebat, & quidquid sine hoc nomine fuisset, quamuis literatum & expolitum, & veridicum, non me totum rapiebat.* Li. 3. Conf. cap. 4.

Quàm multis in eo genere fuit præsidio, quòd etiam tum, cùm in ipsis per flagitia triumphabat Diabolus, constantissimè tamen retinuerunt venerationem B. Virginis: eamque si non aliter, rosario quidem certè indies recitando, aut officio, quod vocant, conseruarunt? Quàm multis, quod consuessent frequenter interesse concionibus, & rei diuinæ? Quàm multis, quod defunctis aliquo pieta- Opera pia homini flagitioso ad quid prosint.

tis opere, miseros stipe adiuuare, aut simile aliquid pium exercere gauderent? Nimirum his modis, quasi rimula quædā semper aperta seruatur, qua radius diuinæ lucis, ad mentem reperiat ingressum.

a. Modus perditos liberandi Confessio generalis.

ALTER est modus frequentior, quo Deus ad se reuocat adolescētum perditorum animos: cùm scilicet per confessionem, quam vocant, generalem, semel ritè omnia peccata exponunt, viro non solùm docto & pio, sed qui mores etiam cognoscat adolescentium, eorum ingenia tractare nouerit: & præcipuè, qui munus habeat inspectoris & gubernatoris adolescentiæ. Neq; hæc mea solius est sententia: sed plurimorum, atq; in primis magni Gersonis, qui, vt singulari affectu complectebatur adolescentes, quòd ab hac ætate inchoādam esse diceret, antiquæ pietatis instauratione, tractatū scripsit, quo traheret adolescentes ad Christum. In eo igitur hæc habet. *Sentiat alius quod voluerit, ego in simplicitate mea iudico, confeßionem, si modò rectè facta fuerit, esse directricem efficacißimam ad Christum, aperiuntur. n. per eam morbi peccatorum intimi, si doctè pruden-*

Tract. de paruulis & con. 3.

prudenter. & morosè perscrutatur omnia fuerit confessor, obstetricandi scientiam habens, ad educendũ ex anima colubrum tortuosum, & eijciendum virus pestilens à corde, quo manẽte nullius vnquam, paruuli spes crescet in Christo: addo, quod alibi nulla potest fieri monitio accõmodatior, quam in confessione, nulla conferri medicina aptior ægritudinibus vitiorum, & vbi quæso potest adhiberi præseruatio cautior pro futuris? Hoc tamen monendus est qui hoc remedij genere iuuari velit, vt patri spirituali, quemcumque delegerit, totum se regendum tradat. Huius enim ductum si constanter sequi pergat: ne dubitet, quin Deus omni genere cælestis gratiæ largissimus in ipsum futurus sit.

CAPVT XXXI.

DELIBERATIO DE STATV vitæ, quando, & quomodo instituenda.

ATQVE vt altero horum modorum adolescens, aut à peccatis liberetur, aut eorum periculũ euadat: plurimum cõducet benè maturè, aut certè non nimium tardè constituere secũ, quo in genere ac statu velit totum vitæ tempus trãsigere, ac de- Status vitæ maturè eligẽdus.

ac denique mortem Christianam obire, hoc vnum spectans, vt finem illum omnibus Christianis communem attingat, quo Deus omnes vocauit. *Vocauit autem nos*, vt D. Paulus ait, *per Christum in sortem sanctorum, in lumine.* Atque hæc sit omnium rerum clausula, quos ego in vsum adolescentiæ possum scribere.

A Deo quærendum, quo in statu nos esse velit.

Beatus planè adolescens, qui in hac electione, in qua cardo totius vitæ atque omnium actionum vertitur, inquirit atq; intelligit voluntatem Dei: per hanc enim non omnes ad vnum idemq; vitæ genus vocari certum est. Vt enim vult Deus corpus Ecclesiæ magna membrorum varietate esse distinctum: sic idem pro singulorum viribus & naturis, cum ad Ecclesiæ ministerium, tum ad singulorum felicitatem, munera cuique distribuit. Suscipienda est igitur hæc deliberatio, maturo quidem, neque tamen nimis tardò cõsilio, quo genere vitæ ad propositam omnibus salutem velit contendere. Id ego consilium paucis admonitionibus, si potero adiuuabo.

PRIMVM. Adolescens deligere sibi vitæ genus debet, non suo vnius arbi-

arbitrio, sed aliorum etiam consilijs. Si sentit inclinari se ad sęcularem statum, non eum sibi tamen deligat, nisi primùm bene consideret, aliosq́ue insuper audiat, qui & vsu rerum, & prudentia prędititi, & ipsi denique cōiunctissimi sint. Ab his autē tanto magis pendere debet: quanto est magis sub eorū potestate, vt si parentes, tutores, aut curatores habeat. Tametsi enim libera debeant esse, non coacta matrimonia: peccant tamē contra Canonū præcepta, qui sine eorū scitu & consilio ineunt coniugiū. Aliâs. n. adolescētes, qui sæpè iucunditatē cęco animi impetu sequūtur, quod nec multa experti sint, & amoris vehemētia iudiciū amittant, & parū vident, & facilè consilium mutāt. Itaq; consequitur sępè celeris pęnitētia, cū se matrimonij vinculis cōstrictos frustra dolēt, quia serò. Atq; hic fons sexcentarū tum calamitatum, tum culparum est, in quibus vitam plerumque agunt, qui in matrimonium infelix inciderunt.

Coniugalis status cui & quo modo eligendus.

Sed quicquid de alijs sit, D. August. quem ad longè eminentiùs vitæ genus destinauerat Deus, deflet tamen, quod parētes nō celerem de eo curam

suſceperint, vt vel matrimonio præueniret grauia illa peccata, in qua ſua ipſum libertas induxit. Quod eò commemoro, vt admoneam S. Pauli illam ſententiā, *Qui ſe non continet, nubat*, maximè pertinere ad eos adoleſcentes liberos, quos pernicioſa experientia docuit, inter mille pericula impuritatis viuere, cum magno animę ſuæ malo, niſi per matrimonij viam euadant.

Sæcularis vitæ ſtatus varij quomodo eligendi.

ALTERA eſt admonitio: alia viuendi in ſæculo genera, deligenda itē eſſe, non ſine multa deliberatione & conſilijs prudentum. Ea deliberatio quò ſit certior, vtile eſt ſingulorū generum aliquā habere noticiam. Hoc fine viſum eſt mihi, quædā de illis adſcribere, quibus monitus adoleſcens, maturè incipiat aperire oculos, & videre, quæ in ſingulis, ſi fortè in ijs vitam aliquando agere decreuerit, pericula ſunt euitanda.

In vita aulica quid cōſiderandū?

Vt ergo ab aulica potiſſimum vita incipiā, dubium non eſt, quin ſit in ea multum cùm vtilitatis, tū dignitatis, vt quæ in familias integras magnos ſæpè honores inferat. Sed optimum tamen eſt audire, quid de ea ſentiant ipſimet aulici. Eſt inter hos AEneas

Syl-

Syluius, is qui post Pius Secundus est appellatus. Hic bene longum tractatum scripsit hoc titulo: *stultos esse qui regibus seruiūt, vitamque tum infelicem, tum miserrimam ducere curiales.* Cuius disputationis hæc est conclusio. *Quod cùm ita sit, relinquamus hoc pelagus inquietum, nosque in aliam vitā redigamus. namque si pacem cupimus si ocium diligimus si nobis viuere volumus, si salutē animæ quærimus: fugiendo sunt nobis atria Regum & aulici tumultus, in quibus nec requies, nec bonarum artium exercitatio, nec virtutum amor aliquis regnat: sed auaritia tantùm, libido, crudelitas, crapula, inuidia. & ambitio dominatur, quib. vitijs qui sit deditus, nullo se poterit argumēto tueri, quin apud viros doctos & malus esse conuincatur, & stultus. Vale vir (nisi ex curialibus vnus esses) meo iudicio prudēs.*

Milites officio funguntur necessario ad defensionem Rerumpublicarum & regnorum cōtra hostes At milites nostræ ætatis viuunt in magnis animæ miserijs sine certo vitæ ordine, sine religione, in ocio, lusu, maledictis, verbis in Deū impijs, cōtentionibus, inimicitijs, singularib. certaminibus, hor rēdis ac nefandis impuritatibus famę Quid in Militari.

 imminutio-

imminutionib⁹, exigua pietate, multa licētia, & effrænatione, perpetuò ferè ſine ſanctis precationibus, ſacrificijs, & peccatorum expiationibus.

Quid in Mercatoribus.

Negotiatores ſi negotia iuſtè tractent, multum vtilitatis ſibi & ciuitatibus afferunt: honeſtis occupationibus otium fugiunt: occaſionem habent bengnè faciendi egentibus: atq; his ſimilia. Sed plerumque emtiones, venditiones, cōtractus rerum, magna habent pericula peccādi coiuncta. Vt alia taceā, vel vnum illud quātum eſt, quod periculum ſit, ne iniuſtè diteſcant: atque ita non modò ſe, ſed ſuos deinceps hæredes in æternum ad reſtitutionem obligent? Sed hoc etiam ſepoſito, docent Theologi, mercatorem, qui eo fine maximè negotietur, vt diteſcat, eſſe in ſtatu peccati grauis, quòd hoc ſtudium à radice inſatiabilis auaritiæ naſcatur. Atqui ab hoc periculo, quis pæne dixerim, inter omnes mercatores eſt liber?

Quid in medicorū ſtatu.

Medici artem profitentur & honoratam & neceſſariam, & minus periculoſam (de periculo conſcientiæ loquor) multis alijs, quæ hoc tempore per totum orbem in vſu ſunt. Sed

poſtu-

postulat hæc eadem professio singularem doctrinam, experientiam, iudicium naturale, vigilantiam, diligentiam, & nonnunquam in grauibus casibus præsentem opem. Atque in his rebus grandes sanè possunt incidere defectus, mortes quin etiam hominum, qui sub illorum sunt cura. Vt interim taceam alia conscientiæ pericula, quæ sæpè adeuntur, cum ad homines, quorum periculosa est consuetudo, medicus sine magno Dei timore accedit.

Quid in statu Iurisperitorum.

Iurisconsulti, quique ad illorum classem pertinent, Aduocati, Notarij, Scribæ, & alij, quantum ad Reipubl. gubernationem, ad lites dirimendas auxilij adferant, nemo satis explicauerit. Neque tamen negauero, omnes ferè vulgò eo haberi numero, vt putentur esse homines, quibus aut nulla, aut cauteriata & perforata sit conscientia: vt quæ ita laxa sit, vt recipiat & transmittat grauissima aliquando crimina, ipsis ne sentientibus quidem. Hanc vulgi opinionem in multis falsam iudico. Noui enim & ego ex hoc genere, qui cum legibus pietatem colant, atque eos maximè, qui

in publicis gymnaſijs ius profitentes, forenſes moleſtias non multum attingunt, neque tamen negare poſſim, quin cauſſam huic opinioni, à quibusdam Iuriſperitorum miniſtris ſit præbita. Suſcipiunt enim ſæpè cauſſas iniuſtas, ſæpè lites perſequuntur, quas ipſo proceſſu iniuſtas eſſe cognoſcunt: reos tamen cauſſæ ſuæ iniquitatem cælant, vt ipſis lucrum accedat, nonnunquam etiam falſum illis cum periurio perſuadent, ſæpè ſe adiungunt alijs, quos ita facere intelligunt, ſæpè alios ſibi adſciſcunt. Sæpè efficiunt, vt iniquiſſimæ ſententiæ ferantur tum de rebus capitalibus, tum de priuatis controuerſijs. qua re & condemnatos præter fas & æquum omnibus bonis euertunt, & ſe in perpetuum obligant ad reſtituenda, quæ iniquè à veris dominis. ipſorum opera, ſunt abiudicata.

Itaque cùm ex his aut ſimilibus vitæ generibus, aliquod ſibi deligere vult adoleſcens, diligenter ſingulorum onera, & ſuas vires expendat. *Quid ferre recuſent, quid valeant humeri*. Ne cùm temerè ſuſceperit, ferre non

poſſit,

poſſit: & tam grauibus deinceps peccatis opprimatur.

In Eccleſiaſtica vita eligēda qui cōſulendi.

TERTIA admonitio ſit hæc. Si deliberatio eſt de vitæ Eccleſiaſticæ genere, ſeu ſeculari, ſeu religioſo, præter amicos (ſi qui ad eam conſultationem idonei, id eſt nullis affectibus impediti ſint) neceſſario petendum eſt conſilium ab hominibus, quorum nota ſit pietas. His totam rationem ſuæ voluntatis exponat; horum ſententiam lubens audiat. Deligenti autem ad eam rem ſunt homines quibus præter religionis cultum, adſit etiam doctrina, experientia, prudētia: abſit autem omnis reſpectus ad res mundanas & caducas. video hic mihi latum campum aperiri ſcriptionis: ſed, quoniam finis vrget, de hac re duo tantnm addam.

Eccleſiaſticorum ſæculariū ſtatꝰ quomodo ſuſcipiēdus.

Alterum Statum Eccleſiaſticum ingredi, cum onere procurationis redituum, aut cura animarum, res eſt, vt Sanctus Bernardus ait, *Angelicis humeris formidanda*. Sit igitur hoc in memoria, quod D. Paulus ait. *Nemo aſſumit ſibi honorem, niſi qui vocatur à Deo tanquā Aaron*, Huius igitur rei tantæ electio, *Lib de conſul.* *Hebr. 5.*

poſtulat,

postulat, multas ad Deum preces, per se, perque alios, multa ieiunia, multa opera pietatis, consilia sapientum, maturam deliberationem. Denique ad hoc genus vitæ adolescens per vim potius trahi, vt multis viris sanctis contigit, quàm, quod multos hodie, cum æterna pernicie, facere videmus, vltro ad eum per ambitionem debet contendere.

Religiosus status, cui & quomodo eligendus.

Alterum, de eligenda vita religiosa, mihi loquendum non puto, quod eius vocationis sanctitas videatur silentij veneratione colenda. Hoc ergo solùm moneo, qui se ad religiosæ vitæ perfectionem vocari sentit, ne pusillo sit animo, sed confidat, ab eo sibi vires adfuturas, à quo vocatur: consideret suas ipse inclinationes, vires corporis, naturæ dotes. Deinde pòst multas preces, post consilia sanctorum hominum, exclusis omnibus humanis affectibus, coram Deo creatore suo, cuius amore mundum relinquere desiderat, illud religiosæ vitæ genus eligat, quod sibi intelliget esse optimum. Quo in delectu non respiciendum est ad antiquitatem religionis, ad amicitias &

Quod genus religionis eligēdum.

cogna-

cognationes suas, ad professionis dignitatem, asperitatem, vitam actiuam vel contemplatiuam, aut res huiusmodi: sed postquam clarissimè, quàm potes, intellexeris, à Deo te magis ad hoc, quam illud genus religionis vocari. verbi gratia, potius ad mendicātium, quàm aliâs ad monasticam vitam: faciendū est id, quod pater quidam ex instituto D. Dominici, cuidam adolescenti respondit. Veniebat hic etiam tum adolescens ad illum (nam hoc tempore idem ipse vir insigni doctrina & sanctitate viuit) tanquam ad virum non minus prudentia, quàm sanctitate præditum, consulens, quod mendicantium institutum sibi sequendum esset. Cui ille: *Ingredere*, inquit, *fili mi, illud genus vitæ religiosæ, in quo vides adhuc recentissimũ esse virtutis ardorem, & spiritum primæ institutionis, & obseruationem religiosarum legum.*

Peroratio libri.

Hæc sunt Domini ac fratres mei, quæ scribenda putaui in vsum adolescentium, atque in primis vestræ Congregationis. Quæ quoniam absolui, primùm qualiacunque sunt, subie-

subiecta esse volo iudicio Sanctæ Matris Ecclesiæ Catholicæ Romanæ: De inde Deum & Beatissimam Virginem matrem precor, vt hunc meum laborem sibi honorificum & gloriosum: vobis gratum, vtilemque esse concedant.

FINIS LIBRI TERTII.